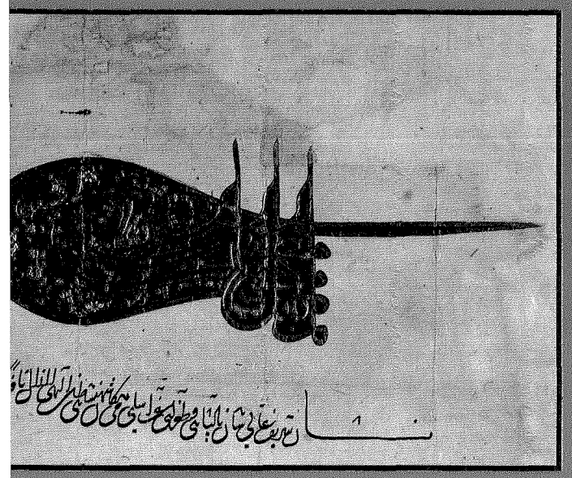
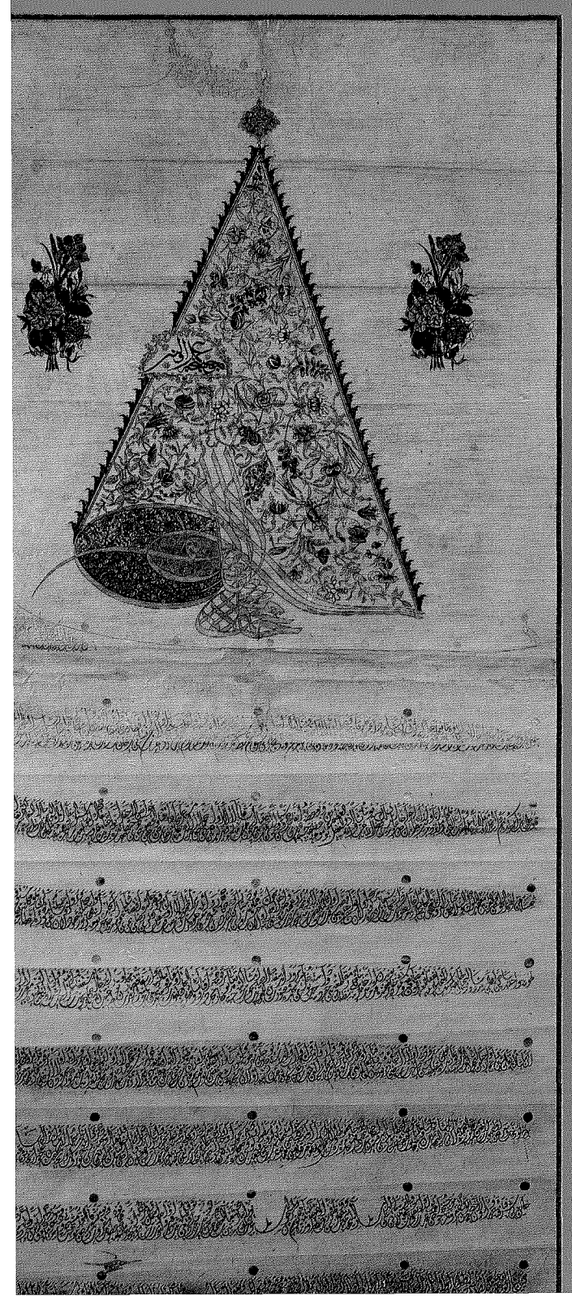
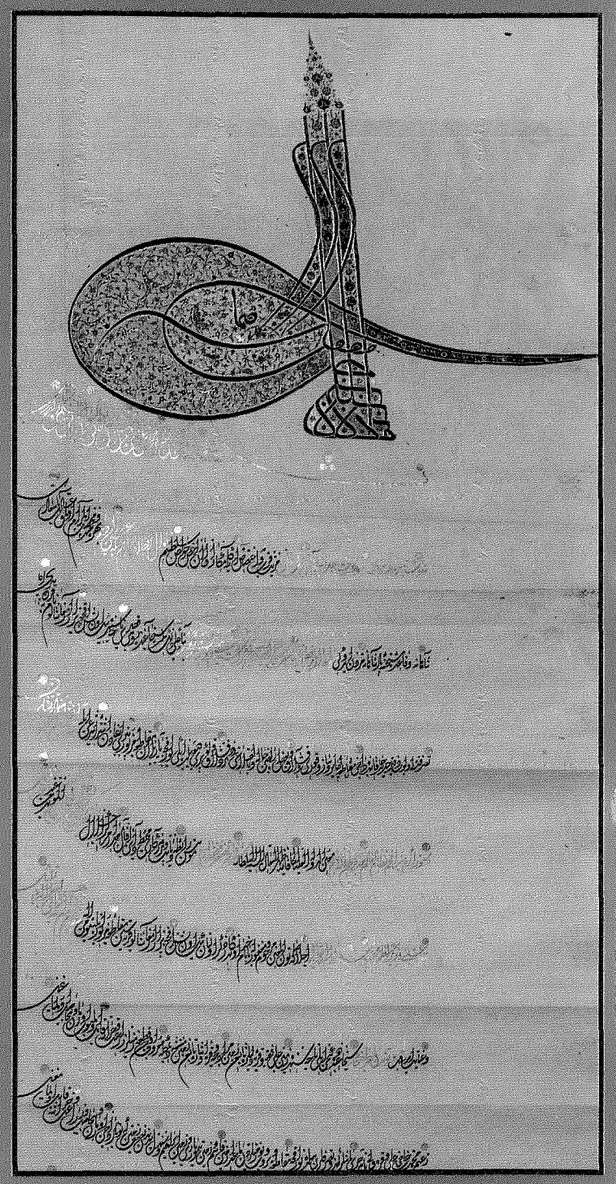
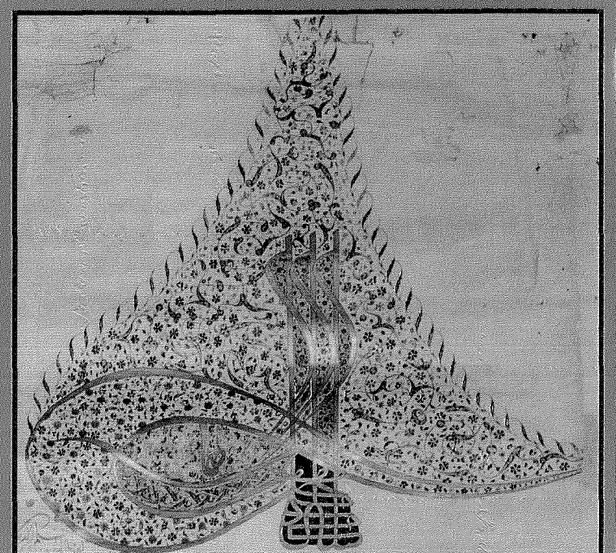
O.L.G.
10

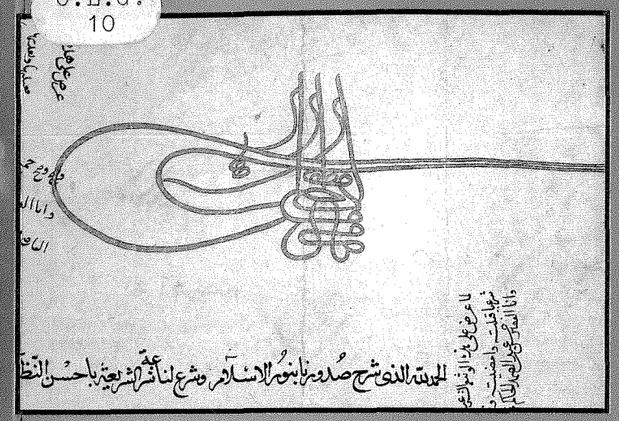

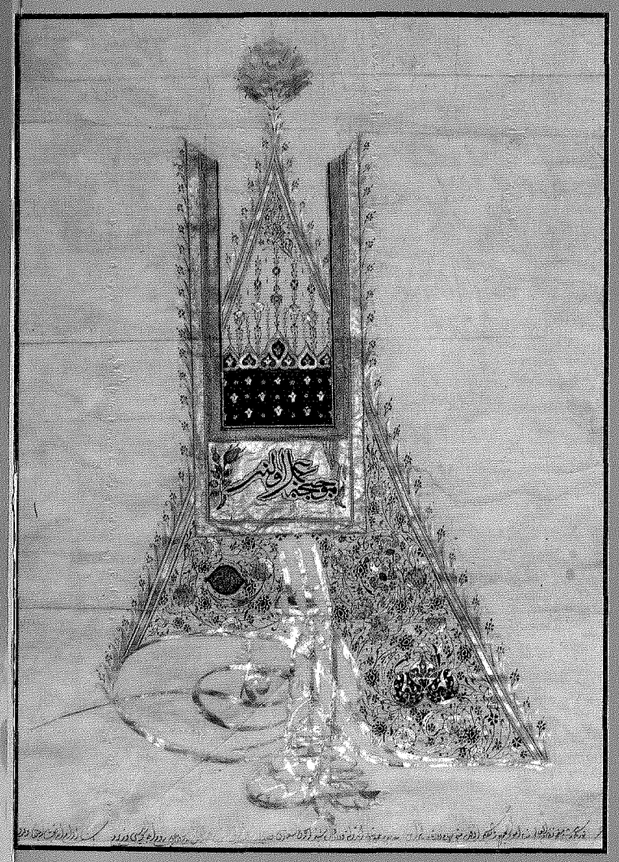

O.L.G.
10

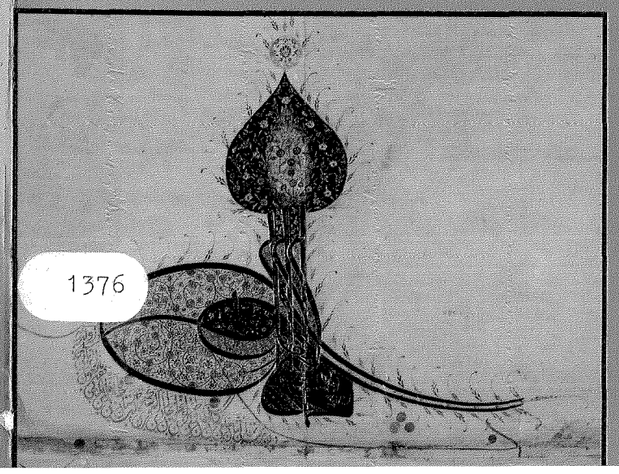
OSMANLI PADİŞAH FERMANLARI

IMPERIAL OTTOMAN FERMANS

1376

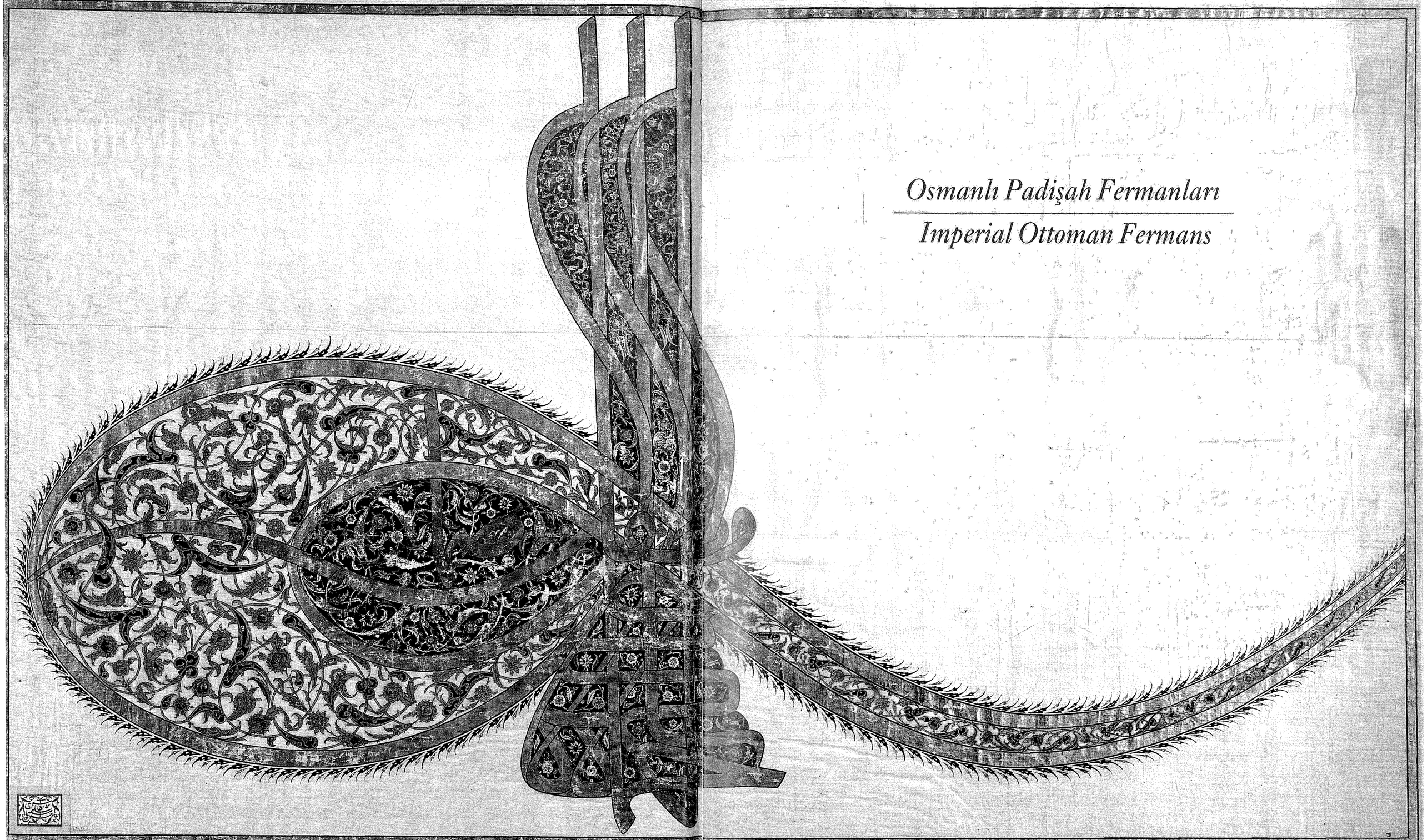
IMPERIAL OTTOMAN FERMANS

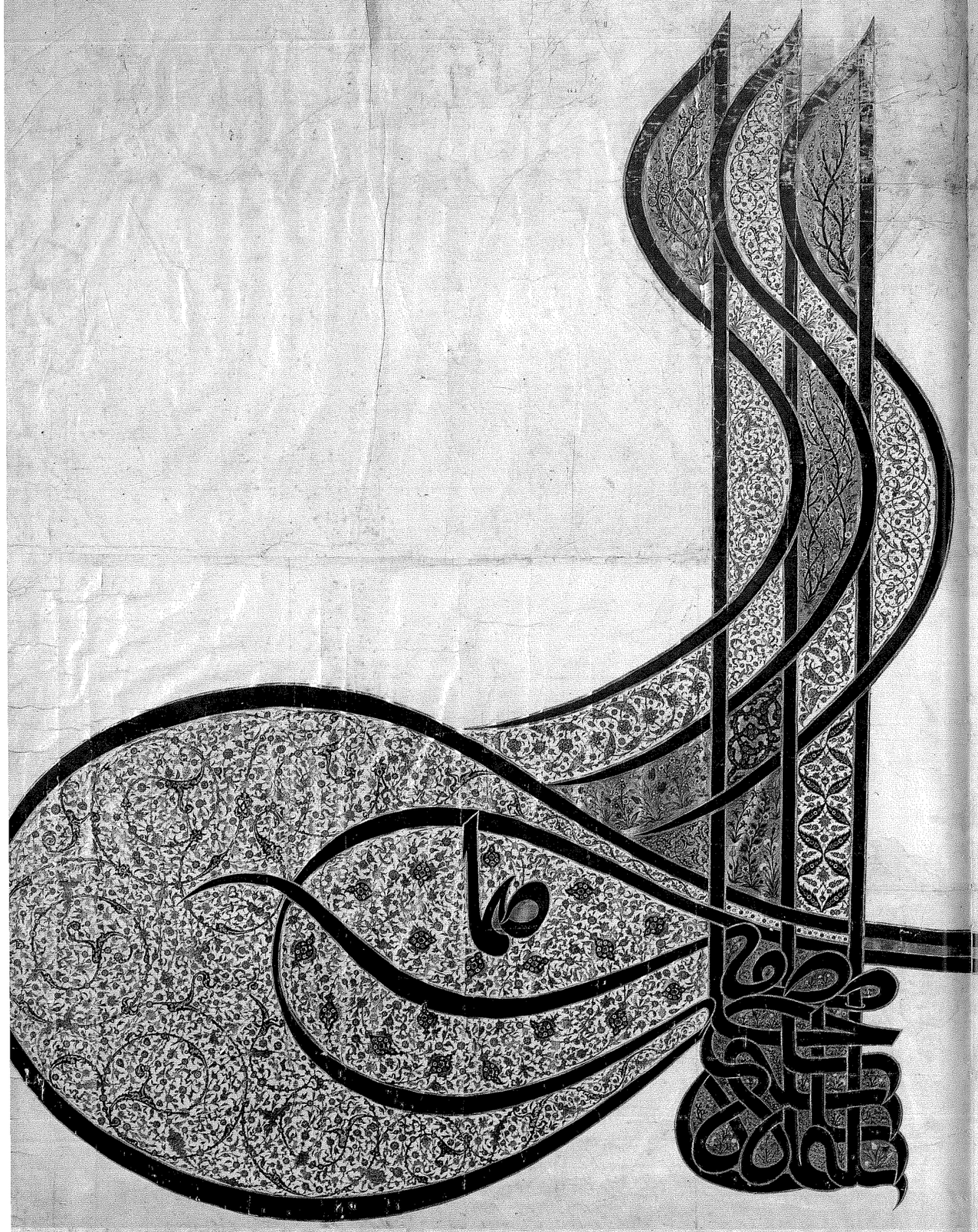
OSMANLI PADİŞAH FERMANLARI

T.O.E.G.
10
1376

Osmanlı Padişah Fermanları

Imperial Ottoman Fermans

Osmanlı Padişah Fermanları

HAZIRLAYAN AYŞEGÜL NADİR

Imperial Ottoman Fermans

EDITED BY AYŞEGÜL NADİR

Yayınlayan • Published by Ayşegül Nadir

OSMANLI PADİŞAH FERMANLARI

Sergi Kataloğu

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRK VE İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ
İBRAHİM PAŞA SARAYI
İSTANBUL

19 Eylül 1986 – 18 Ocak 1987

Sergi ve katalog tümüyle Ayşegül Nadir'in desteğiyle hazırlanmıştır

Sergi Düzenleme Kurulu

Ayşegül Nadir
Dr. Nazan Ölçer, Müdür, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi
Serap Aykoç, Müdür Yardımcısı, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi
Şule Aksoy Kutlukan, Elyazmaları Bölümü Şefi, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi

IMPERIAL OTTOMAN FERMANS

Exhibition catalogue

TURKISH MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM
MUSEUM OF TURKISH AND ISLAMIC ARTS
IBRAHIM PASHA PALACE
ISTANBUL

19 September 1986 – 18 January 1987

Sponsored by Ayşegül Nadir

Exhibition organising committee

Ayşegül Nadir
Nazan Ölçer, Director, Museum of Turkish and Islamic Arts
Serap Aykoç, Assistant Director, Museum of Turkish and Islamic Arts
Şule Aksoy Kutlukan, Keeper of the Department of Manuscripts, Museum of Turkish and Islamic Arts

UNIV.
LEIDEN
BIBL.

Ayşegül Nadir tarafından 1986 da Londra'da yayınlanmıştır.

Türkiye'de dağıtım
Nadir Şirketler Grubu
Cumhuriyet cad. Cumhuriyet ap. no. 37
Taksim, İstanbul.

Yayın Hakkı
Ayşegül Nadir 1986

Basıldığı yer İngiltere

First published in 1986 by Ayşegül Nadir, London

© Ayşegül Nadir 1986

ISBN: Hardback 0 9511680 0 2 Softback 0 9511680 1 0

Design and production by The Hand Press Limited, Westerham, Kent.
Type set by Duncan Macintyre at D.P. Press Limited, Sevenoaks, Kent.
Colour origination and printing by Alan Jones and John O'Shea at Pennington Press Limited, London.
Standard edition bound by Paperback Binders Limited, Abingdon, Oxfordshire.
Special editions bound by A.W. Ford at Dilford Press, Tunbridge Wells, Kent.

Ön kapak resimleri
Yukarı sol kat. no. 6, *Orta sol* kat. no. 49,
Aşağı sol kat. no. 36, *Sağ* kat. no. 11

Arka kapak resimleri
Yukarı sol kat. no. 9, *Aşağı sol* kat. no. 44,
Yukarı Sağ kat. no. 21, *Aşağı sağ* kat. no. 26

Başlık sayfası
Kanunî Sultan Süleyman Tuğrası
1540–1550 arası
Boy: 158 cm. En: 240 cm.
Muhtemelen Nakkaşbaşı Kara Memi tarafından yapılmıştır.
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphane G. 7. 1400.

Kapak içi
Sultan I. Ahmed Tuğrası
1603–1617 arası
Boy: 148 cm. En: 251 cm.
Nakkaş Hasan Paşa imzalı.
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphane G. 7. 1394.

Front cover illustrations
Top left cat. no. 6, *Middle left* cat. no. 49,
Bottom left cat. no. 36, *Right* cat. no. 11

Back cover illustrations
Top left cat. no. 9, *Bottom left* cat. no. 44,
Top right cat. no. 21, *Bottom right* cat. no. 26

Frontispiece
Tuğra of Sultan Süleyman the Magnificent
Dated between 1540–1550
Length: 158 cm. Width: 240 cm.
Probably by the illuminator Kara Memi
Topkapı Palace Museum Library, G. 7. 1400.

endpapers
Tuğra of Sultan Ahmed I
Dated between 1603–1617
Length: 148 cm. Width: 251 cm.
Signed by the illuminator Nakkaş Hasan Paşa.
Topkapı Palace Museum Library, G. 7. 1394.

İçindekiler

Önsöz *xi*
Dr. Nazan Ölçer

Bir koleksiyoncu gözüyle fermanlar *1*
Ayşegül Nadir

Giriş *9*
Şule Aksoy Kutlukan

Osmanlı padişahlarının saltanat süreleri *23*

Katalog *25*
Tim Stanley
Ayşegül Nadir
Şule Aksoy Kutlukan
Zarif Orgun

Bibliyografya *167*

Ek kaynaklar *169*
Professor V.L. Ménage

Contents

Foreword *xi*
Dr. Nazan Ölçer

Fermans through the eyes of a collector *1*
Ayşegül Nadir

Introduction *9*
Şule Aksoy Kutlukan

Reigns of the Ottoman Sultans *23*

Catalogue *25*
Tim Stanley
Ayşegül Nadir
Şule Aksoy Kutlukan
Zarif Orgun

Bibliography *167*

Further reading *169*
Professor V.L. Ménage

Glossary *171*
Tim Stanley

Transcription

In the English text of this book, proper names have been given according to modern romanized Turkish spelling except for the retention of final '-d' in names such as Ahmed. Technical terms have been spelt according to the same system but long vowels in words borrowed from Arabic and Persian have been marked by a macron (e.g. *Bābüssaāde*, of Arabic origin) and Persian *izāfet* is always marked by a dotted 'i'.

Dates

Dates on Ottoman documents are given according to the Islamic lunar calendar, where year 1 is equivalent to A.D. 622–623, the date of the Hegira – the flight of the prophet Muhammed from Mecca to Medina. As the lunar year consists of 354 or 355 days, it coincides with neither the solar year used in the West nor with the seasons. The year was divided into twelve months of 29 or 30 days each, while each month was divided into three ten-day periods (nine-day in the case of the last period in 29-day months). The full date is given by naming a specific day of the month (e.g. 3 Ramazan) or by referring to the relevant ten-day period (e.g. middle ten days of Receb).

1 Muharrem
2 Safer
3 Rebiyülevvel
4 Rebiyülâhır
5 Cemaziyelevvel
6 Cemaziyelâhır
7 Receb
8 Saban
9 Ramazan
10 Şevval
11 Zilkade
12 Zilhicce

Önsöz

Osmanlı devletinin, diplomasi, hukuk ve iktisat tarihi alanlarında bizlere bıraktığı en önemli belgeler arasında, hiç kuşkusuz fermanların yeri çok büyüktür. Berat, menşur, mülknâme, temliknâme, sınırnâme, vakfiye, gibi değişik türlerine rağmen ferman genel adıyla anılan bu 'tuğralı buyruklar', yakın döneme kadar yalnızca uzman bir çevrenin araştırma alanı içinde kalmıştır.

Son yıllarda, Batı sanat ve kültür dünyasında, Islâm sanatına, özellikle de Türk sanatına gösterilen ve gün geçtikçe artan ilgi, birbirini izleyen görkemli sergiler, yayınlar ve hatta müzayedeler sonucunda, fermanlar da, salt birer tarihsel belge olmaktan çıkıp, Osmanlı Türklerinin özgün sanatlarından biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Fermanlar ile igili, bugüne değin, yurt içinde, yurt dışında, birçok inceleme ve yayın yapılmıştır. Bunlar çoğu kez, fermanların içeriği üzerine yapılan tarih araştırmalarıdır. Ferman ve tuğraların bir sanat eseri olarak değerlendirilmeleri, müze ve sanat koleksiyonlarında yer almaları olgusu pek yeni olmasa gerektir. Diplomatik sebeplerden dolayı yabancı ülkelerde bol sayıda ferman bulunmakta ve müzelerde teşhir edilmektedir. Ayrıca özel koleksiyonlarda da yer alan fermanlar, estetik yönleriyle yabancıların ilgisini öteden beri çekmiştir.

Zaman zaman, diğer hat eserleriyle birlikte müzelerde, galerilerde sergilenen tuğra ve fermanlar, tarihsel ve estetik bütünlükleri içinde, dünyada ilk kez müzemizde sergilenmektedir. Ve bu olay kuşkusuz bir raslantı değildir.

1914'de, İslâm kültür mirasının korunması amacıyla kurulmuş olan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (o zamanki adıyla, Evkaf-ı İslâmiye Müzesi) bugün, maden, halı, çini, ahşap sanatı dışında dünyanın en önemli İslâm yazı ve kitap sanatı koleksiyonlarından birine sahiptir; bunların arasında tuğralı belgelerin, fermanların, özel bir yeri vardır.

Tarihsel gelişmesi ve çeşitliliği icinde, kronolojik bir sıralamayla sunulan bu sergiyi gerçekleştirme çabalarımıza bilim ve sanat, aynı anda ışık tuttu. Sergilenen her örneğin, kendi dönemini yansıtmasını istedik. Müzemiz koleksiyonundaki boşlukları, Topkapı Sarayı Müzesi'nin zengin arşivinden,

Foreword

The most important documents left to us by the Ottoman State in the fields of diplomacy, law and economic history include, without doubt, the imperial decrees, called '*fermāns*'. These decrees bearing the imperial seal (*tuğra*) are known under the general title of '*fermān*', although many different types, such as *berāt, menşūr, mülknāme, temlīknāme, sınırnāme* and *vakfiye* are recognised.

Until very recently these documents formed a subject for research for a restricted circle of specialists. However, as a result of the gradual increase in interest shown by the western world of art and culture towards Islamic art, especially Turkish art, and of the numerous significant exhibitions, publications and even auctions during recent years, *fermāns* have ceased to be merely historical documents and begun to be evaluated as a specific art of the Ottoman Turks.

Up to the present, much research has been done on the subject of *fermāns*, both in Turkey and abroad. Most of the resulting publications have been works of historical research conducted on the contents of the *fermāns*. However, the evaluation of *tuğras* and *fermāns* as works of art and their inclusion in the inventories of museums and private collections are not recent events. Although a great number of *fermāns* are found outside Turkey because of their use in diplomacy, they are also included in foreign collections due to their aesthetic appeal.

Although *tuğras* and *fermāns* have been exhibited from time to time in museums and art galleries along with other examples of the art of calligraphy, they are being exhibited for the first time as a separate subject, within their historical and aesthetic context, at our museum.

Founded in 1914 with the purpose of protecting the Islamic cultural heritage, the Museum of Turkish and Islamic Arts (Evkaf-ı İslâmiye Müzesi) today holds rich collections of metalwork, carpets, tiles and woodwork, besides one of the most significant collections of Islamic calligraphy and the arts of the book. Among these, the documents bearing the *tuğra*, known as *fermāns* occupy a special position.

During our efforts to realise this exhibition, which

İstanbul Belediye Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi ve Divan Edebiyatı Müzesi'nden sağlanan eserler ile doldurmaya çalıştık. Özel koleksiyonlardan gelen eserler ile de amacımıza yaklaşmamız mümkün oldu.

Bu çalışmalarımızdaki yüreklendirici tutumları dolayısiyle Kültür ve Turizm Bakanlığına, başta Sayın Bakan Mükerrem Taşçıoğlu olmak üzere Müsteşar Prof. Oluş Arık'a, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Dr. Nurettin Yardımcı'ya, Kültür ve Turizm Müdürü Cengiz Taner'e teşekkür borçluyuz.

Yetkin bir sergiyi gerçekleştirmemizde, koleksiyonlarındaki, arşivlerindeki eserlerden ödünç vererek yardımcı olan kamu müze ve kitaplıklarıyla, özel koleksiyoncularımıza, katalog çalışmalarını büyük bir sabır ve gayret ile yürüten müzemiz uzmanı Şule Aksoy Kutlukan'a, her aşamada çalışmalara yardımcı olan Müdür yardımcımız Serap Aykoç'a, müzemizin tüm mensuplarına ve teknik ekibe, ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Değerli bilgi ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen dostlarımız Zarif Orgun, Orhan Şaik Gökyay, Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu hocalarımıza şükran borçluyuz.

Bu serginin bir önemli özelliği de, kamu kuruluşlarının ve görevlilerinin ve özel kişilerin işbirliğiyle doğmuş olmasıdır. Batı kültür dünyasında artık hemen her büyük sergi ancak böylesi bir işbirliğiyle gerçekleşebilmektedir. Türkiye'de ilk kez gerçekleşen bu tür işbirliğinin devam etmesi temenni edilir.

Sergimizin herşeyiyle uluslararası standartlarda gerçekleşmesi için elinden geleni esirgemeyen, zamanının büyük bir bölümünü bu sergiye ayıran, eserlerin korunmasından, en ileri teknikler ile aydınlatılmasına ve sergilenmesine değin tüm giderleri karşılayan ve nihayet bu kataloğu hazırlayan ve yayınlanmasını sağlayan Sayın Ayşegül Nadir olmasaydı, bu serginin bu kapsamda, bu yetkinlikte gerçekleşmesi mümkün olmayacaktı.

Tüm çalışmaları ve müzemize gösterdiği yakınlık dolayısiyle bu örnek koleksiyoncuya bir kez daha teşekkür ediyorum.

Nazan Ölçer

Istanbul, Temmuz 1986

is presented in chronological sequence and within the historical evolution and diversification of the form, we were guided by science and art simultaneously. We wanted every exhibited item to reflect its own period. We have tried to fill the gaps in the collection of our own museum with examples obtained from the rich archives of the Topkapı Palace Museum, as well as those of the Istanbul Municipal Library, the Millet Library and the Museum of Divan Literature. The works of art loaned by private collectors also helped us to achieve our purpose.

We would like to express our gratitide to the Ministry of Culture and Tourism, especially to the Minister, Mr. Mükerrem Taşçıoğlu; the Under Secretary, Prof. Oluş Arık; the General Director of Museums and Antiquities, Dr. Nurettin Yardımcı and to the Regional Director of Culture and Tourism, Mr. Cengiz Taner for their encouraging attitude during the course of our efforts.

I would also like to thank the public libraries and museums who have helped by lending some of the works of art from their own collections and archives; the owners of private collections for their valuable contributions; our museum's own expert Mrs. Şule Aksoy Kutlukan for working on the catalogue with great patience and effort; the Assistant Director Mrs. Serap Aykoç for her great help in all stages of our work; all the officials of our museum and the technical team.

We are also grateful to our friends and teachers Zarif Orgun, Orhan Şaik Gökyay and Professor Mübahat Kütükoğlu, who have never deprived us of their valuable knowledge and assistance.

A further important characteristic of this exhibition is the fact that it has been created through the collaboration of public institutions, private individuals and companies. In the world of western culture, almost all major exhibitions can only be realised by means of such collaboration. It is our wish and hope that this act of collaboration, the first of its kind in our country, will be repeated many times in the future.

This exhibition would not have attained such a wide-ranging scope and high technical level if it were not for Mrs. Ayşegül Nadir, who has made every possible effort for the exhibition to be presented to a truly international standard. She has devoted much of her time to the preparation of this exhibition, has covered all the expenses for the conservation and the latest techniques in lighting and mounting the exhibits, has prepared and published the catalogue and totally sponsored the whole project.

I would like to thank this exemplary collector once again for all her work on this project and for the interest she has shown in our museum.

Nazan Ölçer

Istanbul, July 1986

Bir koleksiyoncu gözüyle fermanlar

Büyük devletler kuran ecdâdımız, büyük ve şümullü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur.

GAZI MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Türk koleksiyonlarında bulunan en güzel ve en nadir örneklerden oluşan Osmanlı Padişah Fermanları Sergisini sunmak benim için hem büyük bir mutluluk, hem de bir gurur kaynağıdır.

Ilk kez kronolojik bir sıra gözetilerek düzenlenen bu ferman sergisinin bir özelliği de, burada görülen eserlerin büyük çoğunluğunun daha önce sergilenmemiş ve yayınlanmamış olmalarıdır. Sergi, fermanların estetik değerini ve tarihsel önemini göstermesi yanısıra, Osmanlı tuğra ve tuğra tezhibi sanatının bilinen ilk örneğinden son dönemine kadar nasıl bir gelişme çizgisi geçirdiğini de ortaya koymaktadır.

Bilinçli olarak bir fermanı görüp incelemek fırsatı, dokuz yıl önce Londra'daki Ahuan Islâm Sanatları Galerisi'nde elime geçti. I. Abdülhamid'e ait dev boyutlardaki bu görkemli ve aynı zamanda da zarafet dolu ferman beni adeta büyüledi. O anda beni saran bu tutku, bu olağanüstü sanat eserlerine karşı duyduğum gerçek ilgi ve hayranlığın başlangıcı oldu. Bir koleksiyoncu olarak, daha çok sayıda ferman toplamak için önüne geçilmez bir istek duymaya başladım. O günden bu yana birçok önemli ferman örneklerini içeren bir koleksiyon oluşturabildiğim için kendimi çok şanslı sayıyorum. Bu eşsiz sanat eserleriyle birlikte yaşamak ve onlardaki süsleyici özelliklerin tadına varabilmek bana gerçekten büyük mutluluk veriyor. Son derece zarif bir güzelliğe sahip olan bu değerli belgeler, aynı zamanda azamet dolu görünüşleriyle çevrelerinde soylu bir atmosfer yaratıyor. Çoğu zaman anavatanımdan uzakta yaşadığım için, bu sanat eserleri aracılığıyla yurdumla aramdaki bağın varlığını sürekli olarak hissediyorum. Yine onlar yoluyla ülkemin tarihine ve bu fermanların önemli bir bölümünü oluşturduğu kültür mirasına ne kadar kuvvetle bağlanmış olduğumu anlıyorum.

Bu özgün belgeler, Osmanlıların son derece gelişmiş yönetim sistemini yansıttığı gibi, Osmanlı tarihinin diplomatik, ekonomik, dinî, askerî ve daha birçok sosyal yönlerini kapsıyan önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Osmanlı toplumunda fermanlara verilen önem, bu belgelerin sanat değeriyle de kendini göstermektedir. Osmanlı yönetiminin kültür geleneğini temsil eden fermanlar,

Fermans through the eyes of a collector

Our forefathers, who established powerful empires, were also the possessors of great and highly developed civilisations. It is our duty to seek these out, to study them and to make Turks and the world aware of them.

GAZI MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

It is both a pleasure and a privilege for me to present the exhibition of 'Imperial Ottoman Fermans', which consists of some of the finest and rarest examples found in Turkish collections.

This is the first *fermān* exhibition to be presented in chronological order and very few of the exhibits have previously been publicly displayed or published. Apart from showing the aesthetic value and historical importance of *fermāns*, this exhibition illustrates the formation and course of development of the Ottoman *tuğra* and its illumination, from the very first known example to one of the last.

The first time I consciously looked at a *fermān* was nine years ago, at the London gallery, Ahuan Islamic Art. I was fascinated by a sumptuous yet elegant *fermān* of gigantic proportions, from the reign of Abdülhamid I. This sudden passion was the beginning of my genuine interest and appreciation of these unusual works of art. Being an incurable collector, there was no escape for me from the desire to acquire more *fermāns*. Since then, I have been fortunate to form a collection which includes some beautiful and rare examples. It is a great pleasure to live with them and enjoy their many decorative qualities. They not only provide refined visual beauty but also radiate a sense of dignity, creating an atmosphere of noble elegance. Living away from my country of origin most of the time, the *fermāns* bring me a feeling of continuous contact with my homeland. Through them I am drawn into a constant awareness of my country's history and its cultural heritage, of which they are an important part.

These original documents demonstrate the Ottomans' highly developed system of administration and are a significant source of information concerning Ottoman history. The importance that Ottoman society gave to *fermāns* is reflected in the artistic and decorative value they carry. They also represent a cultural tradition within the Ottoman administration, which provide illuminators and calligraphers with an opportunity to demonstrate their artistic skills.

The combination of the unique beauty of the *tuğra*, where writing the sultan's name becomes an art in itself and the sophistication of the calligraphy, the

aynı zamanda tezhip sanatkârlarına ve hattatlara hüner ve ustalıklarını gösterebilmek fırsatını da vermiştir.

Padişah isimlerinin yazılmasının başlıbaşına bir sanat haline dönüştüğü tuğranın eşsiz güzelliği ile Islâm sanatlarının en soylusu olan hattın zarafetinin birleşimi, bu tarihî belgelere çok gelişmiş birer sanat eseri kimliği kazandırmıştır. Osmanlı tuğrasının çizgilerinde hareket saflığından ve ahenginden kaynaklanan olağanüstü bir canlılık ve çekicilik vardır. Bu nitelikleri, gerçekliği konusunda kuşku olmayan, mevcut en eski Osmanlı tuğralı belgesinde bile görmek mümkündür (kat. no. 1). Orhan Gazi'ye ait bu vakfiye 1324 tarihini taşımaktadır ve Osmanlı Devleti'nin uluslararası açıdan büyük önem taşımadığı bir dönemde yaratılmıştır. Bu belgeyi sergileyebilmekle kendimizi özellikle talihli sayıyoruz, çünkü 1324 ile 1430 arasındaki dönem, sergide ancak gerçeklikleri uluslararası uzmanlarca tartışılmakta olan iki belgeyle temsil edilebilmektedir (kat. no. 2 ve 3).

XV. yüzyıl örneklerinde dönemin ağırbaşlı zevkini yansıtan bir sadelik görülür. Bu sadelik tuğraya bambaşka bir güç katmaktadır (kat. no. 6).

XVI. yüzyılda ise fermanlar sanat değeri açısından doruk noktasına erişmiştir. Tuğra kompozisyonundaki şaşaa, kuvvet ve tezhip zenginliğinin birleşimi, padişahın ihtişamının bir ifadesi olarak akseder. Tuğranın uyumlu çizgileri ve eşsiz zarafeti kompozisyondaki çarpıcı atılganlıkla tam bir kontrast yaratarak o dönemdeki Osmanlı uygarlığının parlaklığını ortaya koyar (kat. no. 11).

XVII. yüzyılda, bir önceki yüzyılın üstün geleneklerinden çoğu sürdürülürse de tezhip sanatında kalite açısından belli bir düşüşün başladığı görülür. Bu, nisbeten zayıf tuğralara karşılık, hat sanatında renk kullanımının başlamasıyla özellikle celî divanî tarzı yazıda çok yüksek nitelikli örneklere rastlarız (kat. no. 35).

XVIII. yüzyılda batı etkisinin kendini duyurmaya başlaması ve çok süslü botanik desenlerin tuğralara eklenmesi fermanlara yeni bir canlılık kazandırır (kat. no. 44).

XIX. yüzyılda bu etkilerin özümlenmesi sonucu tezhipte yeni bir üslûp doğar. Bol miktarda altın varak kullanılan bu üslûpta coşkulu süsleme özellikleri göze çarpar (kat. no. 64). Tuğralarda ise, daha evvelki devirlere nazaran daha yuvarlak bir form alarak çekilişlerinde yeni bir düzenleme tarzı görülmeğe başlar (kat. no. 61). Fermanlarda yüzyıllar boyunca Osmanlı Imparatorluğu'nun geçirdiği farklı dönemleri yansıtan üslûp ve nitelik değişmeleri olmuşsa da bu belgeler, devamlı olarak bize Osmanlı padişahlarının ve saraylarının görkemini başarıyla aktarmayı sürdürmüşlerdir.

Fermanlar, genellikle divanî hat ile yazılmıştır. Divanî hat, Divan-ı Hümâyun tarafından hazırlanan belgelerde kullanılan Osmanlı Imparatorluğu'nun resmî yazı tarzıdır. Bu hattın daha sade bir şeklinin Selçuklu dönemi kadar erken bir dönemde kullanıldığı görülmektedir. XII. yüzyıl şairi Hakanî, Divan adlı eserinde bu tür yazı tarzına atıf yaparak şöyle demektedir:

> 'Hırs gözümü kapadım ve tamah dişimi kırdım,
> Kâtiplerin yazısında mîm gibi, divanî yazıda sîn gibi.'

Mîm harfi, hattatlar tarafından yazılışında ortasında açıklık bırakılmadığı için 'kör' olarak bilinir. Sîn harfi yazılırken de harfin içindeki üç diş düzletilerek tek bir çizgi halinde yazılır (Bakınız, A. Schimmel, Calligraphy and Islamic Culture, New York, 1984, s. 15).

Divanî yazı, Fatih Sultan Mehmed zamanında gelişerek zarif ve aynı zamanda enerjik bir hat tarzı haline gelmiştir. Böylece ortaya çıkan güzel formlar ve yazıda sanki kayıp giden akıcı çizgiler sol tarafta yükselerek bir 'sefine' (kayık) şekline dönüşmüştür.

Divanî yazının celî tarzı, XVI. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (kat. no. 23). Yazı girift, sıkışık ve son derece süslü bir şekil almıştır. Kelimelerin birbirinin içine girercesine kaynaşarak yazılması bir yandan okumayı güçleştirirken, bir yandan da metin içerisine sonradan kelime ilâvesini ve bu resmî belgelerin sahtelerinin düzenlenmesini engellemiştir. Celî divanî tarzı yazının ihtişamı, Osmanlı Devleti'nin gücünü, yüceliğini ve iradesini temsil ediyordu. Bu hat tarzı XVII. yüzyılda daha da geliştirilerek XIX. yüzyılın sonuna kadar kullanılmağa devam etmiştir.

Divanî kırması ise divanî hattın daha basitleşmiş bir şeklidir. XVII. yüzyıl başlarında ortaya çıkan bu yazı tarzı (kat. no. 31), XVIII. yüzyılda daha da yaygınlaşmıştır.

Bu sergi uzun zamandır takdir edilmemiş ve gerekli bakımı yapılmamış olan fermanların gerçek değerlerinin anlaşılmasını desteklemek amacıyla açılmıştır. Yüzyıllardır arşivlerde kilitli kalan bu önemli belgeler, uzmanlar tarafından restore edilerek sergilenebilecek hale getirilmiştir. Onları sanatseverlerin ilgisine ve hayranlığına sunmak, bu sanat eserlerine yepyeni bir canlılık kazandıracaktır.

Bir ülkenin fertleri, insanlığın kültür mirasına kendi toplumlarının yaptığı katkının bilincinde değilse, diğer toplumların onları tanımasına hemen hiç imkân yoktur.

1983'teki Anadolu Medeniyetleri Sergisi, dünyanın başka hiçbir yerinde bulunmayan pek çok önemli sanat eserini bir araya getiren eşsiz koleksiyonlar sunarak bilhassa Osmanlı sanatının olağanüstü inceliğinin anlaşılmasını sağladı. Yayınlanmayı, görülmeyi ve değerlendirilmeyi bekleyen daha nice hazinelerimiz ortaya çıkarılabilir.

1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve sona eren Osmanlı Imparatorluğu'ndan yeni yönetime geçişi barışçı ve uygar bir biçimde gerçekleştirmeyi başaran Gazi Mustafa Kemal Atatürk sayesinde eşsiz

noblest of all Islamic arts, transform these historical documents into highly refined works of art. The Ottoman *tuğra* is extraordinarily elegant in its lines, which seem animated by a rhythm of purity and gracefulness. These qualities already appear in the oldest known Ottoman document with a *tuğra* whose authenticity is indisputable (cat. no. 1), although this *vakfiye* of Orhan Gazi, dated 1324, was created at a time when the Ottoman state was of little importance in international terms. We are very lucky to be able to include it in the exhibition, especially since the period between 1324 and 1430 can only be represented here by two documents, whose authenticity is the subject of academic dispute (cat. nos. 2 and 3).

In the examples of the fifteenth century, the illuminator manifests a soberness of taste in design, reflecting the austere refinement of the period. The *tuğra* gains strength from its simplicity (cat. no. 6).

Artistic supremacy is achieved in the sixteenth century through the combination of power and richness in design, a visual expression of the sultan's magnificence. The harmonious composition of the *tuğra*, its exquisite delicacy contrasted by striking boldness, demonstrate the splendour of Ottoman civilisation at the time (cat. no. 11).

In the seventeenth century, many of the fine traditions of the previous century are continued but a gradual decline is noticeable in the quality of illumination. In contrast to weak *tuğras*, we sometimes find elegant *dīvānī* calligraphy of the highest quality reaching new heights with the use of colour (cat. no. 35).

The infiltration of Western influences bring fresh liveliness to the eighteenth century *fermāns*, especially in the extravagantly ornate botanical designs (cat. no. 44).

During the nineteenth century, these influences are absorbed into the existing style and create a new language of Ottoman design where opulence and lavish use of gold achieve exuberant decorative effects (cat. no. 64). The *tuğra* itself becomes rounder in form and a new concept influences the composition of the design (cat. no. 61).

Although changes of style and quality occur in the *fermāns*, reflecting the state of the empire through the centuries, they remain successful at conveying to us the sheer grandeur of the Ottoman sultans and their courts.

Fermāns were usually written in the *dīvānī* style of calligraphy. The *dīvānī* script is the official calligraphy of the Ottoman Empire, used on documents issued from the *Dīvān-i Hümāyūn* (the Imperial Council of State).

A simple form of it was used by the Turks as early as the Seljuk period. The twelfth-century poet Khagani, in his book called *Dīvān*, wrote:

> 'I have bound the eye of greed and broken the teeth of avarice, like a *mīm* in the style of the calligrapher, like a *sīn* in *dīvānī* script.'

The letter *mīm* as used by calligraphers is 'blind', that is, it has no opening in the centre, while the three teeth of the *sīn* are straightened out in chancellery style into a single line. (See, A. Schimmel, *Calligraphy and Islamic Culture*, New York 1984, p. 15).

During the period of Sultan Mehmed II, the *dīvānī* script was developed into a refined and energetic form of calligraphy, producing beautiful shapes and flowing lines with a liquid quality, rising to the left in the shape of a *sefine* (boat).

The use of the *celī* form of *dīvānī* started in the sixteenth century (cat. no. 23). The script became intricate, tight and highly decorative. The close weaving of the words into an almost continuous line made it very difficult to read and prevented the introduction of extra words into the text, as well as possible forgeries of these official documents. The grandeur of the *celī dīvānī* script symbolised the Ottoman State's power and authority. The style was further developed in the seventeenth century and splendid examples continued to be produced well into the nineteenth century.

The *dīvānī kırması* is a simpler style of the *dīvānī* script and was used from the early seventeenth century (cat. no. 31), becoming more popular in the eighteenth century.

This exhibition is presented with the aim of encouraging the long-delayed appreciation of *fermāns*. Locked up in archives for many centuries, the exhibits are now in their refreshed state after expert restoration. Displayed to show them at their best, they gain an added vitality by the attention and admiration of art lovers.

Unless the people of a nation are conscious of the importance of their own contribution to the cultural heritage of mankind, it has little possiblity of being recognised by the rest of the world.

Due to the peaceful and civilised manner in which Gazi Mustafa Kemal Atatürk masterminded the transition from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey in 1923, the magnificent treasures of the deposed dynasty were preserved almost intact.

The Anatolian Civilisations Exhibition in 1983 presented a unique collection of many important works of art not existing anywhere else in the world and provided an understanding of the extraordinary refinement of Ottoman art. There are many more treasures waiting to be seen, published and appreciated. I feel that it is our duty to make more people aware of the beauty and value of our cultural background and to protect and preserve the marvellous heritage which we are lucky enough to possess. Our museums and libraries are struggling to look after them on behalf of the nation. Due to a lack of funds, they can only do a limited amount of work – especially for the restoration of manuscripts – despite all their goodwill.

zenginlikteki kültür hazinelerinin hemen hemen olduğu gibi korunması da sağlanmıştır. Kültür tarihimizdeki değer ve güzellikleri daha çok sayıda insana duyurmanın ve varlığı bizim için büyük bir övünç kaynağı olabilecek bu eşsiz mirası koruyup gözetmenin görevimiz olduğuna inanıyorum. Müzelerimiz ve kütüphanelerimiz, bizden her türlü ilgiyi ve toplum adına ele alınmayı beklemektedir. Bu kuruluşlardaki görevliler, bütün iyi niyetlerine rağmen, malî kaynak sıkıntısı yüzünden, özellikle el yazmalarının onarımı konusunda, yapabileceklerinin pek azını yapabilmektedir.

Bu serginin başkaları için de bir ilham kaynağı olması, ve Türkiye'deki millî koleksiyonları teşkil eden zengin sanat eserlerinin önemli sergiler hazırlanarak dünyaya gösterilmesine, yayınlanmasına ve bunların uzmanlarca restore edilmesine destek olma çabalarıma katılmaları en içten dileğimdir. Bu vesileyle bu projeyi düzenlemenin ve gerçekleştirebilmenin bana büyük sevinç ve memnuniyet verdiğini de burada belirtmek isterim.

Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Mükerrem Taşçıoğlu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Sayın Prof. Dr. Oluş Arık'a ilgi ve destekleri için teşekkürü bir borç bilirim. Müzeler ve Eski Eserler Genel Müdürü Sayın Dr. Nurettin Yardımcı'ya sergiyi desteklediği ve birçok konuda bize yardım ettiği için, Istanbul Kültür ve Turizm Bölge Müdürü Cengiz Taner'e de çalışmamıza gösterdiği ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Türk ve Islâm Eserleri Müzesi Müdürü sevgili dostum Dr. Nazan Ölçer'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Bu sergi, aramızdaki uyumlu işbirliği sonunda gerçekleşti. Yaratıcılığı ve tükenmez enerjisiyle müze yöneticiliğindeki üstün başarısına özel bir hayranlık duyduğumu da burada belirtmek istiyorum.

Belediye Kütüphanesindeki Orhan Gazi vakfiyesinin sergilenmesini sağlayan Istanbul Büyük Şehir Belediye Başkanı Sayın Bedrettin Dalan'a ve vakfiyenin bulunmasına yardım eden Sayın Niyazi Adıgüzel'e de ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

Çok sayıda önemli fermanın bu sergide yer almasını sağladıkları için Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Sayın Sabahattin Türkoğlu'ya ve aynı müzenin Arşiv Uzmanı Sayın Ülkü Altındağ'a, Millet Kütüphanesi Müdürü Sayın Mehmet Serhan Tayşi'ye ve Divan Edebiyatı Müzesi Müdür Yardımcısı Sayın Kıvanç Arman'a, teşekkür borçluyum.

Ellerindeki fermanları sergilenmek üzere cömertçe ödünç veren Sayın Münevver Ayaşlı'ya, Nadide Türegün'e, Çiğdem Simavi'ye, Bay ve Bayan Tevfik Kuyaş'a, Nuri Arlasez'e, Cüneyt Ölçer'e ve Muvaffak Akçit'e şükranlarımı sunuyorum.

Kıymetli vaktini bu kataloğa ayırarak ek kaynakları hazırlayan ve giriş yazısında, derin bilgisi ve tecrübesiyle bize sonsuz yardımları dokunan Prof. V.L. Ménage'a teşekkürlerimi sunuyorum.

It is my sincere wish that the public imagination will be stimulated by this exhibition and that others will join me in my efforts to introduce substantial private sponsorship to reveal and publish the rich contents of our national collections in Turkey, as well as to ensure their expert restoration.

It has been a most enjoyable and rewarding experience to organise this project.

It is my duty to thank Mr. Mükerrem Taşçıoğlu, Minister of Culture and Tourism and Professor Oluş Arık, Under Secretary at the Ministry of Culture and Tourism for their kindness and co-operation. I am grateful to Dr. Nurettin Yardımcı, General Director of Museums and Antiquities for supporting the exhibition and helping us in many ways; Mr. Cengiz Taner, Regional Director of Culture and Tourism in Istanbul for showing such an interest in the project.

I extend my sincere thanks to my dear friend Dr. Nazan Ölçer, Director of the Museum of Turkish and Islamic Arts; our harmonious collaboration resulted in the realisation of this exhibition. My particular admiration goes to her for her success as a museum professional, always full of endless energy and creativity.

I express my gratitude to Mr. Bedrettin Dalan, Mayor of Istanbul, for kindly lending the *vakfiye* of Orhan Gazi from the Istanbul Municipal Library and to Mr. Niyazi Adıgüzel for helping to locate it.

I am indebted to Mr. Sabahattin Türkoğlu, Director of the Topkapı Museum; Ms. Ülkü Altındağ, Keeper of the archives at the same museum; Mr. Mehmet Serhan Tayşi, Director of Millet Library and Ms. Kıvanç Arman, Deputy Director of the Museum of Divan Literature for kindly lending many important *fermāns* to the exhibition.

I am deeply grateful to Mrs. Münevver Ayaşlı, Mrs. Nadide Türegün, Mrs. Çiğdem Simavi, Mr. and Mrs. Tevfik Kuyaş, Mr. Nuri Arlasez, Mr. Cüneyt Ölçer and Mr. Muvaffak Akçit for very kindly lending us their *fermāns*.

My deep gratitude goes to Professor V.L. Ménage whose vast knowledge and experience have been an invaluable help with the introduction and in preparing the 'Further reading'.

I would like to acknowledge the co-operation of all those who have contributed to this project, especially Mr. Oliver R. Hoare, Director of Ahuan Islamic Art, for his encouragement, sound advice and invaluable help on all aspects of the exhibition and catalogue, introducing me to his many contacts and offering his knowledge, time and experience; Mr. David A. Sulzberger, Director of Ahuan Islamic Art, for helping me in the initial stages of organising by making valuable suggestions and giving much-appreciated ideas; Mr. Kemal Elker for freely devoting his time, knowledge and efforts to the exhibition and proving once again his dedication to Turkish art and culture; Mrs. Şule Aksoy Kutlukan,

Bu serginin ve kataloğun hazırlık çalışmalarına katkıda bulunan herkese, özellikle de bu çalışmaların her aşamasında bilgisini, görgüsünü ve zamanını esirgemeyen, çok değerli önerileriyle ve tanıştırdığı geniş sanat çevresiyle beni destekleyen Ahuan Islâm Sanatları Galerisi'nin sahibi Mr. Oliver R. Hoare'a; çalışmaların başlangıç aşamasında değerli önerileri ve fikirleriyle yardımcı olan aynı kurumun ortağı Mr. David A. Sulzberger'e; Türk sanatı ve kültürü alanındaki engin bilgi, görgü ve çabalarını her zaman olduğu gibi bu serginin hazırlanmasında da cömertçe vakit ayırarak bizden esirgemeyen Sayın Kemal Elker'e; sergi kataloğunun girişini yazan, metinleri hazırlayan ve serginin düzenlenmesinde yardımcı olan Türk ve Islâm Eserleri Müzesi Elyazmaları Bölümü Şefi Sayın Şule Aksoy Kutlukan'a; bütün hazırlık aşamalarında büyük bir çaba gösteren aynı Müzenin Müdür Yardımcısı Sayın Serap Aykoç'a; metinler üzerinde çalışıp çevirileri hazırlayan, değerli önerileriyle bu kataloğun hazırlanmasında bana büyük yardımları olan Mr. Tim Stanley'e; çevirilerde çok büyük katkıları olan Sayın Dr. Bengisu Rona'ya ve Prof. Cevat Çapan'a; çalışmalara sürekli ilgi gösteren Sayın Erol Akyavaş'a; fermanları büyük bir uzmanlıkla restore ederek onlara yeniden hayat kazandıran Miss Jane McAusland'a; çok güç koşullar altında fermanların başarılı fotoğraflarını çeken Mr. P.J. Gates'e; kataloğun hazırlanmasında ve basılmasında büyük katkıları olan Mr. Rowley Atterbury'e; grafik düzeni hazırlayan Mr. Don Martin'e; dizgilerin okunmasında ve düzeltilmesinde bana yardımcı olan Miss Julia MacKenzie'ye ve ağabeyim Mehmet Tanju Tecimer'e teşekkürlerimi iletmek isterim.

Ve nihayet, sonsuz destek ve cömertliğiyle bu sergi ve elinizdeki bu kataloğu gerçekleştirmekle bana en büyük hediyeyi veren eşim Asil'e gönülden teşekkür ediyorum.

Ayşegül Nadir

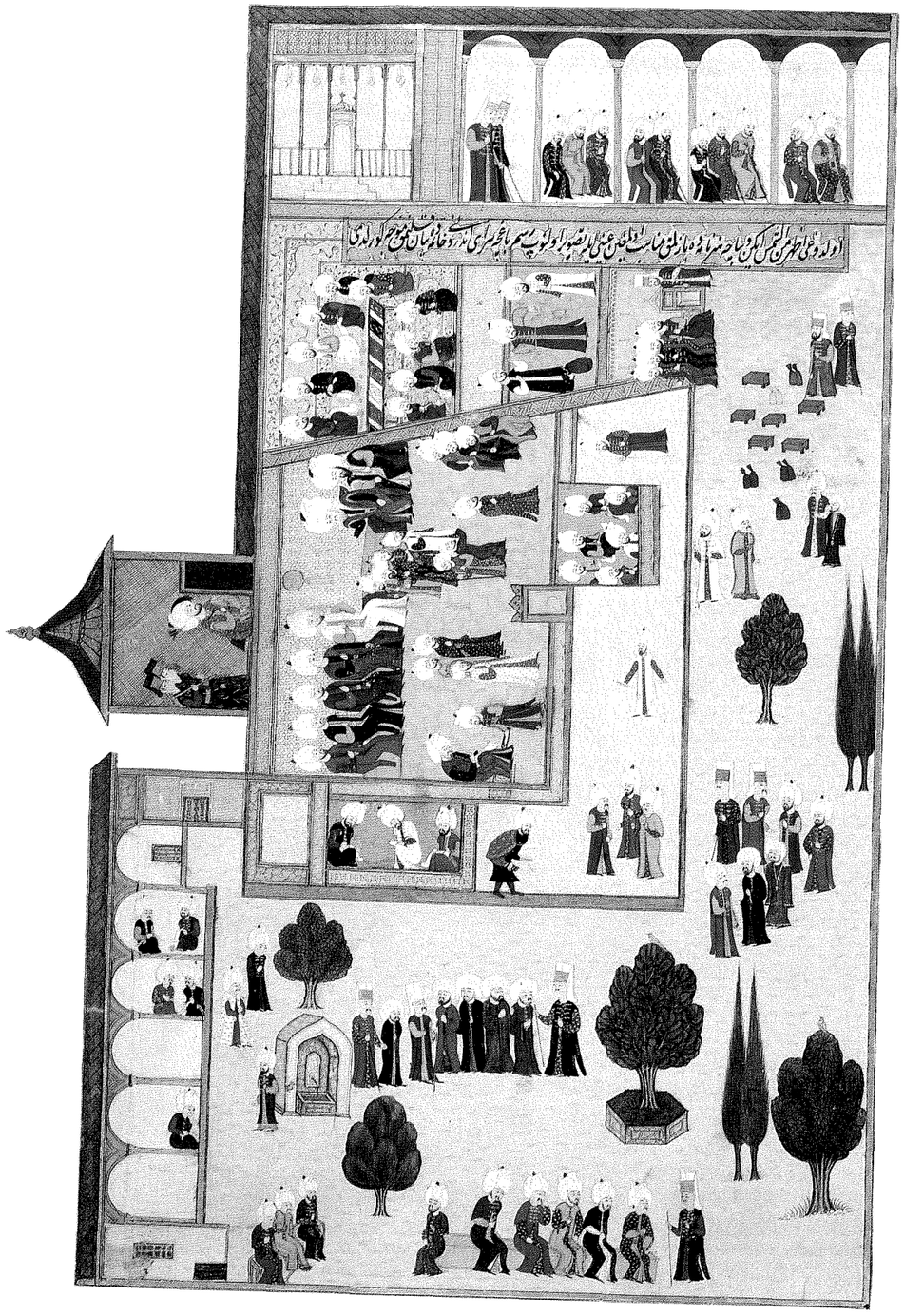
Londra, Nisan 1986

Keeper of the Department of Manuscripts, Museum of Turkish and Islamic Arts, for writing the introduction, preparing the texts and assisting in the organisation of the project; Mrs. Serap Aykoç, Assistant Director, Museum of Turkish and Islamic Arts, for working so hard on many aspects of the exhibition; Mr. Tim Stanley for working on the texts, preparing the transcriptions and translations, giving valuable advice and generally assisting me in compiling this catalogue; Dr. Bengisu Rona and Professor Cevat Çapan for their great help in the translations; Mr. Erol Akyavaş for showing continued interest in this project; Miss Jane McAusland for expertly restoring the *fermāns* and giving them a new lease of life; Mr. P.J. Gates for beautifully photographing the *fermāns* under difficult conditions; Mr. Rowley Atterbury for his constant collaboration and hard work, together with Mr. Don Martin, on the design, preparation and printing of the catalogue; Miss Julia MacKenzie for giving so much time and valuable assistance with the editing; and my brother Mehmet Tanju Tecimer for reading the proofs.

Above all, I would like to express my thanks from the bottom of my heart to my husband Asil for making everything possible through his support and generosity and for giving me his best present ever!

Ayşegül Nadir

London, April 1986

Topkapı Sarayı'nda, Divan'ı Kubbe altı'nda toplantı halinde gösteren bir minyatür. Kasr-ı adl'da oturan Padişahın yanında iki saray görevlisi bulunuyor. Daha aşağıda oturan Vezir-i âzam'ın sağında dört vezir, solunda iki kazasker yer alıyor. Nişancı ise beşinci vezirin önünde görülüyor.

Hünernâme, Topkapı Sarayı Kütüphanesi (MS. Hazine 1532, f. 19r). On altıncı asır sonu.

A miniature showing the *Dīvān* in session in the 'Kubbe altı' pavilion at the Topkapı Palace. The Sultan is seated in the 'Kasr-ı adl', attended by two officers of his household. Below him sits the Grand Vezir with four vezirs to his right and two *kazaskers* to his left. The *nişāncı* is seated in front of the fifth vezir.

From the *Hünernāme* in Topkapı Palace Library (MS. Hazine 1532, f. 19r). Late sixteenth century.

Giriş

Şule Aksoy Kutlukan

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması sonucu ortaya çıkan beyliklerden biri olan Osmanlı Beyliği, 1300 yılı civarında Batı Anadolu'da Söğüt kasabası ve çevresinde kurulmuştur. Bu küçük beylik, kısa bir sürede siyasal ve kültürel yönden büyük atılımlar yapmış, Anadolu sınırlarını aşarak, yüzyıllar içerisinde Avrupa, Asya ve Afrika'nın çeşitli bölgelerine kadar egemenliğini yaymıştır.

Osmanlıların merkeziyetçi, otoriter ve âdil bir devlet yönetimine sahip olması, küçük bir beylikten büyük bir imparatorluğa dönüşmesinde en önemli etken olmuştur.

Osmanlı yönetim sisteminin işleyişini gösteren ve serginin konusunu teşkil eden tuğralı belgeler, bütün devlet işlerinde birinci derecede sorumlu olan Divan-ı Hümâyun toplantılarında verilen kararların kâğıt üzerine geçirilmesi sonucu yazılmıştır.

Divan-ı Hümâyun

Selçuklu Imparatorluğu'nun bir uç beyliğinden kurulmuş olan Osmanlıların, devlet teşkilâtlarını Anadolu Selçukluları ve İlhanlıların etkisinde kalarak kurdukları açık bir gerçektir. Anadolu Selçuklularında 'Büyük Divan' ya da 'Divan-ı Saltanat' diye adlandırılan kurula gerektiğinde Vezir-i âzam yerine hükümdar da başkanlık yapardı.[1] İlhanlılarda 'Divan-ı Kebir-i İlhanî' ya da 'Divan-ı İlhanî' adını taşıyan Büyük Divan, tüm devlet işlerinde yetkili kuruldu.[2]

Osmanlılarda ise Divan, Orhan Bey (ölümü 1362) zamanından itibaren vardı. On dördüncü yüzyılın sonunda Mısır'lı tarihçi Ibn Hacer el-Askalânî tarafından yazılmış bir kitapta, Osmanlı başkenti olan Bursa'da yer alan Divan toplantılarından bahsedilmiştir.[3] Bu toplantılarda takip edilen işlemler, sonradan 'Kanunnâme-i âl-i Osman' adı altında bir kitap haline getirilmiştir. Bu kitap, genellikle Sultan II. Mehmed'in devrine (1451–1481) atfedilirse de elimizdeki şekliyle en az bir yüzyıl veya daha sonra yazılmış olması ihtimal dahilindedir. Bu esere göre

Introduction

The Ottoman state came into existence about 1300 A.D. in and around the town of Söğüt in western Anatolia, as one of the principalities that sprang up with the dissolution of the Seljuk Sultanate of Rum. The tiny state made rapid progress, both politically and culturally, and over the centuries extended its dominion over wide areas of Europe, Asia and Africa. The most important factor in this transformation of a small principality into a vast empire was the centralizing and authoritarian, but at the same time just, system of administration possessed by the Ottomans.

The various types of document which illustrate the functioning of this system and which are the subject of this exhibition were written as the result of decisions taken at meetings of the *Dīvān-i Hümāyūn*, the Council of State, which held the prime responsibility for all state affairs.

The *Dīvān-i Hümāyūn*

It is evident that the Ottoman state, originating as a frontier principality on the periphery of the area formerly ruled by the Seljuk Empire, established its administrative system under the influence of the Seljuk Sultanate of Rum and the Ilkhanids. The Seljuk Sultanate of Rum ruled central and eastern Anatolia from the twelfth until the end of the thirteenth century. The Ilkhanids, descendants of Chingiz Khan, held sway over Iran and Anatolia during the fourteenth century. In the former, the Grand Vezir or, when necessary, the Sultan presided over a council called the 'Great *Dīvān*'[1] and under the Ilkhanids the 'Great *Dīvān*' determined all matters of state.[2]

A similar institution existed under the Ottomans as early as the time of Orhan Gazi (d. 1362), and we have an account of the functioning of the *Dīvān* in the Ottoman capital at Bursa at the end of the same century in a work by the Egyptian historian Ibn Hajar al-Askalani.[3]

The procedures to be followed during meetings of

Divan, Fatih'in ilk yılları da dahil olmak üzere her gün sultanın başkanlığında toplanmaktaydı.[4] Ancak daha sonraları Fatih Sultan Mehmed, sultanların Divan'a başkanlık etmesi geleneğini kaldırarak bu görevi bırakmış ve Divan-i Hümâyun müzakerelerini bir perde arkasından dinleyerek oturumlara katılmamıştır.[5] Bu yıllarda her gün toplanmakta olan Divan, daha sonraları gerek bu toplantıların ve gerekse arz günlerinin sayısını azaltmış, ancak hiçbir zaman tamamiyle terk etmemiştir.

Divan-ı Hümâyun, Topkapı Sarayında 'Kubbe altı' adlı binada toplanırdı. Kubbe altı, Kanunî Sultan Süleyman (1520–1566) zamanında Vezir-i âzam Makbul İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.[6] Üç kubbe üzerine yapılmış olan Divanhane'deki kubbelerden birinin altı Divan Heyetinin toplandığı müzakere salonuydu ve padişahların müzakereleri dinledikleri 'Kasr-ı adl' veya 'Kasr-ı Sultan' denilen kafes pencereli yer de burada bulunuyordu. Sağdaki kubbe altında Divan-ı Hümâyun hocalarıyla halife ve öğrencileri otururdu. Bu kubbeye bitişik üçüncü kubbe altına 'Defterhane' denilirdi. Burada askerî, malî, idarî ve diğer çeşitli devlet işlerine ait esas defterleri ve kayıtlar sandıklar içerisinde muhafaza edilirdi.

Divan, din, ulus ve toplumsal sınıf farkı gözetilmeksizin kadın erkek herkese açıktı. Ülkenin herhangi bir yerinde haksızlığa uğrayan, zulüm ve baskı gören veya mahallî kadıların haksız ve yanlış yargılarına uğradığını ileri süren, valiler ve askerî yetkililerden şikâyetçi olan, vakıf mütevellilerinin haksız işlem ve davranışlarına uğrayan kişi ya da kişiler divana başvurabilirdi.[7]

Vezir-i âzam başkanlığında toplanan Divan sırasıyla şu üyelerden oluşmaktaydı: Kubbe vezirleri, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, defterdar ile tevkiî veya nişancı. Bu üyeler divanda kendilerine ait yerlere oturur ve çalışırlardı. Divan'da bir de ayakta hizmet görenler vardı. Sergideki birçok belgeler, verildikleri günde divan üyelerinin hepsi veya çoğu tarafından imzalanmıştır (kat. no. 15, 19, 25, v.s.)

Divan-ı Hümâyun'da Vezir-i âzam, Kasr-ı adl denilen mekânda pencerenin altında bir sedir üzerinde oturur, sağ tarafında kıdem sırasıyla kubbe vezirleri, sol tarafında önce Rumeli, sonra Anadolu kazaskeri yer alırdı. Nişancı veya tevkiî yalnız başına Vezir-i âzam'ın sağ ilerisinde, defterdar ise sol ilerisinde otururdu.[8] Herhangi bir iş dolayısiyle İstanbul'a gelen beylerbeyi Divan'a katılır ve en kıdemsiz vezirin alt yanında otururdu. Defterdarın arkasında, ikinci kubbe altında da çeşitli görevleri olan kalem reisleri bulunurdu.

Sabah namazından sonra toplanan Divan, müzakerelerine en önemli işlerden başlardı. Öncelikle, varsa elçilerin önerileri ve verilecek cevaplar ile başlayan görüşmeler, eyaletlerin ihtiyaçları, diğer devletler ile olan ilişkiler, halkın şikâyet ve dilekleri ve arazi dâvalarıyla devam ederdi.

the *Dīvān* were later codified in a treatise called the *Kānūnnāme-i āl-i Osmān*, the 'Lawbook of the Ottoman dynasty', often attributed to the reign of Sultan Mehmed II (1451–1481) but probably compiled in its present form a century or more later. According to this work, in the first years of this sultan's reign the *Dīvān* met daily with the sultan presiding in person.[4] Later, however, Mehmed abandoned the tradition that the sultan should preside over the *Dīvān*, but informed himself of its discussions by listening from behind a curtain.[5] In these later years the *Dīvān* still met daily, but as time went on the frequency of meetings was reduced, though they were never abandoned altogether.

The *Dīvān-i Hümāyūn* met in Topkapı Palace, in the chamber named '*Kubbe altı*', which had been built during the reign of Sultan Süleyman (1520–1566) by the Grand Vezir Makbul Ibrahim Paşa.[6] The *Kubbe altı* comprised three compartments, each under a dome. Under the first dome was the area where the members of the *Dīvān* held their discussions; here too was the so-called '*Kasr-ı adl*' or '*Kasr-ı Sultan*', the grilled window from behind which the sultan could overhear the proceedings. Under the next dome sat the heads of departments in the bureaucracy, with their clerks and apprentices. The area below the third dome was termed the *Defterhāne* or Registry; here the various registers and records for all the various categories of state business – military, administrative and financial were kept in chests.

In theory, the *Dīvān* received anybody, without distinction of religion, race, wealth or social status and women as well as men. Anyone, from any part of the empire, who had suffered injustice or oppression, who claimed that a local *kadı* had given an unjust or an erroneous judgement, or who had been treated unfairly by the administrators of a pious foundation, could have recourse to the *Dīvān*.[7]

The *Dīvān* met under the presidency of the Grand Vezir, the other members in order of precedence being the vezirs of lower rank, who were called 'vezirs of the Dome' (the *Kubbe altı*), in order to differentiate them from officials of veziral rank in the provinces; the *kazaskers* (chief judges) of Rumelia and Anatolia; the *defterdār* or Chief Registrar of the Imperial Treasury; and the *nişāncı*, who was in charge of applying the sultan's stylized signature (the *tuğra*) to official documents. Several of the documents in the exhibition (e.g. cat. nos. 15, 19, 25) are signed by all or almost all the members of the *Dīvān* present on the day of issue. Each member had his appropriate place to sit, while other personnel remained standing.

The Grand Vezir sat on a sofa under the grilled window, the *Kasr-ı adl*. On his right sat the vezirs of the Dome in order of precedence, on his left the *kazasker* of Rumelia and then the *kazasker* of Anatolia. In front of the Grand Vezir, to the right, sat the *nişāncı* and, to the left, sat the *defterdār*.[8] If a *beylerbey*

Dâva görüşülürken dâvalı ve dâvacı konularını kendileri savunur, eğer Türkçe bilmiyorlarsa Divan tercümanı gerekli çevirileri yapardı. Dâva görüşülürken tezkireciler yüksek sesle Vezir-i âzam önündeki dilekçeleri okuyup, verilen kararları kaydederlerdi. Kazaskerler, kendilerine havale edilen dâvaları dinlerler ve gerektiğinde kendi mahkemelerine gönderirlerdi. Nişancı, tuğra çekilmesi gerekli olan ferman, berat, menşûr gibi belgeler üzerine tuğra çeker, defterdarlar da Divan'da Vezir-i âzam'ın kendilerine havale ettiği işlere ait belgelere 'kuyruklu imza' denilen işaretlerini koyar, gereken durumlarda da malî işler hakkında bilgi verirlerdi.[9] Divan toplantılarına katılan, baş defterdar adını alan ancak bazen 'Şıkk-ı evvel' unvanını da kullanan merkezdeki defterdar dışında, 16. yüzyıldan itibaren 'Şıkk-ı sâni' unvanı ile devlet merkezinde bir ikinci defterdarlık daha kurulmuştur.[10]

Divan-ı Hümâyun üyesi olmayıp ancak bu kurulda ayakta hizmet eden, nişancının maiyetinde olan 'Reis-ül Küttab'in görevi, Fatih Kanunnâmesi'ne göre Divan toplantılarında Vezir-i âzam'ın önünde durarak işlem görecek evrakı okumaktı.[16] Diğer görevlerinden biri Divan'da verilen hükümleri ve beratları tashih ettikten sonra resid etmek, yani işlemlerini tamamlayarak tuğra çekilmek üzere nişancıya göndermekti. Daha ileriki tarihlerde Resi-ül Küttab, Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilmiştir.

Divan'da görüşülecek sorun ve konular Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusundaki 'Arz Odası'nda, arz günlerinde padişaha sunulurdu.[11] Bu toplantıda padişah, Divan'da görüşülen ve kendi onayının da alınması gereken işler hakkında görüşünü bildirirdi.

Divan-ı Hümâyun Kalemleri

Divan-ı Hümâyun toplantılarının gündemi, Divan'a iletilecek gerekli belgeler, Divan-ı Hümâyun kalemleri tarafından düzenlenirdi. Bunlar sırasıyla Divan veya Beylikçi Kalemi, Tahvil Kalemi ve Rüus Kalemi'dir. Bu kalemlerin başında 'Beylikçi' adı verilen bir yönetici bulunurdu. Divan kalemleri

(provincial governor) was in Istanbul on business, he might attend the *Dīvān*, sitting beyond the lowest of the vezirs. Behind the *defterdār*, under the second dome, were the heads of the various departments.

The *Dīvān* met after morning prayer, and began its deliberations with the most important matters. The first business was to consider and reply to proposals from ambassadors. Then followed questions affecting the provinces, relations with other states, complaints and petitions from individuals, and disputes over land. When a dispute was being heard, each party presented his own case in person. If any applicant did not know Turkish, the interpreter of the *Dīvān* would translate for him. As cases were being heard, the *tezkirecis* would read aloud the petitions in front of the Grand Vezir and note the decisions taken. The *kazaskers* would hear cases assigned to them, referring them if necessary to their own courts. The *nişāncı* would draw the *tuğra* upon documents which required to be so authenticated. The *defterdārs* would mark with the *kuyruklu imzā* (the 'signature with a tail' peculiar to officials of the Imperial Treasury) documents relating to matters referred to them by the Grand Vezir, and when necessary present information on financial matters.[9] Besides the chief *defterdār* of the capital, sometimes known as *şıkk-i evvel* (head of the first financial division), a post of second *defterdār (şıkk-i sānī)* was instituted in the capital from the sixteenth century onwards[10] (cat. no. 26).

The *reīsülküttāb* (Chief Clerk), though not a full member of the *Dīvān* (where he remained standing), was a subordinate of the *nişāncı*; his duty, according to the *Kānūnnāme* of Mehmed II, was to read out before the Grand Vezir the papers to be dealt with in the *Dīvān*.[16] Furthermore, after correcting the texts of important documents issued by the *Dīvān*, he would make upon them his own mark of approval (*resīd*) and pass them to the *nişāncı* for completion with the addition of the *tuğra*. In later years the *reīsülküttāb* functioned as the Foreign Minister of the Ottoman Empire.

Matters which had been considered in the *Dīvān* were reported to the sultan, on the prescribed 'submission days', in the *Arz Odası* (the audience chamber) in the Third Court of the palace.[11] On these occasions, the sultan would give his decision on matters which required his approval.

The Bureaus of the *Dīvān-i Hümāyūn*

The agenda for meetings of the *Dīvān* and the documents to be presented to it were prepared by the three bureaus of the *Dīvān*, namely the *Dīvān* Office (*Dīvān kalemi*), the Transfers Office (*Tahvīl kalemi*) and the Appointments Office (*Rüūs kalemi*). At the head of all three was a director general called the

dışında kalan, ancak yaptığı görev ve sahip olduğu yetkiler ile çok önemli bir yer tutan Defterhane, Divan çalışmalarını tamamlardı.

Beylikçi'nin gözetiminde olan ve onun başkanlığında çalışan Divan-ı Hümâyun kalemlerinin görevleri sırasıyla şöyleydi.

Divan Kalemi

Aynı zamanda Beylikçi Kalemi de denilen bu kalemin görevi, Divan kararlarını tutmak, müzakere edilen evrakı gerekli yerlere havale etmek ve buyrukları yazmaktı.[12] Yazılan belgeler, beylikçinin mümeyyizi tarafından incelenir, sonra beylikçiye gönderilirdi. Beylikçi yazıları tertip ve kompozisyon açısından inceler, uygun gördüklerinin üzerlerine 'sah' işareti koyardı. Sah işareti sergideki bazı belgelerde görülmektedir (kat. no. 22, 25, v.s.). Daha sonra belge nişancıya gönderilir ve tuğrası çekilirdi.[13]

Divan kaleminde beylikçiden başka üç âmir daha bulunmaktaydı. Bunlardan 'Kanuncu'nun görevi, devlet kanunlarını iyi bilmek, yazışmaların kanuna uygun olmasını sağlamaktı. 'İlâmcı'nın görevi ise kendi dairesindeki işler hakkında rapor düzenlemek, 'Mümeyyiz' in görevi de daha önce belirtildiği gibi kalemden çıkan yazıları inceleyip denetlemekti.

Tahvil Kalemi

Bu kalemin diğer bir adı da 'Nişan Kalemi' idi. Vilâyet kadılarının, beylerbeylerin, sancak beylerinin beratları, tahvilât denilen tımar ve zeametlerin tevcihini gösteren tahvil tezkereleri bu kalemde hazırlanırdı.[14]

Rüus Kalemi

Vezir, beylerbeyi ve tımar sahipleri dışında devlet ve vakıf görevlilerinin maaş kayıtları ve tayinleri bu kalemde yazılırdı. Bütün dairelerin reisleri ve mümeyyizleri, kale kumandanları, müderrisler, vaizler ve mütevelliler, v.s. gibi hazine ve evkafdan maaş alanların maaş işlerine ve işlemlerine bu kalem bakardı.[15]

beylikçi. Besides these departments, the *Defterhāne* or Registry also played a part in the activities of the *Dīvān* by virtue of its responsibilities.

The duties of the bureaus under the direction of the *beylikçi* were as follows:

The *Dīvān* Office

This was also called the 'bureau of the *beylikçi*' (*Beylikçi kalemi*) and its duties were to record the decisions of the *Dīvān*, to pass on papers which had been discussed to the appropriate quarters and to draft edicts.[12] Documents composed in this bureau were checked by the *mümeyyiz* (examiner) of the *beylikçi* and then sent on to the *beylikçi* himself. He would scrutinize them again for construction and style and, if satisfied, would mark them with '*sah*', meaning 'it is correct'. These '*sah*' notes were sometimes included in the final copies of the documents made by a calligrapher (e.g. cat. nos. 22, 25). He would then pass them to the *nīşāncı* for the final draft to be made and the validating *tuğra* to be added.[13]

Besides the *beylikçi*, there were in this bureau three other senior officials: the *kānūncu*, an expert on the *kānūns* (the secular regulations of the state), who checked that each document was in conformity with the *kānūn*; the *i'lāmcı* who drew up reports on the business transacted in the office; and the *mümeyyiz* who (as has been said) checked the style of documents produced in the office.

The Transfers Office

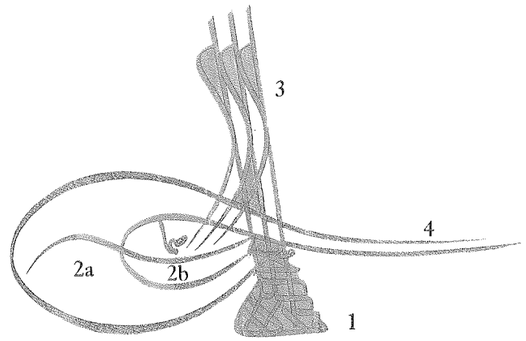
This bureau was also called the *Nişān kalemi* (the *Tuğra* Office). In it were prepared the *berāts* (diplomas of appointment) of provincial *kadıs* and governors, and *tahvīlāt*, i.e. edicts authorizing the transfer of the ranks of military fiefs (*tīmārs* and *zeāmets*) from one person to another.[14]

The Appointments Office

This bureau was concerned with the salaries and appointments of officials (other than vezirs, governors and military fief-holders) whose emoluments came from treasury funds or from the income of pious foundations – heads and employees of offices in the bureaucracy, commanders of garrisons, teachers in theological colleges, preachers in the imperial mosques, administrators of pious foundations, and so on.[15]

Tuğranın Bölümeri

1. Sere
2. Beyzeler
   a) Dış beyze
   b) İç beyze
3. Tuğlar
4. Kollar

Parts of the tuğra

1. The *sere*
2. The *beyzes*
   a) Outer *beyze*
   b) Inner *beyze*
3. The *tuğs*
4. The *kols*

Tuğra

Divan-ı Hümâyun'da hazırlanan belgelerde en göze çarpan unsur olan tuğra, Osmanlı sultanlarının yazılı alâmeti ve bir tür imzasıdır. Farsça karşılığı 'nişân' ve Arapçası 'tevkî' olduğundan dolayı tuğrayı belgelere tatbik eden Divan üyesi 'Nişancı' veya 'Tevkiî' diye adlandırılmıştır. Önceleri ferman, berat, vakfiye gibi yazılı belgelerin baş kısmına konulan tuğranın kullanım alanları zamanla yaygınlaşmış, mühürler, paralar, pullar ve kitâbelerde kullanılmaya başlamıştır.

Onbirinci asırda Dîvân-ı Lûgat üt-Türk'ün yazarı Kâşgarlı Mahmud 'tuğrağ' kelimesini şöyle tarif etmektedir: 'hakanın mührü, buyrultusu, Oğuzca, bunu Türkler bilmez, ben de aslını bilmiyorum'.[17] Mahmud için 'Türkler', kendi halkı olan Doğu Türkleriydi; 'Oğuzca' ise Batı Türklerinin diliydi. Batı Türkçesinde kelimenin sonundaki'–ğ' harfi kural olarak düştüğünden dolayı Osmanlıca'daki şekli 'tuğra' dır.

Tuğranın şekli hakkında çeşitli teorilere rastlanmaktadır. Bunların bazılarına göre tuğra, 'tuğrı' adlı efsanevî büyük bir doğan kuşunun şeklini temsil etmektedir ve Oğuzların totem işaretidir. Ayrıca İslâm Ansiklopedisi'nde 'tuğrağ'ın tuğdan türediği ve bunun Türkçe'nin yapısına en uygun izah şekli olduğu' yazılıdır.[18]

Tuğralar üzerinde ilk ciddî araştırmaları yapan Paul Wittek, 'tuğranın şekli ve okunmasındaki bütün gelişme ve farklar, 'Orhan bin Osman'ın tuğrasına yapılmış olan bir takım değişikliklerden ibarettir', diye yazmıştır.[19]

Osmanlı tarihi yazarlarından İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise bu konuda yazdığı makalesinde Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları'nda tuğranın resim ve şeklinin tarifi hakkında küçük kayıtlar olduğunu söylemekte ve tuğranın kavisli olup sultanın alâmetinin bu tuğra kavsinin altında bulunduğunu yazmaktadır.[20] Ayrıca bu kavisli tuğra şeklinin Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan küçük beyliklerin hepsinde kullanıldığını da belirtmektedir. Yine Uzunçarşılı'ya göre Büyük Selçuklu'lardan Eyyubîler yoluyla Memlûklu'lara geçen tuğraların Anadolu Selçuklu ve Osmanlı

The *Tuğra*

The most striking feature in the documents emanating from the *Dīvān* is the '*tuğra*', the intricate device which has been defined as 'the sultan's official monogram, attached to state documents to confirm their legality'.[17] In Persian it was termed *nişān* and in Arabic *tevkī*, hence the high-ranking official upon whose authority it was inserted was termed *nişāncı* or, less commonly, *tevkī'ī*. Employed at first only upon written documents, its use was later extended to seals, coins, postage-stamps, and inscriptions.

The eleventh-century lexicographer Mahmud Kâşgarî defines the word *tuğrağ* as meaning 'the seal and signature of a king; an Oğuz word; the Turks do not know the word, and I do not know its origin'.[18] For Mahmud, the 'Turks' were the Eastern Turks to whom he belonged and the Oğuz were the Western Turks. In Western Turkish a final *ğ* regularly falls, to give the Ottoman form *tuğra*.

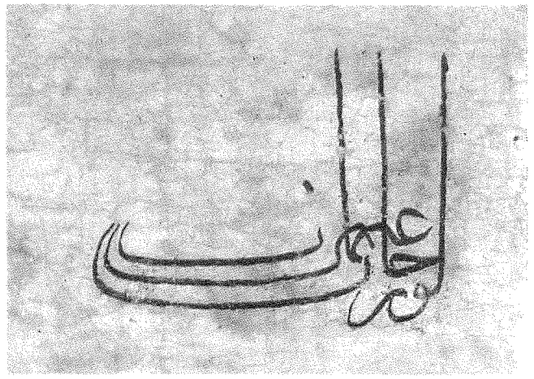
Various theories have been advanced to explain the shape of the *tuğra*. One suggestion was that it represented the shape of a falcon-like fabulous bird, called *tuğrı*, and that this was the totem of the Oğuz.[19] Most recently, the editors of *Islâm Ansiklopedisi* have proposed that the word is derived from *tuğ*, the horse-hair standard of the Turks.[20]

The *tuğra* is a kind of signature, in that it presents the name of the ruling sultan who has decreed, in person or by delegation, the issuing of the document. The first detailed analysis of the way in which the various interlaced words are to be read was made by P. Wittek,[21] who concluded that all the later variations in the shape and the reading arose as modifications of the first Ottoman *tuğra*, that of *Orhan bin Osmān*. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, in an important and comprehensive article,[22] surveyed the evidence for the form of the *tuğras* of the sultans of the Great Seljuk Empire and of the Seljuk Sultanate of Rum. He demonstrated that *tuğras* comparable to those of the Ottomans were employed in the other early Anatolian principalities. The practice of using a *tuğra* passed, he suggested, through the Ayyubids to the Mamluk Sultanate of Egypt, where however it

tuğralarıyla hemen hemen hiç bir benzerliği yoktur. Memlûklu'larda sultanın isminin yazılı olduğu tuğra tek bir satır üzerine düzenlenmiş olup kelimeler içindeki keşidelerin çokluğuyla dikkati çekmektedir.

Suha Umur, bütün Osmanlı padişahları ve bazı şehzadelerin tuğralarının fotoğraflarını ve her tuğranın nasıl okunduğunu gösteren grafik analizleri ihtiva eden bir kitap yayınlamıştır.[21]

Bilinen ilk Osmanlı tuğrası, Orhan Gazi tarafından Rebiyülevvel 724 (Mart 1324) tarihinde verilmiş bir vakfiye üzerindedir (kat. no. 1). Kendi adı ve

Kat. no. 1

babasının adı, yani 'Orhan bin Osman' yazılı olan tuğrada, metinde geçen üç elif harfi yukarıya doğru uzatılmış, üç nun harfi ise solda içiçe yerleştirilmiştir. İlk düzenlemesi bu ana temel üzerinde olan tuğra, yavaş yavaş gelişmiş, metninde ve istifinde değişiklikler olmuştur. Tuğra metninde yapılan değişiklikler sırasıyla şöyledir:

1. I. Bayezid'in tuğrasında 'han' kelimesi unvan olarak yer almıştır. 'Bayezid bin Murad Han'.

2. II. Murad tuğrasında 'muzaffer' kelimesi ilk defa kullanılmaya başlanmıştır. 'Murad bin Mehmed Han muzaffer' (kat. no. 4).

3. Fatih Sultan Mehmed tuğrasında 'daima' kelimesi muzafferden sonra yazılmaya başlanmıştır. 'Mehmed bin Murad Han muzaffer daima' (kat. no. 5, 6).

4. Sultan I. Selim'den itibaren muzaffer kelimesi 'el' tanım edatını almıştır. Ayrıca Sultanın isminin Selimşah olması dolayısiyle tuğra metnine giren 'şah' kelimesi, Sultan III. Mehmed'e kadar unvan olarak kullanılacaktır. 'Selimşah bin Bayezid Han el-muzaffer daima' (kat. no. 10).

5. Sultan III. Mehmed'in saltanatı süresince tuğra metninden çıkarılan 'şah' unvanı, I. Ahmed'in tuğrasında tekrar görülmektedir. 'Şah Ahmed bin Mehmed Han el-muzaffer daima' (kat. no. 29).

6. Sultan I. Mahmud tuğrasında ise evvelce baba ismine bağlı olarak yazılan 'han' unvanı padişah ismine bağlı olarak yazılmaya başlanmış ve 'şah' unvanı tuğradan çıkarılmıştır. 'Mahmud Han bin Mustafa el-muzaffer daima' (kat. no. 44).

7. 16 yıl üç ay süren saltanatı süresince iki ayrı tip tuğra kullanan Sultan III. Mustafa'nın saltanatının ilk beş yılında görülen 'han' unvanı çıkarılarak yerine 'şah' unvanı konmuştur. 'Mustafa Han bin Ahmed el-muzaffer daima' ve 'Şah Mustafa bin Ahmed el-muzaffer daima' (kat. no. 51, 52).

8. Sultan I. Abdülhamid'den itibaren daha önce tuğra metninden çıkarılan 'şah' unvanı yerine 'han' unvanı alınmış ve son Osmanlı padişahı VI. Mehmed'e kadar mahlaslar dışında hiç bir değişiklik yapılmadan süregelmiştir, 'Abdülhamid Han bin Ahmed el-muzaffer daima' (kat. no. 54).[22]

Tuğra metni hakkında verdiğimiz bu kısa bilgilerden sonra tuğranın bölümleri hakkındaki genel bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz.[23]

Tuğranın seresi: Tuğranın metin kısmı olup *kürsü* olarak da adlandırılır. Tam anlamıyla Fatih Sultan Mehmed tuğrasında belirmeye başlayan bu bölümde sırasıyla sultanın ve babasının adı, han, şah unvanları, bin kelimesi ve el-muzaffer daima deyimi bulunur. Sultanların isimlerinde geçen harfler dolayısiyle bazen geometrik bir düzenleme görünümü veren sere kısmı önceleri düz bir çizgi üzerindeyken yavaş yavaş bir kavis içerisinde yazılmaya başlamış ve Sultan II. Mahmud'un tuğralarıyla son şeklini bulmuştur.

Tuğranın beyzeleri: Tuğranın sol tarafında yer alan ve tuğra metninde geçen han ve bin kelimelerinin son harfi olan 'nun' harfi uzantılarıyla, bazen de başka bir kelimedeki 'dal' harfi uzantılarıyla oluşan iç içe iki kavise verilen isimdir. Arapça 'yumurta' anlamını taşıyan 'beyza' dan gelen bu kelime, beyzelerin yumurtaya benzemesiyle de doğrulanmaktadır. Beyzeler, bazı tuğralarda metinde geçen harflerin uzantıları olmayıp tuğra şeklini tamamlamak amacıyla yapılmışlardır (kat. no. 44, 49, 54, 56, 57). Tuğranın iç ve dış beyzeleri genellikle muzaffer kelimesinin 're' harfinin uzantısıyla kesilmektedir. 'Daima' kelimesi ise iç beyzede görülmektedir.

Tuğranın tuğları: Tuğranın üst kısmında yer alan ve metinde geçen 'elif' harflerinin uzatılmasıyla oluşan tuğlar, Emir Süleyman'ın tuğrası haricinde üç tanedir.[24] Ancak beyzelerde olduğu gibi bazan bunlar da şekli tamamlamak amacıyla yapıldıkları gibi elif harfi dışındaki 'lam' veya 'zı' harflerinin uzantıları da olabilir. Bazı erken tarihli tuğralarda görülen ve tuğların üzerinde yer alan küçük oval şekillere vasla adı verilir (kat. no. 2, 3). Kavisli birer dönüşle tuğları kesen kısımlar ise zülfe adını alıp tuğrayı tamamlayıcı bir unsur olarak yerleşmiştir.

assumed a radically different appearance, being characterised by a single line of writing with numerous prominent and elongated upright strokes. Suha Umur has now produced a handsome album of photographs of the *tuğras* of all the Ottoman sultans (and of some princes), with detailed graphic analyses of how each should be read.[23]

The earliest known example of the Ottoman *tuğra* is found on a document from the reign of Orhan Gazi, a *vakfiye* (deed for a pious endowment) dated Rebiyülevvel 724 (March 1324) (cat. no. 1). The

Cat. no. 1

wording is simply '*Orhan bin Osmān*'. Here the upright Arabic letter *elif* and the rounded letter *nūn* appear three times: the three *elifs* are extended upwards, and the three *nūns* are extended out to the left, one within the other. From this basic design the later *tuğras* developed, in these main steps:

1. In the *tuğra* of Bayezid I the title *Hān* (Khan) was introduced (*Bāyezīd bin Murād Hān*)

2. In the *tuğra* of Murad II the word *muzaffer* (victorious) began to be used (*Murād bin Mehmed Hān muzaffer*) (cat. no. 4)

3. In the *tuğra* of Mehmed II the word *dāimā* (always) followed *muzaffer* (*Mehmed bin Murād Hān muzaffer dāimā*) (cat. nos. 5, 6)

4. From the reign of Selim I onwards, the word *muzaffer* was given the Arabic definite article *el–*; moreover, since this sultan's name was strictly '*Selīmşāh*', the element *şāh* was retained as a title (Shah) until the time of Mehmed III (*Selīmşāh bin Bāyezīd Hān el-muzaffer dāimā*) (cat. no. 10)

5. The title *Şāh*, dropped during the reign of Mehmed III, re-appeared in the *tuğra* of Ahmed I (*Şāh Ahmed bin Mehmed Hān el-muzaffer dāimā*) (cat. no. 29)

6. In the *tuğra* of Mahmud I the title *Hān*, hitherto linked to the name of the father, was linked to that of the ruling sultan, and the title *Şāh* was removed (*Mahmūd Hān bin Mustafā el-muzaffer dāimā*) (cat. no. 44)

7. Mustafa III used two types of *tuğra* during his sixteen-year reign: during the fifth year the title *Hān* was replaced by *Şāh* (*Mustafā Hān bin Ahmed el-muzaffer dāimā* and *Şāh Mustafā bin Ahmed el-muzaffer dāimā*) (cat. nos. 51 and 52)

8. Under Abdülhamid I, *Hān* again replaced *Şāh*, and from then until the reign of the last sultan, Mehmed VI, only personal names were altered as necessary (*Abdülhamīd Hān bin Ahmed el-muzaffer dāimā*) (cat. no. 54).[24]

Traditionally, specific terms were used for the various parts of the *tuğra*.[25] The cluster of letters at the base, first becoming concentrated under Mehmed II, was called *sere* (palm of the hand) or *kürsü* (pedestal). The letters were sometimes interlaced to make a geometrical pattern; the general outline was at first square, later triangular, and later still rather rounded, to take its final form under Mahmud II. The two large loops to the left, exaggerated forms of the letter *nūn* and occasionally prolongations of the letter *dāl*, were called *beyze*, from a fancied resemblance to an egg (Arabic: *bayda*). Occasionally a *beyze* did not represent a specific letter, but was a stroke included to complete the traditional outline (cat. nos. 44, 49, 54, 56, 57). The two loops are usually intersected by a prolongation of the last letter of *muzaffer*, and the word *dāimā* is written within the inner loop. The three uprights (four in the case of Emir Süleyman[26]) were termed *tuğ* (the pole-standards bearing the 'horse-tail'). They are usually prolongations of the letter *elif*, sometimes of the letter *lām*, and sometimes of the *z* of *muzaffer*. Occasionally one of them merely completes the design. In some early *tuğras* the *tuğs* bear small oval devices termed *vasla* (cat. nos. 2 and 3). However, a curving 'streamer' motif, called *zülfe* (ringlet of hair), soon became a standard part of each *tuğ*. The two parallel lines to the right, extensions of the two *beyze*, are termed *kol* (arm) or *hançer* (dagger).

In some late *tuğras*, beginning with Mahmud II, the empty space in the upper right-hand corner is occupied by the sultan's *mahlas*, his honorific title or by-name. This feature is occasionally found in inscriptions, on coins, and in calligraphic specimens, but only rarely on documents (cat. no. 68). The *mahlas* '*el-Gāzī*' (the Warrior for the Faith) seen in this *berāt* of Abdülhamid II, also appears in the *tuğras* drawn during the later years of the reign of Mehmed V (cat. no. 69). In the earlier part of Mehmed V's reign his given name *Reşād* was added. In the *tuğras* from the later years of Mahmud II, we find the *mahlas* '*Adlī*'.

Tuğranın kolları: Diğer bir adı 'hançer' olan kollar, beyzelerin devamı olup muzaffer kelimesinin üstünden birbirine paralel olarak tuğranın sağına doğru uzanmaktadır.

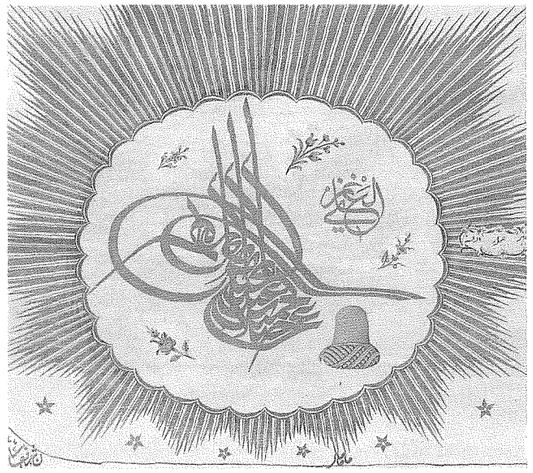
Padişah tuğralarının sağ üst köşesinde yer alan ve Sultan II. Mahmud'dan sonra görülmeye başlayan 'mahlaslar' (bazı isimlerden veya unvanlardan ibaret ilâveler), belgelerdeki tuğralardan çok kitabe, para ve hattatların süs olarak yaptıkları levha şeklindeki tuğralarda kullanılmıştır. Ancak ender olarak bazı belgelerde de görülmektedir (kat. no. 68). II. Abdülhamid'e ait bu beratta yazılı El Gazi mahlası, V. Mehmed'in son senelerindeki tuğralarında da mevcuttur (kat. no. 69). V. Mehmed'in ilk senelerindeki tuğralarında asıl ismi olan Reşad ilâvesi vardır. II. Mahmud'un saltanatının son devirlerinde ise Adlî mahlasına rastlanır.

Tuğralar, Osmanlı padişahlarının tahta geçtiği gün kendisine gösterilen örneklerden birinin seçilmesi sonucu kullanılmaya başlanırdı. Ancak, çeşitli sancaklarda veya vilâyetlerde valilik ile görevlendirilen şehzadeler, bu dönemlerinde tuğra çektirir ve bulundukları bölgede hüküm sürerlerdi. (Babasının ölümü üzerine kendisini Sultan ilân eden Şehzade Cem'in tuğralı bir belgesi için bakınız, kat. no. 7).

The precise form of his *tuğra* was chosen by the sultan from various specimens submitted on the day of his accession. Until the sixteenth century, however, it was the practice that a prince should hold a provincial governorship, and so already had a *tuğra* for his use in exercising that authority. A document bearing the *tuğra* of Prince Cem, who contested the succession with his brother Bayezid II, is shown here (cat. no. 7).

Kat. no. 68

Cat. no. 68

Nişancı

Buyruklardaki tuğralar, Divan-ı Hümâyun üyesi olan nişancı tarafından veya onun talimatı üzerine çekilirdi.

Devlet kanunlarını iyi bilen, şer'î, hukukî kanunları te'lif eden, Divan toplantılarında bu konular hakkında fikirlerinden istifade edilebilen kişilerden seçilen nişancı, hükümdarlara yazılacak mektuplar ile vezirlerin berat ve menşurlarını yazmak veya müsveddelerini hazırlamakla da görevliydi.[25] Nişancılar, 16. yüzyıl başlarına kadar ilmiye sınıfına mensup olup yazı dili, üslûbu kuvvetli olanlar arasından seçilirdi ki, bunların 'Dahil müderrisleri' ile 'Sahn-ı semân müderrisleri'nden olması Fatih Kanunnâmesi'ne göre gerekliydi.[26] Ancak, 16. yüzyıldan itibaren Divan kaleminden yetişmiş kişiler ve reis ül-küttablar arasından bu görevi yapabilecek olanlar varsa, onlar da nişancı olabilirlerdi. Nişancı tayininde bu görev kendilerine bir berat ile birlikte tevcih edilmez, padişahın sözlü iradesiyle olurdu. Çünkü bunlar tuğra çekmekle görevli olduklarından dolayı, özellikle itimada lâyık kişilerdi. Nişancılar yalnız kendi dairelerinde değil gerektiği hallerde Divan-ı Hümâyun'da da tuğra çekerlerdi. Hattâ işleri fazla olursa kubbe vezirlerinden en kıdemsiz olanı kendisine yardım ederdi.[27] Ayrıca nişancının birçok yardımcıları olduğu muhakkaktı ve divanda bu derece önemli yeri olan bir devlet adamının, sayısız belgelerin tuğralarını kendi eliyle çekmiş olması imkânsızdı.[28] Kaynaklarda, 18. yüzyılın sonlarına doğru nişancı ve onun yardımcısı olarak 'Tuğrakeş' görülmektedir. Böyle bir görev ihdas edilmesine sebep, padişah cülûslarında kanun gereği tüm beratların yenilenmesi gerektiğinden nişancının yardımcıya ihtiyaç duyması olmalıdır.[29]

1599 yılına kadar padişahların yanında bulunup rikâb-ı hümâyundan ayrılmayan nişancıların, bu tarihten itibaren Nişancı Okçuzâde Mehmed Şah Efendi'nin sadrazam ile beraber sefere memur edilmiş olması dolayısiyle, vezir-i âzam ve serdar-ı ekrem (başkumandan) ile beraber sefere gitmeleri kanun olmuştur.[30] Padişah, sefer veya başka bir sebepten dolayı İstanbul'da bulunmadığı zaman İstanbul muhafızı olarak kalan kişiye tuğralı boş kâğıtlar bırakır ve bunlar gerektiği hallerde kullanılırdı. Serhatlarda bulunan vezirlere gerektiğinde kullanmak üzere tuğra çekme yetkisi verilmişken, bu yetki 1643 senesinde Kemankeş Mustafa Paşa'nın vezareti sırasında kaldırılmıştır.[31]

Yetişen pek çok değerli nişancılar arasında 16. yüzyıl başında yaşayan Tâcizade Cafer Çelebi'nin yazdığı ferman, berat ve menşurların tertip ve terkiplerinde, imlâ ve inşalarında koyduğu usûl ve kaide uzun süre devam etmiştir. Yine 16. yüzyılda yaşayan 'Koca Nişancı' lakabıyla tanınan Celâlzâde Mustafa Paşa ile bunlardan sonra gelen 'Küçük Nişancı' Ramazanzâde (tuğrası için bakınız kat. no. 15) ve Okçuzâde de önemli nişancılardı. Sergilenen belgelerde şahit olarak imza atan tevkiîlerin isimleri ise Tuğraî Mehmed bin Ramazan (kat. no. 15), Tevkiî Mehmed bin Pir Ahmed (kat. no. 18), Tuğraî Mehmed (kat. no. 24, 25), Tevkiî Cafer (kat. no. 35) 'dir.

The *Nişāncı*

Tuğras were drawn upon documents by, or on the instructions of, the *nişāncı*. He was appointed as being a person with a thorough knowledge of the *kānūns* of the state, and so able to advise the *Dīvān* on the interpretation of these secular regulations and the prescriptions of the religious law. He composed letters to foreign rulers and the *berāts* (diplomas of appointment) of vezirs.[27] Until the early sixteenth century the *nişāncıs* were selected from members of the 'learned profession' who were skilled stylists: according to the *Kānūnnāme* of Mehmed II they were to be professors of the eight *medreses* (theological colleges) which he had established in Istanbul or of other higher *medreses*.[28] Later, however, a *reīsülküttāb* or another person trained in the ways of central bureaucracy might be appointed. Unlike other office-holders, and because of the particular necessity that he be trustworthy, a *nişāncı* was appointed not by virtue of a (written) *berāt* but upon the oral command of the sultan.

The *nişāncı* drew the *tuğras* not only in his own office-quarters but, when necessary, in the *Dīvān* itself. It is difficult to credit that such a high-ranking official authenticated with his own hand all the very numerous routine documents which bore the *tuğra*. If very many were required, the most junior of the vezirs of the Dome,[30] and others, helped him.

The sources show that towards the end of the eighteenth century there was also an official assistant of the *nişāncı*, termed *tuğrakeş*. The reason for the creation of this post was no doubt pressure of work, especially upon the accession of a sultan, when all the *berāts* of the empire had to be renewed in the new ruler's name.[31]

Until 1599 the *nişāncı* always remained in the near entourage of the sultan, even when the latter was on campaign. In that year, however, the *Nişāncı* Okçuzade Mehmed Şah Efendi was ordered to accompany the Grand Vezir on campaign, and thereafter the ruling was made that the *nişāncı* should accompany a Grand Vezir who was serving as Commander-in-Chief.[32]

When the sultan and the principal officers of state were absent from Istanbul, the person left in charge of the capital was entrusted with blank sheets of paper already headed by the *tuğra*, for him to use as necessary. Authority to draw the *tuğra* was granted also to vezirs exercising command on the frontiers, but this practice was abolished in 1643 during the Grand Vezirate of Kemankeş Mustafa Paşa.[33]

Of the many talented persons who held the office a few may be mentioned by name. Tacizade Cafer Çelebi, who served at the beginning of the sixteenth century, established rules and standards for the style and construction of state documents, for their spelling and language, which were followed for many years. Later in the century came Celalzade Mustafa Paşa, known as *Koca* (the Great) *Nişancı*, who served Süleyman the Magnificent for 23 years. Other prominent figures were Celalzade's successor *Küçük* (by contrast – the Small) *Nişancı*, Ramazanzade Mehmed Çelebi (for a *tuğra* drawn by him, see cat. no. 15), and Okçuzade already mentioned.

In some of the documents on exhibition the name of the *nişāncı* appears as witness. These are '*Tuğra'ī Mehmed bin Ramazān*', i.e. Ramazanzade (cat. no. 15), '*Tevkī'ī Mehmed bin Pīr Ahmed*' (cat. no. 18), '*Tuğra'ī Mehmed*' (cat. nos. 24, 25), and '*Tevkī'ī Cafer*' (cat. no. 35).

Tuğra Süslemesi

Tuğralar sadece Osmanlı sultanlarının nişanı olarak değil, Osmanlı tezhip sanatını günümüze getiren sanat eserleri de olmuşlar, verildikleri kişinin mevkii veya konuları dolayısiyle devrin süsleme sanatıyla zenginleştirilmişlerdir.

Önceleri yalnız siyah mürekkep ile çekilen ilk Osmanlı tuğraları zamanla altın yaldız ile de çekilmeye başlanmıştır. Daha sonra kobalt mavisi, kırmızı ve dinî konularda kullanılan yeşil tuğralar da yapılmıştır. Harf boşluklarının genellikle kobalt mavisiyle doldurulduğu Sultan II. Bayezid tuğralarından itibaren beyzelerin içine de devrin

Tuğra Decoration

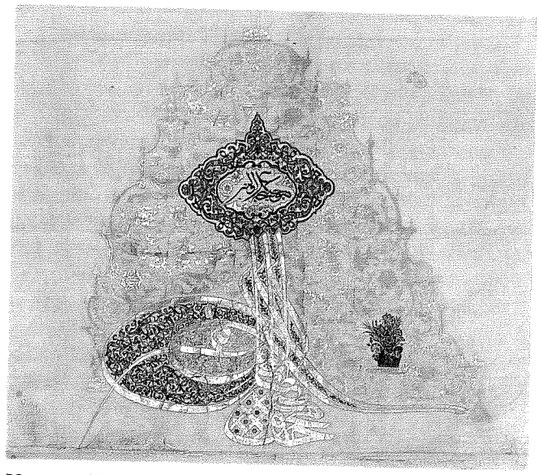
Tuğras are of interest not only for their intrinsic importance but as works of art, monuments of the Ottoman genius for gilding and illumination, for they were adorned, in accordance with the artistic taste of the period, with an elaboration that increased with the importance of the personage or of the business with which the document dealt.

In the early days, *tuğras* were drawn only in black ink, but later, gold was employed as well. Cobalt blue, red and green *tuğras* were also drawn, the latter colour being used on documents with a religious content. For the first time under Bayezid II (1481–1512) the gaps

süsleme motiflerinin yerleştirildiği görülmektedir. Bu süsleme şekli II. Bayezid'den itibaren gelenek halini almış ve gelişerek devam etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman (1520–1566), II. Selim (1566–1574), ve III. Murad'ın (1575–1595) tuğralarında 16. yüzyılın tüm sanatlara yansıyan muhteşemliğini görmekteyiz. Saray Nakkaşhanesinin ustaları tuğraları da tezhiplemiş, çini, seramik, kumaş, kitap ve benzeri alanlarda kullanılan süsleme elemanları tuğralarda da kullanılmıştır. Çiçek açmış bahar dalları, natüralist karanfil ve sümbüller, Çin bulutları, rumîler, şakayık ve hatayîler ile zenginleştirilmiş kıvrım dallar, tuğra süslemelerindeki yerlerini almışlardır. 16. yüzyılın sonlarına doğru beyzeler, sere ve tuğlar arasından değil, tuğranın iki yanından başlayarak yukarıya doğru bir üçgen oluşturacak şekilde yükselen süslemeyle tuğralar daha da görkemli bir görünüm kazanmışlardır (kat. no. 13, 14, 15, v.s.).

17. yüzyılda bu süslemenin biraz yozlaşarak devam ettiği görülmektedir. Buna rağmen, tuğların üzerinde sık sık rastlanan servi motifi gibi bazı yenilikler, bu devre kendine has bir çekicilik kazandırmıştır.

18. yüzyılda Batı'nın etkisi her alanda olduğu gibi süsleme sanatına da yansımış ve tuğralar Türk Barok-Rokokosu adı verdiğimiz ekolün süsleme elemanlarıyla bezenmiştir. Çok renkli olarak yapılan lâle, şakayık, gül, süsen buketleri, girlentler, sütunlar, istiridye kabukları bu devirde çok sık kullanılmıştır (kat. no. 44, 46, v.s.) Daha sonraları pembe, mavi ve

Kat. no. 47

Cat. no. 47

altın yaldız ile yapılan halkâr, tuğraların vazgeçilmez süslemesi olmuştur (kat. no. 54, 56, v.s.).

Bu arada 19. yüzyılda tuğrayı üstten bir üçgen çerçeve içine almak ve bu üçgen çerçevenin içini değişik formlu paftalar ile süslemek de yaygındı (kat. no. 57, 59, 63, v.s.). Daha sonraları ise tuğra süslemesinde Sultan Abdülmecid'den itibaren altın yaldız ışık şualarının kullanıldığı görülmektedir (kat. no. 64, 68).

between the letters were filled in with a background of cobalt blue, and the decorative motifs of the time were painted in the larger spaces within the *beyzes*. Thereafter this style of decoration was regular, but became increasingly elaborate. The *tuğras*, especially of Süleyman the Magnificent (1520–1566), of Selim II (1566–1574) and of Murad III (1574–1595) present the same splendour that characterised all the arts in the sixteenth century, the apogee of Ottoman achievement. The skilled artists in the ateliers of the palace were employed also upon *tuğras*, to gild them and to incorporate in them the same decorative elements that were in vogue for ceramics, brocades, book-illumination and the like, so that we find sprays of prunus flowers, naturalistic carnations and hyacinths, 'Chinese' cloud bands, spiralling tendrils adorned with peonies and other stylized floral motifs. By the end of the sixteenth century decoration was no longer confined within the *tuğra*, a still more impressive effect was achieved with further decoration spreading upwards from the *tuğra*'s left- and right-hand extremities in the form of a high triangle (e.g. cat. nos. 13, 14, 15).

In the seventeenth century the decorative scheme became less refined. However, some new elements, such as a cypress motif appearing above the *tuğs* (cat. nos. 35 and 38) are not without their own charm.

In the next century the influence of the West, affecting as it did so many fields of Ottoman life, was reflected in decorative styles as well, and so the *tuğra* was adorned with motifs of the school termed 'Turkish Baroque-Rococo' – multicoloured bunches of tulips, peonies, roses and iris, garlands and shells (e.g. cat. nos. 44, 46). Later still, fields gilded with floral patterns, sometimes picked out in pink and blue, brought the *tuğra* to its ultimate degree of decoration (e.g. cat. nos. 54, 56).

In the nineteenth century, the *tuğra* was often surmounted by a broader-based triangle, within which appeared decorative panels in varying shapes (e.g. cat. nos. 57, 59, 63). Later in the century, from the reign of Abdülmecid (1839–1861) onwards, the *tuğra* is sometimes at the centre of a 'blaze' of golden rays (cat. nos. 64, 68).

Tuğralı Belgeler

Tuğralı belgeler konularına ve yazılış biçimlerine göre değişik adlar almaktadır. Halk arasında, gündelik dilde, tüm tuğralı belgeler ferman olarak adlandırılmaktadır. Bu husus, konuları değişik de olsa tuğralı belgelerin dış görünümlerinin benzer olmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı diplomatiğinde belgeler iki ana sınıfta değerlendirilir:

(a) Lâik karakterdeki belgeler: bunlar devlet idaresinin dünya işleriyle ilgili konularının çeşitli alanlarına ait belgelerdir. Bu belgeler, padişah adına çıkarılmış olup ferman, berat, v.b. şeklinde emir ve hükümlerdir.

(b) Dinî karakterdeki belgeler: bunlar Osmanlı toplumunun dinî hayatına ilişkin kadılık sicilleri, vakfiyeler, fetvalar ve benzerleridir.[32]

Ferman

Ferman kelimesi Farsça kökenli olup, Farsça lûgatlarda 'fermuden' mastarından alındığı, emir, irade, buyruk anlamına geldiği yazılıdır. Ferman kelimesi, İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra Ilhanlılar tarafından kullanılmış ve Osmanlılara geçmiştir.[33] Aynı söz Timurîler, Karakoyunlu, Akkoyunlu devletleriyle Atlınordu ve Kırım hanlıklarında da kullanılmıştır. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları'nda ise ferman yerine 'tevki' kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz.

Ferman kelimesinin resmî mânâsı, herhangi bir iş hakkında padişahın 'alâmet-i şerif' denilen tuğralı emri demekti. Bu emir padişahtan sadır olduğu için 'ferman-ı hümâyun' veya 'emr-i şerif' de denirdi.[34]

Osmanlılarda divanî hatla yazılmaları gelenek olan fermanlar şu sırayla kaleme alınmışlardır.

Kâğıdın en üst kısmına konulan da'vet, belgenin konusuna göre bir ya da iki dua kelimesinden oluştuğu gibi uzun, hatta satırlarca uzayan bir dua formülü şeklinde de olurdu. Da'vet kısmından maksat, Allah'ın adları ve sıfatlarının zikredilerek onun yardımının istenmesiydi.[35] Da'vetin altında yer alan tuğradan sonra gelen esas metin şu sıralamayla yazılırdı:

1. Fermanın gönderildiği kimsenin rütbe, derece ve sıfatlarının, bulunduğu mevkii ve önemine göre dualar ve övücü sözlerin sıralanmasından sonra isminin yazılması ki, isimden önce yer alan bu sözler o kişinin elkabıydı. Osmanlı devletinde, elkab denilen resmî hitap formüllerinin daha imparatorluğun kuruluş devrinde tesbit ve tatbik edildiği ve bunlara

Documents bearing the *Tuğra*

In popular speech documents bearing the *tuğra* are called, without distinction, *fermāns*, simply because they all present the same general appearance. In fact, however, they are to be divided into classes according to the matters dealt with and the elements making up the text.

By the canons of Ottoman diplomatics, all documents may be divided into two main classes:

(a) Secular documents, concerned with the various aspects of the military and civil administration and with relations with foreign rulers. These are the decrees of the sultan issued in the form of *fermāns*, *berāts*, etc.

(b) Religious documents, such as the registers of the judges' courts, deeds of pious endowment and the opinions of jurisconsults, which concern the life of Ottoman society within the framework of the tenets of Islam.[34]

Fermān

The word *fermān* is of Persian origin, from the verb *farmūdan*, and means 'a command, an order'. It was current in the Ilkhanid state after its rulers had embraced Islam, and hence passed to the Ottomans.[35] The word was also current in the states of the Timurids, the Karakoyunlu and the Akkoyunlu, as also in the Golden Horde and the Crimean Khanate. Under the Great Seljuks and in the Seljuk Sultanate of Rum the Arabic synonym (*tevkī*) was preferred.

The strict meaning of the word *fermān* in Ottoman diplomatics is a command, on whatever matter, issued in the sultan's name and bearing the *tuğra*, which in its text is referred to as *alāmet-i şerīf*, (the noble sign) and which, as the mark of authentification, takes the place of a seal or autograph signature in other societies. Since the command emanated from the sultan, it was respectfully termed *fermān-ı hümāyūn* (august command) or *emr-i şerīf* (noble order).[36] For the writing of *fermāns* a characteristic style of handwriting was used termed *dīvānī*.

The text of a *fermān* is conventionally analysed into several sections. At the very head of the document was the *da'vet* (in European diplomatics *invocatio*), consisting of one or two words, or sometimes of a much longer formula, which invoked the blessing of Allah in that aspect of His qualities which was appropriate to the matter concerned.[37] Below this came the *tuğra*. The text itself comprised:

1. The office and name of the person(s) to whom the command is addressed, preceded by the appropriate honorific titles: these, termed *elkāb*, were precisely

Kanunnâme-i âl-i Osman'da yer verildiğini görmekteyiz.[36]

2. Konuya giriş cümlesi: 'tevkî-i ref î-i hümâyun vâsıl olacak ma'lûm ola ki'.

3. Fermanın çıkarılma sebebi.

4. Padişahın amaç ve isteğinin yapılmasını emrettiğinin ifadesi.

5. 'Buyurdum ki' ile başlayan, yapılması gereken işin açıklanması.

6. Sözkonusu olan iş veya görevin yerine getirilmesi hususundaki ısrar ve ihtarlar.

7. Metnin son satırına yazılan fermanın veriliş tarihi.

8. Belgenin sol alt köşesinde ve metnin dışında bulunan fermanın yazıldığı yerin adı.

Bazı fermanlarda ayrıca tuğranın sağ veya soluna, bazen de tuğlar üzerine, padişah kendi el yazısıyla metinde yazılanı vurgulayan cümleciklerden oluşan bir yazı yazmıştır. Böyle fermanlara 'hatt-ı hümâyun'lu ferman adı verilir. Hatt-ı hümâyun, yapılması emrolunan işin önemine binaen, işi teşvik ve gönderilen şahsı onurlandırmak üzere veyahut padişahın olay ile ilgisi dolayısiyle ihtarı gerekli bir valiye veya seraskere hitaben hazırlanan fermanlara yazılmıştır.[37] Hatt-ı hümâyunlar, 'mucibince amel oluna' gibi kısa bir cümle oldukları gibi (kat. no. 43, 44, 46, v.s.), 'vech-i meşruh üzere amel oluna, vüzera, kazasker imza vursunlar' şeklinde uzun da olabilir (kat. no. 24). Hatt-ı hümâyunlar sadece fermanlarda değil beratlarda da görülmektedir.[38]

formulated according to the addressee's rank, and are found prescribed already in the *Kānūnnāme* of Mehmed II.[38]

2. An introductory sentence, normally: 'When the exalted Imperial cipher arrives, be it known that'.

3. An exposition of the reason why the command has been issued.

4. A statement that the sultan has ordered that action be taken.

5. An exposition of the action to be taken, beginning '*Buyurdum ki*' 'I have commanded that'.

6. An insistence that the command is to be put into effect.

7. The date of the *fermān*, appearing in the last line of the text.

8. The place from which it has been issued, written apart from the text in the lower left-hand corner.

Occasionally, when an important matter was concerned, the sultan would write a few words in his own hand, to the right or left of the *tuğra* or above it, to emphasize that the action commanded in the text was indeed to be taken. Any autograph of the sultan was termed *hatt-i hümāyūn*, 'imperial writing', and so a *fermān* thus annotated was called *hatt-i hümāyūnlu fermān*. These notes might be written to encourage or to honour the addressee, or as a warning to a governor or a military commander of the sultan's personal interest in the matter.[39] A *hatt-i hümāyūn* was often the brief injunction *mūcebince amel oluna*, 'action is to be taken in accordance with what it (i.e. the *fermān*) requires' (e.g. cat. nos. 43, 44, 46), but might be longer, e.g. 'action is to be taken in the way described; the vezirs and the *kazasker* are to sign' (cat. no. 24).

A *hatt-i hümāyūn* might be added also to a *berāt*.[40]

Berat

Sergilenen eserlerin çoğunluğunu oluşturan beratlar da tuğralı belgelerdir.

Berat kelimesinin aslı Arapçadır. Burada 'yazılı kâgıt ve mektup' anlamında olup Osmanlı devlet teşkilâtında bazı vazife ve memuriyetlere tayin edilenlere, vazifelerini icra selâhiyetini tevdi etmek üzere padişahın tuğrasıyla verilen mezuniyet veya tayin emirleri ve mülkiyet konuları hakkında kullanılan tabirdir.[39] Beratlar içerdikleri konulara göre: muafiyet, mukataa, imtiyaz, beylerbeylik, imamet, hitabet, feraşet, mülkiyet veya serdarlık beratı gibi isimler almışlardır. 'Nişan-ı şerif', 'berat-ı şerif' gibi adlar ile de anılan beratların içinde bazen nişan,

Berāt

The majority of the documents on exhibition are *berāts*, which also bear the *tuğra*.

The word *berāt* is of Arabic origin, with the broad meaning 'written document'. In Ottoman usage it had a narrower sense: it was a document authenticated by the *tuğra* which conferred upon a person appointed to a post the authority to carry out the duties entailed, or which granted to a person a privilege or the freehold ownership of land.[41] According to the content, a *berāt* might be termed *imāmet berāti*, (of appointment as *imam*), *serdārlık berāti*, (of appointment as commander-in-chief), *mu'āfiyet berāti*, (of exemption), and so on. In general, a *berāt* might be

biti, hüküm gibi kelimelerin bir arada eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir.

Fermanlar ile aynı tertip sırasıyla yazılan beratlarda verilen hizmetin adı, yeri, maaş veya varidatı, verilen şahsın adı, hizmeti ve ne için verildiği geniş şekilde açıklanır. Bir görev tevcihi konusunu işleyen beratlar, 'menşur' adını taşır. Menşurlar, nişancı veya reis-ül küttabın kaleminden çıkar veya onlar tarafından tashih edilirdi.[40]

Beratların fermanlardan en büyük ayrılığı, tuğranın altına yazılan 'Nişan-i şerîf-i âlîşân-ı sâmi-mekân-ı sultanî ve tuğra-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hâkanî hükmü oldur ki' ibaresidir.

Beratlarda konu bir köy veya arazinin bir veya bir kaç şahsa verilmesi olursa bunlara 'mülk beratı veya mülknâme-i hümâyun' dendiği gibi 'temliknâme'adı da verilir. Mülknamelerde, 'Nişan-ı şerîf-i âlîşân . . .' sözcüklerinden sonra mülk verilen kişinin elkabı, adı, verilen yerin sancağı, kazası, köyü, gelir miktarı, ne surette verildiği, yeniden mi, mirasçısızlıktan mı, yoksa kötü veya kanunlara aykırı kullanımdan dolayı birinin üzerinden alınarak mı, bunlar sırasıyla yazılır.

Malikâne olarak verilen arazinin sınırlarını belirten tuğralı belgelerden olan sınırnâmeler çoğunlukla mülknâmeyle aynı vesika içinde bulunur. Daha önce verilen bir mülkün sınırlarının belirlenmesi için yazılan sınırnâmelerde sadece arazi sınırlarının anlatıldığı da görülmektedir.

Sergilenen eserler, yukarıda açıkladığımız şekilde Divan-ı Hümâyun toplantılarında görüşülerek kararları verilen konuların Divan kalemlerinden geçip, gerekli tashihleri yapıldıktan sonra nişancı, tuğrakeş veya yardımcı hattatlar tarafından tuğrası çekilip ilgili oldukları mercilere veya kişilere gönderilen ferman, berat, mülknâme, menşur ve benzeri buyruklardan oluşmaktadır.

called *berāt-i, şerīf*, (noble *berāt* – as emanating from the sultan), or *nişān-ı şerīf*, (noble sign – in reference to the *tuğra* and to the text's first words). Within the text, the words *nişān*, *biti*, *hüküm* might be used as synonyms.

Although in general a *berāt* was constructed with the same components as a *fermān*, it was not addressed to any named person or persons, but in effect informed the world at large of the grantee's rights and duties. It began with the words *Nişān-ı şerīf-i ālişān-ı sāmī-mekān-ı sultānī* . . . 'This is the command of the noble, exalted, lofty sultanic sign and the illustrious, world-conquering khakanic *tuğra* . . . may it be effective through the Divine aid and Eternal protection!'[42]

A *berāt* concerning an appointment was also termed *menşūr*. It was issued by the office of the *nişāncı* or of the *reīsülküttāb*, after being checked by them.[43] A *menşūr* set out in detail the name and the situation of the post, its stipend or other income, the name of the grantee, his duties, and the reason for the appointment.

A *berāt* bestowing upon one or more persons freehold property (*mülk*), often consisting of one or more villages, was termed more specifically *mülk berātı, mülknāme-i hümāyūn* or *temlīknāme*. Such a *berāt*, also beginning with the words *Nişān-ı şerīf-i ālīşān* . . . set out the titles and name of the grantee, the situation and name of the property, its revenue, and how the vacancy had arisen, whether as a first-time grant, through the previous owner dying without heirs, by confiscation for malpractice or whatever.

The term *sınırnāme* means 'a statement of boundaries'. Such a 'statement' might be incorporated in the *mülknāme* or might be a separate document, also headed by the *tuğra*, setting out the boundaries of a property granted at an earlier date.

Thus the *fermāns, berāts, mülknāmes, menşūrs* and similar documents which form the subject of the exhibition were issued as a result of discussions during meetings of the *Dīvān-i Hümāyūn*. The decisions taken there were passed to the *Dīvān* bureaus, and, once the necessary corrections had been made, the final draft of the documents were embellished with the *tuğra* by, or on the instructions of, the *nişāncı*. They were then sent to the appropriate quarters or given to the person who had asked for their issue.

Sergi hazırlanırken esas amacımız, bugün arşivlerimizde tuğralı belgesi mevcut ilk Osmanlı padişahı Orhan Bey'den itibaren belgeleri tarih süreci içinde izleyicilere sunmaktı. Ancak Osmanlı Imparatorluğu'nun kuruluş yıllarına ait belgelerin çok az oluşu veya eldeki belgelerin durumlarının sergilenmeye müsait olmaması dolayısiyle, Sultan I.

In mounting this exhibition, we had hoped to present, in chronological order, an uninterrupted series of documents covering every reign from the time of Orhan Gazi onwards. Unfortunately, however, since very few documents have survived from the early years of the Ottoman state, and some of them are too fragile for exhibition, we have been unable to present

Bayezid (dünya ve Türkiye arşivlerinde tuğralı belgesi bulunmamaktadır), Emir Süleyman ve Sultan I. Mehmed'e ait olanları sergileme imkânını bulamadık. Bunlar dışında son Osmanlı padişahı VI. Mehmed Vahideddin'e kadar hüküm süren tüm sultanların tuğralı belgelerine sergide yer verdik. Sergilenen belgeleri gerek konuları, gerekse tuğraların çekiliş ve düzenlemesindeki değişiklik ve gelişmeleri vurgulayan eserlerden seçmeye çalıştık.

Sergilenen eserlerin büyük bir çoğunluğu, Evkaf-ı İslâmiye Müzesi adı altında kurulan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin koleksiyonlarından seçilmiş olup vakıf kökenli belgelerden müteşekkildir. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi'nden, özel koleksiyonlardan ve diğer kaynaklardan alınan eserler ile sergiye kronolojik bir süreklilik kazandırılmıştır. Bu sürekliliği sağlamak amacıyla konularının çok farklı olmasına rağmen bir ilâm ve üç vakfiyeye de sergide yer verilmiştir.

Notlar

[1] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devlet teşkilâtına medhal* (bundan sonra *Medhal* şeklinde geçecektir) İstanbul 1941, s.95.
[2] *Medhal*, s. 223.
[3] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devletinin merkez ve bahriye teşkilâtı* (bundan sonra *Merkez* şeklinde geçecektir), İstanbul 1948, s.1.
[4] *Kanunnâme-i âl-i Osman* (bundan sonra *Kanunnâme* şeklinde geçecektir), M. Arif neşri, Istanbul A.H. 1330, s. 23.
[5] *Kanunnâme*, s. 27.
[6] *Merkez*, s. 8.
[7] *Merkez*, s. 13.
[8] *Kanunnâme*, s. 13, *Merkez*, s. 17–18.
[9] *Merkez*, s. 23.
[10] *Merkez*, s. 328.
[11] *Merkez*, s. 31.
[12] *Merkez*, s. 41.
[13] *Merkez*, s. 42.
[14] *Merkez*, s. 42.
[15] *Merkez*, s. 15.
[16] *Merkez*, s. 242–48.
[17] Kâşgarlı Mahmud, *Dîvân-ı Lûgat üt-Türk* Besim Atalay tercümesi, c. I. s. 462.
[18] *İslâm Ansiklopedisi*, 'Tuğra' maddesi, cüz 126, İstanbul 1975, s. 6.
[19] P. Wittek, 'Notes sur la *tughra* ottomane, (Bundan sonra *Tughra* ottomane' şeklinde geçecektir), *Byzantion* xviii (Brüksel, 1948), s. 311–34 ve xx (Brüksel, 1950), s. 267–93.
[20] İ. H. Uzunçarşılı, 'Tuğra ve pençeler ile ferman ve buyuruldulara dair', *Belleten* v (1941), s. 101–57.
[21] Suha Umur, *Osmanlı padişah tuğraları* (bundan sonra *Tuğralar* şeklinde geçecektir), Istanbul 1980.
[22] Fazla bilgi için bakınız, *Tuğralar*, s. 28–52.
[23] Çeşitli terimler için bakınız, *İslâm Ansiklopedisi,* 'Tuğra' maddesi, s. 9; ve Zarif Orgun, 'Tuğra, tuğralarda el-muzaffer daima duası ve şah unvanı . . .', *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, v. (İstanbul, 1949), s. 201–20.
[24] *Tuğralar*, s. 93–7.
[25] *Tughra* ottomane, s. 314.
[26] *Merkez*, s. 214.
[27] *Kanunnâme*, s. 14.
[28] *Merkez*, s. 221.
[29] *Merkez*, s. 222–3.
[30] *Merkez*, s. 22.
[31] Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmaniyye*, ii (İstanbul, A.H. 1312), s. 247.
[32] M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı paleografya ve diplomatik ilmi*, İstanbul 1979, s. 53.
[33] *İslâm Ansiklopedisi*, 'Ferman' maddesi, c. iv, s. 571.
[34] Aynı madde, s. 572.
[35] Gökbilgin, a.g.e., s. 54.
[36] Gökbilgin, a.g.e., s. 59.
[37] İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı devletinin Saray teşkilâtı*, Ankara 1945, s. 282.
[38] Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde 2290 numarada kayıtlı, Sultan IV. Mehmed tuğralı bir mülk beratında yer alan hatt-ı hümâyun şöyledir: 'Berat-ı şerifem mucibince amel oluna, berveche temlik ve ihsan eyledim. Mutasarrıf ola, kimesne dahl ve taarruz eylemeye'.
Şeyh Mehmed Vani Efendi'ye Hüdavendigâr sancağındaki bazı toprakların mülk olarak verildiği konusundaki berat, 1081 Cemaziyelâhır ortalarında (Kasım 1670) Edirne'de yazılmıştır.
[39] *İslâm Ansiklopedisi*, 'Berat' maddesi, c. ii, s. 523.
[40] *Saray*, s. 285.

Notes

[1] Ismail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devlet teşkilâtına medhal* (hereafter *Medhal*), Istanbul 1941, p. 95.
[2] *Medhal*, p. 223.
[3] Ismail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devletinin merkez ve bahriye teşkilâtı* (hereafter *Merkez*), Istanbul 1948, p. 1.
[4] *Kānūnnāme-i āl-i Osmān* (hereafter *Kānūnnāme*), ed. M. Arif, Istanbul A.H. 1330, p. 23.
[5] *Kānūnnāme*, p. 27
[6] *Merkez*, p. 8.
[7] *Ibid.* p. 13.
[8] *Kānūnnāme*, p. 13; *Merkez*, pp. 17–18.
[9] *Merkez*, p. 23.
[10] *Ibid.* p. 328.
[11] *Ibid.* p. 31.
[12] *Ibid.* p. 41.
[13] *Ibid.* p. 42.
[14] *Ibid.* p. 42.
[15] *Ibid.* p. 15.
[16] *Ibid.* p. 242–48.
[17] Halil Inalcık, *The Ottoman Empire: the classical age 1300–1600*, London 1973, p. 226.
[18] The entry is so translated (from Arabic) by Sir Gerard Clauson, *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*, Oxford 1972, p. 471.
[19] This interpretation (with others) is discussed in the article 'Tuğra', in *Islâm Ansiklopedisi*, fasc. 126, Istanbul 1975, p. 6.
[20] Loc. cit. in note 19, in an addition made by the editors to the original article by Jean Deny.
[21] P. Wittek, 'Notes sur la *tughra* ottomane', (hereafter *Tughra* ottomane), in *Byzantion*, xviii, pp. 311–34, and xx, pp. 267–93, Brussels 1948 and 1950.
[22] I.H. Uzunçarşılı, 'Tuğra ve pençeler ile ferman ve buyuruldulara dair', in *Belleten*, v, 1941, pp. 101–57.
[23] Suha Umur, *Osmanlı padişah tuğraları* (hereafter *Tuğralar*), Istanbul 1980.
[24] These changes are discussed in detail in *Tuğralar*, pp. 28–52.
[25] For the various terms see the article 'Tughra' by J. Deny, in the first edition of the *Encyclopaedia of Islam* (Turkish translation in *Islâm Ansiklopedisi*, 'Tuğra', p. 9), and Zarif Orgun, 'Tuğra, tuğralarda el-muzaffer daima duası ve şah unvanı . . .', in *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, v, Istanbul 1949, pp. 201–20.
[26] See *Tuğralar*, pp. 93–7.
[27] *Merkez*, p. 214.
[28] *Kānūnnāme*, p. 14.
[29] *Tughra* ottomane, p. 314.
[30] *Merkez*, p. 221.
[31] *Ibid.* p. 222–3.
[32] *Ibid.* p. 22.
[33] Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmaniyye*, ii, Istanbul A.H. 1312, p. 247.
[34] M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı paleografya ve diplomatik ilmi*, Istanbul 1979, p. 53.
[35] I.H. Uzunçarşılı, article 'Fermân', in *Islâm Ansiklopedisi*, iv, p. 571.
[36] *Ibid.* p. 572.
[37] Gökbilgin, *op. cit.*, p. 54.
[38] *Ibid.* p. 59.
[39] I.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı devletinin Saray teşkilâtı* (hereafter *Saray*), Ankara 1945, p. 282.
[40] The *hatt-i hümāyūn* upon document no. 2290 of the Museum of Turkish and Islamic Arts (a grant by Mehmed IV of land to Şeyh Mehmed Vani Efendi, dated 1081 A.H./1670 A.D.) reads: 'Let action be taken according to my noble *berāt*; I have granted it as freehold; he is to possess it; let no-one interfere or oppose'.
[41] I.H. Uzunçarşılı, article 'Berat', in *Islâm Ansiklopedisi*, ii, p. 523.
[42] This is Dr. Susan Skilliter's translation of the formula as it introduces the first grant of commercial privileges to English merchants in 1580 (*William Harborne and the trade with Turkey, 1578–1582*, London 1977, p. 86).
[43] *Saray*, p. 285.

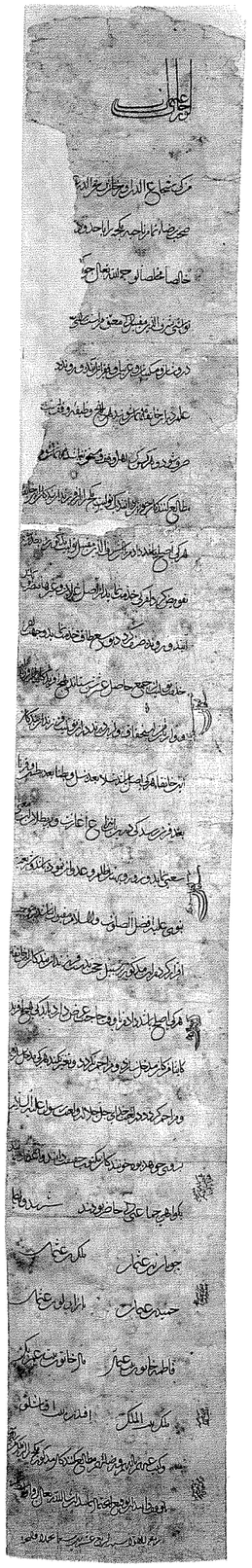
Osmanlı Padişahlarının saltanat süreleri

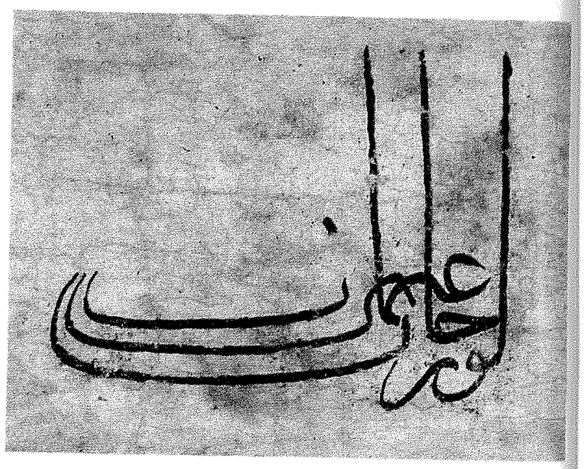
Reigns of the Ottoman Sultans

		Hicrî/A.H.		Milâdî/A.D.
Osman Bey		680–724		1281–1324
Orhan Gazi		724–761		1324–1360
Sultan I.Murad		761–791		1360–1389
Sultan I.Bayezid		791–804		1389–1402
Emir Süleyman		805–813		1402–1411
Sultan I.Mehmed		805–824		1402–1421
Sultan II.Murad	I.	824-.848	I.	1421–1444
	II.	850–855	II.	1446–1451
Sultan II. Mehmed	I.	848–850	I.	1444–1446
	II.	855–886	II.	1451–1481
Sultan II.Bayezid		886–918		1481–1512
Şehzade Cem		886–886		1481–1481
Sultan I.Selim		918–926		1512–1520
Sultan I. Süleyman		926–974		1520–1566
Sultan II.Selim		974–982		1566–1574
Sultan III.Murad		982–1003		1574–1595
Sultan III.Mehmed		1003–1012		1595–1603
Sultan I.Ahmed		1012–1026		1603–1617
Sultan I.Mustafa	I.	1026–1027	I.	1617–1618
	II.	1031–1032	II.	1622–1623
Sultan II.Osman		1027–1031		1618–1622
Sultan IV.Murad		1032–1049		1623–1640
Sultan Ibrahim		1049–1059		1640–1648
Sultan IV.Mehmed		1058–1099		1648–1687
Sultan II.Süleyman		1099–1102		1687–1691
Sultan II.Ahmed		1102–1106		1691–1695
Sultan II.Mustafa		1106–1115		1695–1703
Sultan III.Ahmed		1115–1143		1703–1730
Sultan I.Mahmud		1143–1168		1730–1754
Sultan III.Osman		1168–1171		1754–1757
Sultan III.Mustafa		1171–1187		1757–1774
Sultan I.Abdülhamid		1187–1203		1774–1789
Sultan III.Selim		1203–1222		1789–1807
Sultan IV.Mustafa		1222–1223		1807–1808
Sultan II.Mahmud		1223–1255		1808–1839
Sultan Abdülmecid		1255–1277		1839–1861
Sultan Abdülaziz		1277–1293		1861–1876
Sultan V.Murad		1293–1293		1876–1876
Sultan II.Abdülhamid		1293–1327		1876–1909
Sultan V.Mehmed (Reşad)		1327–1336		1909–1918
Sultan VI.Mehmed (Vahideddin)		1336–1341		1918–1922

Katalog

Catalogue

1 Orhan Gazi tuğralı vakfiye

Rebiyülevvel ortaları 724 (8–17 Mart 1324)
Siyah mürekkep ile yazılmış Farsça metin
Nesih hat, 30 satır
135,5 × 19 cm.

Bilinen en eski tuğralı Osmanlı belgesi olma özelliğini taşıyan bu vakfiye, sade bir yapıya sahiptir. Aşağıdan yukarıya doğru okunan tuğrada 'Orhan bin Osman' yazılıdır. Bu isimler içinde geçen üç 'elif' harfi tuğranın sağından yukarıya doğru uzatılmış, üç 'nun' harfi ise sol tarafta içiçe yerleştirilmiştir. Bunların üzerinde görülen tek nokta her üçü için kullanılmış olup 'se' harfine ait noktalar ise konulmamıştır. Klâsik bir tuğra formu oluşması için aradan uzun yıllar geçmesi gerekmekle beraber, bu ilk tuğra padişahın imzasından meydana gelen temel ana hatlara sahiptir.

Vakfiyenin ilk yedi satırının yırtık ve tamirli olmasına rağmen, metnin mânası kaybolmamıştır. Belgede Sultan Orhan Gazi'nin Kocaeli vilâyetinde kendi mülkü olan Mekece nahiyesini vakfettiği belirtilerek burada dervişlerin, gariplerin, fakirlerin ve gelip geçenlerin konaklaması için bir hankah yapılması ve gereken her türlü masrafın karşılanması istenmektedir. Vakfın mütevelliliği Sultan'ın azatlı kölelerinden Tavaşî Şerefeddin Mukbil 'e verilmiştir. Vakfiyede ayrıca gelirler ve bunların kullanılacağı yerler ve şartlar da anlatılmaktadır. Vakfa şahit olanlardan şehzadeler ile bazı devlet erkânının isimleri belgenin sağ tarafında, Sultan'ın erkek ve kız kardeşleriyle annesinin isimleri vakfiyenin sonunda yer almaktadır.

İstanbul Belediye Kütüphanesi 10.

Uzunçarşılı 1941, s. 277–88; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 5; Umur 1980, res. 60.

1 *Vakfiye* of Orhan Gazi

Middle ten days of Rebiyülevvel 724 (8th–17th March 1324)
Persian text in black ink
Nesih script, 30 lines
135.5 × 19 cm.

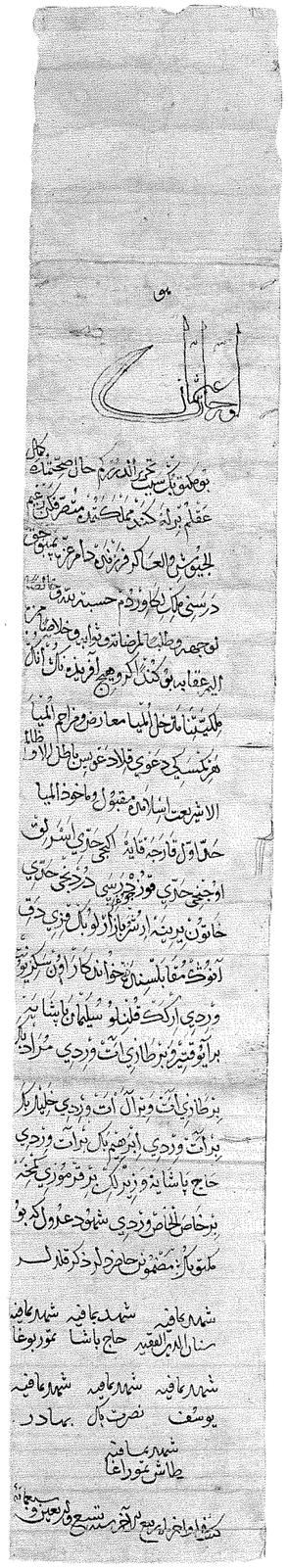
This *vakfiye* is the earliest known Ottoman document to survive in its original form. The *tuğra*, despite its comparatively simple structure, is recognizably the forerunner of the classic form. Woven from the three words *Orhan bin* (son of) *Osmān*, it is read from the bottom right to the top left. The distinguishing features are the upwards elongation of the three vertical strokes forming the Arabic letters *elif* (ا) and, to the left, the arrangement one inside the other of the three letters *nūn* (ن). The dot which appears to the right above them serves for all three characters, while the three dots of the letter *se* (ث) in *Osmān* have been omitted.

Although the first part of the text is badly damaged (lines 1–7), none of the sense is lost. Orhan has forsworn his property rights over the district of Mekece, transferring them to a trust (*vakıf*) founded by a freed slave from his household, 'the eunuch Şerefeddin Mukbil'. The produce of the land is to be used to support a hospice (*hānkāh*) for dervishes and other indigent travellers. Mekece can be identified with a village in the modern province of Kocaeli, well within the heartland of the Ottomans to the east and south of the Sea of Marmara.

In the left-hand margin are the signatures of three of Orhan's sons, shaped like *tuğras*, and of four members of his court. The names of other members of his family, including his brothers and sister, are placed at the end of the text.

Istanbul Municipal Library 10.

Uzunçarşılı 1941, p. 277–88; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 5; Umur 1980, ill. 60.

2 Orhan Gazi tuğralı mülknâme

Rebiyülâhır sonları 749 (19–27 Temmuz 1348)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Harekeli nesih hat, 27 satır
67,5 × 11 cm.

Çok yalın olarak 'Orhan bin Osman' yazılı olan tuğradaki 'elif' harflerinin bitişleri zülfeler ile süslenmiştir. Sol tarafta geniş bir kavis oluşturacak şekilde içiçe yerleştirilen üç 'nun' harfinin uçları birleştirilerek üzerlerine her üçü için tek bir nokta konmuş, 'se' harfine ait üç nokta ise harfin üzerindeki yerine yerleştirilmiştir. İlk defa bu tuğrada görülen vaslaların tuğların arasına konulduğu dikkati çekmektedir.

Anlaşılması güç olan belgenin konusu, birinci kısımda (1–13. satır), ferzend (oğul) diye tanımlanan ve aynı zamanda 'zaim el-cüyûş ve'l esâkir' (askerî kumandan) diye adı geçen bir şahısa Orhan Gazi tarafından verilen Pambucak deresi adlı bir mülk hakkındadır. Mülknâmenin ikinci kısmında (13–19. satır) Orhan Gazi'ye, oğullarına ve Vezir Hacı Paşa'ya yapılan hediyelerden bahsedilmektedir. Üçüncü kısımda ise (19–26. satır), şahit olarak sırasıyla Timurboğa, Hacı Paşa, Sinan, Bahadır, Nusret Bey, Yusuf ve Timurtaş Ağa'nın isimleri yer almaktadır. Belgenin 27. satırında veriliş tarihi yazılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 10789.

Klavuz 1938, v.1; Uzunçarşılı 1939, s. 99; Elezović 1952, s. 218–20 ve 1107–10; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 10; Umur 1980, res. 63; Altındağ 1985, no. 1.

2 *Mülkname* of Orhan Gazi

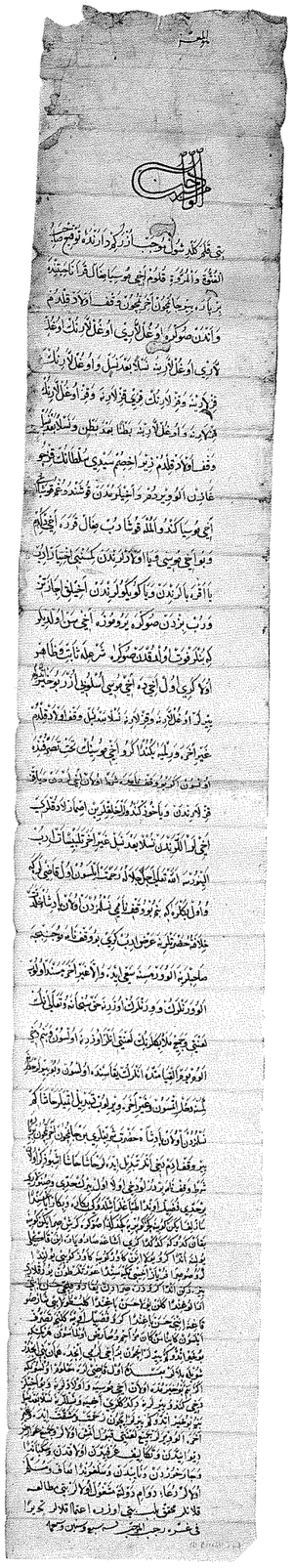
Last nine days of Rebiyülâhır 749 (19th–27th July 1348)
Turkish text in black ink
Pointed *nesih* script, 27 lines
67.5 × 11 cm.

The *tuğra* on this document is rather ineptly drawn. The three uprights formed by the Arabic letters *elif* finish in small curls called *vaslas*, while on the left, the three letters *nūn* are arranged one inside the other in an arc. To the left of this arc is a dot which serves for all three characters. Unlike the earlier example of Orhan's *tuğra* (cat. no. 1), the three dots of the letter *se* are included.

The contents of the text are quite difficult to interpret. The first section (lines 1–13) records the granting by Orhan Gazi of a freehold estate (*mülk*) to someone described as *ferzend* or 'son' and bearing the Arabic title of *zaʿīm al-juyūsh wa'l-ʿasākir* (commander of the army). The estate concerned is that of Pambucak Deresi, which has not been identified convincingly. The second section (lines 13–19) lists a series of gifts made to Orhan, his sons and the Vezir Hacı Paşa. The third section (lines 19–26) gives the names of those present when the gift was made and line 27 records the date. The witnesses are named as Timurboğa, Hacı Paşa, Sinan, Bahadır, Nusret Bey, Yusuf and Timurtaş Ağa.

Topkapı Palace Museum Archives E. 10789.

Klavuz 1938, no. 1; Uzunçarşılı 1939, p. 99; Elezović 1952, p. 218–20 and 1107–10; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 10; Umur 1980, ill. 63; Altındağ 1985, no. 1.

3 Sultan I. Murad tuğralı vakfiye

1 Receb 767 (14 Mart 1366)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Harekeli nesih hat, 51 satır
91 × 14,5 cm.

'Murad bin Orhan' isimlerinin içiçe yerleştirilmiş olduğu tuğranın metninde geçen üç 'elif' harfinden oluşan tuğların üzerine çok düzgün yapılmış vaslalar konmuştur. Murad bin Orhan kelimelerindeki 'nun' harflerinden oluşan beyzeler ilk elif harfiyle birleştirilerek ortalarına tek bir nokta konmuş, 'bin' kelimesindeki 'be' harfine ait noktaya da yer verilmiştir.

Belge, Malkara sınırları içindeki bir arazinin vakfedilmesine dairdir. Arazinin gelirleri orada Ahi Musa tarafından kurulan bir hankahın masraflarını karşılamak ve aynı zamanda Ahi Musa ve evlâtlarına irat temin etmek için verilmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi S.P. 155.

Öz 1941, s. 240–4; Taeschner 1953, s. 25–8; Wittek 1962, s. 165–97; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 28; Umur 1980, res. 65.

3 *Vakfiye* of Sultan Murad I

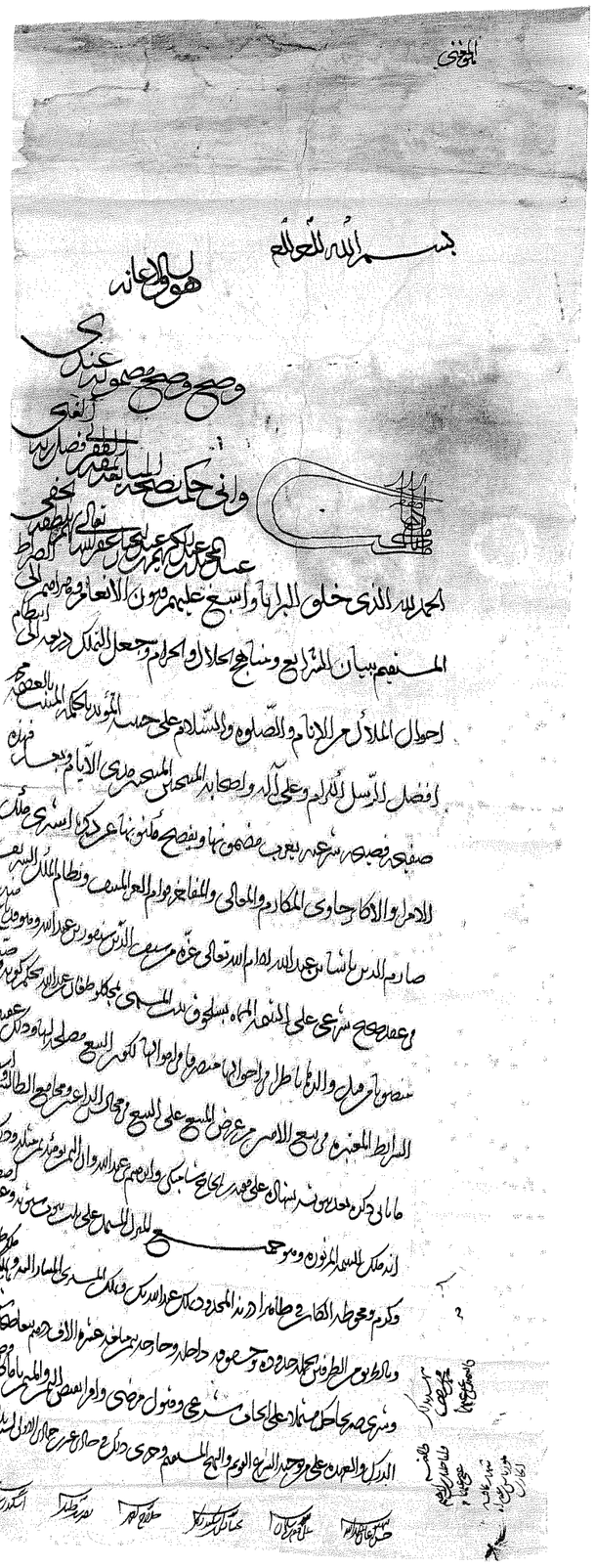
1st Receb 767 (14th March 1366)
Turkish text in black ink
Pointed *nesih* script, 51 lines
91 × 14.5 cm.

The *tuğra* is composed of the words *Murād bin* (son of) *Orhan*. The major change in its form, as compared with the earlier *tuğra*, is that the two letters *nūn* to the left of the design have been extended round in a double arc. This was to remain a feature of the *tuğra* for the rest of its history. The three uprights of the Arabic letters *elif* end in a decorative motif called *vasla*.

The subject of the *vakfiye* is the creation of a pious endowment from a tract of land near the town of Malkara in Thrace. The revenues from the land were to be used to support a hospice or *zāviye* established by Ahi Musa in the same town, as well as providing an income for Ahi Musa and his descendants.

Topkapı Palace Museum Archives S.P. 155.

Öz 1941, p. 240–4; Taeschner 1953, p. 25–8; Wittek 1962, p. 165–97; Beldiceanu-Steinherr 1967, no. 28; Umur 1980, ill. 65.

4 Sultan II. Murad tuğralı ilâm

21 Cemaziyelevvel 833 (15 Şubat 1430)
Siyah mürekkep ile yazılmış Arapça metin
Nesih hat, 17 satır
71 × 26 cm.

'Murad bin Mehmed Han muzaffer' yazılı olan tuğra, bilinen ûsulde sağ alt köşeden sol üst tarafa doğru okunur. İlk defa olarak bu padişahın imzasında kullanılan 'muzaffer' kelimesi ise tuğların orta kısmına yerleştirilmiştir.

Bu belge, Edirne civarındaki bir evin Sarımeddin Paşa tarafından satın alınışına dairdir. Bir yetime vekâleten Seyfeddin Sunkur adlı şahıs tarafından satılan bu mülkün fiyatı 10.000 dirhemdir. Vesikanın metni, şeriata göre muamele gören bir ev satışı konusunda olduğundan dolayı Arapça yazılmış ve kadının emrindeki mahkeme sicillerinden alınmıştır.

Belgenin sağ alt köşesinde yeralan imzaların arasında Sultan Murad'ın vezirlerinden Çandarlı Halil Paşa ve Timurtaş Paşa'nın adlarının bulunması, Sarımeddin Paşa'ya gösterilen itibarı belirtmektedir. Buna dayanarak, tuğranın sol tarafına tasdikini koyan Abdülmecid b. Abdülkerim b. Abdülcabbar adlı kadının o sırada kazasker rütbesinde olduğuna ihtimal verilebilir.

Rulo halinde muhafaza edilen belgenin üst tarafına deri bir kab eklenmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 6465.

Umur 1980, res. 74.

4 Deed of sale bearing the *tuğra* of Sultan Murad II

21 Cemaziyelevvel 833 (15th February 1430)
Arabic text in black ink
Nesih script, 17 lines
71 × 26 cm.

The wording of the *tuğra, Murād bin Mehmed Hān muzaffer* (Murad son of Mehmed Khan the Victorious), is read as usual from the bottom right to the top left, while the word '*muzaffer*', an innovation under this Sultan, is interlaced between the *tuğs*.

This deed records the purchase by Sarımeddin Paşa of a house on the outskirts of Edirne. The vendor was Seyfeddin Sunkur, who was acting as legal representative of an orphan, and the price was 10,000 *dirhems*.

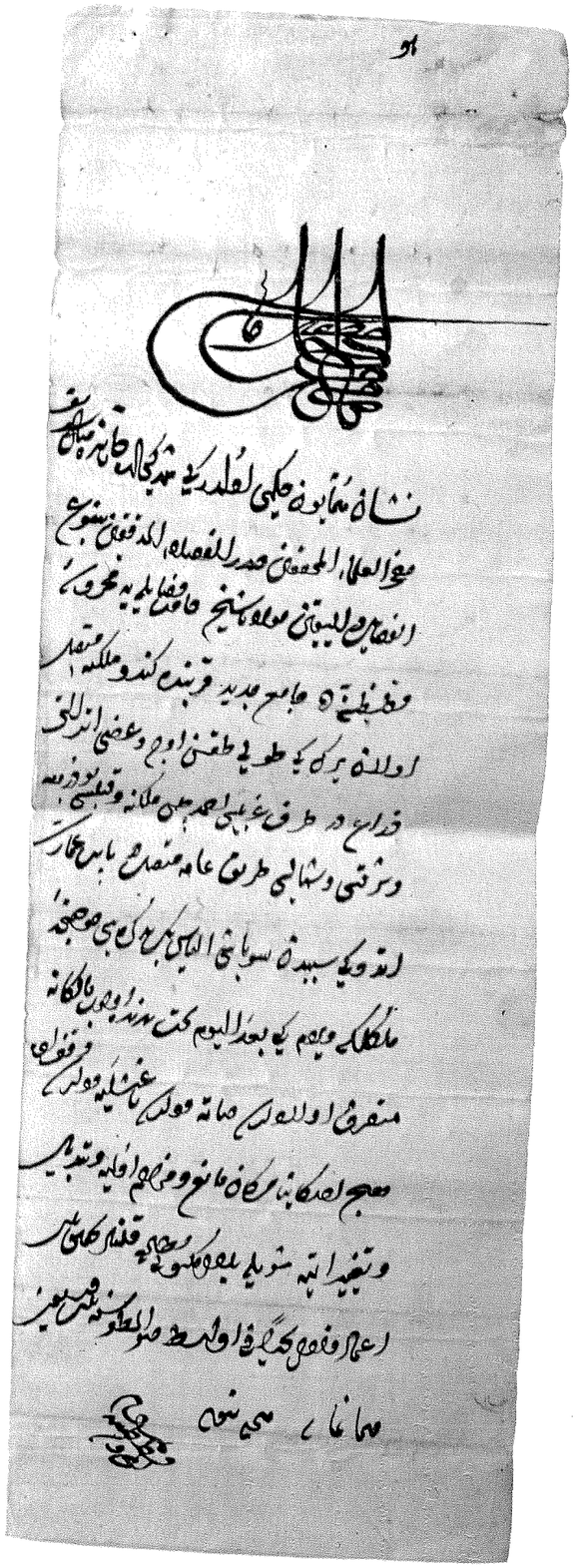
Transactions involving the sale of freehold property fell within the sphere of Islamic law and the text of the deed will have been extracted from the court register of the *kadı* who had jurisdiction over the people of the city concerned. It is for this reason that it was written in Arabic, the language of Islam.

As a sign of Sarımeddin Paşa's eminence, the deed is signed in the bottom right-hand corner by at least two of Sultan Murad's Vezirs, Çandarlı Halil Paşa and Timurtaş Paşa. Given this, we may presume that the *kadı* who placed his corroborative statement to the left of the *tuğra*, who calls himself Abdülmecid b. Abdülkerim b. Abdülcabbar, was the senior magistrate of the empire at this time, the *kazasker*.

The document was stored by being rolled into the leather cover attached to the top.

Topkapı Palace Museum Archives E. 6465.

Umur 1980, ill. 74.

5 Fatih Sultan Mehmed tuğralı mülknâme

İstanbul, Safer ortaları 873 (31 Ağustos–9 Eylül 1468)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Şikeste tâlik hat, 14 satır
42 × 14 cm.

Tuğra, 'Mehmed bin Murad Han muzaffer daima' kelimelerinden ibarettir. Aralık 1444–Eylül 1446 ve Şubat 1451–Mayıs 1481 tarihleri arasında olmak üzere iki kere tahta geçen Sultan II. Mehmed'in tuğraları arasındaki tek fark 'daima' kelimesinin uzun süren ikinci saltanat döneminde kullanılmasıdır. Bundan böyle 'daima' kelimesi iç beyze içindeki yerini alarak tüm tuğralarda kullanılacaktır.

Mülknâme, Mevlâna Şeyh'in 'Yeni Cami' yakınındaki mülküne bitişik yerin mülkiyetinin kendisine verilmesine dairdir. Bu vesikada sözü geçen 'Yeni Cami', o sırada Sultan II. Mehmed tarafından inşa ettirilmekte olan Fatih Camii'dir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 5699.

Altındağ 1985, no 23.

5 *Mülkname* of Sultan Mehmed II

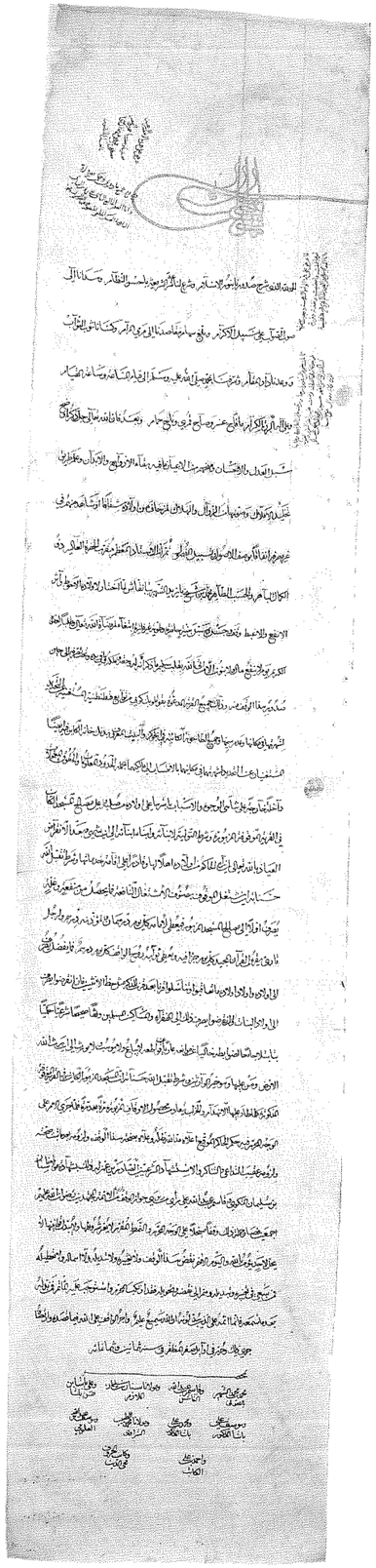
Istanbul, middle ten days of Safer 873 (31st August–9th December 1468)
Turkish text in black ink
Şikeste ta'lîk script, 14 lines
42 × 14 cm.

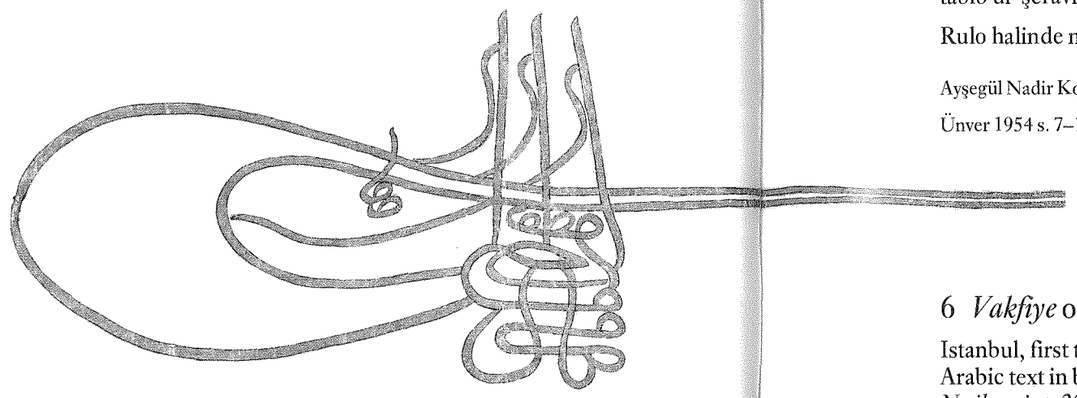
The *tuğra* is composed of the words *Mehmed bin Murād Hān muzaffer dāimā* (Mehmed son of Murad Khan the Ever Victorious). Sultan Mehmed II reigned twice, from December 1444 until September 1446 and from February 1451 to May 1481, and whereas Murad II, and Mehmed II during his first reign, were *muzaffer* (victorious), Sultan Mehmed is now 'ever victorious'. The word *dāimā* is placed in the upper half of the inner *beyze*, where it stayed for the rest of the history of the Ottoman *tuğra*.

This document concerns the granting of a parcel of land in Istanbul situated near the 'New Mosque', i.e. the Fatih Mosque which was in the process of being built by Sultan Mehmed at this time.

Topkapı Palace Museum Archives E. 5699.

Altındağ 1985, no. 23.

6 Fatih Sultan Mehmed tuğralı vakfiye

İstanbul, Safer başı 880 (6–15 Haziran 1475)
Siyah mürekkep ile yazılmış Arapça metin
Nesih hat, 32 satır
160 × 30,5 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın, Fatih devrinin en önemli nakkaşlarından ve vakfın sahibi Baba Nakkaş tarafından çekilmiş olması ihtimal dahilindedir.

Vakfiye, Baba Nakkaş adıyla tanınan Şeyh Bayezid oğlu Mehmed'e ihsan edilen Trakya, Çatalca'nın kuzey doğusunda (şimdiki Nakkaşköy) Kutlubey köyündeki cami hakkındadır. Kutlubey köyünün tamamı, İnceğiz'de bir değirmen ve diğer emlâk, cami için vakfedilmiş olup vakfın mütevelliliği Baba Nakkaş'ın ölümünden sonra oğullarına intikal ettirilmiştir. Vakfiyede ayrıca mescitte görev alacaklara verilecek ücretler ve mescidin tamiri için kullanılacak paranın vakıf gelirlerinden verileceği belirtilmiştir. Vakfiye, Kazasker Mustafa ibn Mehmed ve Kazasker Ali ibn Yusuf el-Fenari tarafından tasdik edilmiştir.

Kasım ibn Abdullah el-nakkaş, Mevlâna Sinan ibn Süleyman el-mülâzım, Mevlâna Mehmed el-tabib ül-şerâvî'nin isimleri de vakfiyede şahit olarak yazılmıştır.

Rulo halinde muhafaza edilen belgenin üst tarafına deri bir kab eklenmiştir.

Ayşegül Nadir Koleksiyonu.

Ünver 1954 s. 7–12.

6 *Vakfiye* of Sultan Mehmed II

Istanbul, first ten days of Safer 880 (6th–15th June 1475)
Arabic text in black ink
Nesih script, 32 lines
160 × 30.5 cm.

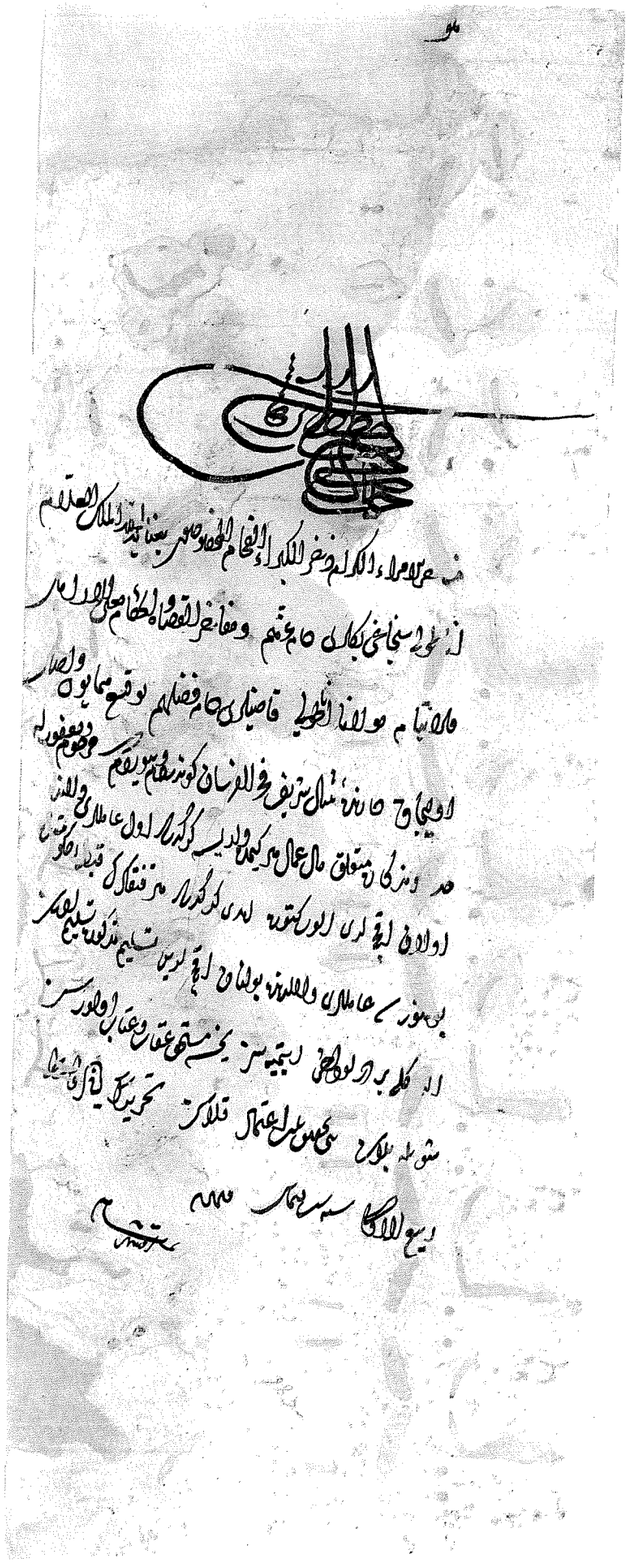
The *tuğra* drawn in gold and outlined in black, may have been executed in person by Baba Nakkaş, the recipient of the document and head of the *nakkāşhāne*, the court atelier.

The *vakfiye* refers to an endowment made by Mehmed b. Şeyh Bayezid, known as 'Nakkaş Baba', in which he created a religiously sanctioned trust (*vakıf*) for the benefit of the mosque in the village of Kutlubey and of his descendants. The property which formed the source of revenues for the trust were the village of Kutlubey itself (later known as Nakkaşköy, lying north-east of Çatalca in European Turkey), and a mill and other properties in the town of Inceğiz nearby. As is usual in a *vakfiye*, provisions are made for the payment of the mosque's staff, the repair of the building and for the appointment of the trustee (*mütevellī*), who is to be Baba Nakkaş and after him his male descendants. A colleague of Baba Nakkaş from the court atelier is included among the witnesses to the act of endowment: 'Kasım b. Abdullah *el-nakkāş*'. The other witnesses are 'Mevlana Sinan b. Süleyman *el-mülāzim*' and a court doctor, 'Mevlana Mehmed *el-tabib el-şerāvī*'. The *Kadıs* who placed their corroborative statements at the top of the document were the two *Kazaskers*, Mustafa b. Mehmed and Ali b. Yusuf el-Fenari.

The *vakfiye* was stored by being rolled into the leather cover attached to the top.

Ayşegül Nadir Collection.

Ünver 1954, p. 7–12.

7 Şehzade Cem tuğralı ferman

Akşehir, Rebiyülevvel ortaları 886 (10–19 Mayıs 1481)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 10 satır
35,5 × 13,2 cm.

Tuğra, 'Cem bin Mehmed Han muzaffer daima' kelimelerinden ibarettir. Özel bir tuğraya sahip olmak, Osmanlı şehzadelerinin imtiyazlarından biriydi. Şehzade Cem'in 20 gün süren hükümdarlığını ilân etmeden önce çekilmiş olan tuğrasındaki ilk tuğ, şekli tamamlamak amacıyla yapılmıştır. Bu belgenin bir özelliği de, fermanların geleneksel hattı olarak yerleşecek divanî hattın sergide yer alan ilk örneği olmasıdır.

Babasının 3 Mayıs 1481 de ölümünü haber alan Karaman valisi Şehzade Cem, Anadolu sancak beylerine ve kadılarına hitaben hazırlattığı fermanda, mal memurlarının ellerinde ne kadar akçe varsa getirilip kendisine teslim edilmesini istemektedir. Niyeti, topladığı parayla İstanbul'a yürüyüp kardeşi Sultan II. Bayezid'e karşı başlattığı taht kavgasını sürdürmekti.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi.

Umur 1980, res. 100.

7 *Fermān* of Cem Sultan

Akşehir, middle ten days of Rebiyülevvel 886 (10th–19th May 1481)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 10 lines
35.5 × 13.2 cm.

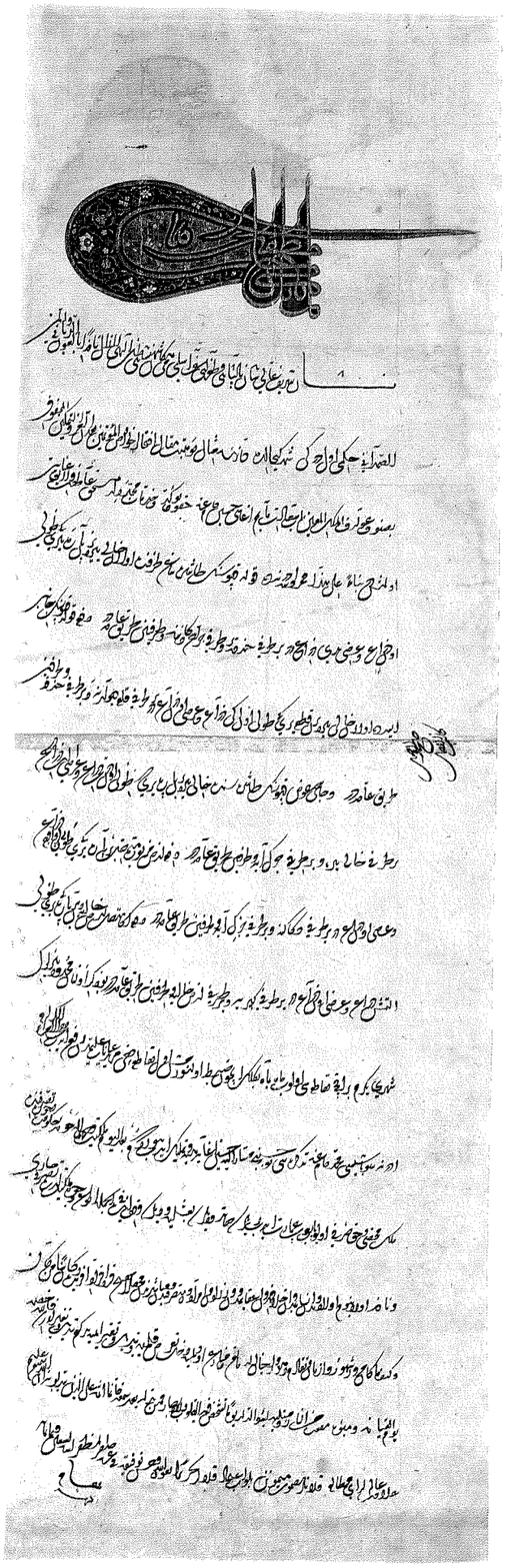
The *tuğra*, which reads *Cem bin Mehmed Hān muzaffer dāimā* (Cem son of Mehmed Khan the Ever Victorious), was used by Cem Sultan while acting as governor of Karaman, as was his right as an Ottoman prince. It is clear that by this time the form of the *tuğra* had been established, for the right hand *tuğ* does not represent an actual letter, but is included in order to give Cem's *tuğra* the same shape as that of his father.

This document is the first in the sequence to be written in the *dīvānī* script, which was to become the predominant script used in *fermāns* from around this date until the end of the Empire.

This *fermān* was issued about a week after the death of Sultan Mehmed II on 3rd May 1481. Cem Sultan, the governor of Karaman, and his brother Sultan Bayezid II were about to fight a short and bitter war for the throne. Cem, ensconced in Akşehir on the route west out of his province of Karaman, addressed the *fermān* to the *kadıs* and governors of *sancaks* in the neighbouring province of Anatolia. They are instructed to co-operate with the agent bearing the decree, who was to bring to Cem all the money which the late Sultan's tax collectors may have been holding. Cem was thus attempting to assemble all the resources he could in order to pay for his march on Istanbul.

Topkapı Palace Museum Archives.

Umur 1980, ill. 100.

8 Sultan II. Bayezid tuğralı mülknâme

Edirne, 1 Safer 890 (17 Şubat 1485)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 17 satır
81 × 25,5 cm.

'Bayezid bin Mehmed Han muzaffer daima' yazılı olan tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Sergideki ilk tezhipli örnek olan tuğranın seresinde yer alan tüm harf boşlukları kobalt mavisi üzerine pembe, mavi, beyaz, kırmızı ve yeşil ile kıvrım dal, rumî, hatayî, yaprak ve çiçekler ile bezenmiştir. Tuğrada görülen tezhip, sonraki yıllarda gelişerek devam edecek ve devrin sanat zevkini yansıtacaktır.

Bu mülknâme, Edirne civarında beş parça arazinin Babüssaade ağası Hüseyin Ağa'ya temliki hakkındadır. Arazilerin üçü Hacı İvaz Kapısı'nın, diğer ikisi ise Kule Kapısı'nın dışındadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 5527/2.

Umur 1980, res. 96; Çağman 1983, no. 11; Altındağ 1985, no. 38.

8 *Mülknāme* of Sultan Bayezid II

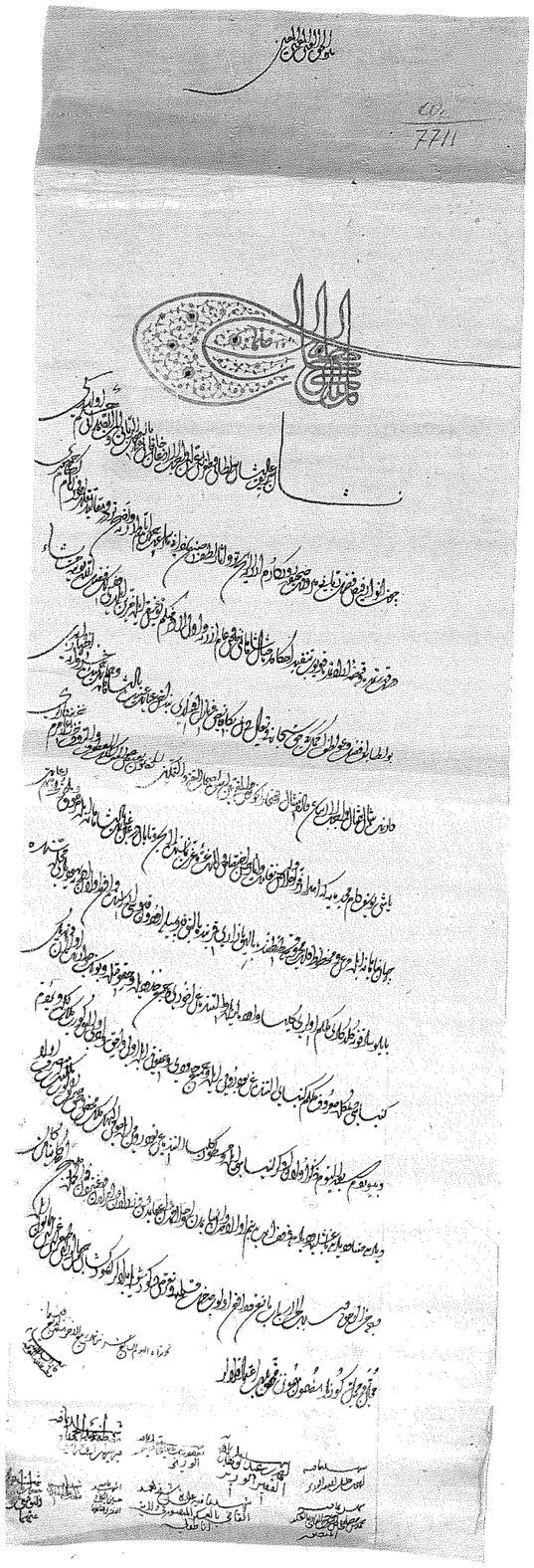
Edirne, 1 Safer 890 (17th February 1485)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 17 lines
81 × 25.5 cm.

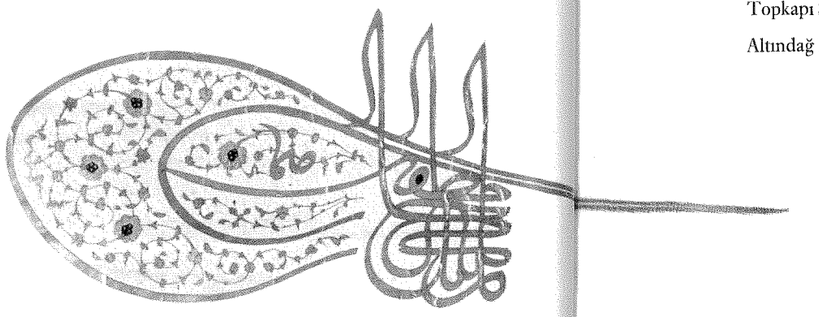
Composed of the words *Bāyezīd bin Mehmed Hān muzaffer dāimā* (Bayezid son of Mehmed Khan the Ever Victorious), the *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters are filled with cobalt blue except for the inner *beyze*, where the blue is restricted to a narrow margin surrounding a field of gold. The inner and outer *beyzes* are overlaid with an arabesque pattern where spiralling tendrils bear stylized foliage and floral motifs in pink, blue, white, red and green. This document is the first in the sequence where the *tuğra* has been illuminated, a tradition which was to be developed over the years reflecting the taste of each period.

By this *mülknāme*, Sultan Bayezid made a grant of land to one of the leading members of his household, the *Bābüssaāde Ağası*, or Chief White Eunuch, Hüseyin Ağa. The land concerned consisted of five plots of vacant land immediately outside the walls of Edirne, two at the Kule Gate and three at the Hacı Ivaz Gate.

Topkapı Palace Museum Archives E. 5527/2.

Umur 1980, ill. 96; Çağman 1983, no. 11; Altındağ 1985, no. 38.

9 Sultan II. Bayezid tuğralı mülknâme

İstanbul, 17 Rebiyülâhır 904 (2 Aralık 1498)
Siyah mürekkep ile yazılmış, üzerine rıh serpilmiş Türkçe metin
Divanî hat, 13 satır
82 × 25,5 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Tuğranın iç ve dış beyzeleri kâğıdın tabii rengi üzerine altın yaldız ve kobalt mavisiyle yapılmış yaprak ve çiçekli kıvrım dallar, Çin bulutlarıyla tezhiplidir. 'Muzaffer' Kelimesindeki 'f' harfi kobalt mavisiyle doldurulmuştur.

Mülknâme, İstanbul Balıkpazarı yakınında Balıkkapısı ile Odunkapısı arasındaki bazı mülklerin Hazinedarbaşı Yusuf Ağa'ya temlik edildiği hakkındadır. Mülkler, hem Bizanslılar ve hem de Osmanlılar zamanında İstanbul'daki Venediklilerin başı olan Baylos'un evvelce oturduğu konaktan, ahırlarından ve eski bir Venedik kilisesinin bodrumundan ibarettir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 7711/2.

Altındağ 1985, no. 53.

9 *Mülknāme* of Sultan Bayezid II

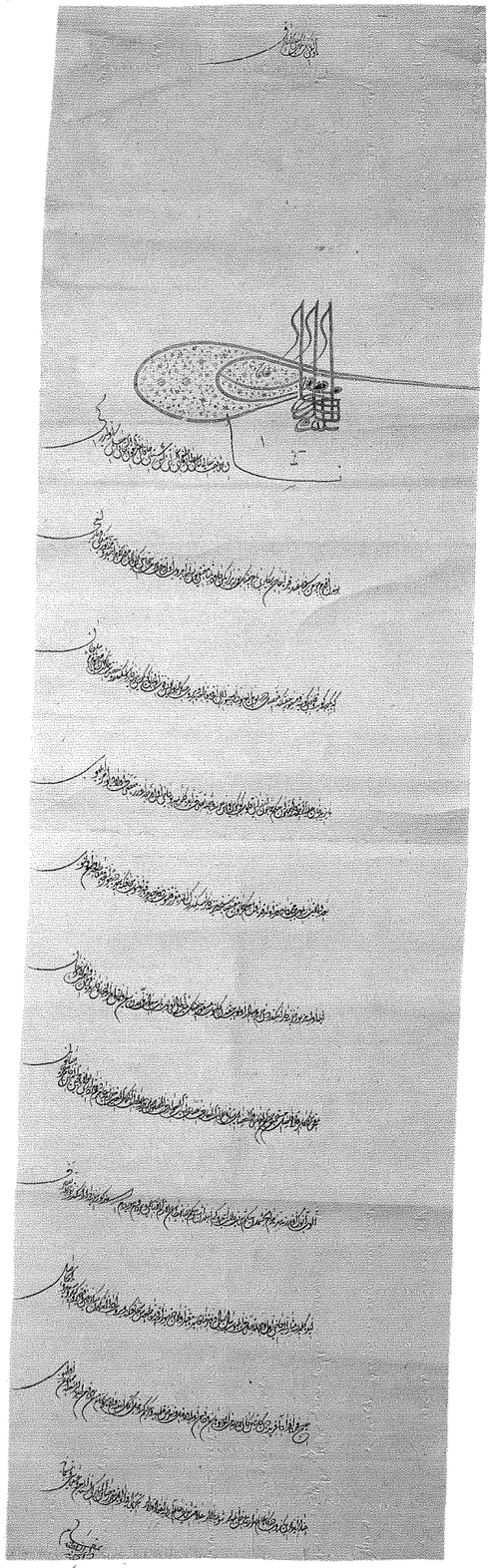
Istanbul, 17 Rebiyülâhır 904 (2nd December 1498)
Turkish text in black ink scattered with *rīg*
Dīvānī script, 13 lines
82 × 25.5 cm.

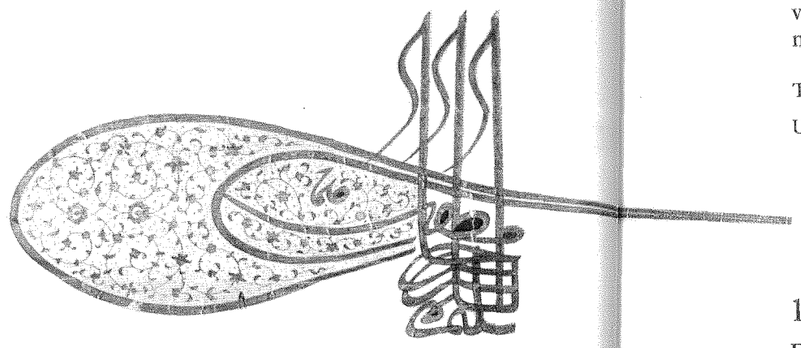
The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The inner and outer *beyzes* are decorated with an arabesque pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and foliage, drawn in gold and cobalt blue on a natural ground. There is a solitary cloud band in the outer *beyze*, while the letter *f* in the word *muzaffer* has been filled in with cobalt blue.

The text concerns the grant of some vacant property near the Fish Market in Istanbul to a high official of Sultan Bayezid's household, the Chief Treasurer Yusuf Ağa. The property consisted mainly of the former mansion of the Bailo, the head of the Venetian community in the city under both the Byzantines and the Ottomans. The Bailo's stables and the basement of a former Venetian church were also included.

Topkapı Palace Museum Archives E. 7711/2.

Altındağ 1985, no. 53.

10 Sultan I. Selim tuğralı hüküm

Edirne, Ramazan başı 924 (6–15 Eylül 1518)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 11 satır
137 × 37 cm.

'Selimşah bin Bayezid Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Sultan'ın isminin Selimşah olması nedeniyle tuğrada yer alan 'şah' kelimesi Sultan I. Ahmed'e kadar geçecek süre içinde sultanlar tarafından bir unvan olarak kullanılacaktır. Tuğranın gözlü harfleri kobalt mavisiyle doldurularak daha çarpıcı bir görünüm kazandırılmıştır. Tuğradaki iç ve dış beyzelerin zeminine altın yaldız noktacıklar serpiştirilmiş, üzeri yaprak, gonca ve şakayıklar ile zenginleştirilmiş kıvrım dallar ile bezenmiştir. Metnin ilk satırındaki nişan kelimesinin 'şîn harfi' burada bir kiraz dalı formu alarak hoş ve değişik bir süsleme unsuru haline getirilmiştir.

Edirne'nin kuzey batısında, şimdiki Bulgaristan sınırları içinde bulunan Çirmen Sancağı'nda Karaağaç Pınarı adlı çiftliğin onu ihya eden Davud Paşa'nın azatlısı Yunus'a 350 akçe mukataayla verilip, Yunus'un ölümünde bu çiftliğin aynı şartlar ile haznedar İskender'e 400 akçe mukataayla verildiği, İskender'den müsadere olunması üzerine Defterdar Mevlâna Muhiddin'e 400 akçe mukataayla verildiği hükümde belirtilmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 9520.

Umur 1980, res. 112.

10 *Hüküm* of Sultan Selim I

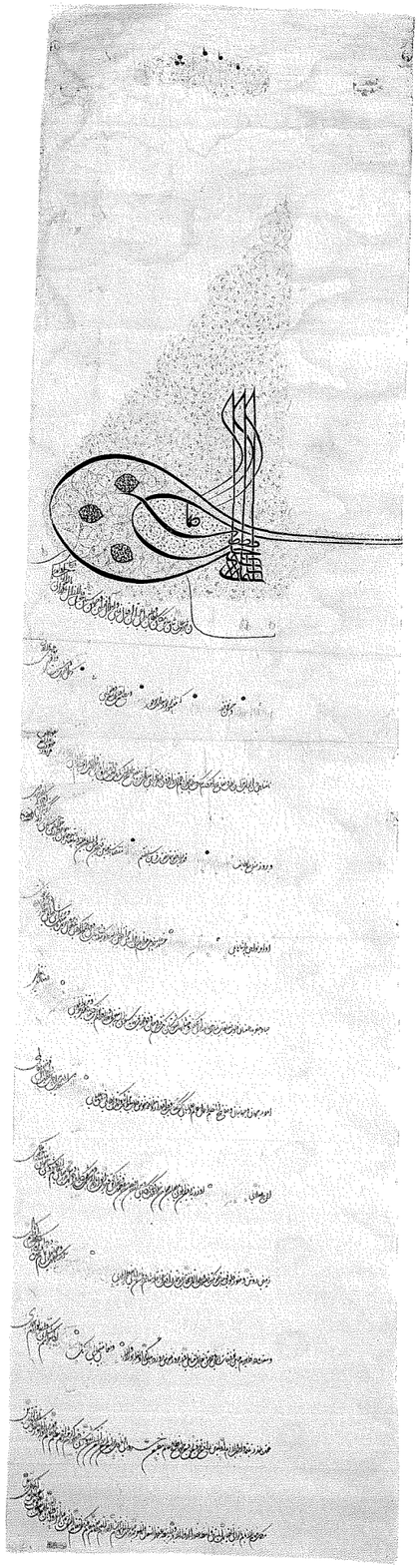
Edirne, first ten days of Ramazan 924 (6th–15th September 1518)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 11 lines
137 × 37 cm.

The *tuğra*, which reads *Selīmşāh bin Bāyezīd Hān el-muzaffer dāimā* (Selim Shah son of Bayezid Khan the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. As the Sultan's name is *Selīmşāh* the word *Şāh* is included in the *tuğra* text and remains in use as a title until the time of Sultan Ahmed I. The inner and outer *beyzes* are filled with an arabesque pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and foliage on a natural field scattered with small gold dots. Where the lettering of the *tuğra* forms a loop or 'eye', the illuminator has filled it with cobalt blue paint. A charming addition to the document's decoration is the transformation of the three dots belonging to one of the words in the first line of the text into a bunch of cherries.

The issue of this *hüküm* accompanied the purchase by the Registrar of the Imperial Treasury, Mevlana Muhiddin, of a *çiftlik* or leasehold estate called Karaağaç Pınarı. This lay in the *sancak* of Çirmen, an area north-west of Edirne in what is now Bulgarian territory. This estate had originally been leased to Yunus, the freed slave of Davud Paşa, at a rent of 350 *akçes* a year. Upon his death it had passed to the treasurer Iskender, who paid 400 *akçes* a year. The Sultan had confiscated the estate as a result of an unspecified misdemeanour on the part of Iskender and Muhiddin had now acquired it at a rent of 400 *akçes*.

Topkapı Palace Museum Archives E. 9520.

Umur 1980, ill. 112.

11 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı berat

Verildiği yer ve tarih bilinmemektedir
Altın, siyah ve mavi mürekkep ile yazılmış üzerine rıh serpilmiş Türkçe metin
Divanî hat, 12 satır 164,5 × 40 cm.

'Süleyman Şah bin Selim Şah Han el-muzaffer daima' yazılı olan bu görkemli tuğra, kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Tuğranın iç beyzesi, yaprak ve çiçekler ile süslü kobalt mavisi helezonî kıvrım dallar ile bezenmiştir. Dış beyzede ise iki kademeli süsleme uygulanmıştır. Birinci kademede siyah ile tahrirli ve çiçekli helezonî kıvrım dallar, ikinci kademede kobalt mavisiyle tahrirli altın yaldız rumîli kıvrım dallar yapılmıştır. Bu süsleme arasında kalan boşluklara ise maviyle yapılmış Çin bulutları yerleştirilmiştir. Dış beyzeye yapılan kobalt mavisi zeminli, altın yaldız simetrik Çin bulutlarıyla bezeli üç şemse ile süsleme daha da zenginleştirilmiştir. Helezonî kıvrım dallardan oluşan tezhip, tuğrayı tümüyle çevreleyip yukarıda bir üçgen oluşturarak yükselmekte, aynı desen da'vette de görülmektedir.

Tuğra tezhibinde gördüğümüz helezonî kıvrım dalların, 16. yüzyıl Iznik seramiklerinde uygulanan ve 'Haliç işi' olarak adlandırılan süslemeyle benzerliği açıktır. Belgenin bir özelliği de, üstlerinde dekoratif amaçla yapılmış mavi ve altın yaldız yuvarlakların ilk defa burada görülmesidir. Ancak, birinci satırda görülen kobalt mavisiyle tahrirli altın yaldız ile yapılmış bulut motifleri 'nişan' kelimesinde harf noktaları olarak kullanılmıştır.

Beratın alt kısmı eksik olduğundan metnin son satırında yazılı tarih ve verildiği yer hakkında bilgi mevcut değildir. Elimizdeki metnin on birinci satırından sonuna kadar övgü dolu bir vezir-i âzam elkabı yeralmaktadır. Elkabın etkili edebî stili, tuğranın ihtişam ve azametine uymaktadır. Elkapta genel olarak sadrazamlara verilen şeref payelerinden başka 'râbıta-i ikdü's-saâdeti's sermediye . . . zırgam-ı peleng-intikam . . .' gibi methedici sözler de yer almaktadır. Bu sözlerin Türkçesi: 'sonsuza kadar uzayan mutluluğun tesbihinde rabıta . . . kaplanlar gibi öc alan arslan . . .' şeklindedir. Bu muhteşem elkabın, Vezir-i âzam Ibrahim Paşa için yazılmış olması mümkündür. Dolayısiyle de belgeyi 1523–1536 tarihleri arasına yerleştirebiliriz.

Türk ve Islâm Eserleri Müzesi 2238. Müzeye, Evkaf Müessesat-ı, Ilmiye Idaresinden Mayıs 1916'da gelmiştir.

Art Treasures of Turkey, no. 186; Safadi 1978, res. 148; Lowry 1982, no. 185.

11 *Berāt* of Sultan Süleyman the Magnificent

Place and date of issue missing
Turkish text in gold, black and blue ink scattered with *rīg*
Dīvānī script, 12 lines 164.5 × 40 cm.

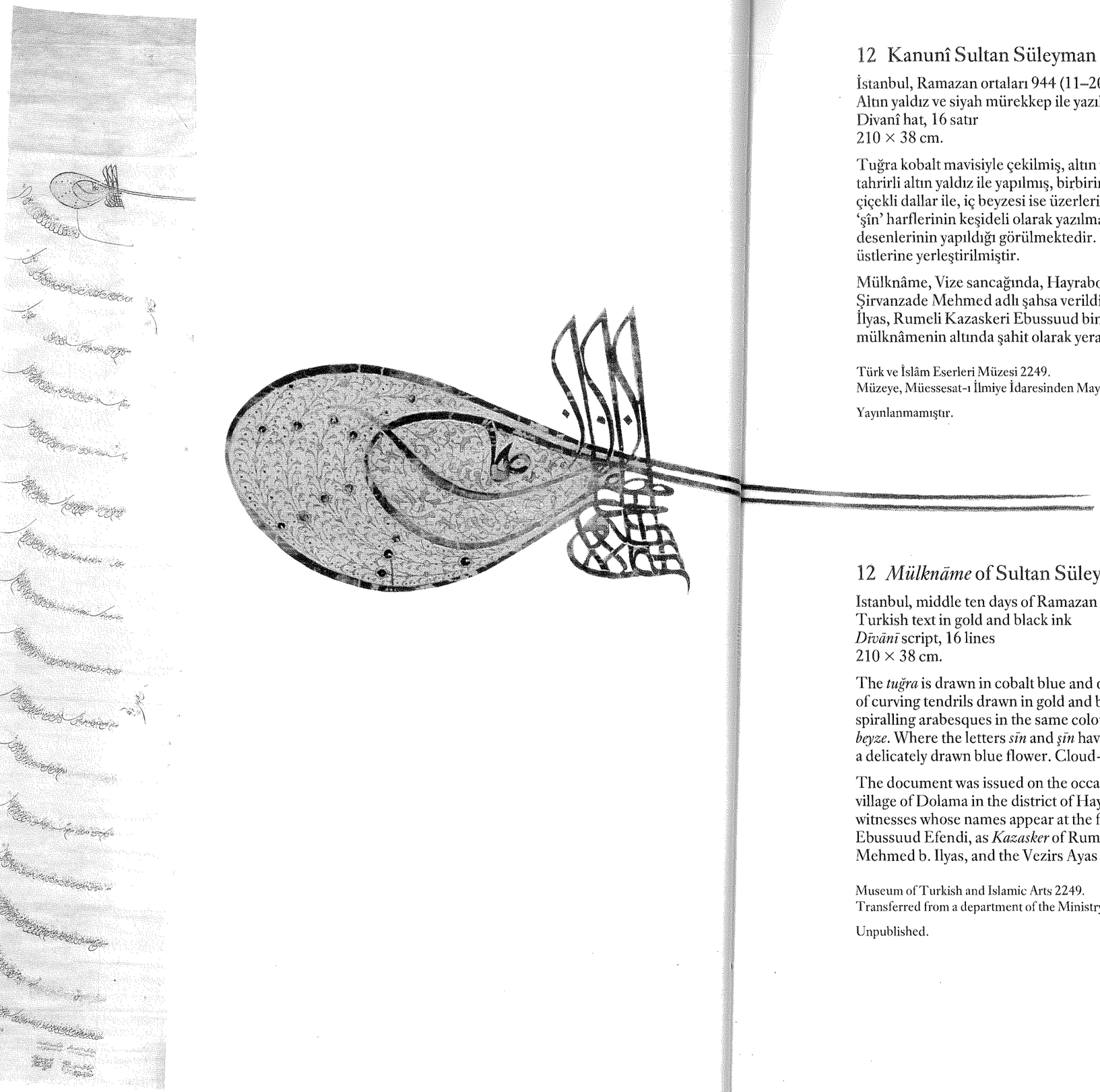
The magnificently illuminated *tuğra*, which reads *Süleymān Şāh bin Selīm Şāh Hān el-muzaffer dāimā* (Süleyman Shah son of Selim Shah Khan the Ever Victorious), is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The inner *beyze* is covered with a pattern of spiralling tendrils drawn in cobalt blue and bearing stylized flowers and foliage. The outer *beyze* is covered with a similar pattern drawn in gold and black, interspersed with cobalt blue cloud bands and *chintamani* triple dots. Over this first layer of decoration runs a second, consisting of a spiralling arabesque pattern in cobalt blue and gold. The decoration of the outer *beyze* is completed by three ogival cartouches containing symmetrical cloud band motifs in gold on a cobalt blue ground. The first layer of decoration from the outer *beyze* is continued in the area surrounding the *tuğra*, extending upwards to form a triangular field and leftwards to enclose the *kols*; it is also used to decorate the *da'vet*.

The spiralling tendril pattern which dominates the illumination of this *tuğra* is clearly related to the 'Golden Horn' design seen on Iznik ceramics. A decorative element which appears here for the first time in the sequence are the variously shaped discs in gold and blue which appear above each line. In the first line, where the discs verge towards cloud bands in design, they also serve as the dots of the word *'nişān'*.

A great deal of the text is missing. The surviving part consists mainly of a long passage in an elaborate literary style. The section from line 11 to the end, contains the honorific titles given to a Grand Vezir including a number of additional titles such as 'lion who wreaks vengeance like a panther' which are not part of the regular repertoire. It is possible that the Grand Vezir in question was Ibrahim Paşa, Süleyman's great friend and adviser in the early part of his reign. This would date the document to between 1523–1536 when Ibrahim Paşa was in office.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2238. Transferred from a department of the Ministry of Pious Foundations in May 1916.

Art Treasures of Turkey, no. 186; Safadi 1978, ill. 148; Lowry 1982, no. 185.

12 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı mülknâme

İstanbul, Ramazan ortaları 944 (11–20 Şubat 1538)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 16 satır
210 × 38 cm.

Tuğra kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Tuğranın dış beyzesi, siyah ile tahrirli altın yaldız ile yapılmış, birbirine paralel olarak beyzeyi dolduran üzerleri yapraklı ve çiçekli dallar ile, iç beyzesi ise üzerleri rumîli helezonî kıvrım dallar ile bezenmiştir. Bazı 'sîn' ve 'şîn' harflerinin keşideli olarak yazılması sonucu oluşan boşluklara kobalt mavisiyle çiçek desenlerinin yapıldığı görülmektedir. Bulut motifli altın yaldız yuvarlak noktalar satırların üstlerine yerleştirilmiştir.

Mülknâme, Vize sancağında, Hayrabolu nahiyesinde Dolama adlı köyün her türlü hakkının Şirvanzade Mehmed adlı şahsa verildiği hakkındadır. Anadolu Kazaskeri Şeyh Mehmed bin İlyas, Rumeli Kazaskeri Ebussuud bin Mehmed, Vezir Ayas ve Vezir Mustafa Paşa'nın isimleri mülknâmenin altında şahit olarak yeralmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2249.
Müzeye, Müessesat-ı İlmiye İdaresinden Mayıs 1912 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

12 *Mülknāme* of Sultan Süleyman the Magnificent

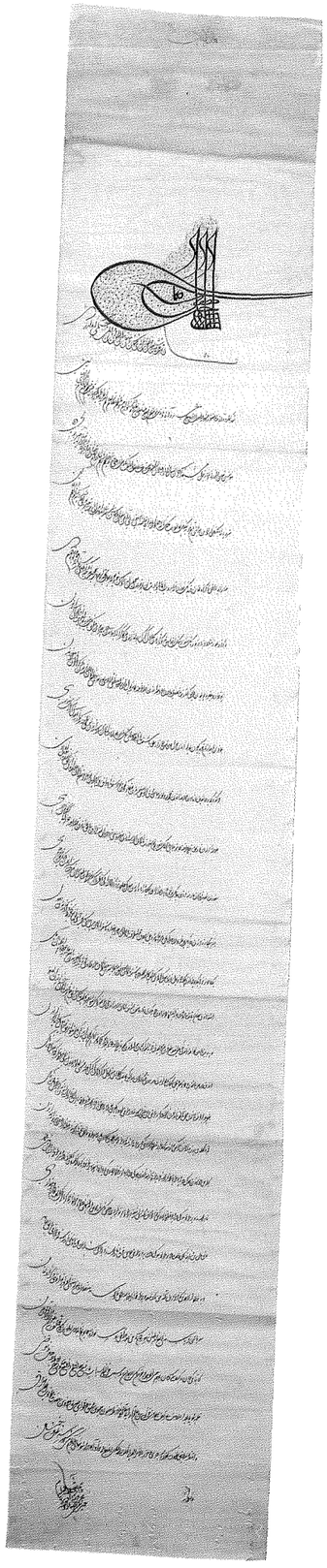
Istanbul, middle ten days of Ramazan 944 (11th–20th February 1538)
Turkish text in gold and black ink
Dīvānī script, 16 lines
210 × 38 cm.

The *tuğra* is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The outer *beyze* is filled with parallel lines of curving tendrils drawn in gold and black and bearing stylized foliage and flowers, while spiralling arabesques in the same colours and bearing split-leaf palmettes decorate the inner *beyze*. Where the letters *sīn* and *şīn* have been elongated, the space above has been decorated with a delicately drawn blue flower. Cloud-band roundels in gold are placed above each line.

The document was issued on the occasion of the grant of the freehold possession (*mülk*) of the village of Dolama in the district of Hayrabolu in eastern Thrace, to Şirvanzade Mehmed. The witnesses whose names appear at the foot of the document include the celebrated Ottoman jurist Ebussuud Efendi, as *Kazasker* of Rumelia. The other witnesses are the *Kazasker* of Anatolia, Şeyh Mehmed b. Ilyas, and the Vezirs Ayas Paşa and Mustafa Paşa.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2249.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in May 1912.

Unpublished.

13 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı sınırnâme

Edirne, Şevval ortaları 953 (5–14 Aralık 1546)
Siyah mürekkep ile yazılmış ve üzerine rıh serpilmişTürkçe metin
Divanî hat, 27 satır
245 × 41 cm.

Tuğra kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Tuğranın iç ve dış beyzeleri altın yaldız ve kobalt mavisiyle yapılmış helezonî kıvrım dallar ile bezenmiş, dallar yaprak ve şakayık çiçekleriyle zenginleştirilmiştir. Tuğların arasında ve üzerinde yer alan benzer tezhip, 11 no. lu belgede görülen üçgen süsleme formunun daha küçük bir örneğidir.

Belgede Vezir-i âzam Rüstem Paşa'nın mülkü olan Hayrabolu kazasında Subaşı köyünün sınırları detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bu sınırnâmede Rüstem Paşa'ya verilen şeref payeleri, sadrazamlara verilen bütün belgelerde görülmektedir: 'Destûr-ı ekrem, müşîr-i efham, nizâmü'l-âlem, müdebbir-i umûrü'l-cumhûr bi'l fikri's sâkıb . . .' Anlamı: 'En asil vezir, en şerefli müşavir, dünyanın düzenini elinde tutan, halkın işlerine parlak fikirleriyle tedbirler bulan . . .'

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2401.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

13 *Sınırnāme* of Sultan Süleyman the Magnificent

Edirne, middle ten days of Şevval 953 (5th–14th December 1546)
Turkish text in black ink sprinkled with *rīg*
Dīvānī script, 27 lines
245 × 41 cm.

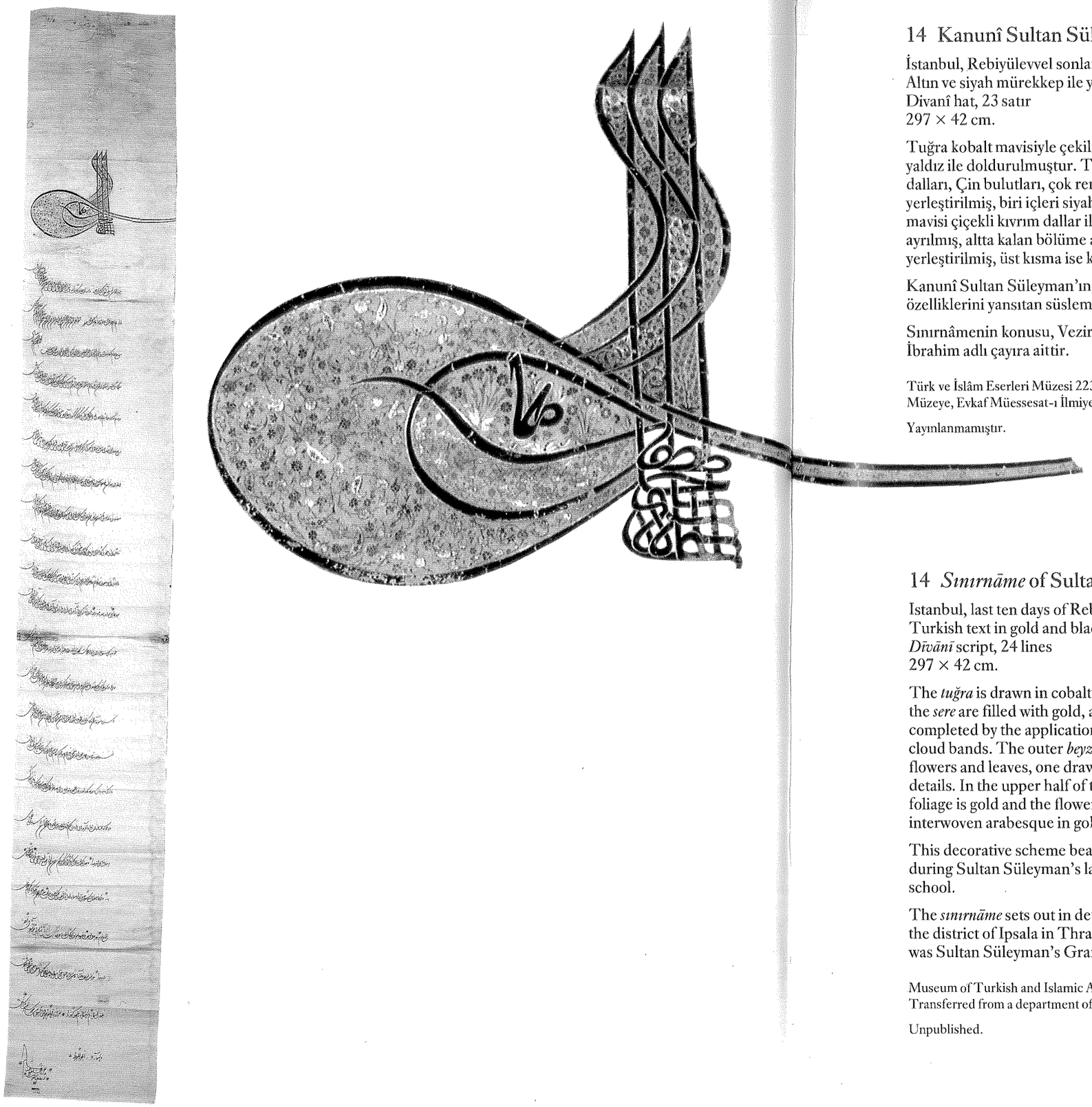
The *tuğra* is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The outer and inner *beyzes* are filled with a pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and foliage drawn in blue and gold. A slight variant of this pattern surrounds the *tuğs*, forming a reduced version of the triangular patterned field first seen in cat. no. 11.

The text of the *sınırnāme* gives a detailed account of the boundaries of the village of Subaşı in the district of Hayrabolu in eastern Thrace. The village was the freehold property (*mülk*) of the Grand Vezir Rüstem Paşa.

The honorific titles accorded to Rüstem Paşa in this and subsequent documents are those which became standard for all Grand Vezirs: 'Most noble minister, most honoured counsellor, source of good order in the world, administrator of the affairs of all mankind with penetrating thinking . . .'.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2401.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

14 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı sınırnâme

İstanbul, Rebiyülevvel sonları 963 (3–12 Şubat 1556)
Altın ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 23 satır
297 × 42 cm.

Tuğra kobalt mavisiyle çekilmiş ve altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Seredeki bazı boşluklar altın yaldız ile doldurulmuştur. Tuğlar arasında kalan boşluklar ise altın yaldız zemin üzerine bahar dalları, Çin bulutları, çok renkli çiçekler ile süslenmiştir. Dış beyze birbirine paralel olarak yerleştirilmiş, biri içleri siyah ile desenlendirilmiş altın yaldız çiçekli ve yapraklı, diğeri kobalt mavisi çiçekli kıvrım dallar ile bezenmiştir. İç beyze 'muzaffer' kelimesinin 're' harfiyle ikiye ayrılmış, altta kalan bölüme altın yaldız ile yapılmış geçmeli rumîlerden oluşan bir motif yerleştirilmiş, üst kısma ise kobalt mavisi ve kırmızıyla natüralist karanfiller yapılmıştır.

Kanunî Sultan Süleyman'ın son yıllarında sarayda Nakkaşbaşı olan Kara Memi'nin tezhip özelliklerini yansıtan süsleme, onun ekolüne mensup ustalar tarafından yapılmış olmalıdır.

Sınırnâmenin konusu, Vezir-i âzam Rüstem Paşa'nın mülklerinden olan İpsala kazasındaki Deli İbrahim adlı çayıra aittir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2231.
Müzeye, Evkaf Müessesat-ı İlmiye İdaresinden Mayıs 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

14 *Sınırnāme* of Sultan Süleyman the Magnificent

Istanbul, last ten days of Rebiyülevvel 963 (3rd–12th February 1556)
Turkish text in gold and black ink
Dīvānī script, 24 lines
297 × 42 cm.

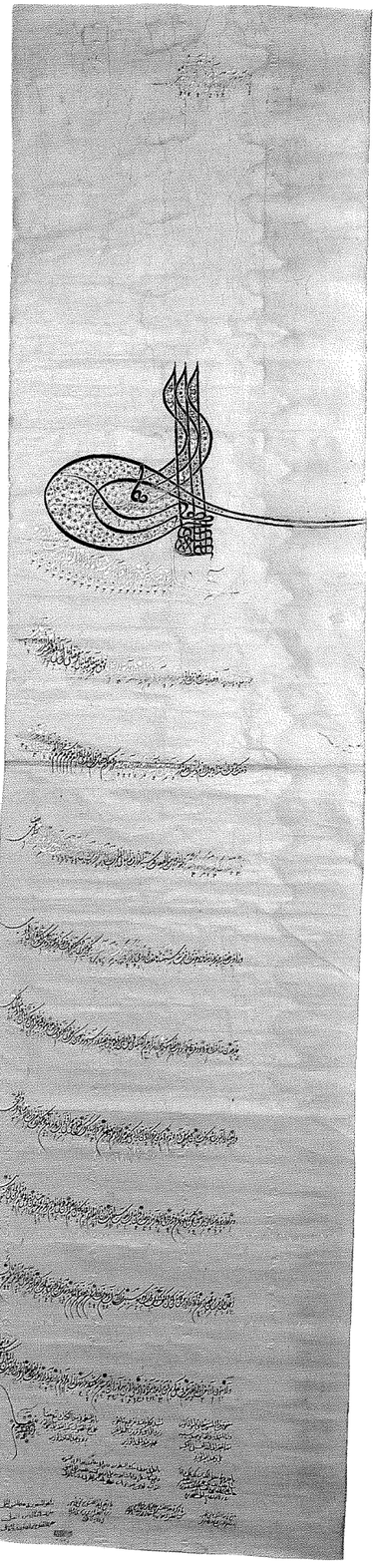
The *tuğra* is drawn in cobalt blue and outlined in gold. Some of the spaces between the letters in the *sere* are filled with gold, as are some of those between the *tuğs*. The decoration of the *tuğs* was completed by the application of a wide range of motifs, including sprays of prunus flowers and cloud bands. The outer *beyze* is filled with a double pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and leaves, one drawn in gold and outlined in black and the other drawn in blue with red details. In the upper half of the inner *beyze* the main theme is naturalistic groups of carnations, the foliage is gold and the flowers are in red and blue. The lower half of the inner *beyze* contains an interwoven arabesque in gold interspersed with red flowers.

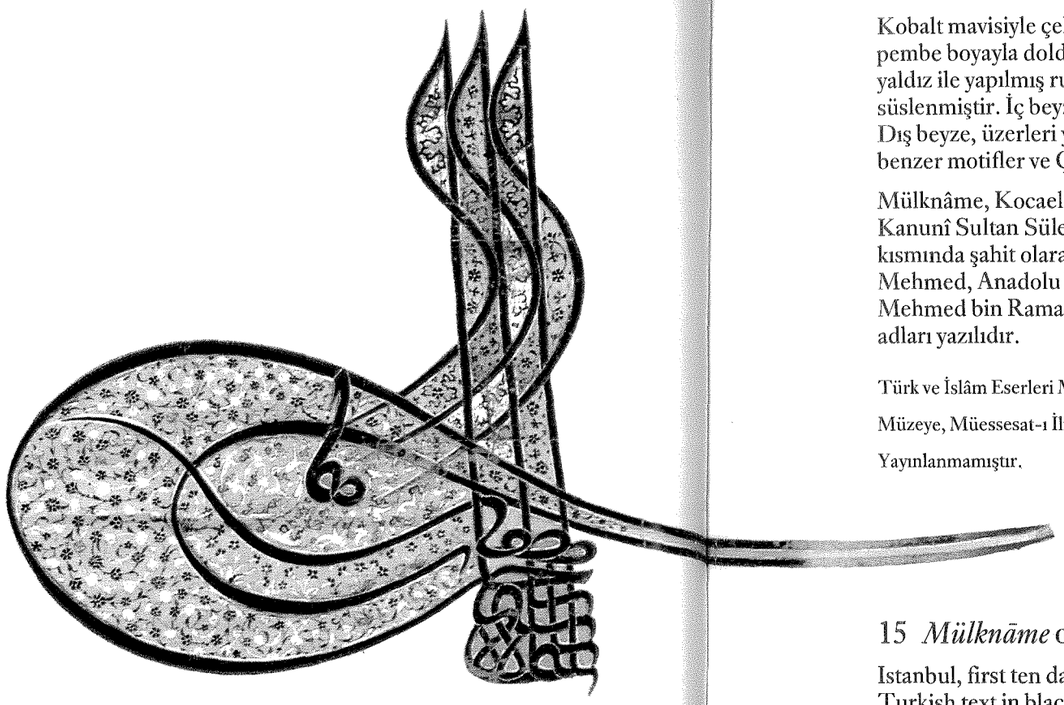
This decorative scheme bears the hallmark of Kara Memi, who was head of the court atelier during Sultan Süleyman's last years. It may well have been executed by one of the masters of his school.

The *sınırnāme* sets out in detail the boundaries of a tract of land known as Deli Ibrahim Çayırı in the district of Ipsala in Thrace. The land was the freehold property (*mülk*) of Rüstem Paşa, who was Sultan Süleyman's Grand Vezir at this time.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2231.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in May 1915.

Unpublished.

15 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı mülknâme

İstanbul, Ramazan başları 965 (17–26 Haziran 1558)
Zerefşanlı siyah mürekkep, altın ve maviyle yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 10 satır
172 × 41 cm.

Kobalt mavisiyle çekilmiş ve altın yaldız ile tahrirlenmiş olan tuğranın seresindeki harf boşlukları pembe boyayla doldurulmuştur. 'Re' harfiyle ikiye bölünmüş olan iç beyzenin üst kısmı altın yaldız ile yapılmış rumîli kıvrım dallar ile, aralarda kalan boşluklar ise mavi Çin bulutlarıyla süslenmiştir. İç beyzenin alt kısmında da mavi ve kırmızı renk natüralist karanfil motifleri vardır. Dış beyze, üzerleri yaprak ve çiçekli helezonî kıvrım dallar ile, tuğların arasındaki boşluklar ise benzer motifler ve Çin bulutlarıyla bezenmiştir.

Mülknâme, Kocaeli Sancağı Gebze nahiyesindeki Tekfur Çayırı ile Üsküdar'da iki çayırın Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'a temlik edildiğine dairdir. Belgenin alt kısmında şahit olarak iki Vezir, Ebubekir Ali Paşa ve Mehmed Paşa, Rumeli Kazaskeri Hamid bin Mehmed, Anadolu Kazaskeri Mehmed bin Abdülvahab, Defterdar Mehmed bin Abdi, Tuğraî Mehmed bin Ramazan, Anadolu Defterdarı İbrahim bin Musa ve Rumeli Defterdarı Kasım'ın adları yazılıdır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2316.

Müzeye, Müessesat-ı İlmiye İdaresinden Mayıs 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

15 *Mülknāme* of Sultan Süleyman the Magnificent

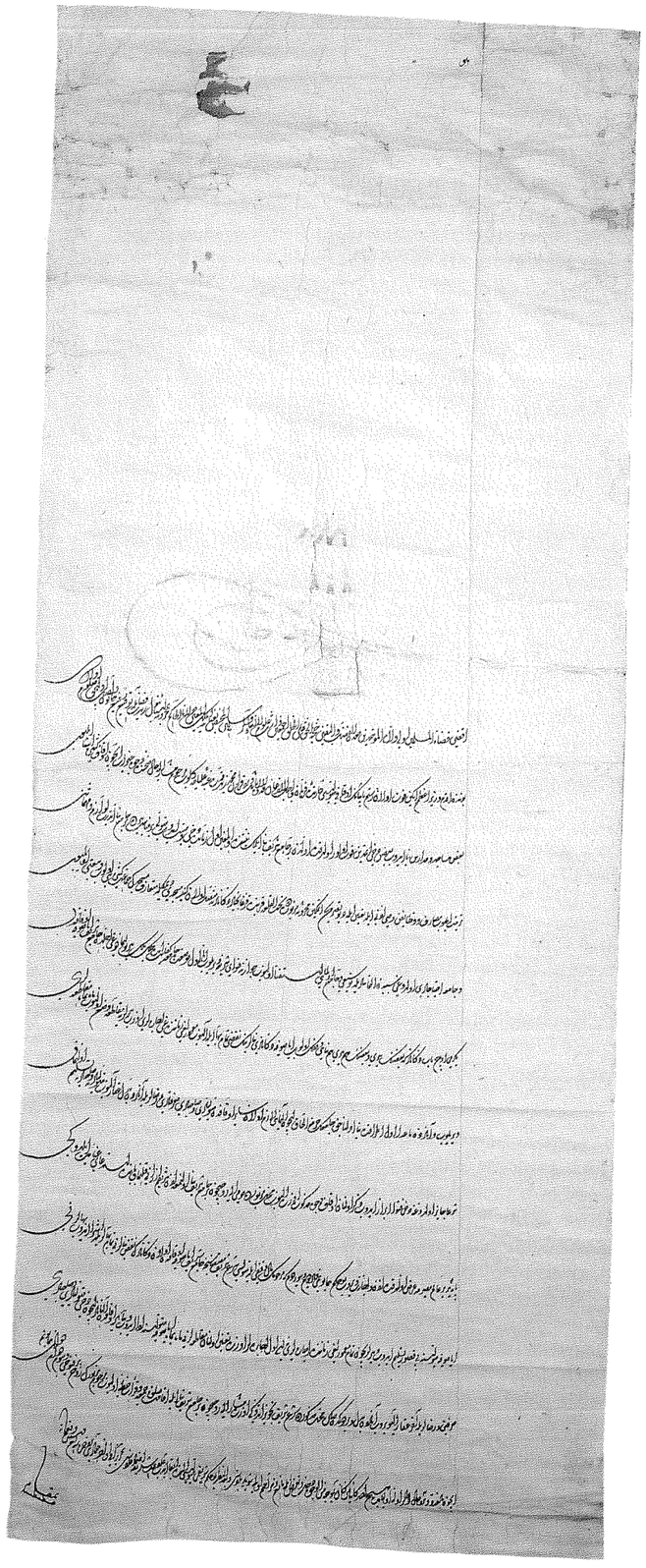
Istanbul, first ten days of Ramazan 965 (17th–26th June 1558)
Turkish text in black, gold and blue ink, the sections in black sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 10 lines
172 × 41 cm.

The *tuğra* is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The spaces between the letters in the *sere* are filled with pink paint. The lower half of the inner *beyze* is decorated with naturalistic groups of carnations with gold foliage and red and blue flowers, the upper half with arabesques in gold interspersed with blue cloud bands. The outer *beyze* has been covered with a double pattern of spiralling tendrils, one in gold outlined in black and the other in blue. Similarly formed patterns fill some of the space between the *tuğs*, the rest being decorated with cloud bands on gold and natural fields.

The *mülknāme* was issued when freehold (*mülk*) status was granted to some land held by Sultan Süleyman's daughter, Princess Mihrimah. The property consisted of three tracts of land in the *sancak* of Kocaeli, one near Gebze called Tekfur Çayırı and two in Üsküdar. The witnesses who placed their signatures at the bottom of the document are all high ranking officials: two Vezirs, Ebubekir Ali Paşa and Mehmed Paşa; the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia, Hamid b. Mehmed and Mehmed b. Abdülvahhab; the *Nişāncı* Mehmed b. Ramazan, and three Registrars of the Imperial Treasury, Mehmed b. Abdi, Ibrahim b. Musa and Kasım.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2316.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in May 1915.

Unpublished.

16 Kanunî Sultan Süleyman tuğralı ferman

İstanbul, Cemaziyelâhır sonları 969 (26 Şubat–6 Mart 1562)
Siyah mürekkep ile yazılmış ve üzerine rıh serpilmiş Türkçe metin
Divanî hat, 12 satır
88 × 35 cm.

Altın yaldız ile çekilen, hiç bir süsleme elemanı taşımayan tuğra, sade bir güzelliği sergilemektedir.

Ferman, İstanbul kadısına hitaben yazılmıştır ve şehrin ünlü Rüstem Paşa Camii'nin inşa edilmesine dairdir. 1561'de ölen Vezir-i âzam Rüstem Paşa'nın kurduğu vakfın mütevellisi, Vezir-i âzam'ın vefatından evvel belirttiği arzuları yerine getirmek istemiştir. Fermanda, mütevelliye İstanbul'un Tahtakale mahallesindeki Kilise Mescidi adlı mescit yerine yeni bir cami inşa ettirmek için müsaade verilmiştir. Daha sonraki yıllarda Mimar Sinan tarafından inşa edilecek olan camiye ait arazinin yeterli olmamasından dolayı Ayasofya evkafı ve başka evkafa ait olan bazı dükkânların bedelleri ödenerek istimlâk edilmesine ve inşaata başlanmasına izin verilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2404.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

16 *Fermān* of Sultan Süleyman the Magnificent

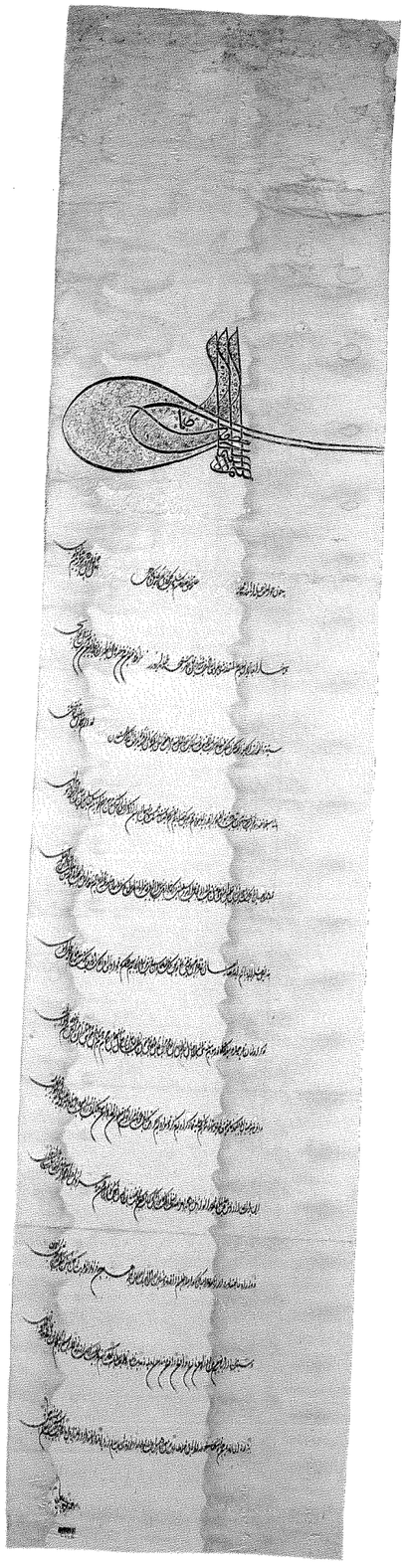
Istanbul, last nine days of Cemaziyelâhır 969 (26th February–6th March 1562)
Turkish text written in black ink and sprinkled with *rīg*
Dīvānī script, 12 lines
88 × 35 cm.

The *tuğra* is drawn in gold without any decorative embellishments, giving the whole document a simple grandeur.

The *fermān* is addressed to the *kadı* of Istanbul and concerns the construction of the famous Rüstem Paşa Mosque in that city. Rüstem Paşa had died in 1561 and the trustee (*mütevellī*) of the pious endowment (*vakıf*) which the Paşa had established, had asked for permission to carry out the wishes of the late Grand Vezir. Accordingly, the trustee was authorized to rebuild the Kilise Mescidi Mosque in the Tahtakale district of Istanbul, because the mosque, a converted church, was too small for its congregation. The construction of a larger building entailed the demolition of property belonging to Ayasofya and other *vakıfs* nearby. Permission for this had been obtained from the appropriate religious authorities. The mosque was later constructed by the great Ottoman architect Mimar Sinan.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2404.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

17 Sultan II. Selim tuğralı mülknâme

İstanbul, Receb sonları 974 (1–10 Şubat 1567)
Altın yaldız, siyah ve mavi mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 13 satır
183 × 42 cm.

'Selim Şah bin Süleyman Şah Han el-muzaffer daima' yazılı olup Sultan II. Selim'in saltanatının ilk aylarına ait olan tuğra, kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Ayrıca altın yaldız, seredeki harf boşluklarını doldurmakta kullanılmıştır. Tuğrada geçen muzaffer kelimesinin 're' harfiyle ikiye ayrılmış olan iç beyzenin alt kısmına siyah ve altın yaldız ile yapılmış geçmeli rumîlerden oluşan bir bant yerleştirilerek aralarına yeşil Çin bulutları yapılmıştır. İç beyzenin üst kısmı ise mavi ve kırmızı natüralist karanfillerle süslenmiştir. Dış beyze yaprak ve çiçekler ile zenginleştirilmiş, siyah ile tahrirli altın yaldız kıvrım dallar ile bezenmiş olup, boşluklara mavi Çin bulutları yapılmıştır. Tuğ ve zülfeler arasındaki boşluklar ise benzer desenlidir.

Mülknâme, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Mihrimah Sultan'a verilen şimdi Bulgaristan'ın güney batısında bulunan ve Gotse Delçev adıyla tanınan Libahova köyüne ait eski belgenin her türlü hakkıyla Sultan II. Selim tarafından da yenilendiği hakkındadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2376.
Müzeye, Müessesat-ı İlmiye Müdüriyetinden Ekim 1914 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

17 *Mülknāme* of Sultan Selim II

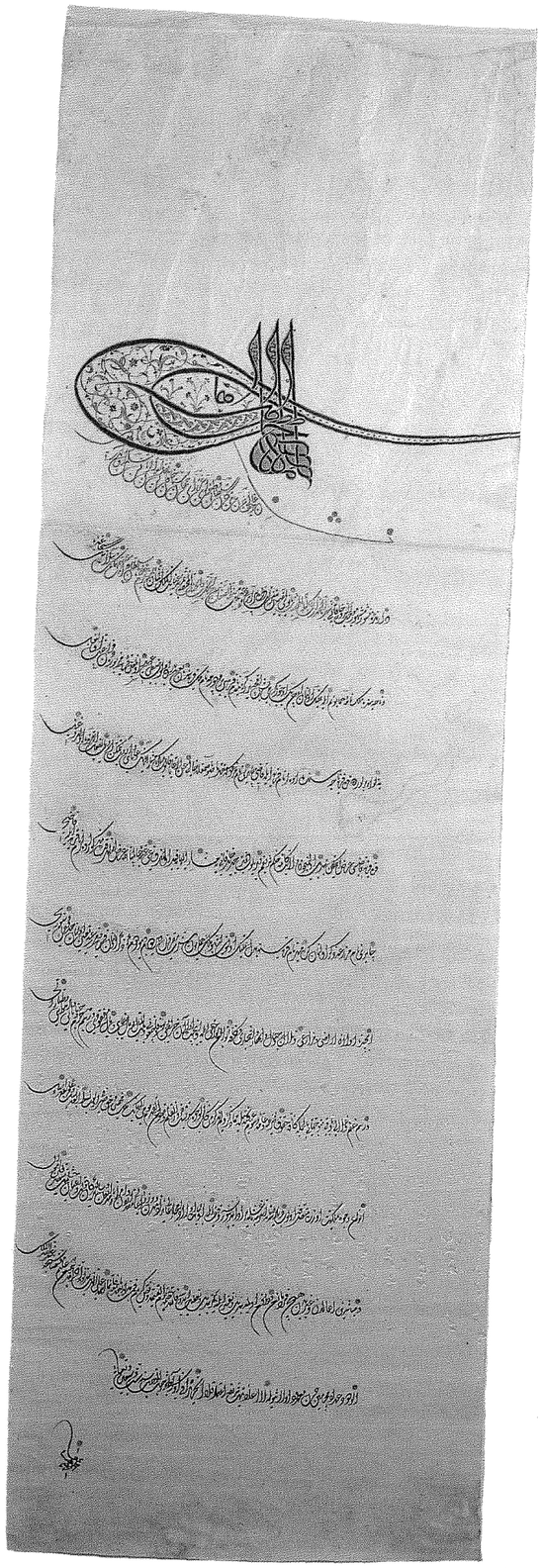
Istanbul, last ten days of Receb 974 (1st–10th February 1567)
Turkish text in gold, black and blue ink
Dīvānī script, 13 lines
183 × 42 cm.

The *tuğra* which reads *Selim Şāh bin Süleymān Şāh Hān el-muzaffer dāimā* (Selim Shah Son of Süleyman Shah Khan the Ever Victorious), belongs to the first months of Selim II's reign. It is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The spaces between the letters in the *sere* are filled with gold, as are some of those between the strokes of the *tuğs*. The latter are overlaid with cloud bands, but where there is a natural field, spiralling floral motifs in blue or sprays of naturalistic carnations fill the spaces. Carnations are also the theme in the decoration of the upper half of the inner *beyze*, while the lower half bears a combination of gold and black arabesques and green cloud bands. In the outer *beyze* an open spiral in gold outlined in black is interspersed with blue cloud bands.

This document was issued upon the accession of Sultan Selim II in order to confirm a *mülknāme* issued by his father Süleyman on 16 Rebiyülevvel 956/14th April 1549. The earlier document had granted freehold property rights (*mülk*) over the village of Libahovo in the district of Nevrokop (now Gotse Delchev in south-western Bulgaria) to Süleyman's daughter, Princess Mihrimah.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2376.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in October 1914.

Unpublished.

18 Sultan II. Selim tuğralı mülknâme

İstanbul, Receb ortaları 976 (30 Aralık 1568–8 Ocak 1569)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 11 satır
123 × 38 cm.

Kobalt mavisiyle çekilmiş ve altın yaldız ile tahrirlenmiş olan tuğradaki zülfeler on beşinci asır tuğralarını anımsatmaktadır. Tuğrada yer alan tezhip ise Kanunî Sultan Süleyman'ın son yıllarında sarayda Nakkaşbaşı olan ve bu görevini uzun yıllar sürdüren Kara Memi'nin kurduğu tezhip ekolünün çok sadeleşmiş bir örneğidir. Seredeki harf boşlukları altın yaldız ile doldurulmuştur. Tuğlar ile zülfelerin aralarındaki altın yaldızlı zemine Çin bulutları yerleştirilmiştir. İç beyzenin alt kısmında altın yaldız ile yapılmış geçmeli rumîlerden bir bant görülmektedir. Üst kısmında ise karanfil çiçekleri ve bir tek zarif lâle vardır. Dış beyze kırmızı çiçek ve altın yaldız ile yapılmış rumîler ile süslenmiştir.

Mülkname, II. Selim'in kızkardeşi Mihrimah Sultan'ın mülklerindeki bir değişikliğe aittir. Mihrimah Sultan, Selânik Sancağında kendisine ait Kiremid adlı köyün, aynı sancaktaki yine kendisine ait Prodroma adlı bir başka köyden çok uzakta olduğundan şikâyet ederek, Kiremid köyünün Ovalar köyü ve kendi reayasının yerleşmiş olduğu Kadıçayırı adlı yeni bir köy ile değiştirilmesini istemiştir. Bu iki köy, şimdi kuzey Yunanistan'da Verria adını taşıyan Karaferye nahiyesindedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2402.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

18 *Mülknāme* of Sultan Selim II

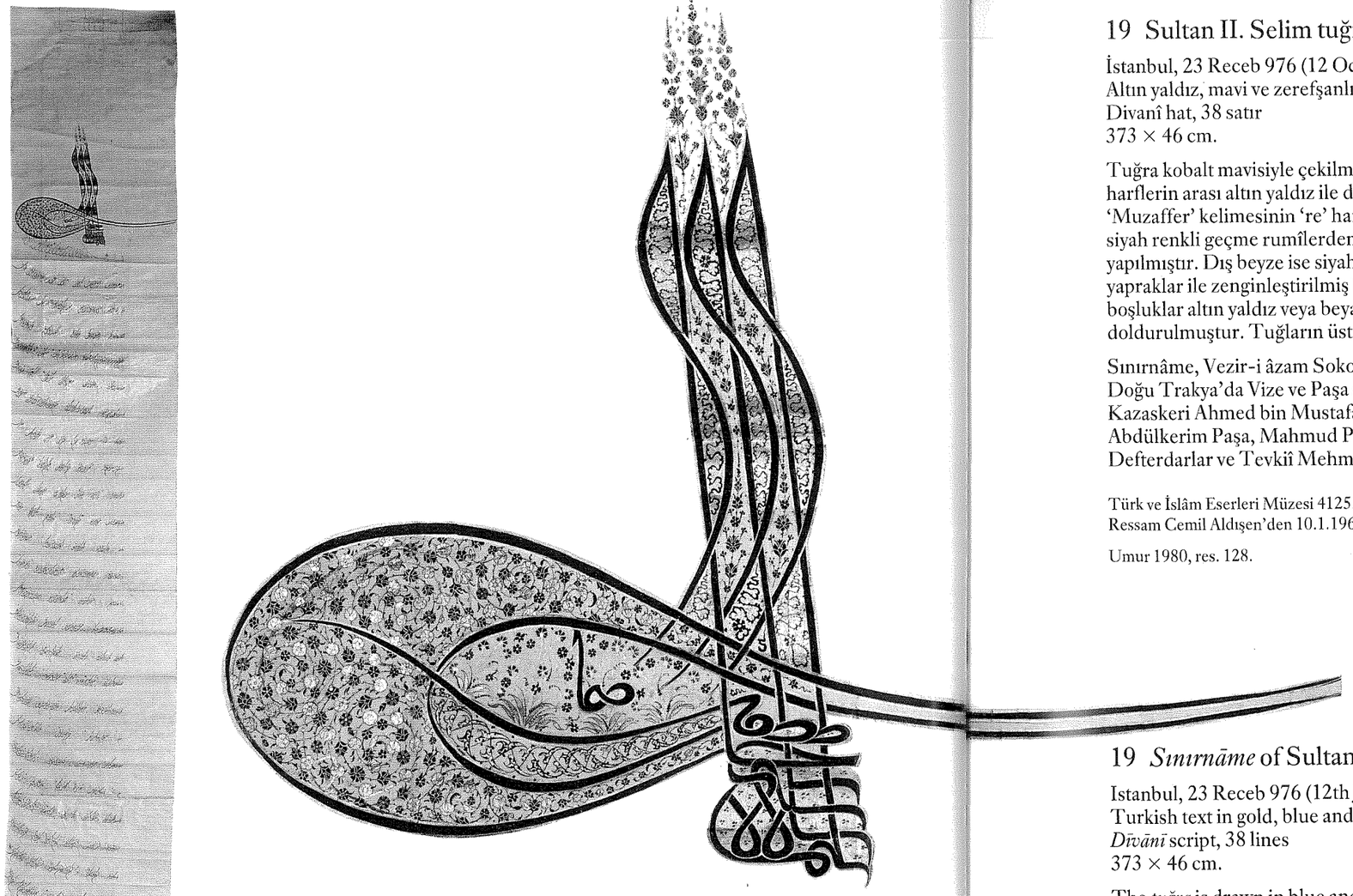
Istanbul, middle ten days of Receb 976 (30th December 1568–8th January 1569)
Turkish text in gold and black ink, the black text being scattered with *zerefşān*
Dīvānī script, 11 lines
123 × 38 cm.

The *tuğra*, drawn in cobalt blue and outlined in gold, is similar in shape to those of the fifteenth century and the illumination is a simplified version of the style established in the court atelier under Süleyman the Magnificent by Kara Memi. The spaces between the letters in the *sere* are filled with gold, as are the spaces between the *zülfes* and the uprights of the *tuğs*. The latter are decorated with cloud bands. In the lower half of the inner *beyze* there is an interlocking arabesque in gold, while in the upper half there are sprays of carnations and an elegant tulip. The outer *beyze* is covered with a pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers in red and split-leaf palmettes in gold.

This *mülknāme* records a change in the freehold properties held by the Sultan's sister, Princess Mihrimah. The Princess had complained that her freehold (*mülk*) village of Kiremid near Thessalonika was too far from Prodromos, her other *mülk* village in the area. She was therefore allowed to exchange Kiremid for the village of Ovalar and the new village of Kadıçayırı which had been inhabited by her own peasants. These lay in the district of Karaferye (now Verria in northern Greece).

Museum of Turkish and Islamic Arts 2402.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

19 Sultan II. Selim tuğralı sınırnâme

İstanbul, 23 Receb 976 (12 Ocak 1569)
Altın yaldız, mavi ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 38 satır
373 × 46 cm.

Tuğra kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Tuğranın sere kısmındaki harflerin arası altın yaldız ile doldurulmuş, üzerine kırmızıyla çintamani motifleri yapılmıştır. 'Muzaffer' kelimesinin 're' harfiyle ikiye bölünmüş olan iç beyzenin alt kısmına kırmızı, mavi ve siyah renkli geçme rumîlerden oluşan bir bant yerleştirilmiş, üst kısmına ise natüralist karanfiller yapılmıştır. Dış beyze ise siyah ile tahrirli altın yaldız ve kobalt mavisiyle yapılmış çiçek ve yapraklar ile zenginleştirilmiş kıvrım dallar ile bezenmiştir. Tuğlar ve zülfe kıvrımları arasındaki boşluklar altın yaldız veya beyaz renk zemin üzerine Çin bulutları, hatayî ve çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Tuğların üst kısımları kobalt mavisi hatayîlerle süslenmiştir.

Sınırnâme, Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya Sultan II. Selim tarafından temlik edilen Doğu Trakya'da Vize ve Paşa sancağındaki bazı köylere aittir. Belgenin altında sırasıyla, Rumeli Kazaskeri Ahmed bin Mustafa, Anadolu Kazaskeri Mehmed bin Abdullah, Piyale Paşa, Abdülkerim Paşa, Mahmud Paşa ve Mustafa Paşa adlı Vezirler, Hasan, Derviş, Ahmed adlı Defterdarlar ve Tevkiî Mehmed bin Pîr Ahmed'in imzaları yer almaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 4125.
Ressam Cemil Aldışen'den 10.1.1968 de satın alınmıştır.

Umur 1980, res. 128.

19 *Sınırnāme* of Sultan Selim II

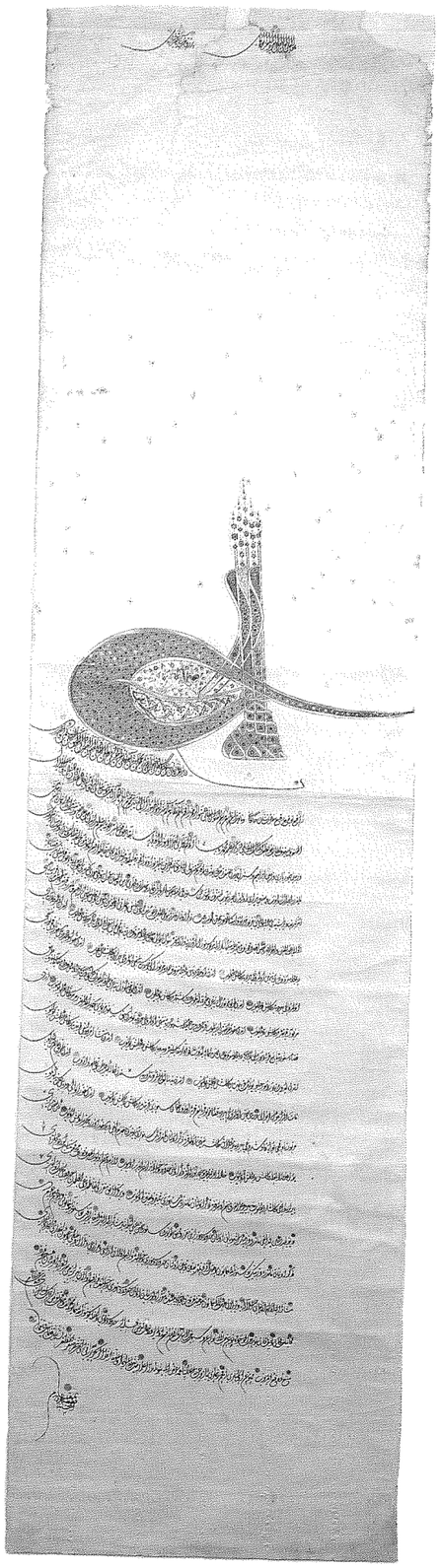
Istanbul, 23 Receb 976 (12th January 1569)
Turkish text in gold, blue and black ink on a field sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 38 lines
373 × 46 cm.

The *tuğra* is drawn in blue and outlined in gold. The spaces between the letters of the *sere* are filled with gold decorated with groups of three red dots, which are related to *chintamani* motifs. The spaces entirely enclosed between the upstrokes of the *tuğs* and the *zülfes* are also filled with gold; on this field are drawn cloud bands in red or black. In the spaces between the three *tuğs* is a pattern of floral sprays with stylized blue rosettes and red carnations. A similar pattern is continued between the tops of the *tuğs*. The outer *beyze* carries a double pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and foliage, one being drawn in gold outlined in black and the other in blue with red details. In the upper half of the inner *beyze* we find naturalistic groups of carnations, the foliage in gold and the flowers in red and blue; while in the lower half an interlocking arabesque is painted in gold, red, blue and black.

The text of the *sınırnāme* sets out in detail the boundaries of a number of villages in the *sancaks* of Vize and Paşalivası (eastern Thrace). The freehold possession (*mülk*) of these villages had previously been granted to the Grand Vezir, Sokollu Mehmed Paşa. The document is witnessed at the bottom by members of the Imperial Divan: the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia, Ahmed b. Mustafa and Mehmed b. Abdullah; the Vezirs Piyale Paşa, Abdülkerim Paşa, Mahmud Paşa and Mustafa Paşa; three Registrars of the Imperial Treasury, Hasan, Derviş and Ahmed; and the *Nişāncı* Mehmed b. Pir Ahmed.

Museum of Turkish and Islamic Arts 4125.
Purchased from the artist Cemil Aldışen, 10.1.1968.

Umur 1980, ill. 128.

20 Sultan III. Murad tuğralı sınırnâme

İstanbul, Safer sonları 983 (1–9 Haziran 1575)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 21 satır
174 × 44 cm.

'Şah Murad bin Selim Şah Han el-muzaffer daima' yazılı olan tuğra altın yaldız çekilmiş ile siyah ile tahrirlenmiştir. Tuğrada geçen harflerden dolayı geometrik bir düzenleme görünümü veren seredeki kompozisyon dışında Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim tuğralarıyla çekiliş ve süsleme yönünden büyük benzerlik gösteren III. Murad tuğraları, 16. yüzyıl Osmanlı sanatının görkemini vurgulamakta devam etmektedir. Tuğranın seresi ve dış beyzesi açık mavi zeminli olup kırmızı ve kobalt mavisi rozet, altın yaldız kıvrım dallar ile desenlendirilmiştir. Kâğıdın tabii renginde bırakılan iç beyze ise natüralist çiçek motifleri ve geçme rumîlerden oluşan bir desen ile bezenmiştir. Tuğ ve zülfelerin arası açık mavi, kırmızı, yeşil ve altın renkli zemin üzerine çiçek ve Çin bulutu motifleriyle, tuğların üst kısımları ise kobalt mavisi hatayîler ile süslenmiştir.

Sınırnâme, Trakya'da Lüleburgaz kazasındaki bir mandıranın sınırlarından bahsetmektedir. Sadrâzam Sokollu Mehmed Paşa'ya ait olan mandıranın gelirleri, Sadrazam'ın Lüleburgaz kasabasında inşa ettirdiği cami ve diğer hayriyata vakfedilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 4127.
Ressam Cemil Aldışen'den 10.1.1968 de satın alınmıştır.

Yayınlanmamıştır.

20 *Sınırnāme* of Sultan Murad III

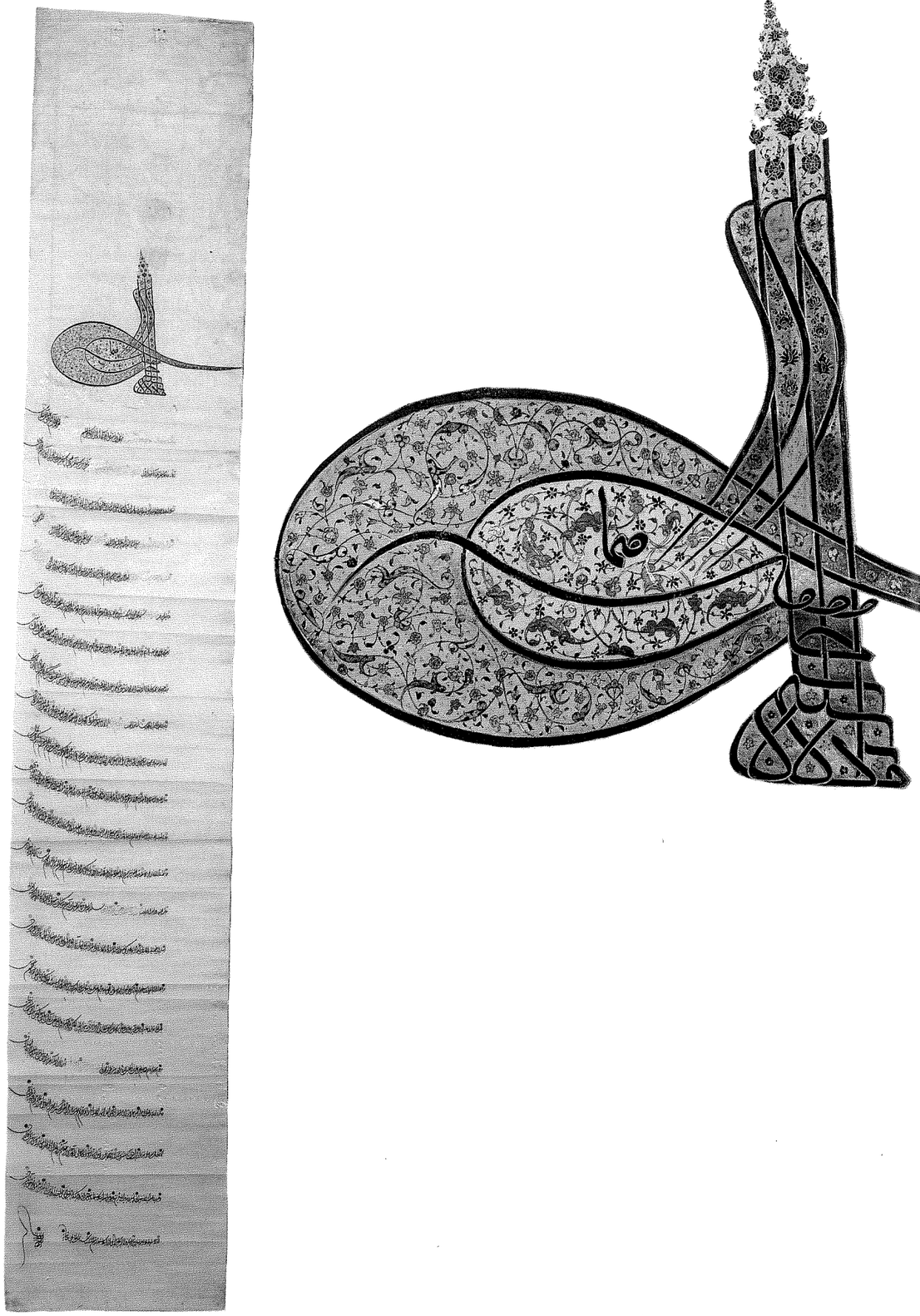
Istanbul, last nine days of Safer 983 (1st–9th June 1575)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 21 lines
174 × 44 cm.

The *tuğra*, drawn in gold and outlined in black, is composed of the words *Şāh Murād bin Selīm Şāh Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Murad son of Selim Shah Khan the Ever Victorious). Apart from the arrangement of letters in the *sere*, which has a geometric appearance, the *tuğra* of Murad III very much resembles those of Süleyman the Magnificent and Selim II, both in its' layout and decoration, which emphasizes the splendour of Ottoman art in the sixteenth century. The *sere* and outer *beyze* have a light blue ground, decorated with rosettes in cobalt blue, gold and red. In the outer *beyze* there is also a pattern of spiralling tendrils in gold. The upper half of the inner *beyze* is decorated with naturalistic flower motifs and the lower half with an interwoven arabesque of split-leaf palmettes. The spaces between the *tuğs* have green, light blue, pink and gold grounds overlaid with sprays of flowers and cloud bands in similar colours. The tops of the *tuğs* are decorated with a floral pattern in cobalt blue.

The *sınırnāme* sets out in detail the boundaries of a dairy farm in the district of Lüleburgaz in Thrace developed by the Grand Vezir Sokollu Mehmed Paşa, to provide a source of income for the mosque and other pious foundations he had built in the town of Lüleburgaz.

Museum of Turkish and Islamic Arts 4127.
Purchased from the artist Cemil Aldışen, 10.1.1968.

Unpublished.

21 Sultan III. Murad tuğralı mülknâme

İstanbul, Rebiyülevvel ortaları (20–29 Haziran 1575)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 23 satır
258 × 44 cm.

Kobalt mavisiyle çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiş olan tuğranın seresindeki harf boşlukları altın yaldız ile doldurulmuş, ortalarına kobalt mavisi, kırmızı ve sarıyla çiçek motifleri yapılmıştır. Tuğranın beyzelerine iki kademeli süsleme uygulanmıştır. Dış beyzede açık mavi zemin üzerine, birinci kademede üzerleri mavi, pembe, sarı çiçekli kobalt mavisi kıvrım dallar, ikinci kademede altın yaldız rumîler ile süslü kırmızı helezonî kıvrım dallar yapılmıştır. İç beyze ise birinci kademede mavi çiçekli kırmızı, ikinci kademede altın yaldız rumîli kıvrım dallar ile bezenmiştir. Altın, yeşil, mavi renkler ile doldurulan tuğ ve zülfeler arasında kalan boşluklara mavi ve kırmızıyla şakâyık çiçekleri yapılmıştır. Aynı çiçek motifleri tuğların üstünde de görülmektedir.

Sultan II. Selim zamanında Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya verilmiş olan Silistre sancağı Rusikasrı nahiyesindeki Armağanşalu adlı köy ve Babaeski yakınındaki yedi parça araziye ait olan mülknâme, bu belgeyle III. Murad tarafından yenilenmektedir. Rusikasrı, şimdi doğu Bulgaristan'da bulunan ve Rusokastro adıyla tanınan kasabadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 4126.
Ressam Cemil Aldışen'den 1968 de satın alınmıştır.

Yayınlanmamıştır.

21 *Mülknāme* of Sultan Murad III

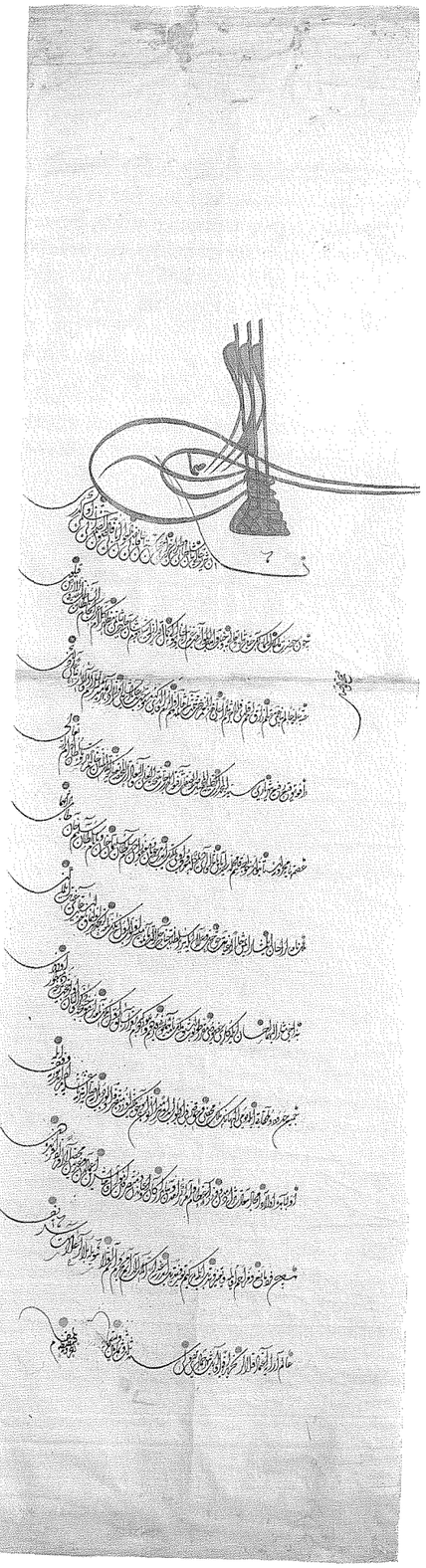
Istanbul, middle ten days of Rebiyülevvel 983 (20th–29th June 1575)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 23 lines
258 × 44 cm.

The *tuğra* is drawn in cobalt blue and outlined in gold. The spaces between the letters in the *sere* are filled with gold, overlaid with rosettes in blue, red and yellow. The outer *beyze* has a light blue field overlaid with spiralling tendrils in cobalt blue bearing multicoloured stylized flowers. This is overlaid in turn with a spiralling arabesque pattern in red and gold. The inner *beyze* has two similar patterns on a natural field, the lower one in red and blue, the upper one in gold. The spaces between the *tuğs* have gold, green and light blue fields which are decorated with sprays of stylized flowers in blue and red. These continue on a natural field above the *tuğra* to form a point.

This edict confirms a grant of freehold status (*mülk*) made by Sultan Selim II to some land-holdings of his Grand Vezir, Sokollu Mehmed Paşa. The properties consisted of the village of Armağanşalu in the district of Rusokastro (now in eastern Bulgaria) and seven plots of 'wooded and infertile' land near Babaeski in eastern Thrace.

Museum of Turkish and Islamic Arts 4126.
Purchased from the artist Cemil Aldışen, 10.1.68.

Unpublished.

22 Sultan III. Murad tuğralı mülknâme

İstanbul, Cemaziyelevvel başı 983 (8–17 Ağustos 1575)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 11 satır
142,5 × 37,3 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşluklarıyla tuğ ve zülfeler arasındaki bazı boşluklar altın yaldız ile doldurulmuştur. Zarif bir görünüme sahip olan tuğranın bilhassa sade bırakılmış olmayıp, tezhibinin tamamlanamamış olması ihtimal dahilindedir.

Belgede, Mihrimah Sultan'a babası Kanunî Sultan Süleyman tarafından verilen İstanbul Hoca Kasım mahallesindeki Ayas Paşa evleri adıyla tanınan mülklerin kullanma hakkının, Sultan III. Murad tarafından da onaylanarak yenilendiği anlatılmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2392.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

22 *Mülknāme* of Sultan Murad III

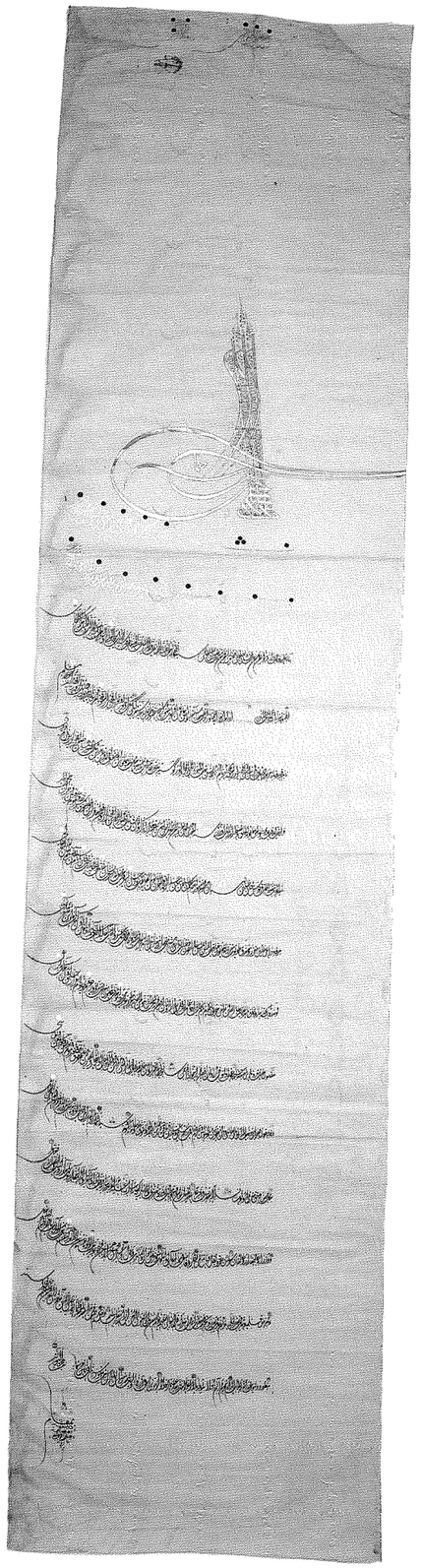
Istanbul, first ten days of Cemaziyelevvel 983 (8th–17th August 1575)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 11 lines
142.5 × 37.3 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black, while the spaces between the letters in the *sere* and some of those between the *tuğs* are also gilded. This use of gilding creates an elegant visual effect, but it may be that it was originally intended as merely the first stage in the decoration of the *tuğra*. Thus, the process may have been abandoned before fields or patterns in other colours could be added.

The document was issued upon the accession of Sultan Murad III, to his aunt Princess Mihrimah, confirming the freehold (*mülk*) status of property she owned in the Hoca Kasım quarter of Istanbul, known as 'the houses of Ayas Paşa'.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2392.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

23 Sultan III. Murad tuğralı mülknâme

İstanbul, Ramazan başı 983 (4–13 Aralık 1575)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 15 satır
236,5 × 56,5 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşluklarına maviyle çok zarif çiçek motifleri yapılmış, tuğ ve zülfeler arasındaki boşluklara ise kırmızı ve mavi Çin bulutları yerleştirilmiştir. Aynı motifler, tuğların üzerinde de devam etmektedir.

Bu mülknâme, sergide gösterilen tamamı celî divanî hat ile yazılmış ilk belgedir. Daha evvelki bazı belgelerde ise sadece birkaç satırda görülmeye başlıyan celî divanî, divanî hattın gelişmiş bir stili olup, daha sonraki yıllarda da kullanılmaya devam edecektir. Kelimelerin birbirine bitişik ve içiçe yazılması, belgelerin hem okunmasını, hem de taklit edilmesini zorlaştırmıştır.

Belge, Kanunî Sultan Süleyman tarafından kızı Mihrimah Sultan'a 1563 tarihli bir mülknâme-i hümâyun ile verilen Niğbolu sancağı Tırnova nahiyesindeki Yukarı ve Aşağı Rahofça ve Leskofça adlı üç köyün, Sultan II. Selim tarafından yenilenen mülknâmesinin, bu kere Sultan III. Murad tarafından da halası adına yenilenmesi hakkındadır. Adı geçen üç köy, şimdi Bulgaristan sınırları dahilindedir ve Gorna ve Dolna Oryahovitsa ve Lyaskovets adlarıyla tanınmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2408.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

23 *Mülknāme* of Sultan Murad III

Istanbul, first ten days of Ramazan 983 (4th–13th December 1575)
Turkish text in gold and black ink
Celī dīvānī script, 15 lines
236.5 × 56.5 cm.

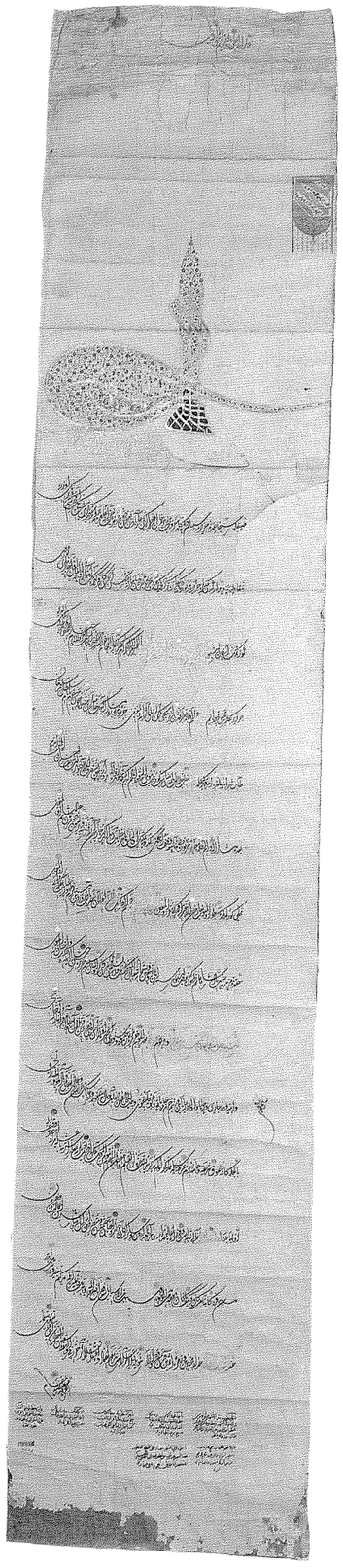
The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. In the spaces between the letters in the *sere* there are delicate flower motifs in blue, while the spaces between the *tuğs* are decorated with cloud bands in red and blue. These continue above the *tuğs* to form a point.

This document is the first in the sequence to be written in the development of *dīvānī* script known as *celī dīvānī*. The evolution of this style of writing can be traced in some of the earlier documents on display, where the first and sometimes other lines of the text are arranged to create a sinuous pattern rather than for legibility. In the fully developed form of this script, the words of each line are woven into an almost continous band of writing which is difficult to read, but even more difficult to forge.

The *mülknāme* was issued to Princess Mihrimah upon the accession of her nephew, Sultan Murad III, confirming similar documents issued by his predecessors Süleyman the Magnificent and Selim II. These had accorded the Princess freehold possession (*mülk*) of three villages in what is now central Bulgaria – Gorna, Dolna Oriakhovitsa and Liaskovets.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2408.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

24 Sultan III. Murad tuğralı mülknâme

İstanbul, Şaban ortaları 992 (18–27 Ağustos 1584)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 15 satır
207 × 40 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş olan tuğranın seresindeki harf boşlukları kobalt mavisiyle doldurulmuştur. Tuğların arasıyla beyzeler, devrin tezhip sanatının sevilen motifleriyle bezenmiştir.

Mülknâme, Ege'de Sığla sancağındaki Sisam adasına dairdir. Ada halkı tarafından Osmanlı hükümetine vergi olarak ödenen senelik 25.000 akçe mukataa, II. Selim devrinde Kaptan-ı derya olan Kılıç Ali Paşa'ya has olarak verilmiştir. III. Murad devrinde, Ali Paşa'nın bu geliri arpalık şekline dönüştürülmüştür. Bu belgeyle, Kılıç Ali Paşa'nın Mimar Sinan tarafından yeni yaptırdığı camiin bakımına vakfedilmesi için tüm gelirleriyle Sisam adası, Ali Paşa'ya mülk olarak verilmiştir.

Mülknâme, sergide padişahın kendi eliyle yazılmış 'hatt-ı hümâyun' lu ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Belgenin sağ üst köşesinde ters olarak yazılmış ve serlevha tarzında tezhiplenmiş olan 'vech-i meşruh üzere amel oluna, vüzera, kazasker imza vursunlar' hatt-ı hümâyunu gereğince Osman Paşa, Mesih Paşa, Mehmed Paşa ve Cafer Paşa adlı Vezirler; Tuğrâi Mehmed; Rumeli Kazaskeri Abdülkerim Mehmed bin Mehmed ve Anadolu Kazaskeri Abdullah bin Lütfullah'ın isimleri şahit olarak mülknâmenin altına yazılmıştır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2235.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

24 *Mülknāme* of Sultan Murad III

Istanbul, middle ten days of Şaban 992 (18th–27th August 1584)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 15 lines
207 × 40 cm.

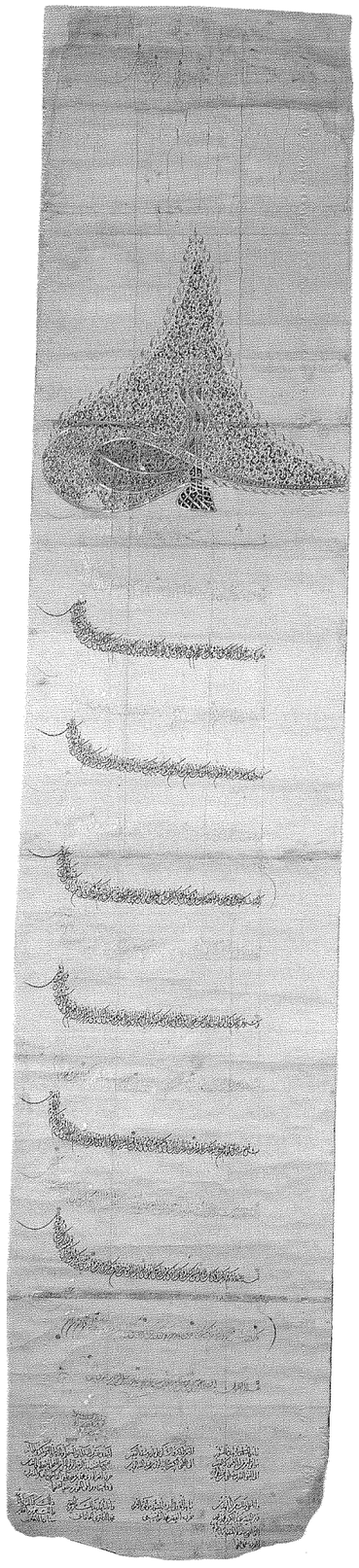
The *tuğra* is drawn in gold and the spaces between the letters in the *sere* have been filled with cobalt blue. The spaces between the *tuğs* and the *beyzes* are decorated with motifs favoured by illuminators of this period.

This document concerns the island of Samos in the eastern Aegean, whose inhabitants had negotiated with the Ottoman government to pay a fixed sum of 25,000 *akçes*, a year as tax. In the reign of Selim II, this sum was granted as a benefice (*hās*) to the Ottoman Grand Admiral, Kılıç Ali Paşa. Early in the reign of Sultan Murad III, the island was detached from the *hās* of the Grand Admiral and converted into a personal fief (*arpalık*) of Kılıç Ali Paşa. In the present document the island and its revenues were converted into a freehold estate (*mülk*), so that Ali Paşa could turn it into a religiously sanctioned trust (*vakıf*) for the upkeep of the mosque in Istanbul which had been built for him by the great Ottoman architect Mimar Sinan.

Upside down at the top right-hand corner of the document is a gilded frame containing the phrase, 'Action is to be taken in the manner described; the vezirs and the *kazaskers* are to put their signatures to it.' This is the earliest example in the sequence of the *hatt-i hümāyūn*, by which the sultan showed in his own handwriting, that he had approved the contents of the document. At the foot of the *mülknāme* there are the signatures of the Vezirs Osman Paşa, Mesih Paşa, Mehmed Paşa and Cafer Paşa; the *Nişāncı* Mehmed; and the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia, Abdülkerim Mehmed bin Mehmed and Abdullah bin Lutfullah.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2235.
Transferred from the Ministry of Pious Endowments.

Unpublished.

25 Sultan III. Murad tuğralı mülknâme

İstanbul, Receb başı 993 (29 Haziran–8 Temmuz 1585)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 15 satır
289,5 × 59 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Çok zengin bir süslemeye sahip olan tuğrada, seredeki harf boşluklarına kobalt mavisi zemin üzerine rozetler yapılmıştır. İç beyze, mavi zemin üzerine natüralist çiçek ve değişik renkler ile yapılmış geçme rumîlerden oluşan bir bant ile bezenmiştir. Dış beyze ve tuğranın iki yanından başlayarak yukarıya doğru bir üçgen oluşturacak şekilde yükselen tezhipte, kâğıdın tabii rengi üzerine üç kademeli süsleme uygulanmıştır. Birinci kademede kobalt mavisiyle yapılmış yaprak ve çiçeklerden oluşan kıvrım dallar, ikinci kademede siyah ile tahrirli altın yaldız ile yapılmış yaprak çiçek ve hatayîli kıvrım dallar görülmekte olup, en üstte de yine altın yaldız Çin bulutları vardır.
Zerefşanlı kağıt üzerine yazılmış mülknâmede, siyah mürekkepli yazılarda gözlü harflerin çoğunluğu altın yaldız ile doldurulmuş ve ayrıca altın ile noktalanmıştır.
Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya verilen mülknâme, Ege bölgesinde Karası sancağında bulunan ve şimdi Alibey Adaları olarak bilinen Yund Adaları'na aittir. Daha önce 1579 tarihli bir mülknâmeyle, çok bakımsız olan adalar, imar masrafı kendi tarafından karşılanmak şartıyla ve kendi yaptırdığı Tophane'deki camiye vakıf olmak üzere Ali Paşa'ya verilmişti. Bir süre sonra beş adadan ibaret olan Yunt Adalarının yalnız üç tanesinin adlarının bu mülknâmede geçtiği görülmüş ve 1580 de beş adayı da belirten yeni bir belge verilmiştir. Belgenin sonunda şahit olarak Mustafa Paşa ve Siyavuş Paşa adlı Vezirler; Rumeli Kazaskeri Mehmed bin Mustafa, Anadolu Kazaskeri Abdülkerim bin Mehmed; Tevkî Mehmed, Defterdar Mehmed ve Sinan Beylerin isimleri yer almaktadır.

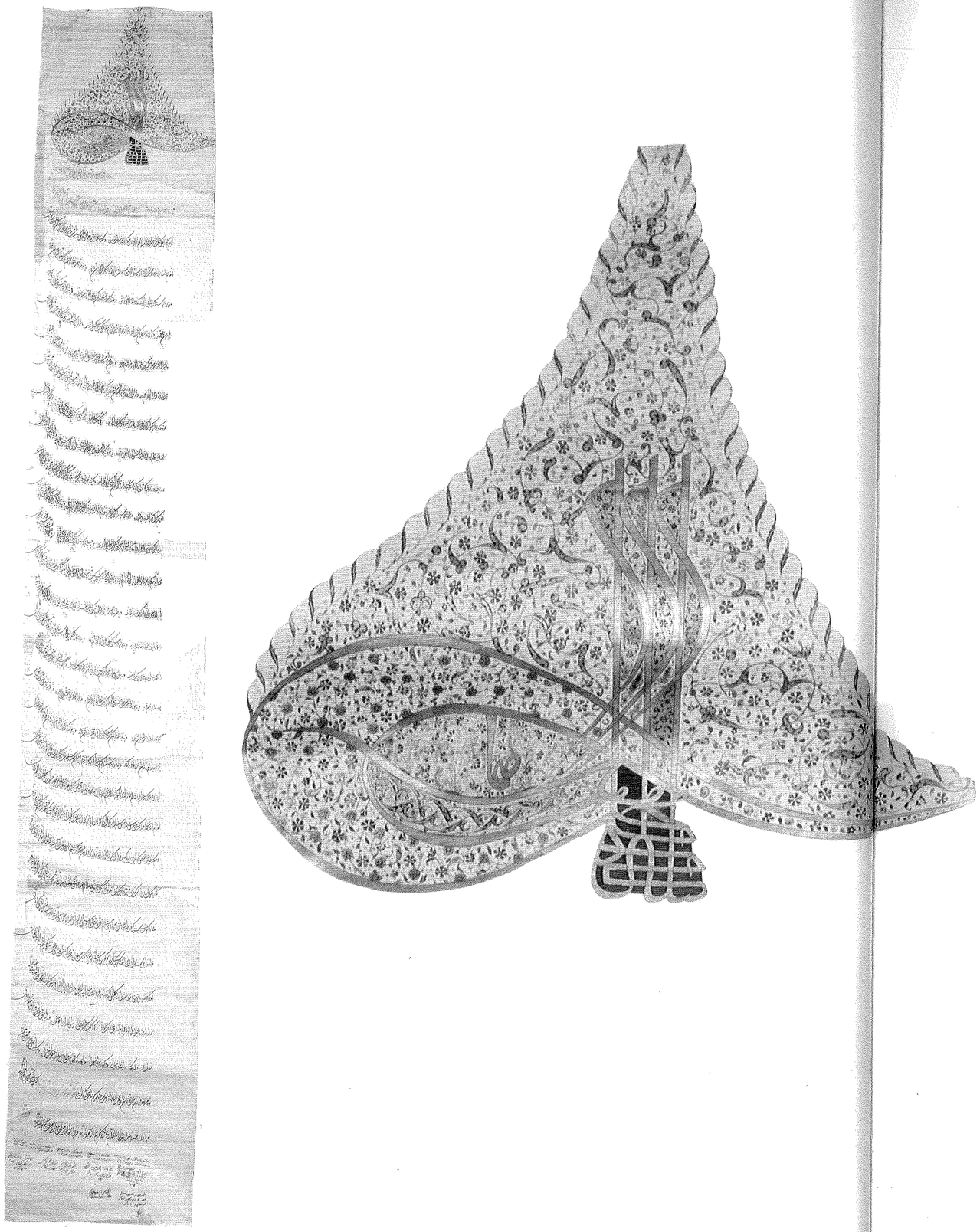
Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2237.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdüriyetinden Nisan 1921 de gelmiştir.
Güvemli-Kerametli 1974, s.18; Babinger 1975, res. 27.

25 *Mülknāme* of Sultan Murad III

Istanbul, first ten days of Receb 993 (29th June–8th July 1585)
Turkish text in gold and black ink
Celī dīvānī script, 15 lines
289.5 × 59 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* have been filled with cobalt blue paint and decorated with rosettes. The inner *beyze* has a light blue field on which are drawn naturalistic flowers and an interweaving arabesque pattern in a variety of colours. The outer *beyze* is filled with a triple pattern on a natural field. The first layer consists of curling tendrils drawn in cobalt blue and bearing stylized leaves and flowers, over which runs a second pattern of curling tendrils in gold, outlined in black. The ensemble is completed by gold cloud bands. The same triple pattern covers a triangular field stretching upwards from the left-hand and right-hand extremities of the *tuğra* towards the top of the paper.
The text of this document is presented in a particularly splendid manner. The paper has been treated overall with *zerefşān* and gold discs have been placed at intervals above each line. The lines of the text in black have been pointed in gold, while letters which form a loop are given gold 'eyes'.
The *mülknāme* was issued to the Ottoman Grand Admiral, Kılıç Ali Paşa, and concerns the Yund Islands in the eastern Aegean, now called the Alibey Islands, which formed part of the *sancak* of Karası. An earlier *mülknāme*, issued in 1579, awarded the islands to Ali Paşa as his freehold possession (*mülk*) on condition that he re-populated them and then turned them into *vakıf* land for the benefit of his newly founded mosque in Istanbul. However, it was found that the original *mülknāme* mentioned only three islands and so a new *mülknāme* had to be issued in 1580 listing all five of the Yund Islands. The witnesses who signed the document were all members of the Imperial *Dīvān*: the Vezirs Mustafa Paşa and Siyavuş Paşa; the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia, Mehmed b. Mustafa and Abdülkerim b. Mehmed; the *Nişāncı* Mehmed; and two Registrars of the Imperial Treasury, Mehmed Bey and Sinan Bey.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2237.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in April 1921.
Güvemli-Kerametli 1974, p.18; Babinger 1975, Pl. 27.

26 Sultan III. Mehmed tuğralı mülknâme

İstanbul, Zilkade ortaları 1003 (17–26 Ağustos 1595)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 31 satır
298,5 × 44,5 cm.

'Mehmed bin Murad Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Kanunî, II. Selim ve III. Murad tuğralarında unvan olarak yer olan 'şah' kelimesi Sultan III. Mehmed'in tuğralarında görülmemektedir. III. Mehmed tuğralarındaki diğer bir farklılık ise iç beyzenin herhangi bir harfin uzantısıyla değil, geleneğe uygun olması amacıyla çizilen bir çizgiyle oluşmasıdır. Sultan III. Murad'ın geç tarihli fermanlarında görülen tuğra süslemesiyle büyük benzerliği olduğu izlenen tezhipte, gerek tuğranın üstüne doğru yükselen form ve gerekse kullanılan motifler, aynı nakkaşların her iki sultan zamanında da çalıştıklarını göstermektedir.

İlk defa 1580'de Sultan III. Murad zamanında Vezir-i âzam olan Sinan Paşa bu görevden azledilmiş olmakla beraber daha sonraki yıllarda birkaç kez daha bu göreve getirilmiştir. Sinan Paşa'nın ikinci defa sedaretten azlinde vezir olmadan önceki vakıfları dışında tüm malları hazineye devrolunmuştur. Mülknâme, Sultan III. Mehmed zamanında tekrar vezir-i âzamlık görevine getirilen Sinan Paşa'nın isteği üzerine, ilk defa kendisine III. Murad tarafından 16 Mayıs 1589 da verilen ve daha sonra hazineye devredilmiş olan mallarından Şam ve Safed Sancaklarındaki birçok köy ve mezraanın mülkiyetinin tekrar kendisine 18 Temmuz 1595 ten itibaren verilmesi konusunu işlemektedir. Mülknâmenin altında şahit olarak İbrahim Paşa, Mehmed Paşa, Halil Paşa, Sinan Paşa, Hasan Paşa adlı Vezirler; Vezir-i âzam Sinan Paşa, Anadolu Kazaskeri Mehmed bin Ahmed, Rumeli Kazaskeri Ali bin Yusuf, Şıkkı-ı evvel Defterdarı Mahmud bin İbrahim, Anadolu vergi tahsiline memur Ahmed, Şıkk-ı sâni Defterdarı Derviş Ali'nin isimleri sırasıyla yer almaktadır.

Millet Kütüphanesi, Emirî Tasnifi 8.

Yayınlanmamıştır.

26 *Mülknāme* of Sultan Mehmed III

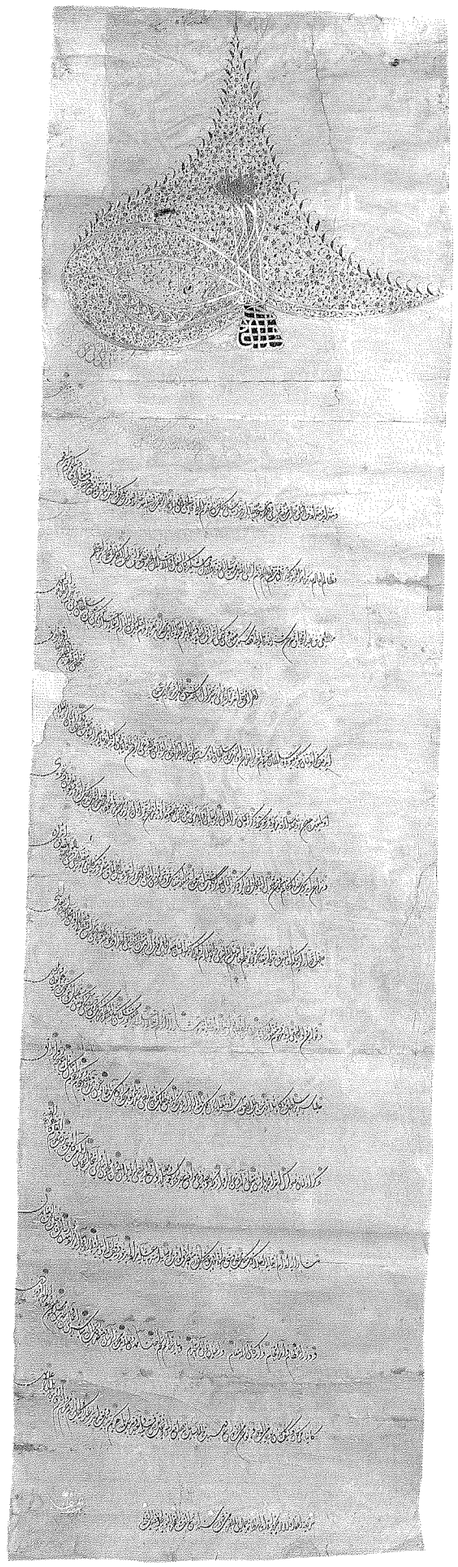
Istanbul, middle ten days of Zilkade 1003 (17th–26th August 1595)
Turkish text in gold and black ink
Celī dīvānī script, 31 lines
298.5 × 44.5 cm.

The *tuğra* is composed of the words *Mehmed bin Murād Hān el-muzaffer dāimā* (Mehmed Son of Murad Khan the Ever Victorious) and is drawn in gold with a black margin. The word *Şāh* which had been used as a title in the *tuğras* of Süleyman the Magnificent, Selim II and Murad III does not appear in the *tuğra* of Mehmed III. In addition, the inner *beyze* is not formed by the elongation of a letter, but by a line added to maintain the by now traditional shape of the *tuğra*. The decoration of the *tuğra* on this document has an overall similarity to that on documents from the end of the reign of Murad III. Both the form of the three-sided decorated zone above the *tuğra* and the motifs used would appear to show that the same illuminators worked for both Sultans.

This *mülknāme* relates to the large estates of the Grand Vezir Sinan Paşa in the *sancaks* of Damascus in Syria and Safed in Palestine, originally awarded to Sinan Paşa by Sultan Murad III on 16th May 1589. However, 'a difference arose' between the Paşa and the Sultan, Sinan was dismissed from office and his estates were confiscated. The present document was issued when, having been re-appointed Grand Vezir by Mehmed III, his property was returned to him on 18th July 1595. The signatories to the deed include the Vezirs Ibrahim Paşa, Mehmed Paşa, Halil Paşa, Sinan Paşa and Hasan Paşa; the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia, Ali b. Yusuf and Mehmed b. Ahmed, and several officers of the Imperial Treasury.

Millet Library, Emirî Classification 8.

Unpublished.

27 Sultan III. Mehmed tuğralı mülknâme

İstanbul, Cemaziyelâhır ortaları 1004 (11–20 Şubat 1596)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 17 satır
188,5 × 49 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları kobalt mavisiyle doldurulmuş, iç ve dış beyzeler ile dış beyze ve kollardan başlayarak yukarıya doğru yükselen tezhipte, kâğıdın tabii rengi üzerine altın yaldız, kobalt mavisi ve kırmızı renkler ile devrin gelenekselleşmiş motifleri kullanılarak süsleme yapılmıştır. Tuğ ve zülfe kıvrımları arasında kalan boşluklar ise altın, kobalt mavisi ve pembe zemin üzerine yapılan motifler ile desenlendirilmiştir.

Belge, Sultan III. Mehmed zamanında Vezir-i âzam Sinan Paşa'nın 10 Nisan 1580 tarihli bir mülknâmesinin kendi isteğiyle yenilenmesine aittir. İlk mülknamede III. Mehmed'in babası III. Murad tarafından, Malatya civarındaki Sultanyazı ovasında Sürgüsuyu ve Sultansuyu adlı dereler boyunca bulunan ve su baskını ihtimali olan araziler, Sinan Paşa'ya mülk olarak verilmişti. Malatya kadısı Mevlâna Abdurrahman, gelecekte münakaşa konusu olmasın diye Vezir-i âzam'ın temsilcisiyle yerli halk arasında bir toplantı tertip etmiştir. Bu toplantıda, bölgenin tarımsal kalkınması, meskûn hale getirilmesi ve eşkiyalardan korunması için tedbirler alınması için bir anlaşmaya varılmıştır.

Millet Kütüphanesi, Emirî Tasnifi 11.

Yayınlanmamıştır.

27 *Mülknāme* of Sultan Mehmed III

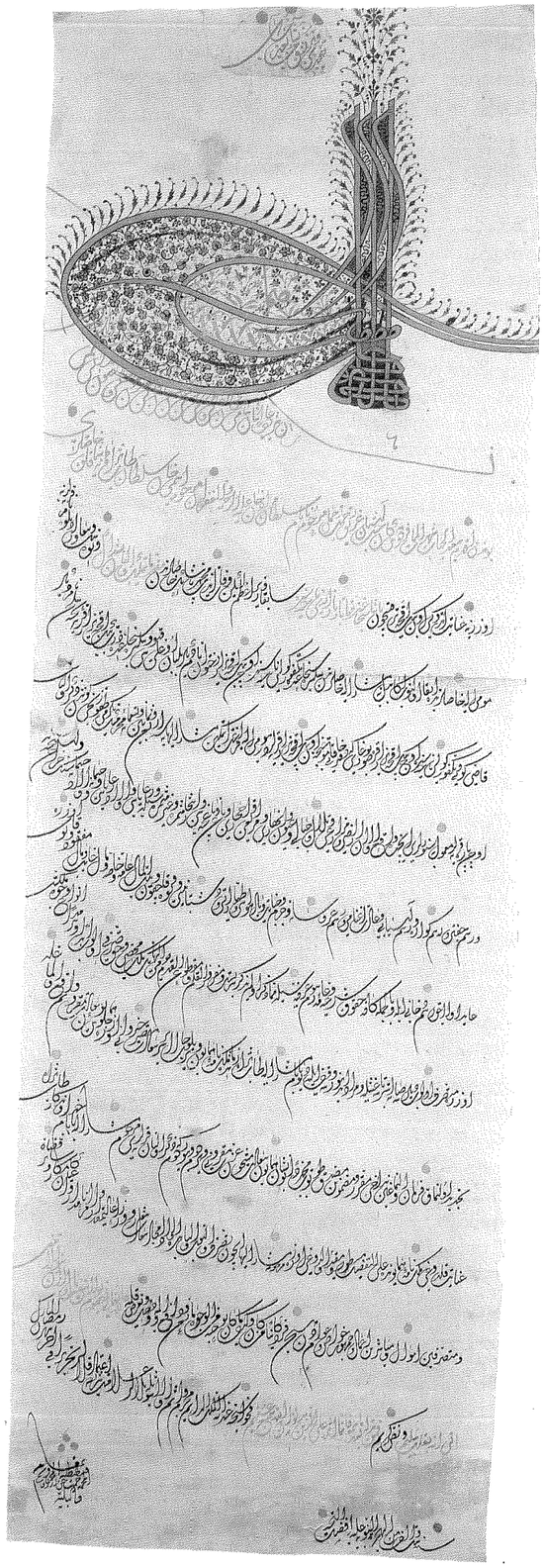
Istanbul, middle ten days of Cemaziyelâhır 1004 (11th–20th February 1596)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 17 lines
188.5 × 49 cm.

The *tuğra* is drawn in gold with an outline in black. The spaces between the letters in the *sere* are filled with cobalt blue paint, while the inner and outer *beyzes* and a three-sided zone rising above the *tuğra* from its left- and right-hand extremities is decorated with by then traditional motifs rendered in gold, cobalt blue and red on a natural field. The spaces between the *tuğs* are covered with patterns on gold, light blue and pink fields.

This document was issued when, upon his accession to the throne, Sultan Mehmed III was asked by his Grand Vezir, Sinan Paşa, to renew a *mülknāme* issued by the Sultan's father and predecessor, Murad III, on 24 Safer 988/10th April 1580. This document had granted Sinan Paşa the freehold possession of land in the Sultanyazı plain near Malatya which lay along the rivers Sürgüsuyu and Sultansuyu and was liable to flooding. In order to prevent future disputes, the *Kadı* of Malatya, Molla Abdurrahman, had presided over a meeting between an agent of the Grand Vezir and local representatives. It was agreed that the agricultural development and settlement of the area would make it safe from brigands.

Millet Library, Emirî Classification 11.

Unpublished.

28 Sultan III. Mehmed tuğralı mülknâme

İstanbul, 30 Ramazan 1006 (6 Mayıs 1598)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 14 satır
92.5 × 29 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları kobalt mavisi ve yeşil ile doldurulmuştur. Muzaffer kelimesinin 're' harfiyle ikiye bölünmüş olan iç beyzenin alt kısmına altın ile yapılmış geçme rumîlerden oluşan bir bant yerleştirilmiş, üst kısmına ise natüralist çiçekler yapılmıştır. Dış beyzeyi birbirine paralel olarak yapılmış kobalt mavisi ve altın yaldız çiçekli kıvrım dallar süslemektedir. Tuğ ve zülfe kıvrımları arası ise yeşil ve kırmızıyla doldurulmuş, üzerlerine zeminin bir ton koyu rengiyle Çin bulutları yapılmıştır. Tuğranın dış beyze ve kollarından başlayan kırmızı ve maviyle yapılmış yapraklar, tuğların üzerinde mavi çiçek motifleriyle noktalanmıştır.

Belge, şimdi güney doğu Romanya'da bulunan ve Techirghiol adıyla tanınan Tekfurgöl nahiyesindeki üç köyün mülkiyetine dairdir. 1575 de Sultan III. Murad, kızkardeşi Esmahan Sultan'ın gelirini arttırmak amacıyla, şimdi Bulgaristan'da Pazarcık adıyla tanınan Tatarpazarı nahiyesindeki üç köyün gelirlerini kendisine vermişti. Daha evvel Vezir-i âzam haslarından olan bu köyler, Nisan 1576 da Esmahan Sultan'ın eşi Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya iade edilmiş ve Esmahan Sultan, bu köyler yerine Tekfurgöl nahiyesindeki köyleri mülk olarak kabul etmişti. Elimizdeki belge köylerin mülk statüsünü teyid etmektedir.

Çiğdem Simavi Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

28 *Mülknāme* of Sultan Mehmed III

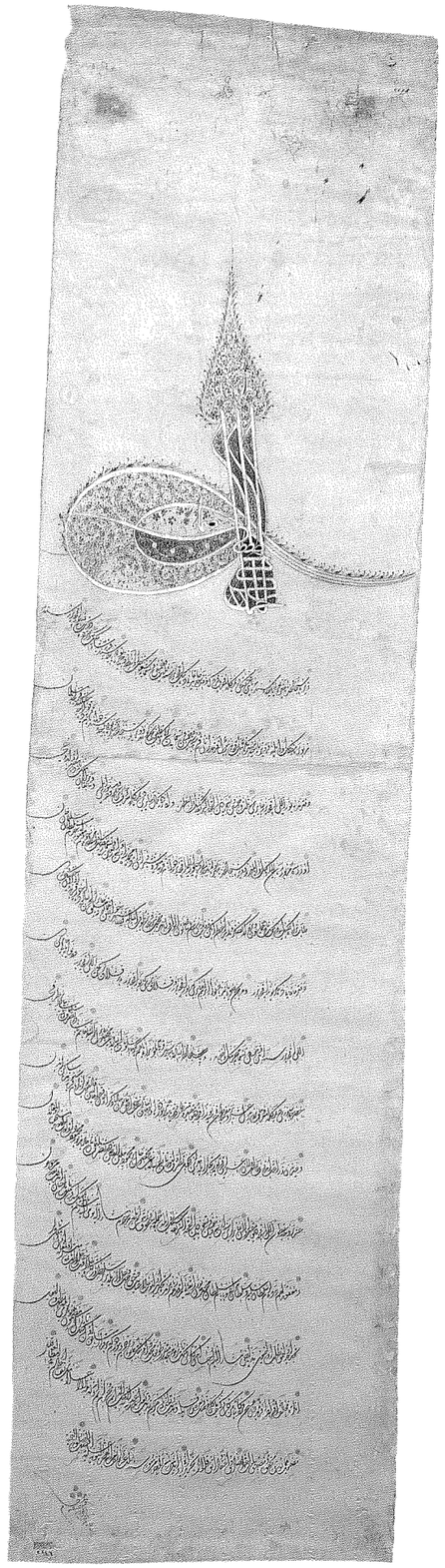
Istanbul, 30 Ramazan 1006 (6th May 1598)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Dīvānī script, 14 lines
92.5 × 29 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* are filled with cobalt blue and green. The lower half of the inner *beyze* contains a band of interwoven arabesques bearing split-leaf palmettes and drawn in gold, while the upper section is decorated with naturalistic carnations. The outer *beyze* is filled with a double pattern of spiralling tendrils running side by side, one in cobalt blue and the other in gold and both bearing flowers. The spaces between the *tuğs* are left in their natural colour or filled with green or red paint and covered with cloud bands in darker shades of red and green. The upper sides of the *tuğra* are decorated with hook-shaped leaves in red and blue, culminating in blue floral motifs above the *tuğs*.

This *mülknāme* was issued in connection with the ownership of three villages in the district of Tekfurgölü (now Techirghiol in south-eastern Rumania). In 1575, Murad III had awarded his sister Princess Esmahan an increase in her pension by making over to her the revenues from three villages in the district of Tatarpazarı (now Pazardžik, Bulgaria) which had previously been part of the income of the Grand Vezir, in this case Princess Esmahan's husband Sokollu Mehmed Paşa. In April 1576, this disposition was altered so that the three villages near Tatarpazarı were returned to Sokollu and Princess Esmahan received the three villages near Tekfurgölü in their stead. The latter were given to the Princess as freehold properties (*mülk*), rather than as a temporary grant and the present document confirms their freehold status.

Çiğdem Simavi Collection.

Unpublished.

29 Sultan I. Ahmed tuğralı mülknâme

İstanbul, Rebiyülâhır başı 1013 (27 Ağustos–5 Eylül 1604)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 15 satır
164,5 × 41 cm.

'Şah Ahmed bin Mehmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Sultan III. Mehmed tuğrasında yer verilmeyen 'Şah' unvanı, bu tuğrada da görüldüğü gibi I. Ahmed'den itibaren tekrar tuğra metnine alınmıştır. Sere kobalt mavisiyle doldurulmuş, dış beyze mavi, kırmızı ve siyah tahrirli altın yaldız çiçekli kıvrım dallar ile, iç beyzenin bir bölümü yeşil zemin, diğer bölümü kâğıdın tabii rengindeki zemin üzerine çiçek motifleriyle bezenmiştir. Tuğların üzerinde yer alan damla şeklindeki motifin içi, karşılıklı rumî ve kıvrım dallar ile süslüdür.

Sultan I. Ahmed'in tahta çıkışından hemen sonraki tarihlere rastlayan bu belge, I. Ahmed'in selefleri tarafından verilen ve Kanunî Sultan Süleyman devrinde Vezir-i âzam Rüstem Paşa'nın aldığı köy ve arazilere ait olan mülknâmeleri yenilemektedir. Bu mülklerin arasında, 12 no. lu mülknâmede adı geçen Dolama köyü, 13 no. lu belgede sınırları tarif edilen Subaşı köyü ve 14 no. lu sınırnâmede adı geçen İpsala kasabasındaki Deli İbrahim Çayırı denilen arazi yer almaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2239.
Müzeye Evkaf Nezaretinden gelmiştir.

Art Treasures of Turkey, no. 187.

29 *Mülknāme* of Sultan Ahmed I

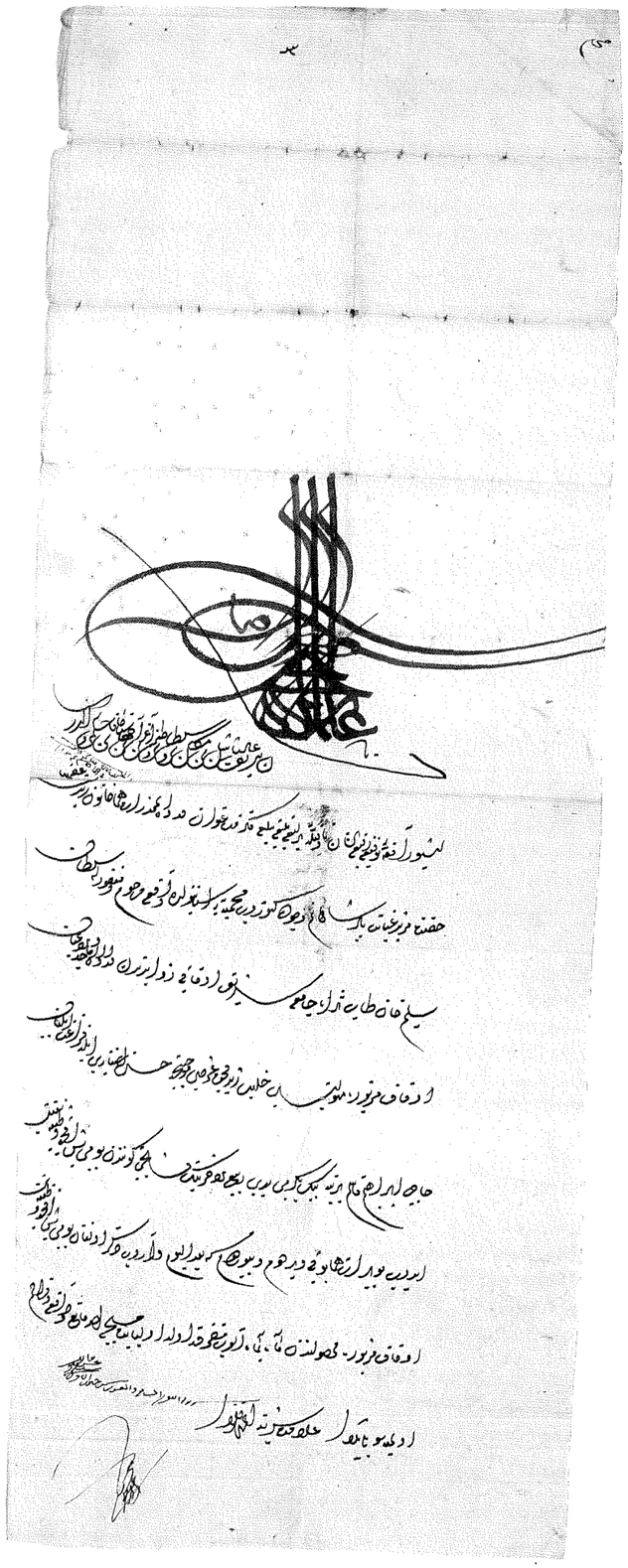
Istanbul, first ten days of Rebiyülâhır 1013 (27th August–5th September 1604)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 15 lines
164.5 × 41 cm.

The *tuğra*, which reads *Şāh Ahmed bin Mehmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Ahmed son of Mehmed Khan the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. The title *Şāh* which had been omitted from the *tuğra* of Mehmed III, reappears in those of Ahmed I and his successors. The spaces between the letters in the *sere* are filled with cobalt blue, while the outer *beyze* is filled with a double pattern of spiralling tendrils, one in gold and black and one in red and blue. Both bear stylized floral motifs. The bottom section of the inner *beyze* has a dark green field, on which a similar flower-and-tendril pattern forms a plaited band. The upper half is scattered with more floral motifs. The spaces between the *tuğs* are filled with green, blue or pink and covered with patterns of stylized vegetation. Above the *tuğs* rises a drop-shaped zone within which arabesque and floral patterns in gold, red and blue are drawn on a natural field.

This document was issued upon the accession of Sultan Ahmed I and confirms a large number of documents issued by his predecessors, all of which concerned the private estates (*mülk*) acquired by the Grand Vezir Rüstem Paşa during his years of office under Süleyman the Magnificent. The properties include the village of Dolama, which forms the subject of cat. no. 12; the village of Subaşı Çiftliği, whose boundaries are set out in cat. no. 13; and the estate called Deli Ibrahim Çayırı in the town of Ipsala, for which cat. no. 14 forms the *sınırnāme*.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2239.
Transferred to the Museum from the Ministry of Pious Endowments.

Art Treasures of Turkey, no. 187.

30 Sultan II. Osman tuğralı Berat

İstanbul, 27 Cemaziyelevvel 1027 (22 Mayıs 1618)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divani hat, 9 satır
57 × 21 cm.

'Şah Osman bin Ahmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra, siyah ile çekilmiş, üzerine rıh serpilmiştir 4 sene. 3 ay hüküm süren Sultan II. Osman'ın bugün arşivlerimizde ve müzelerimizde olan belgelerindeki tuğraları ne yazık ki itinasız çekilmiş örnekler olup tezhipli olanlarına pek rastlanmamaktadır.

Berat, Istanbul'da Sultan Selim Camii evkafı mütevellisi olan Halil Bey'in teklifi üzerine evkaf zevaidinden 5 akça günlük maaşın Hümâ Hatun'a 22 Nisan 1616 dan itibaren tevcih olunduğu hakkındadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 5408/3.

Yayınlanmamıştır.

30 *Berāt* of Sultan Osman II

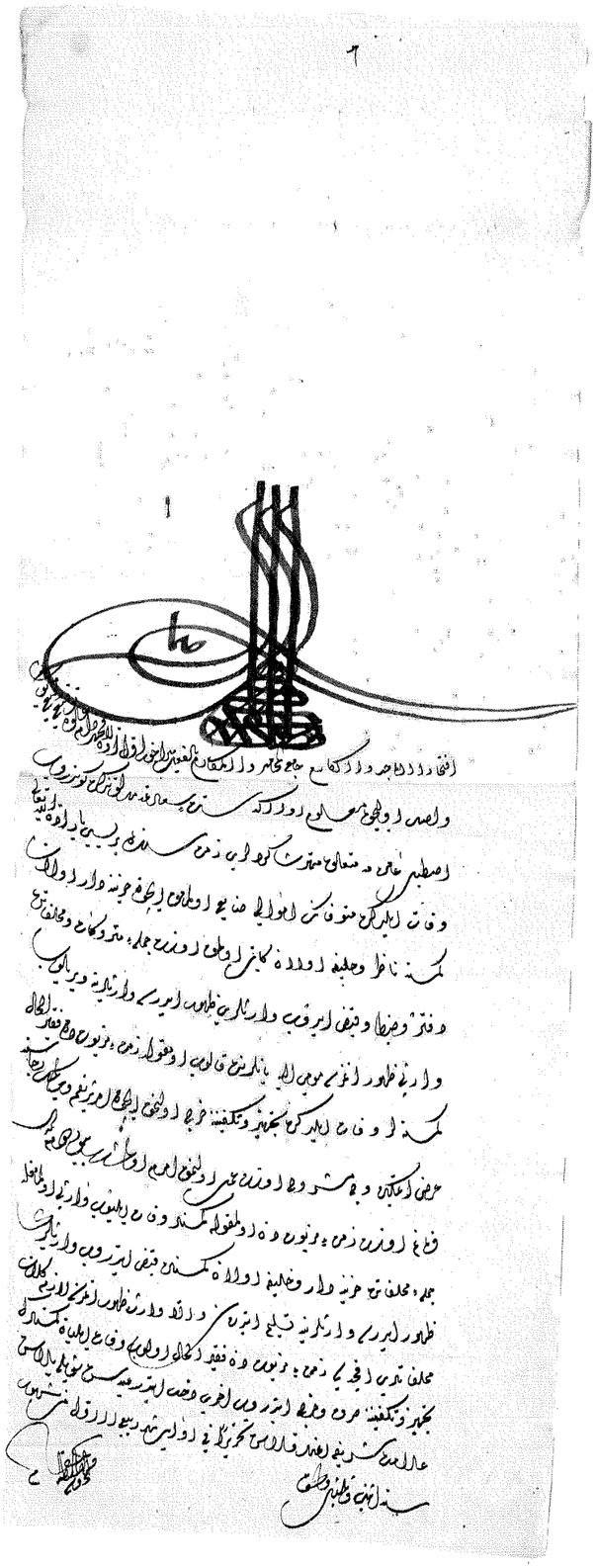
Istanbul, 27 Cemaziyelevvel 1027 (22nd May 1618)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 9 lines
57 × 21 cm

The tuğra, which is drawn in black and scattered with *rīg*, is composed of the words *Şāh Osmān bin Ahmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Osman son of Ahmed Khan the Ever Victorious). Sultan Osman II reigned for four years and three months and it is to be regretted that the documents from this period which survive in Turkish museums and archives have badly drawn *tuğras* and are rarely illuminated.

At the suggestion of Halil Bey, the trustee of the endowments of the Mosque of Selim I in Istanbul, a lady called Hüma Hatun was granted a pension of 5 *akçes* a day out of the surplus revenues of the Mosque with effect from 22nd April 1616.

Topkapı Palace Museum Archives E. 5408/3.

Unpublished.

31 Sultan I. Mustafa tuğralı ferman

İstanbul, Rebiyülevvel başları 1032 (3–12 Ocak 1623)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 16 satır
56 × 20,5 cm.

'Şah Mustafa bin Mehmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra siyah ile çekilmiştir. Ferman, Sultan I. Mustafa'nın 20.5.1622–9.9.1623 tarihleri arasındaki ikinci saltanat dönemine aittir.

Sultan I. Mustafa'nın ahırlarının âmiri olan Mirâhûr-ı Evvel Mehmed'e hitaben hazırlattığı ferman, Istabl-ı Amire'de mehter çıraklarından biri öldüğü zaman metrukatının varisine, varisi yoksa aynı zümreden vefat edenlerin cenazelerine sarfedilmesi hakkındadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 5210/2.

Umur 1980, res. 156; Altındağ 1985, no.225.

31 *Fermān* of Sultan Mustafa I

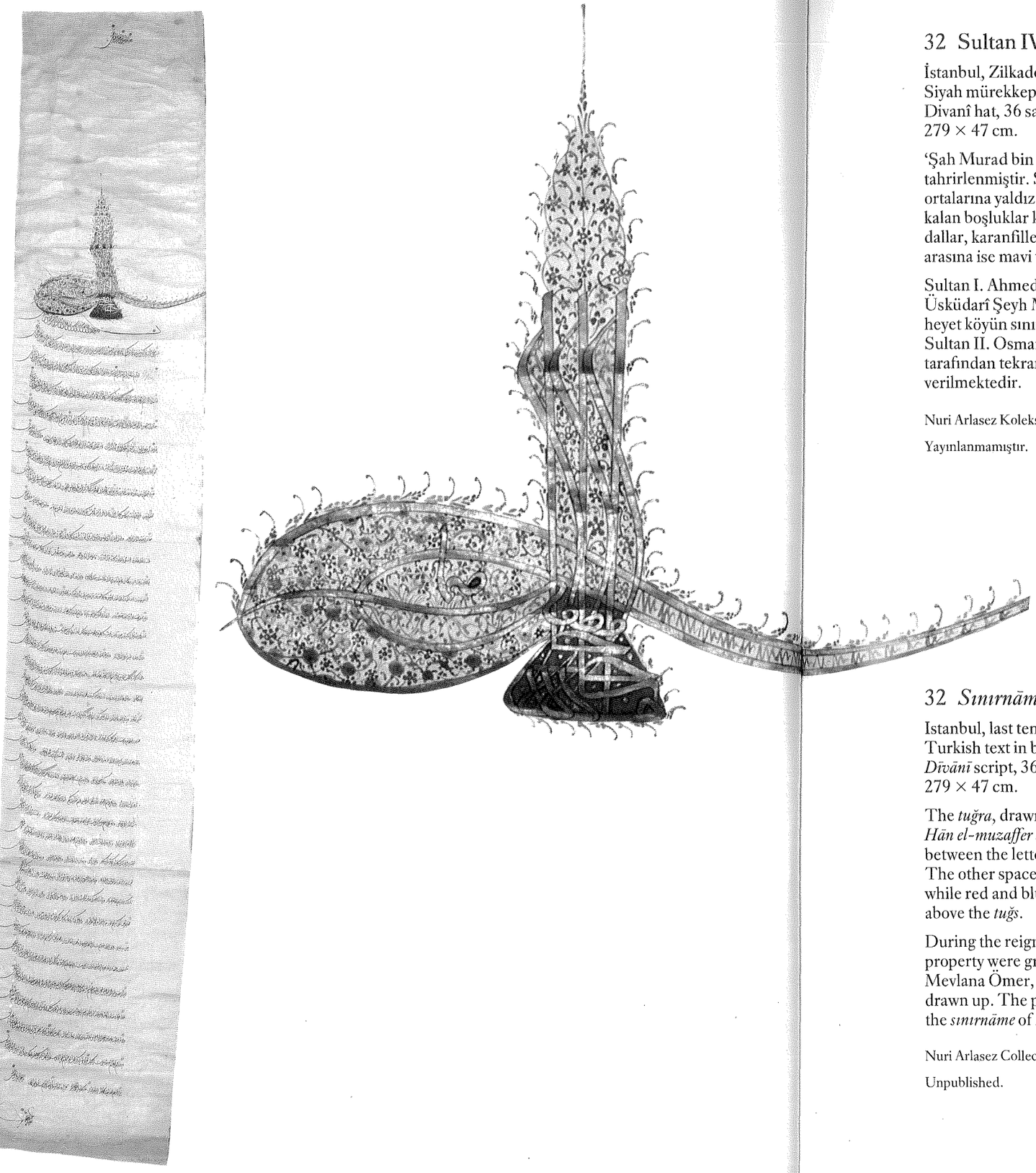
Istanbul, first ten days of Rebiyülevvel 1032 (3rd–12th January 1623)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 16 lines
56 × 20.5 cm.

The *tuğra*, which is drawn in black and reads *Şāh Mustafā bin Mehmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Mustafa son of Mehmed Khan the Ever Victorious), dates from Mustafa I's second reign, 20th May 1622–9th September 1623.

This *fermān* was issued in response to a memorandum from Mehmed, the First Lord of the Stable, to whom the document is addressed. It concerns apprentice grooms attached to the Imperial Stables who die without heirs, and decrees that their estates should be set aside to be spent on laying out and providing shrouds for other apprentice grooms who die destitute.

Topkapı Palace Museum Archives E. 5210/2.

Umur 1980, ill. 156; Altındağ 1985, no. 225.

32 Sultan IV. Murad tuğralı sınırnâme

İstanbul, Zilkade sonları 1033 (4–13 Eylül 1624)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî hat, 36 satır
279 × 47 cm.

'Şah Murad bin Ahmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları kobalt mavisi ve kırmızı renkler ile doldurulmuş, ortalarına yaldız ile noktalar konmuştur. Tuğranın iç ve dış beyzeleriyle tuğ ve zülfeler arasında kalan boşluklar kâğıdın tabii rengi üzerine altın yaldız, mavi ve kırmızıyla yapılmış çiçekli kıvrım dallar, karanfiller ile bezenmiştir. Benzer süsleme tuğların üzerinde de görülmektedir. Kolların arasına ise mavi ve kırmızıyla Çin bulutları yapılmıştır.

Sultan I. Ahmed zamanında, Bulgurlu köyü, ona bitişik Ilısuluk adlı mezraa ve Gaziler tepesi, Üsküdarî Şeyh Mahmud'a temlik olunmuştur. Üsküdar kadısı Mevlâna Ömer başkanlığındaki bir heyet köyün sınırlarını tespit etmiş ve bunun üzerine Şeyh'e bir sınırnâme verilmiştir. Bu belgede, Sultan II. Osman ve I. Mustafa zamanında yenilenen sınırnâmenin bu kere Sultan IV. Murad tarafından tekrar yenilendiği bildirilmekte, adı geçen yerlerin sınırları detaylı bir şekilde verilmektedir.

Nuri Arlasez Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

32 *Sınırnāme* of Murad IV

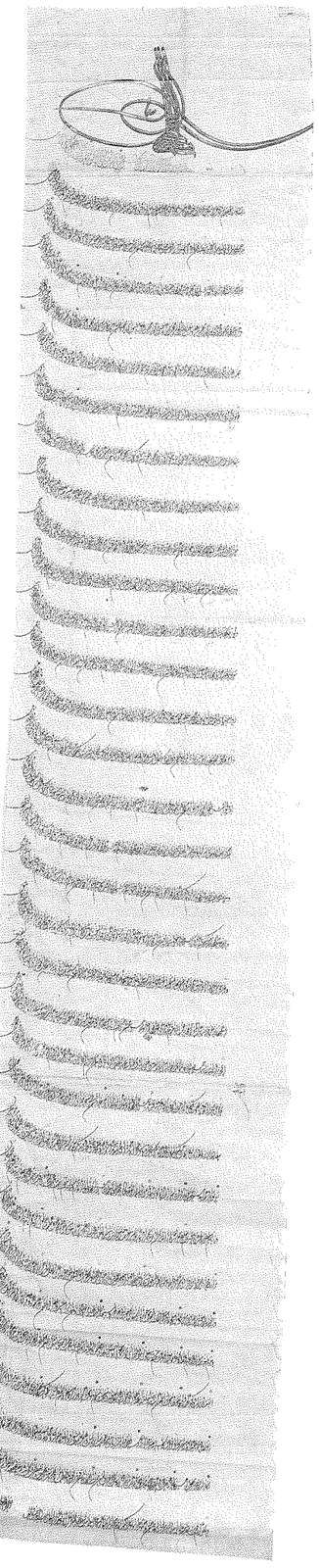
Istanbul, last ten days of Zilkade 1033 (4th–13th September 1624)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 36 lines
279 × 47 cm.

The *tuğra*, drawn in gold and outlined in black, is composed of the words *Şāh Murād bin Ahmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Murad son of Ahmed Khan the Ever Victorious). The spaces between the letters in the *sere* are filled with cobalt blue and red paint, decorated with gold spots. The other spaces within the field of the *tuğra* are filled with floral patterns in gold, blue and red, while red and blue cloud bands run between the *kols*. A floral pattern in blue and red also extends above the *tuğs*.

During the reign of Sultan Ahmed I, the village of Bulgurlu, east of Üsküdar and some adjacent property were granted by the Sultan to Şeyh Mahmud Üsküdarî. A commission headed by Mevlana Ömer, the *Kadı* of Üsküdar, established the boundaries of the village and a *sınırnāme* was drawn up. The present document was issued after the accession of Sultan Murad IV to confirm the *sınırnāme* of Ahmed I and those issued subsequently by Osman II and Mustafa I.

Nuri Arlasez Collection.

Unpublished.

33 Sultan İbrahim tuğralı mülknâme

İstanbul, Rebiyülevvel başı 1054 (8–17 Mayıs 1644)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 33 satır
242,8 × 46,5 cm.

'Şah İbrahim bin Ahmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir.
Belge, daha evvel Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim tarafından Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya verilmiş olan mülknâmeleri yenilemektedir. Birinci mülknâme ile Sokollu'nun 1551 yılında fethedip bir cami ve bir mektep yaptırdığı Beçkerek kasabası kendisine temlik edilmiştir. Şimdi batı Romanya'da bulunan ve Becicherecu adıyla tanınan kasabadan başka, Balkanların çeşitli bölgelerinde bulunan ve Vezir-i âzam'ın haslarından olan yedi köy kendisine temlik edilmiş ve özel mülkleri için vergiden muaf tutulmuştur. Belgeye göre, Kanunî'nin yaptığı bu bağışın sebebi, Sokollu'nun Şehzade Bayezid isyanını bastırmaktaki başarısıdır. İkinci mülknâme, Kanunî'nin ölümünden hemen sonra 14 Kasım 1566'da verilmiştir. Sigetvar seferi esnasında vukubulan Sultan'ın ölümüne rağmen Sokollu'nun, Sigetvar'ın fethini tamamlamasıyla gösterdiği büyük başarıdan dolayı güney Arnavutluk'taki Delvina sancağında bulunan ve yine Vezir-i âzam'ın haslarından olan beş köy kendisine temlik edilmiştir. Fakat Sokollu'nun bu köylerin uzaklığından şikâyet etmesi üzerine köyler, Nisan 1568 de Balkanların daha yakın bölgelerindeki yirmi iki daha küçük köyle değiştirilmiştir. Kasım 1566'da Vize'deki araba pazarının gelirleri de kendisine verilmiştir. Belgenin kaydettiğine göre adı geçen mülknâmeler, daha önce Sultan II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed ve IV. Murad tarafından yenilenmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 4116.
30.6.1967 tarihinde Cevdet Sokollu'dan satın alınmıştır.

Yayınlanmamıştır.

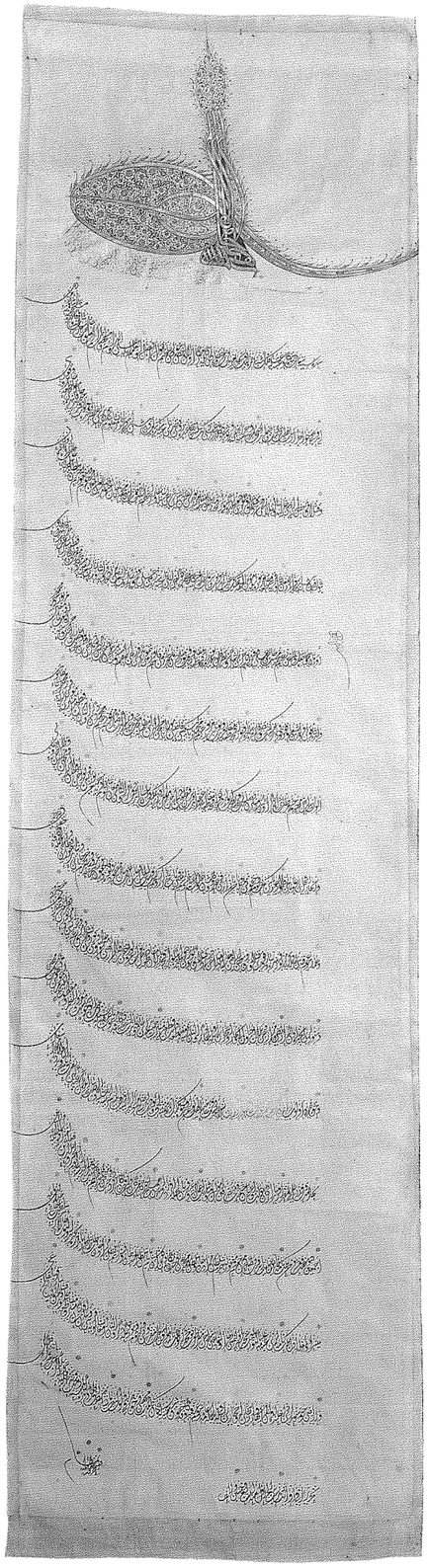
33 *Mülknāme* of Sultan Ibrahim

Istanbul, first ten days of Rebiyülevvel 1054 (8th–17th May 1644)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 33 lines
242.8 × 46.5 cm.

The *tuğra*, which reads *Şāh Ibrāhīm bin Ahmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Ibrahim son of Ahmed Khan the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black.
This document confirms *mülknāmes* issued by Süleyman the Magnificent and Selim II to their Grand Vezir, Sokollu Mehmed Paşa. The first of these recorded the grant to Sokollu of the town of Becskerek (now Becicherecu in western Rumania), which he had conquered in 1551 and where he had subsequently built a mosque and school. Besides the town, Sokollu was also awarded freehold possession (*mülk*) of seven villages in various parts of the Balkans, which had previously been part of the benefice (*hās*) he held as Grand Vezir, as well as exemption from paying tax on properties he had acquired as a private individual. The reason for this act of imperial munificence, which took place in 1559, was the help Sokollu gave in suppressing the revolt of Prince Bayezid.
The second grant followed the death of Süleyman the Magnificent and was made on 14th November 1566. Because of Sokollu's outstanding service in accomplishing the conquest of Szigetvar despite the Sultan's death in the course of the operation, he was given the freehold possession of five villages in the *sancak* of Delvina in southern Albania which he had previously held as part of his benefice. However, he complained that these were too far away and they were exchanged in April 1568 for twenty-two smaller villages in more accessible parts of the Balkans. In November 1566 he was also granted the revenues of the cart market in the town of Vize. The document records that these grants of freehold property had already been confirmed by Sultans Selim II, Murad III, Mehmed III, Ahmed I and Murad IV.

Museum of Turkish and Islamic Arts 4116.
Purchased from Cevdet Sokollu on 30.6.1967.

Unpublished.

34 Sultan İbrahim tuğralı mülknâme

İstanbul, Rebiyülevvel başı 1054 (8–17 Mayıs 1644)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 16 satır
173 × 48 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları kırmızı ve kobalt mavisi boyayla doldurulmuştur. Dış beyzede yer alan desendeki mavi çiçekli kıvrım dallar birinci kademede, altın yaldız ve kırmızıyla yapılan rumîlerden oluşan desen ise ikinci kademede uygulanmıştır. İç beyze natüralist karanfiller ile bezenmiş, kolların arasına ise kobalt mavisi ve kırmızıyla Çin bulutları yapılmıştır. Tuğların arası ve üzeri yine kobalt mavisi ve kırmızıyla renklendirilmiş çiçek motifli bir desen ile süslenmiştir.

Sultan II. Selim zamanında Vezir-i âzam Sokollu Mehmed Paşa'ya verilmiş olan Silistre sancağı Rusikasrı nahiyesindeki Armağanşalu adlı köye ve Babaeski yakınındaki yedi parça araziye ait mülknâme, bu belgeyle Sultan İbrahim tarafından yenilenmektedir. Rusikasrı, şimdi doğu Bulgaristan'da bulunan ve Rusokastro adıyla tanınan kasabadır. II. Selim'in mülknâmesi, daha önce Sultan III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed ve IV. Murad tarafından yenilenmişti. Bu konuda Sultan III. Murad'ın verdiği mülknâme, sergideki 21 no. lu belgedir.

Münevver Ayaşlı Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

34 *Mülknāme* of Sultan Ibrahim

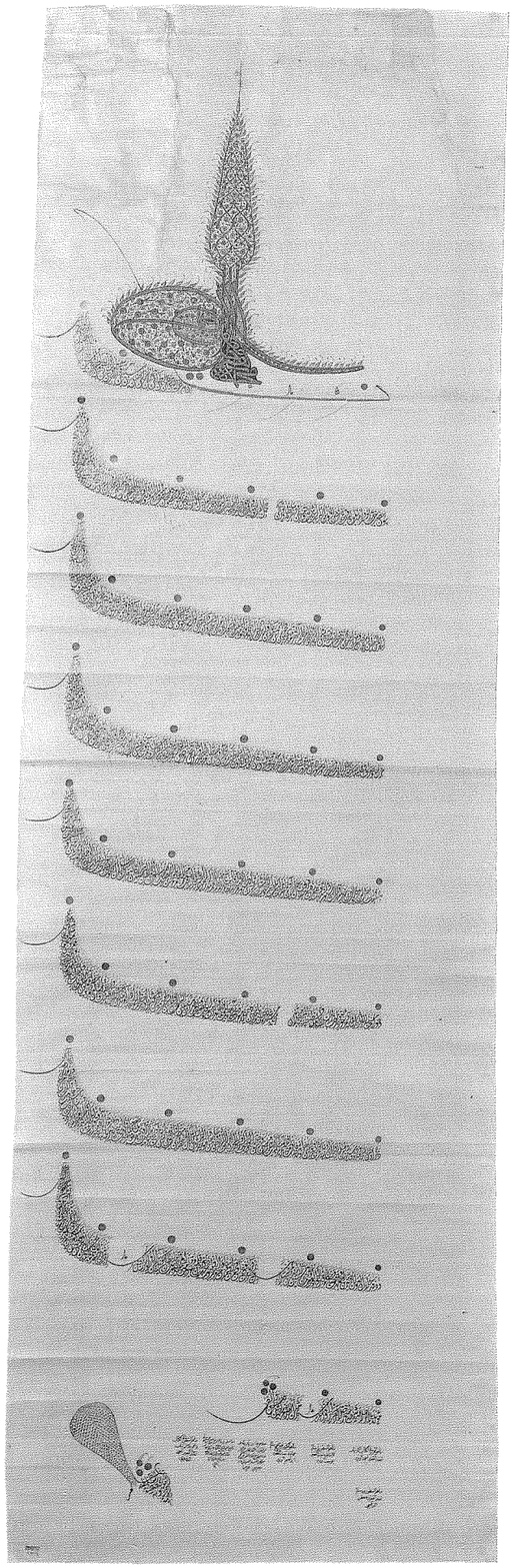
Istanbul, first ten days of Rebiyülevvel 1054 (8th-17th May 1644)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zereşān*
Celī dīvānī script, 16 lines
173 × 48 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* are filled with red and cobalt blue paint. The outer *beyze* is filled with a pattern of curving stems bearing stylized blue flowers and foliage. This is overlaid by a second arabesque pattern in red and gold. The inner *beyze* contains carnation motifs, while cloud bands in cobalt blue and red run between the *kols*. Between the *tuğs* and rising above them to form an ellipse is a floral pattern in cobalt blue and red.

The *mülknāme* confirms a grant of land made by Sultan Selim II to his Grand Vezir Sokollu Mehmed Paşa. By this grant, Sokollu gained freehold possession of the village of Armağanşalu in the district of Rusokastro (now in eastern Bulgaria) and seven plots of 'wooded and infertile' land near Babaeski in eastern Thrace. The original grant had previously been confirmed by Sultans Murad III, Mehmed III, Ahmed I and Murad IV. The *mülknāme* issued by Murad III in this connection forms cat. no. 21 in the sequence.

Münevver Ayaşlı Collection.

Unpublished.

35 Sultan IV. Mehmed tuğralı mülknâme

İstanbul, Şevval sonları 1072 (9–17 Haziran 1662)
Altın yaldız ve altın noktalı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 9 satır
234 × 73 cm.

'Şah Mehmed bin İbrahim Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları kobalt mavisi ve kırmızı renkler ile doldurulmuştur. Dış beyze, kâğıdın tabii rengi üzerine siyah ile tahrirli altın yaldız çiçekler ile süslenmiş kıvrım dallar ve bunlara paralel olarak yapılmış kırmızı ve mavi çiçekli kıvrım dallar ile bezenmiştir. Pembe renk zeminli iç beyze karanfiller ile, tuğların araları ise pembe ve açık mavi zemin üzerine daha koyu tonda çiçek motifleriyle süslenmiştir. Tuğların üzerine yerleştirilen servi motifinin içine, tuğra süslemesindeki renkler ile yukarıya doğru incelerek bir şakayık çiçeğinde noktalanan rumîlerden oluşan bir desen yapılmıştır. Çok zarif ve güzel celî divanî hat ile yazılan bu belgenin bir özelliği de, mülknâmenin yazıldığı şehrin belirtildiği sağ alt köşedeki altın yaldız yazıya bir tavus kuşunu anımsatan formun verilmiş olmasıdır.

Mülknâmede, İstanbul'da bulunan ve Sultan'a ait olan bir bahçenin Vezir-i âzam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'ya temlik olunduğu belirtilmektedir. Şah Huban bahçeleri diye tanınan bu arazinin, daha önce II. Selim'in kızı Şah Huban Sultan'a ait olması ve bu sebepten onun adını taşıması mümkündür. Mülknâmenin altında sırasıyla Ahmed Paşa, Yusuf Paşa ve İbrahim Paşa adlı Vezirler; Rumeli Kazaskeri Yahya bin Ömer, Anadolu Kazaskeri Abdülkadir, Defterdar Ahmed ve Tevkiî Cafer'in isimleri şahit olarak yer almaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2266.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdürlüğünden Haziran 1922 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

35 *Mülknāme* of Sultan Mehmed IV

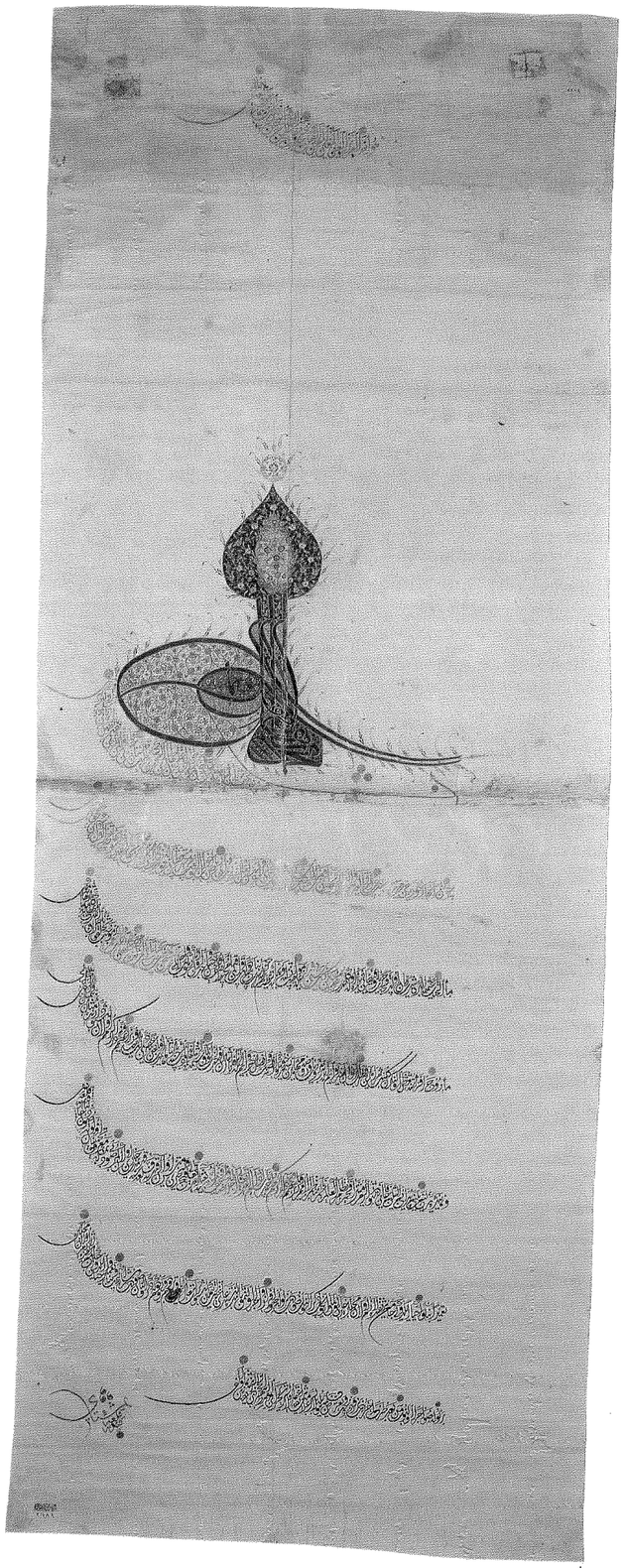
Istanbul, last nine days of Şevval 1072 (9th–17th June 1662)
Turkish text in gold and black ink pointed in gold
Celī dīvānī script, 9 lines
234 × 73 cm.

The *tuğra*, which reads *Şāh Mehmed bin Ibrāhīm Han el-muzaffer dāimā* (Shah Mehmed son of Ibrahim Khan the Ever Victorious), is drawn in gold with a black outline. The spaces between the letters in the *sere* are filled with cobalt blue and red paint. The outer *beyze* is filled with sets of spiralling tendrils running parallel on a natural field, one in gold outlined in black and the other in red and blue. Both bear a variety of floral motifs. The inner *beyze* has a pink field decorated with carnations, while the spaces between the *tuğs* are filled with pink or light blue over which run floral patterns in a darker shade of the same colour. Above the *tuğs* rises a cypress-like form topped by a peony, containing a *rumî* pattern in the same colours as the rest of the design. At the foot of the text, which is a superb example of the calligrapher's art, the place of issue is written in gold in the shape of a peacock's tail.

Issued to the Grand Vezir Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, the *mülknāme* grants him possession of gardens in Istanbul previously belonging to the Sultan. The gardens were possibly named after Şah Huban, who was Sultan Selim II's daughter. The document has been witnessed by the members of the *Dīvān*: the Vezirs Ahmed Paşa, Yusuf Paşa and Ibrahim Paşa; the *Kazaskers* Yahya bin Ömer and Abdülkadir; the *Defterdār* Ahmed and the *Nişāncı* Cafer.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2266.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in June 1922.

Unpublished.

36 Sultan IV. Mehmed tuğralı berat

Kandiye (Girit), Zilhicce ortaları 1080 (2–11 Mayıs 1670)
Altın yaldız ve altın noktalı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 7 satır
143,5 × 54 cm.

Kırmızıyla çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiş olan tuğra çok zengin ve ince bir süslemeye sahiptir. Tuğranın seresi ve tuğlar arasındaki harf boşlukları, mavi ve sarı renkler ile doldurulmuş, siyah çiçekler ile süslenmiştir. İç ve dış beyzeler asrın tezhip sanatının sevilen renk ve motifleriyle bezenmiştir. Tuğların üzerine yerleştirilen damla motifinin ortası yaldız, kenarları kobalt mavisi zeminli olup, kavuniçi, pembe, mavi ve beyaz renkli çiçekler ile desenlendirilmiştir.

Sultan IV. Mehmed zamanında Vezir-i âzam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından 1669 da fethedilen Kandiye kalesinde bulunan İspanya Kilisesi camiye çevrilerek Fazıl Ahmed Paşa Camii adını almıştır. Fermanda, kalede akan ve su ihtiyacını karşılayan on lülelik Kemer suyundan bir lüle suyun Fazıl Ahmed Paşa adını alarak tamir ve ihyâ edilen camide kullanılması ve su kullanımına kimsenin müdahale etmemesi istenmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2242.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdüriyetinden Haziran 1922 de gelmiştir.

Babinger 1975, s. 9.

36 *Berāt* of Sultan Mehmed IV

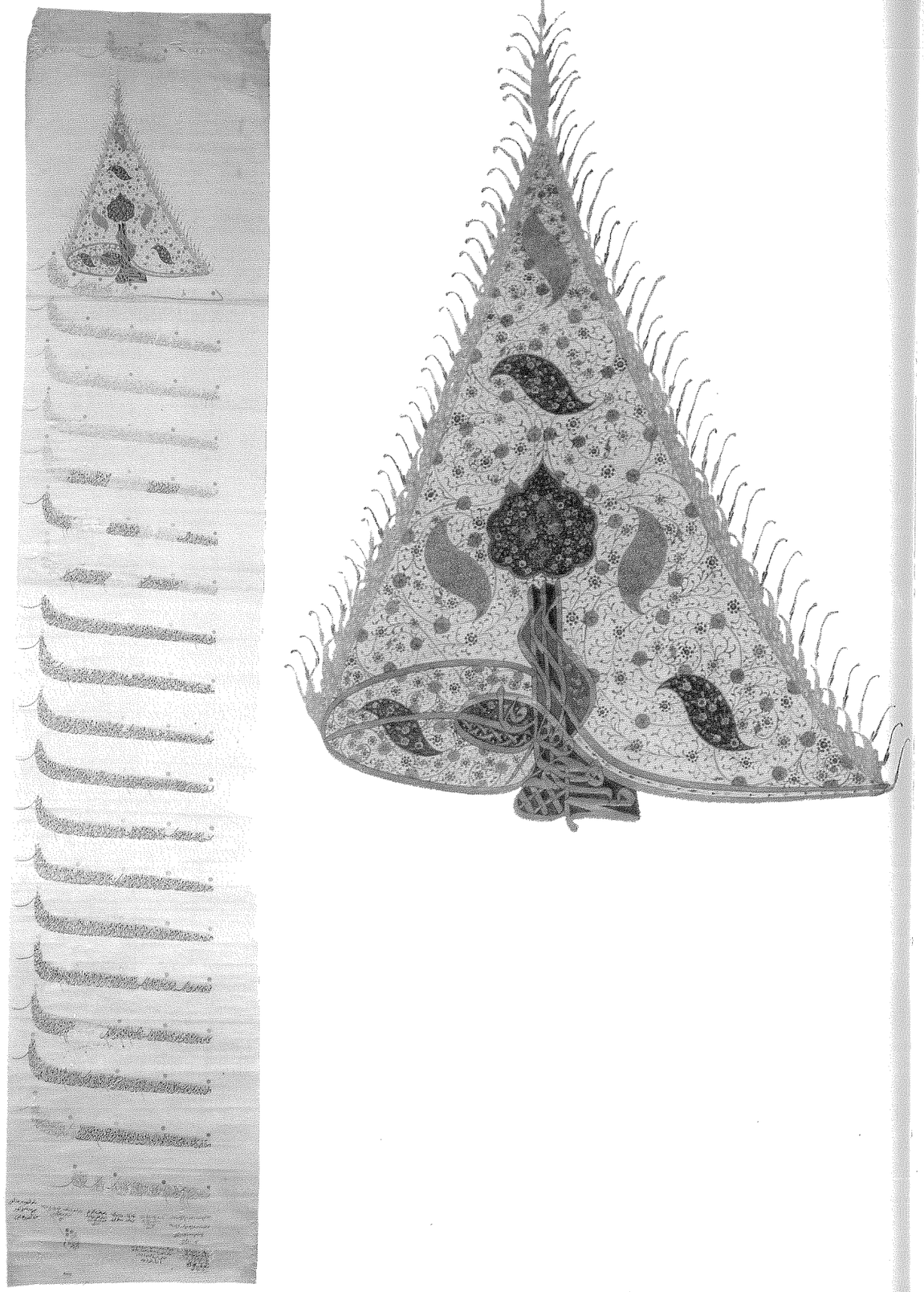
Candia (Crete), middle ten days of Zilhicce 1080 (2nd–11th May 1670)
Turkish text in gold and black ink pointed in gold
Celī dīvānī script, 7 lines
143.5 × 54 cm.

The *tuğra*, drawn in red and outlined in gold, has been decorated in a rich and delicate manner. The spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* have been filled with blue and yellow overlaid with floral patterns in black. The inner and outer *beyzes* are decorated with colours and motifs favoured by the illuminators of this period. Above the *tuğs* rises a drop-shaped zone with a gold field at the centre and cobalt blue fields on either side. These fields are covered with flowers in dark yellow, pink, blue and white.

The *berāt* was issued in order to allow Mehmed IV's Grand Vezir, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, to draw water from the stream called Kemersuyu, which ran within the walled town of Candia, for the benefit of the mosque he had established there. Ahmed turned the Spanish Church in Candia into the Fazıl Ahmed Paşa Mosque after he took the city in 1669. The amount of water granted by such a document is always carefully regulated. In this case, the Kemersuyu was estimated to contain ten 'pipes' (*lūle*) of water and Ahmed Paşa was allowed to draw off one 'pipe'.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2242.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in June 1922.

Babinger 1975, p. 9.

37 Sultan IV. Mehmed tuğralı mülknâme

Edirne, Rebiyülâhır ortaları 1081 (28 Ağustos–6 Eylül 1670)
Altın yaldız ve altın noktalı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 19 satır
393,5 × 65,5 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harflerin, iç beyze, tuğ ve zülfelerin arası değişik renk boyayla doldurulmuş, üzerleri klâsik Osmanlı tezhibinin motifleriyle bezenmiştir. Dış beyze ile tuğranın iki ucundan yukarıya doğru yükselerek bir üçgen oluşturan çerçevenin içi, kâğıdın tabii rengi üzerine siyah ile tahrirli altın yaldız, mercan ve mavi renkler ile çiçeklendirilmiş kıvrım dallar ile süslenmiştir. Bu desen üzerine de içleri çiçekli dallar ile bezeli değişik formlu ve renkli paftalar yerleştirilmiştir.

Mülknâmede, Girit adasının alınmasında ve Venedik Cumhuriyeti ile yapılan barış antlaşmasında büyük hizmetleri geçen Vezir-i âzam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'ya Girit adasındaki Ayavarvara, Ayatoma ve Margaritis köyleri ve Kandiye kalesindeki bazı arazilerin temlik edildiği anlatılmaktadır. Ayrıca yukarıda adı geçen köylerin halkından devlet tarafından alınan vergilerin, Fazıl Ahmed Paşa Camii'nin tamir ve bakım masraflarında karşılanması, artan gelirlerin de vakıf harcamalarında kullanılması istenmektedir. Şeyhülislâm Yahya Efendi, Padişahın nedimi ve ikinci Veziri Mustafa Paşa, Defterdar Ahmed Paşa, Nişancı Abdurrahman Paşa, Vezir Mehmed Paşa, Anadolu ve Rumeli Kazaskerlerinin adları mülknâmenin altına şahit olarak yazılmıştır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2259.
Müzeye Köprülü Kütüphanesinden Eylül 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

37 *Mülknāme* of Sultan Mehmed IV

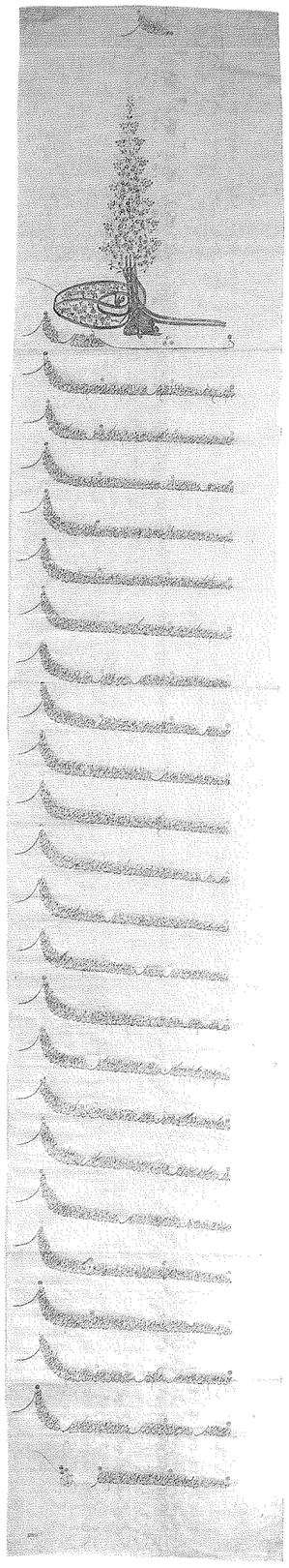
Edirne, middle ten days of Rebiyülâhır 1081 (28th August–6th September 1670)
Turkish text in gold and black ink pointed in gold
Celī dīvānī script, 19 lines
393.5 × 65.5 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere*, between the *tuğs* and the inner *beyze* are filled with various colours and decorated with motifs drawn from the repertoire of the classical Ottoman style. The outer *beyze* and the triangular decorated zone which rises to a point from the left- and right-hand extremities of the *tuğra* have a natural field covered with spiralling, leafy tendrils bearing flowers in coral, gold and blue. Variously shaped patches of dark blue or gold have been placed on top of this pattern and covered with floral designs.

The *mülknāme* records a grant of land to Mehmed IV's Grand Vezir Köprülü Fazıl Ahmed Paşa as a reward for his exploits in the conquest of Candia in Crete and his part in the subsequent peace negotiations with Venice. All the landholdings concerned lay on the island of Crete and consisted of the villages of Aya Varvara, Aya Toma and Margaritis together with some open land within the walls of Candia. Furthermore, the poll-tax (*cizye*) due to the state from the peasants of the three villages was set aside to be spent on the repairs and upkeep of the Fazıl Ahmed Paşa Mosque in Candia. The document is witnessed by the *Şeyhülislām* Yahya Efendi; the second and third Vezirs, both called Mustafa Paşa; Ahmed Paşa, the Registrar of the Imperial Treasury; the *Nişancı* Abdurrahman Paşa; the Vezir Mehmed Paşa; and the *Kazaskers* of Rumelia and Anatolia.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2259.
Transferred from the Köprülü Library in September 1915.

Unpublished.

38 Sultan IV. Mehmed tuğralı sınırnâme

Edirne, Şevval ortaları 1081 (21 Şubat–2 Mart 1671)
Zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 24 satır
331,5 × 58 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiş tuğranın seresindeki harf boşlukları, tuğ ve zülfeler arası açık yeşil boyayla doldurulmuştur. Dış beyzeyle tuğların üzerinde bir servi oluşturacak şekilde yükselen süslemenin içi, altın noktalar, kıvrım dallar, kobalt mavisi ve kırmızıyla yapılmış çiçekler ile bezenmiştir.

Daha önce Şeyh Mehmed Vani Efendi'ye hatt-ı hümâyunlu mülknâmeyle temlik edilmiş olan Bursa nahiyesindeki Susığırlık, Kestel ve Ada adlı köyler ile İnegöl nahiyesinde bulunan Bedre ve Yenişehir nahiyesindeki Koyunhisar adlı köylerin sınırlarının belirlenmesi için Bursa, İnegöl ve Yenişehir kadılarına emir gönderilmiştir. Sınırların belirlenmesinden ve malûmatın merkeze gönderilmesinden sonra bu sınırnâme Şeyh'e verilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2292.
Müzeye Nukud-u Mevkûfe Müdüriyetinden Aralık 1913 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

38 *Sınırnāme* of Sultan Mehmed IV

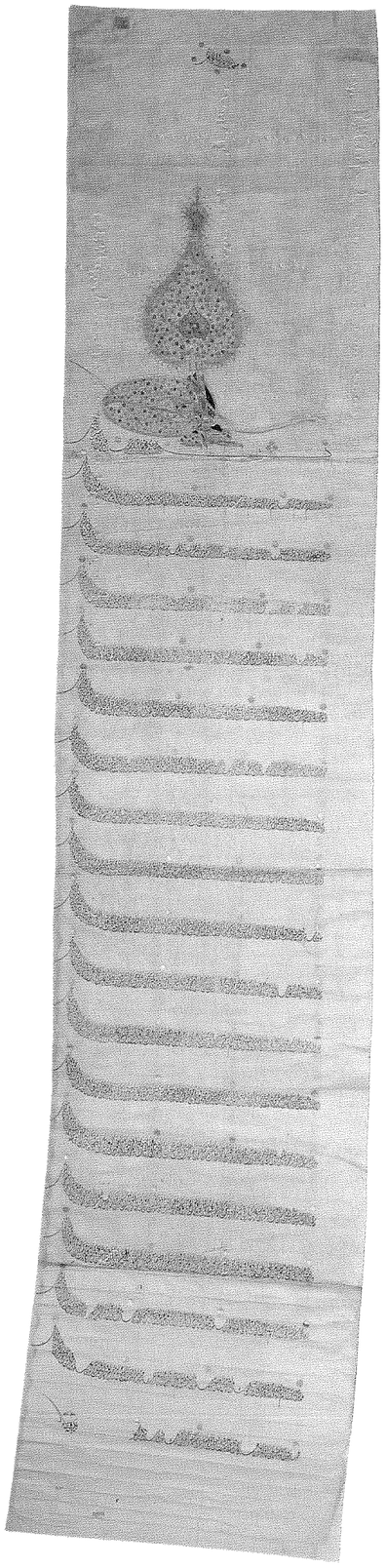
Edirne, middle ten days of Şevval 1081 (21st February–2nd March 1671)
Turkish text in black ink sprinkled with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 24 lines
331.5 × 58 cm.

The *tuğra* is drawn in gold with an outline in black. The spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* are filled with light green paint. The outer *beyze* and the cypress-shaped zone rising above the *tuğs* are covered with a pattern of spiralling tendrils bearing floral motifs in cobalt blue and red, overlaid with gold discs.

After Şeyh Mehmed Vani had been granted freehold possession of the villages of Susığırlık, Kestel and Ada near Bursa, the village of Bedre near Inegöl and the village of Koyunhisar near Yenişehir, all in north-west Anatolia, orders were sent to the *kadıs* of Bursa, Inegöl and Yenişehir to establish the boundaries of these villages. Once this was done and the *kadıs* reports remitted to the capital, the present document was issued.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2292.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in December 1913.

Unpublished.

39 Sultan II. Süleyman tuğralı sınırnâme

İstanbul, Rebiyülâhır sonları 1099 (24 Şubat–3 Mart 1688)
Siyah, yeşil ve kırmızı mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 19 satır
291 × 60,5 cm.

'Şah Süleyman bin İbrahim Han el muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiştir. Seredeki ve tuğlar arasındaki boşluklar mercan, bordo, mavi ve eflâtun ile doldurulmuştur. Beyzelerin içi ve tuğların üzerine yerleştirilen biri altın yaldız, diğeri kâğıdın tabii renginde içiçe iki damla motifi yaldız, mavi ve kırmızıyla yapılmış çiçekli kıvrım dallar ile bezenmiştir.

Sultan II. Süleyman tahta çıktığında, daha evvel verilmiş beratların yenilenmesini emretmiş ve bu belge Sultan'ın emrine uygun olarak verilmiştir. Sergideki 38 no. lu sınırnâme, bu belgeyle yenilenmiş ve metnin çoğu da burada tekrarlanmıştır. Merhum Şeyh Mehmed Vani Efendi'ye temlik edilmiş olan Bursa nahiyesindeki Susığırlık, Kestel ve Ada adlı köyler ile İnegöl nahiyesindeki Bedre ve Yenişehir kadılarına emir gönderilmiştir. Sınırların belirlenmesinden ve malûmatın merkeze gönderilmesinden sonra bu sınırnâme, 'Hüdavendigâr-ı sâbık', yani Sultan IV. Mehmed tarafından verilmiştir. Şimdi Mehmed Vani'nin oğlunun talebi üzerine sınırnâme yenilenmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2233.
Müzeye, Nukud-u Mevkufe Müdüriyetinden Ocak 1914 de gelmiştir.

Kerametli-Güvemli, 1974, s. 18

39 *Sınırnāme* of Sultan Süleyman II

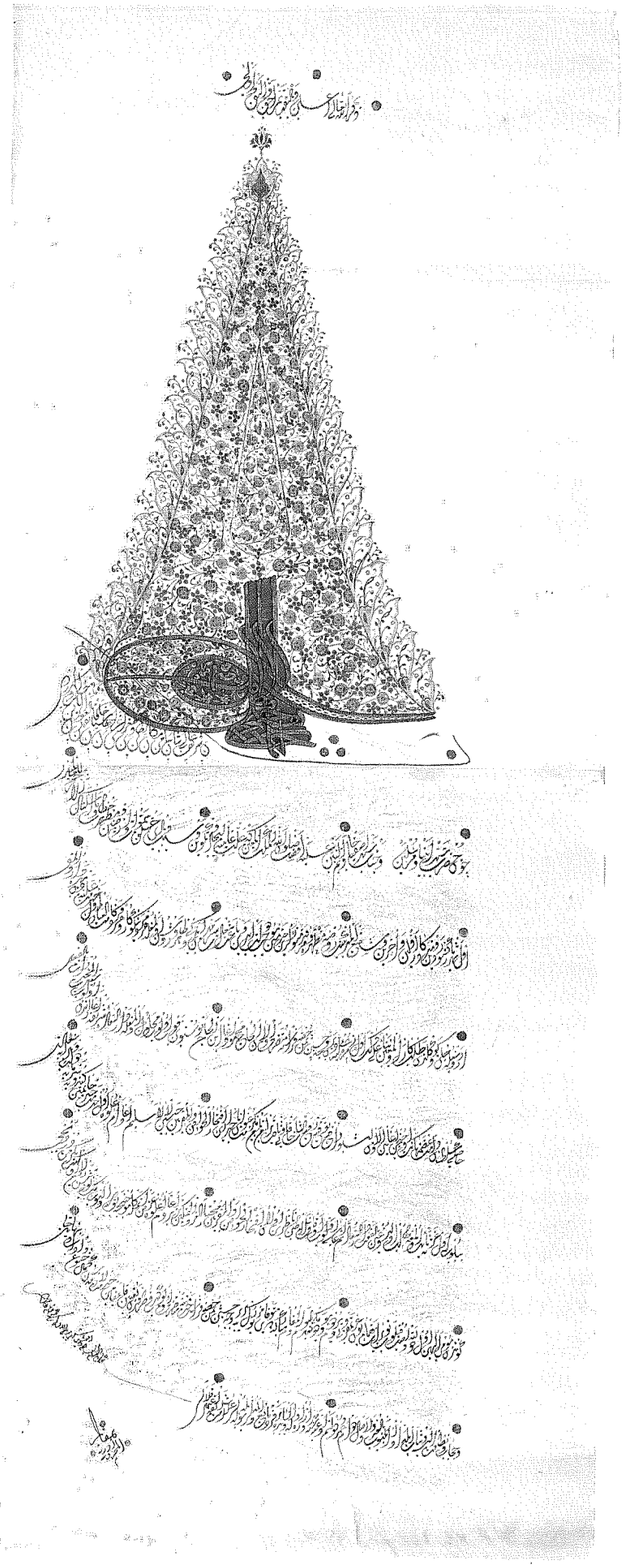
Istanbul, last nine days of Rebiyülâhır 1099 (24th February–3rd March 1688)
Turkish text in black, green and red ink
Celī dīvānī script, 19 lines
291 × 60.5 cm.

The *tuğra* is composed of the words *Şāh Süleymān bin Ibrāhīm Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Süleyman son of Ibrahim Khan the Ever Victorious) and is drawn in gold. The spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* are filled with coral, claret red, blue and lilac paint. The outer *beyze* is covered with spiralling tendrils bearing gold, red and blue flowers, as are the two drop-shaped forms placed above the *tuğs*, where the smaller, with a gold field, lies at the centre of the larger, which has a neutral field.

Upon the accession of Sultan Süleyman II, he ordered the renewal of all *berāts* and the present document was issued in accordance with the Sultan's order. It consists of a re-issue of the *sınırnāme* of Sultan Mehmed IV which features as cat. no. 38 in the sequence and quotes extensively from the latter. The late Şeyh Mehmed Vani was granted freehold possession (*mülk*) of the villages of Susığırlık, Kestel and Ada near Bursa, of Bedre near Inegöl and of Koyunhisar near Yenişehir and the *kadıs* of Bursa, Inegöl and Yenişehir were ordered to establish the boundaries of these villages. Once this was done and the *kadıs* reports remitted to the capital, 'the previous Sultan', i.e. Mehmed IV, had issued a *sınırnāme*. Now, at the request of Mehmed Vani's son, the *sınırnāme* has been renewed.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2233.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in January 1914.

Kerametli-Güvemli 1974, p. 18.

40 Sultan II. Ahmed tuğralı berat

İstanbul, 27 Rebiyülevvel 1105 (26 Aralık 1693)
Altın yaldız, siyah ve kırmızı mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 8 satır
120 × 44,2 cm.

'Şah Ahmed bin İbrahim Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harf boşlukları, tuğların araları ve iç beyze kobalt mavisi ve kırmızıyla doldurulmuştur. Dış beyze ve tuğranın iki yanından yukarıya doğru yükselerek büyük bir üçgen oluşturan tezhipte altın yaldız, kırmızı ve mavi çiçekli kıvrım dallardan oluşan motifler kullanılmıştır. Üçgenin içindeki servi motifinin üzeri benzer tezhip ile süslenmiştir.

Berat, Medine'de Ravza-ı Mutahhara'da (Hz. Peygamber'in kabrinde) fahrî feraşet makamının verilmesine dairdir. Cami süpürücülüğü mânasına gelen ve önemli bir manevî değer taşıyan feraşet makamı, padişahın ailesi, saray erkânı ve diğer ileri gelenler tarafından büyük bir şeref addedildiğinden dolayı hisselere ayrılarak verilmiştir. Makamın sekiz hissesine sahip olan Hacı Mahmud Ağa'nın ölümünde bu hisseler, Haseki Sultan'ın üçüncü ağası Habeşî Lala Selim Ağa'ya, Haremeyn Evkaf Nazırı olan Darüssaade Ağa'sının ricası üzerine tevcih edilmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 6209.

Umur 1980, res. 196.

40 *Berāt* of Sultan Ahmed II

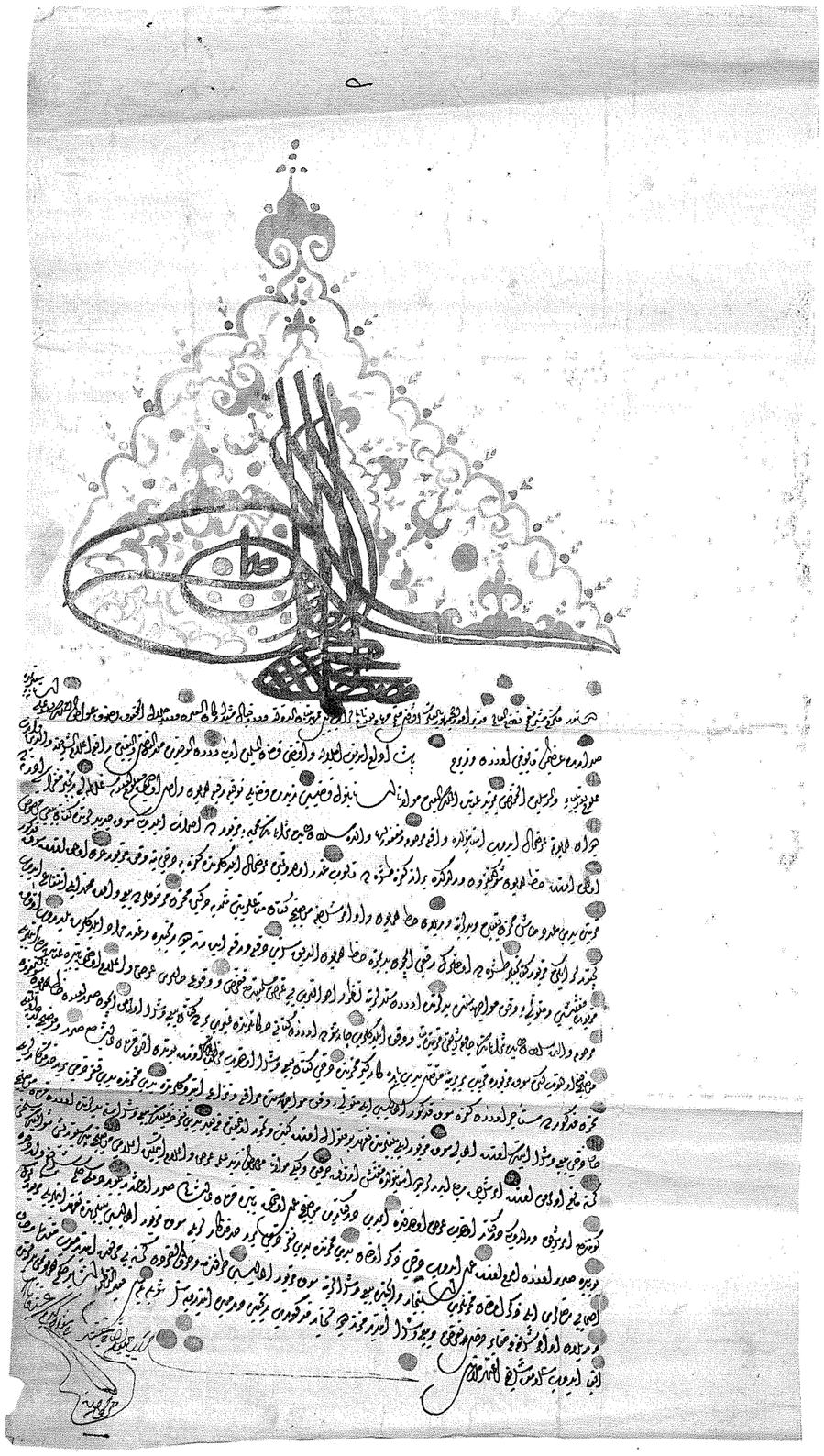
Istanbul, 27 Rebiyülevvel 1105 (26th December 1693)
Turkish text in gold, black and red ink
Celī dīvānī script, 8 lines
120 × 44.2 cm.

The *tuğra*, which is drawn in gold and outlined in black, is composed of the words *Şāh Ahmed bin Ibrāhīm Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Ahmed son of Ibrahim Khan the Ever Victorious). The inner *beyze* and the spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* are filled with cobalt blue and red paint. The outer *beyze* and the cone-shaped area above the tuğra are decorated with a double spiral of tendrils bearing stylized flowers and leaves in gold, red and blue. At the centre of the cone-shaped zone is a cypress-shaped cartouche similarly decorated.

This *berāt* concerns the honorary post of mosque sweeper (*ferrāş*) at the Tomb of the Prophet in Medina, an honour which was so sought after by members of the Imperial family and other persons of high rank that it had to be divided into a great number of shares. In this document, Hacı Mahmud Ağa, who held eight of these shares, has died and his shares are granted to Lala Selim Ağa 'the Abyssinian'. Lala Selim Ağa's post is given as Third Ağa to the Haseki Sultan, the Sultan's favourite wife.

Topkapı Palace Museum Archives E. 6209.

Umur 1980, ill. 196.

41 Sultan II. Mustafa tuğralı ferman

Edirne, 12 Şevval 1110 (13 Nisan 1699)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 18 satır
60,5 × 32 cm.

'Şah Mustafa bin Mehmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiştir. Tuğranın iki yanından yükselerek bir palmet ile noktalanan üçgen form, halkâr süslemelidir.

Sadaret kaymakamı ve İstanbul kadısına hitaben çıkarılan ferman, keten satıcıları arasındaki bir münakaşaya dairdir. Daha evvel keten ticareti, Sultan IV. Mehmed'in annesi Turhan Valide Sultan'ın İstanbul, Eminönü'nde tamamladığı Yeni Valide Cami'ine vakıf olarak inşa ettirdiği Yeni Çarşı'da çalışan müslüman keten tüccarlarına tahsis edilmişti. Fakat, müslüman olmayan keten satıcılarını ticaretten hariç tutan bu durum, haksızlık olarak görülmüş ve camiin vakfına ait olan yedi adet kârgir mahzende çalışmalarına izin verilmiştir. Müslüman tüccarların bu duruma itiraz edip tekrar inhisarı ele almak istemeleri üzerine verilen bu ferman, iki tarafın anlaşmasıyla yedi gayri müslimin ve birer yardımcılarının çalışmaya devam etmelerine izin vermektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 7902/2.

Altındağ 1985, no. 439.

41 *Fermān* of Sultan Mustafa II

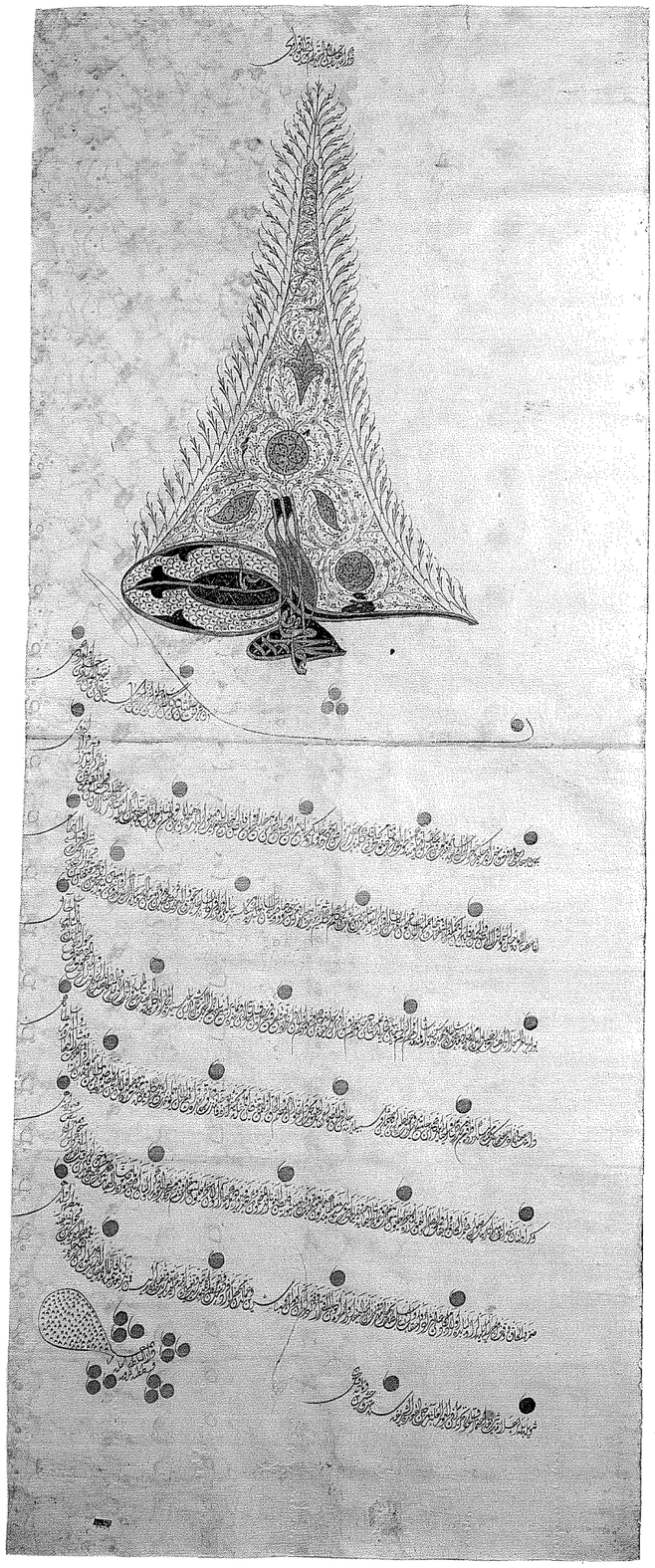
Edirne, 12 Şevval 1110 (13th April 1699)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 18 lines
60.5 × 32 cm.

The *tuğra*, which is drawn in gold, reads *Şāh Mustafā bin Mehmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Mustafa son of Mehmed Khan the Ever Victorious). A field, defined by two lines rising from the left- and right-hand extremities of the *tuğra* to join at a point above the *tuğs* marked by a large palmette, is decorated with motifs drawn in gold.

The *fermān* is addressed to the Grand Vezir's deputy in Istanbul and to the *kadı* of the city and concerns a dispute about the trade in flax. This had previously been granted as a monopoly to Muslim traders operating out of the New Market established by the mother of Mehmed IV, Turhan Valide Sultan, as a source of revenue for the Yeni Valide Cami, the mosque she had completed at Eminönü in Istanbul. However, this arrangement had led to the exclusion of non-Muslim flax-dealers from the trade, an injustice which was remedied by allowing them to use seven stone-built warehouses near the Market which also belonged to the mosque. A subsequent attempt by the Muslim traders to re-establish their monopoly at the expense of the non-Muslims led to the issue of the present *fermān*, which states that, as a result of arbitration between the two parties, seven non-Muslims, employing a maximum of one assistant each, are to be allowed to carry on their trade from the seven warehouses near the Market.

Topkapı Palace Museum Archives E. 7902/2.

Altındağ 1985, no. 439.

42 Sultan III. Ahmed tuğralı mülknâme

İstanbul, 10 Zilkade 1126 (17 Kasım 1714))
Altın yaldız ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 8 satır
185 × 75 cm.

'Şah Ahmed bin Mehmed Han el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Seredeki harflerin araları kobalt mavisi, yeşil ve kırmızıyla doldurulmuş, dış beyze kâğıdın tabii rengi üzerine altın yaldız ve yeşil balık pulu benzeri desen ile bezenmiş, kırmızı iki rumî ve kırmızıyla tahrirlenmiş kobalt mavisi bir palmet ile süslenmiştir. Tuğranın üstünde yer alan kıvrım dallar üzerine değişik formlu paftalar yerleştirilmiştir.
Mülknâme, Sultan III. Ahmed'in annesi Gülnûş Valide Sultan tarafından Üsküdar'da yaptırılan cami, imaret, çeşme ve sebillerde kullanılan suyun ihtiyacı karşılamaması üzerine, Çamlıca'da Üçpınar adıyla tanınan ve III. Ahmed'e ait olan kaynaktan iki masura suyun, Valide Sultan'ın yukarıda adı geçen hayratlarında kullanılmak üzere tahsis edilmesi hakkındadır. Osmanlı'ların su idare sisteminde dört masuranın karşılığı bir lüledir (36 no. lu belgeye bakınız).

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2386.
Müzeye, Üsküdar Gülnûş Valide Sultan Camiinden Kasım 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

42 *Mülknāme* of Sultan Ahmed III

Istanbul, 10 Zilkade 1126 (17th November 1714)
Turkish text in gold
Celī dīvānī script, 8 lines
185 × 75 cm.

The *tuğra*, which reads *Şāh Ahmed bin Mehmed Hān el-muzaffer dāimā* (Shah Ahmed son of Mehmed Khan the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* are filled with cobalt blue, green and red paint, while the inner *beyze* is filled with red. The outer *beyze* is decorated with a blue palmette outlined in red and two red split-leaf palmettes outlined in gold on a background of gold and green 'scales'. The conical decorated zone rising above the *tuğra* is filled with a pattern of spiralling tendrils which surround variously shaped gold patches similarly decorated.

This *mülknāme* cedes to the mother of the Sultan, Gülnûş Valide Sultan, the ownership of two 'spouts' of water from the place called Üçpınar (three springs) on Mount Çamlıca. The water is needed to supply the mosque, *imāret*, fountains and *sebīls* which the Valide Sultan had recently built in the nearby district of Üsküdar. In the Ottomans' water supply system, four such 'spouts' (*masura*) of water were equivalent to one 'pipe' (*lūle*), the measure used in cat. no. 36.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2386.
Transferred from the Gülnûş Vâlide Sultan Mosque in Üsküdar in November 1915.

Unpublished.

43 Sultan III. Ahmed tuğralı ferman

İstanbul, 3 Cemaziyelevvel 1139 (27 Aralık 1726)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması, 15 satır
77 × 52 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın seresiyle tuğ ve zülfeler arasındaki boşluklar kobalt mavisiyle doldurulmuş, üzerleri beyaz ile desenlendirilmiştir. İç ve dış beyze kâğıdın tabii rengi üzerine mavi, pembe ve yaldız ile halkâr desenlidir. Tuğranın iki ucundan yukarıya doğru yükselen kıvrım dallar ile bezenmiş tezhibin üstünde 'mucibince amel oluna' sözcüklerinin yer aldığı hatt-ı hümâyun bulunmaktadır. Hatt-ı hümâyun serlevha tarzında tezhiplenmiştir.

Ayasofya Camii evkafına ait ev, dükkân ve benzeri binaların kiracılarından vefat edenlerin mirasçılarının, kendilerine intikal eden terekeyle iktifa etmeyip vakfın gelirine de tecavüz etmelerinden dolayı vakfın her sene yapılan hesaplarında borçlu çıktığı görülmüştür. Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Beşir Ağa'nın ricası üzerine İstanbul kadı ve naiblerine hitaben verilen fermanda bu duruma son verilmesi ve aynı zamanda vakfın mallarına elkoymak için müracaat etmiş olanların dâvalarında kesinlikle lehte karar verilmemesi de emrolunmuştur.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2277.
Müzeye, Asâr-ı Atika Müzesinden Mart 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

43 *Fermān* of Sultan Ahmed III

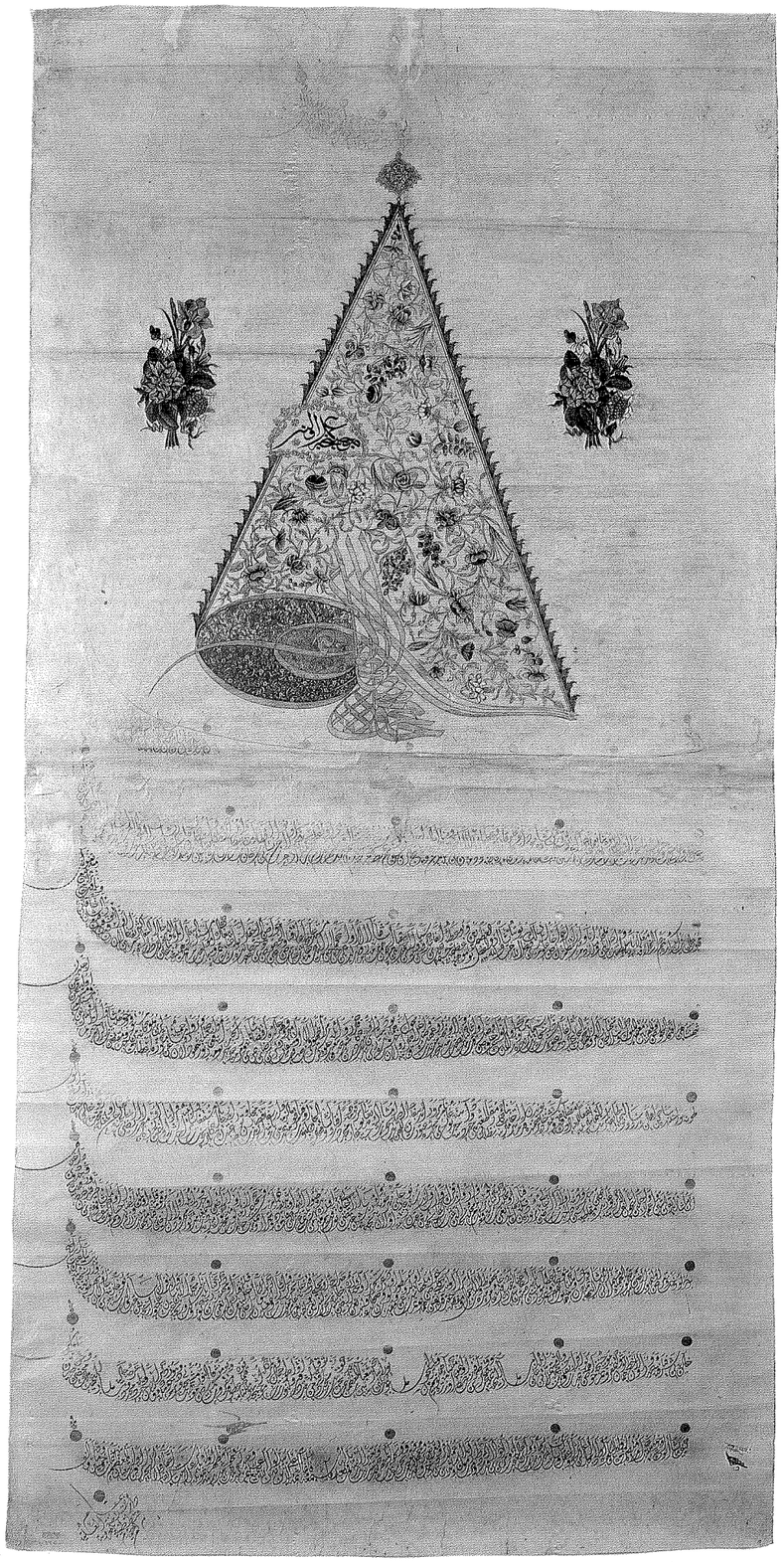
Istanbul, 3 Cemaziyelevvel 1139 (27th December 1726)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 15 lines
77 × 52 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere*, between the *tuğs* and between the *kols* are filled with cobalt blue paint overlaid with white patterns. The inner and outer *beyzes* are covered with gilding work picked out in pale blue and pink. A zone of illumination above the *tuğra* is defined by two lines attached to the left- and right-hand extremities of the *tuğra* and to the corners of a panel containing the *hatt-i hümāyūn*, the Sultan's personal authorization of the document, which reads *mūcibince amel oluna* (action is to be taken accordingly). The design of the panel is in the style of a *serlevha*, the illumination used on the first page of Ottoman manuscripts.

This *fermān* was issued at the request of Hacı Beşir Ağa, the *Dārüssaāde Ağası* or Chief Black Eunuch, who, in his role of Supervisor of the Pious Endowments of the Haremeyn, the two holy cities of Mecca and Medina, had also acquired control of many of the imperial pious foundations of Istanbul, among them the great Ayasofya Mosque. The *fermān* concerns one of the measures taken in order to counteract the massive deficit built up by the Pious Endowments of Ayasofya at this time. Their financial position had grown so bad that the salaries of the people employed at Ayasofya and its dependent mosques could not be met. The *fermān* orders the judges of Istanbul not to hear cases brought against the endowments' adminstrators by the heirs of deceased tenants claiming property rightfully belonging to the mosque.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2277.
Transferred from the Museum of Antiquities in March 1915.

Unpublished.

44 Sultan I. Mahmud tuğralı mülknâme

İstanbul, Şaban başları 1158 (29 Ağustos–7 Eylül 1745)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 9 satır 172,5 × 85 cm.

Tuğrada, Sultan I. Ahmed'den (1603–1617) sonra tekrar konulan 'şah' kelimesinin kaldırıldığı, isimlerde geçen harflerin getirdiği zorunluluk dolayısiyle iç beyzeyi oluşturan çizgi ve serenin sol tarafındaki kafes şeklinde stilize edilmiş desenin, sadece tuğrayı tamamlamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir. 'Mahmud Han bin Mustafa el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiştir. İç beyze altın yaldız, dış beyze kobalt mavisi zemin üzerine siyah ile tahrirli altın yaldız yapraklı dallar ve bu dallara yerleştirilen pembe, mavi, beyaz ve kırmızıyla yapılmış çiçekler ile bezenmiştir. Tuğranın kolları ve beyzenin dış kenarından başlayarak yükselen bir üçgen, kâğıdın tabii rengi üzerine yine siyah ile tahrirli, yapraklı altın yaldız dallar üzerine karanfil, gül, sümbül, şakayık, lâle gibi natüralist çiçeklerden oluşan bir desen ile süslenmiştir. Bu tezhibin arasında kalan hatt-ı hümâyun ise ayrı bir altın yaldızlı çerçeve içine alınmıştır. Tuğra süslemesinin iki yanındaki boşluklara ise çok renkli olarak süsen, gül ve gonca gibi çiçeklerden oluşan iki buket yerleştirilmiştir. Batı etkisinin Osmanlı süsleme sanatına girmesi ve Avrupaî botanik çizim stilinin tezhipte yer almaya başlamasının ilk ve en güzel örneklerinden biri olan tuğra tezhibini, imzasını harfler arasına atan 'Mehmed Zihni' adlı sanatkâr yapmıştır.

Mülknâme, Darüssaade Ağası Hacı Beşir Ağa'ya verilmiştir. Haremdeki mevkiinden dolayı büyük nüfuz ve servet sahibi olan Beşir Ağa, Tuna deltasının kıyısında, Sünne (Sulina) boğazında bir fener yaptırmayı taahhüt etmiştir. Bu fenerden başka masrafları kendisi tarafından karşılanmak üzere yeni bir liman da yaptırmak istemektedir. Bu sebeple Sultan I. Mahmud, Beşir Ağa'ya fenerin arsasının etrafında büyük bir üçgen teşkil eden bir tarafı ırmak, diğer tarafı deniz kenarı ekilmemiş arazinin mülkiyetini vermektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2234. Müzeye, Evkaf Müessesatı İlmiye İdaresinden, Kasım 1913 de gelmiştir.

Aksoy 1977, s. 128; Umur 1980, res. 216.

44 *Mülknāme* of Sultan Mahmud I

Istanbul, first ten days of Şaban 1158 (29th August–7th September 1745)
Turkish text in gold and black ink scattered with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 9 lines 172.5 × 85 cm.

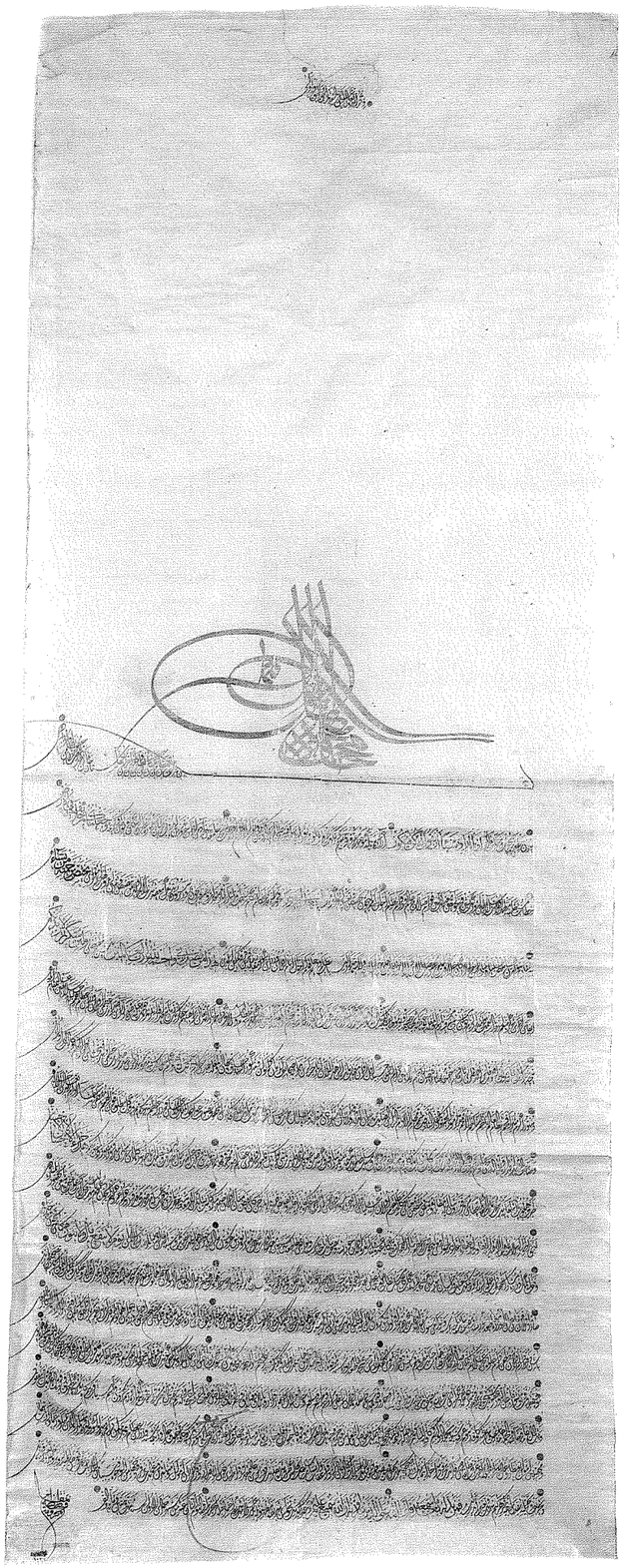
In the *tuğra* of Sultan Mahmud I, the title of 'Shah' which had been in use since the time of Ahmed I (1603–1617) was omitted with the result that the line which forms the inner *beyze* and the criss-cross pattern in the left-hand part of the *sere* are purely decorative. The *tuğra*, which reads *Mahmūd Hān bin Mustafā el-muzaffer dāimā* (Mahmud Khan son of Mustafa the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. The inner *beyze* has a gold field and the outer *beyze* a cobalt blue field. Both are covered with stems bearing gold leaves outlined in black and flowers in pink, blue, white and red. Two lines rising from the left- and right-hand extremities of the *tuğra* meet above the *tuğs* at a point decorated with a gold finial motif. The field thus enclosed is covered with interweaving stems also bearing gold leaves outlined in black and naturalistically drawn flowers in their true colours. The *hatt-i hümāyūn* is placed halfway up the left-hand side of this area, enclosed in an intricate gold frame. A bunch of flowers, almost scientifically observed, are placed in the spaces on either side of the *tuğra* design.

The decoration of this *tuğra*, which is one of the earliest and most beautiful examples from the period when Western influence and botanical drawings in the European style began to play a role in Ottoman decorative arts, is equally remarkable for bearing the signature of the artist who executed it. The name 'Mehmed Zihni' can be clearly seen near the bottom of the left-hand *tuğ*.

This *mülknāme* was granted to Hacı Beşir Ağa, the *Dārüssaāde Ağası* or Chief Black Eunuch. As a leading intermediary between the powerful ladies of the Harem and the outside world, the Ağa had acquired enormous influence and considerable wealth and the investment of some of these riches forms the subject of this document. Beşir Ağa had undertaken to construct a new lighthouse on the coast of the Danube delta at the mouth of the Sulina branch of the river. The lighthouse was to be the centre of a new port whose development was also to be funded by the Ağa. In view of this, the Sultan granted him the freehold ownership (*mülk*) of a large triangular section of wilderness surrounding the site of the lighthouse.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2234.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in November 1913.

Aksoy 1977, p. 128; Umur 1980, ill. 216.

45 Sultan I. Mahmud tuğralı mülknâme

İstanbul, 12 Cemaziyelevvel 1166 (17 Mart 1753)
Altın yaldız, kırmızı ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 17 satır
199 × 76 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş ve sade bırakılmıştır. Metin ise çok zarif bir celî divanî hat ile, içindeki Kur'an âyetleri de sülüs hat ile yazılmıştır. Bu çeşitleme, Osmanlı'ların değişik hatları muhtelif konu ve maksatlarda nasıl kullandığını göstermektedir. Divanî hat resmî, sülüs ise dinî konularda kullanılmıştır.

Mülknâme, şimdi kuzey Yunanistan'da bulunan ve Argos Orestikon adıyla tanınan Horpüşte kasabasına dairdir. Makedonya'daki kasaba ve yakınındaki Prespa nahiyesinin 'niyâbet' adlı vergilerinin yarısı, bu belgeyle Vezir-i âzam Mustafa Paşa'ya mülk olarak verilmiştir. Mustafa Paşa ise yeni mülklerinden bir vakıf kurmak istemiştir. 'Niyâbet' vergileri, yarısı reâyânın sipahisine ve diğer yarısı sipahinin üst subayına verilen vergilerdir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2353.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdürlüğünden Nisan 1921 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

45 *Mülknāme* of Sultan Mahmud I

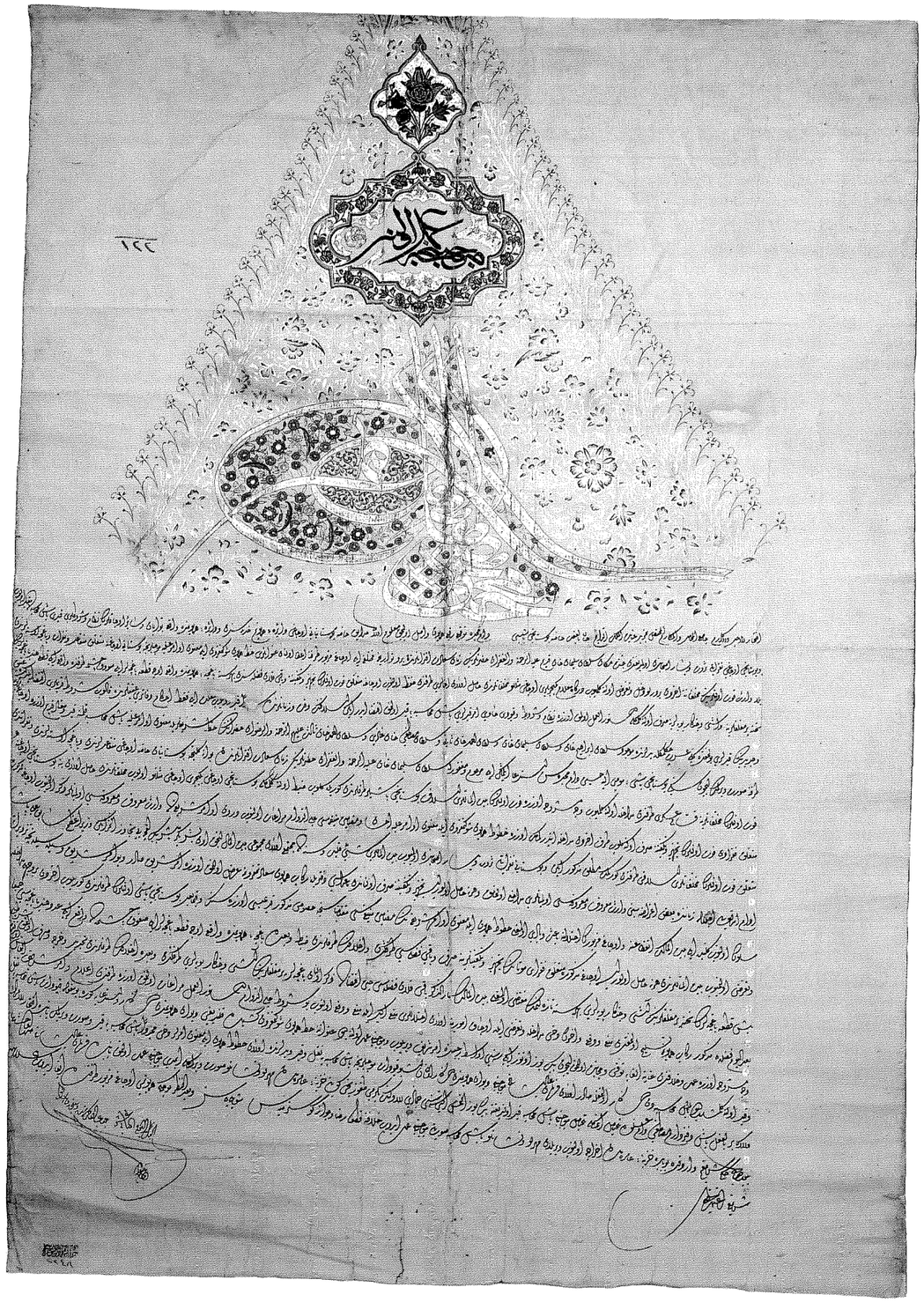
Istanbul, 12 Cemaziyelevvel 1166 (17th March 1753)
Turkish text in gold, red and black ink, scattered with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 17 lines
199 × 76 cm.

The *tuğra* drawn in plain gold, is undecorated and the main visual interest lies in the fine calligraphy used for the text of the document. While the main body of this text is in the *celī* form of the *dīvānī* script, the *sülüs* script is used for the Koranic quotations which occur within it. This variation illustrates the way that the Ottomans saw different forms of the Arabic script as suitable for different purposes. *Dīvānī* script was used in official texts, whereas *sülüs* script was used for religious subjects.

This *mülknāme* records the grant to the Grand Vezir Mustafa Paşa of the town of Khrupishte in Macedonia (now Argos Orestikon, northern Greece) together with half the *niyābet* taxes from the nearby district of Prespa. The grant was made on the understanding that the Grand Vezir would use his new property to create a pious endowment (*vakıf*). *Niyābet* taxes were those such as cash fines and bride tax which occurred irregularly and were paid half to the peasant's immediate lord and half to that lord's superior. It is the latter half of these revenues which became Mustafa Paşa's private property (*mülk*).

Museum of Turkish and Islamic Arts 2353.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in April 1921.

Unpublished.

46 Sultan I. Mahmud tuğralı ferman

İstanbul, 12 Cemaziyelâhır 1166 (16 Nisan 1753)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 19 satır
74 × 53 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Bazı harf boşluklarına kâğıdın tabii rengi üzerine yaprak, çiçek ve rozetler yapılmıştır. Tuğrayı alttan başlayarak üstte bir üçgen oluşturacak şekilde çevreleyen çok zarif halkârda pembe, kırmızı, mavi ve altın yaldız kullanılmıştır. Tuğların üzerinde yer alan hatt-ı hümâyun altın, yaldız oval bir çerçeve içine alınarak tezhiplenmiştir. Çerçevenin üzerinde yine altın yaldız zemin üzerine çiçekler ile bezenmiş bir pafta görülmektedir.

Daha evvel verilen Mayıs 1720 tarihli ve hatt-ı hümâyunlu bir fermanda bostancı ocağı mensuplarından varissiz olarak ölenlerin muhallefatlarının Kanunî Sultan Süleyman'dan bu yana değişmeden uygulandığı gibi ocağın tasarrufuna bırakılması, fazla gelirlerin Bağçe-i hümâyun ve Soğukçeşme tarafındaki hindiba bahçelerinin bakımı, bahçe, duvarlarının onarım ve boyanması için kullanılması istenmiştir. Bu kere yeni Bostancıbaşı Hüseyin Ağa'ya hitaben hazırlanan fermanda Sultan I. Mahmud, bostancı ocağıyla ilgili uygulamanın eskisi gibi yapılmasını emretmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2380.
Müzeye, Ayasofya mahzeninden Kasım 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

46 *Fermān* of Sultan Mahmud I

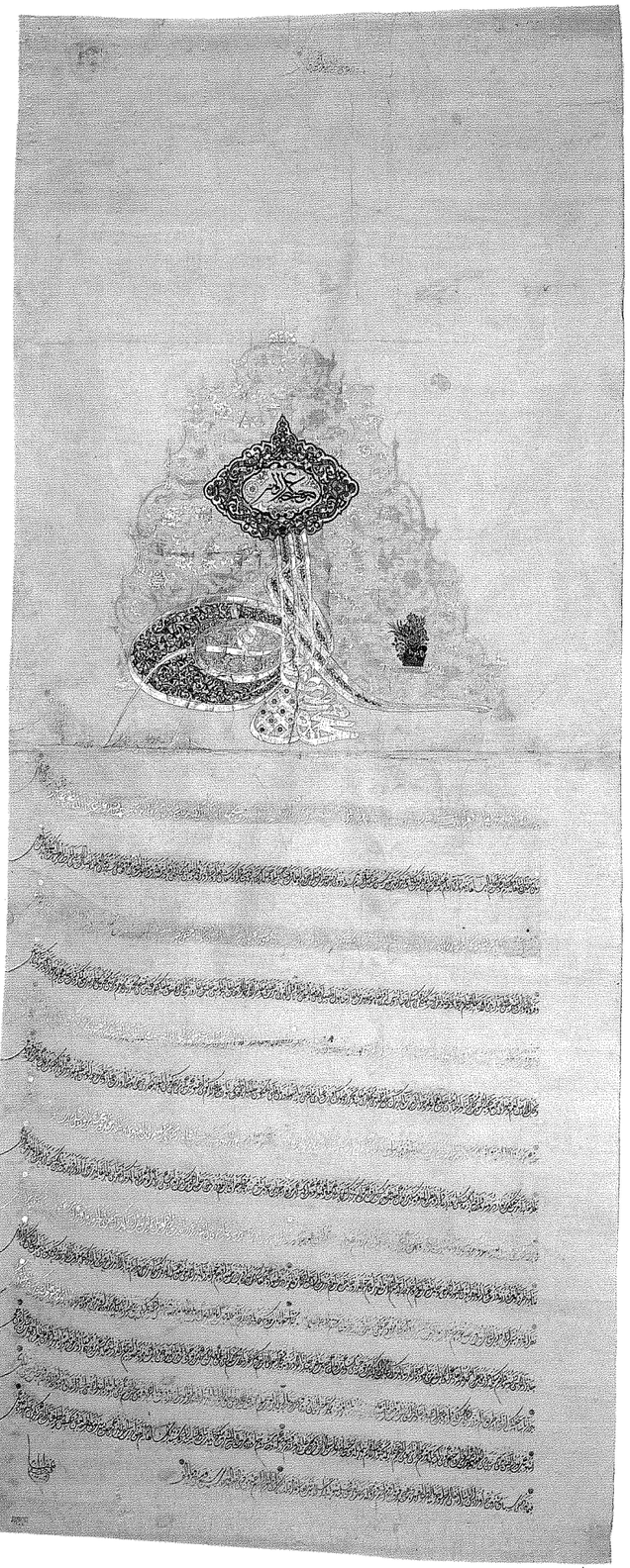
Istanbul, 12 Cemaziyelâhır 1166 (16th April 1753)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 19 lines
74 × 53 cm.

The *tuğra* is drawn in gold, outlined in black and the spaces within it are decorated with rosettes and other flower and leaf motifs on a natural field. The *tuğra* is framed by a triangular zone gilded with floral motifs highlighted in pink, red and blue. In the apex of the triangle is set an elaborately decorated cartouche containing the *hatt-i hümāyūn*, the Sultan's personal authorization of the document, and topped by a gold finial motif overlaid with a spray of flowers.

This *fermān* concerns the estates of those members of the corps of *bostancıs*, the 'kitchen gardeners' of the Sultan's household, who died leaving an estate but no heirs. It had been laid down in a *fermān* issued in May 1720 that such property was to be held by the head of the corps, the *hās bostancıbaşısı*, and that he was to spend it on the funeral expenses of other members of the corps who died destitute. Every year any residue left in this fund was to be spent on the annual re-painting of the fences of three sections of the Imperial Gardens and on the two sections of chicory gardens near the Soğukçeşme fountain. This arrangement had been in force since the time of Süleyman the Magnificent. In the present document, addressed to the new *bostancıbaşı*, Hüseyin Ağa, Mahmud I confirms the earlier disposition.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2380.
Transferred from the storeroom of the Ayasofya Mosque in November 1915.

Unpublished.

47 Sultan I. Mahmud tuğralı berat

İstanbul, 14 Zilkade 1167 (2 Eylül 1754)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 16 satır
195 × 80 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş ve siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın seresindeki bazı harf boşluklarına renkli rozetler yerleştirilmiş, tuğlar ve kollar arasına çok renkli çiçekler yapılmıştır. İç beyzede altın yaldız, dış beyzede ise çok renkli yaprak, çiçek ve kurdela motiflerinden oluşan tezhibe yer verilmiştir. Tuğranın iki yanından başlayarak yukarıya doğru yükselen altın yaldız ile yapılan barok desenli halkârda kullanılan çiçek, dal ve yapraklar ve bir kürsü üzerine yerleştirilmiş sepet içindeki çiçek buketi, Avrupa etkisinin Osmanlı tezhibine yansıyan motifleri olarak göze çarpmaktadır. Tuğların üzerinde yer alan hatt-ı hümâyun, altın yaldız zemin üzerine çok renkli olarak yapılmış geçmeler ve istiridye kabuklarından oluşan bir süsleme ile ön plana çıkarılmıştır.

Berat, Sultan I. Mahmud zamanında yapımına başlanıp III. Osman zamanında bitirilen ve bu yüzden Nuruosmaniye Camii adını alan camide kullanılmak üzere Ferhad Paşa Çiftliği civarından su getirilmesi, bu suyun sonsuza dek akıtılması için verilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2241.

Yayınlanmamıştır.

47 *Berāt* of Sultan Mahmud I

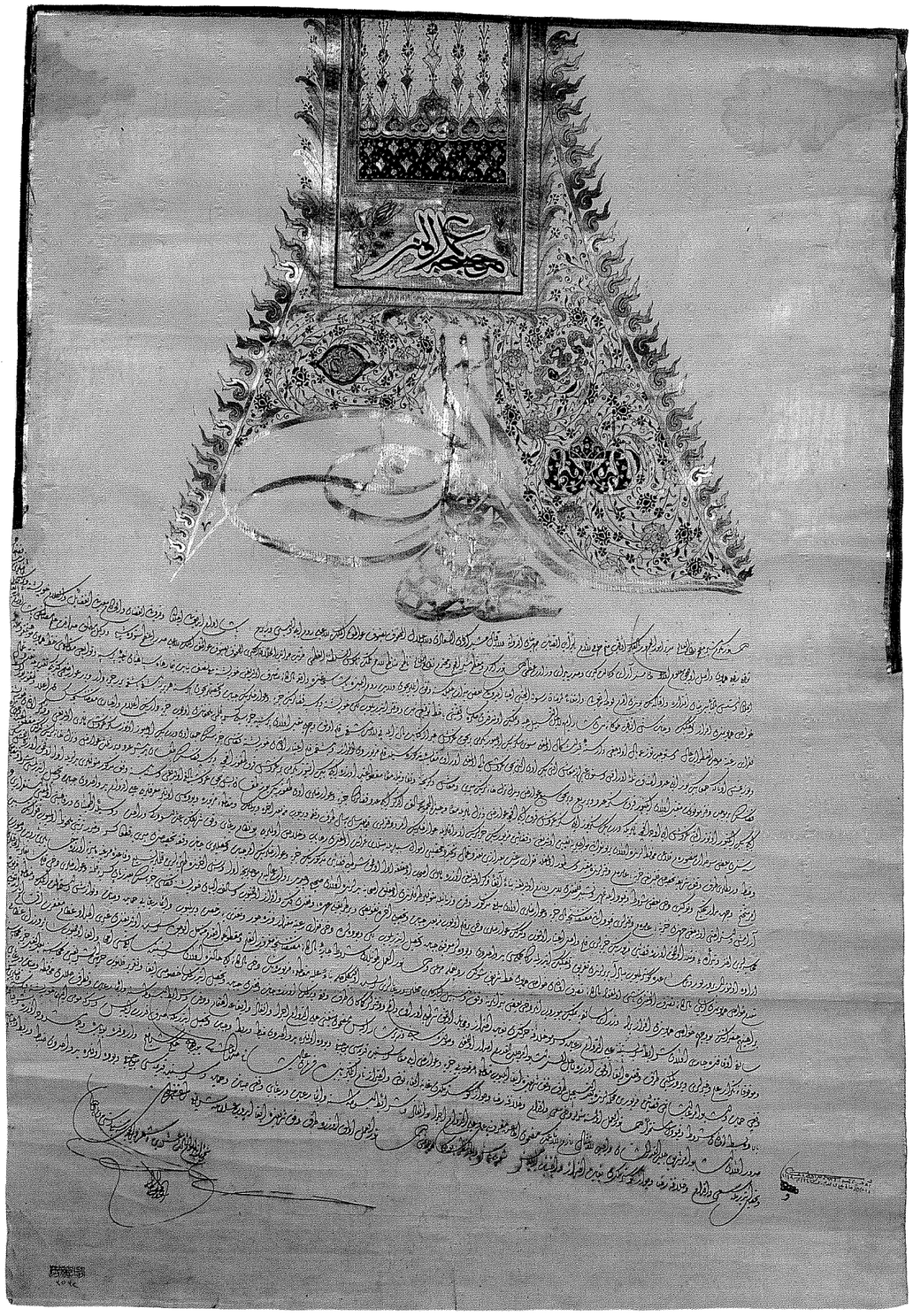
Istanbul, 14 Zilkade 1167 (2nd September 1754)
Turkish text written in gold and black ink, scattered with *zerefşān*
Celī dīvānī script, 16 lines
195 × 80 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* contain rosettes, and flowers of various colours decorate the spaces between the *tuğs* and *kols*. Flowers, leaves and ribbon motifs form the decoration of the two *beyzes*; in the inner *beyze* this is rendered in gold and in the outer *beyze* in a variety of colours. Rising above the *tuğra* is a field gilded with a continuous pattern of flowers, stems and leaves set within a baroque frame. Within this area, to the right of the *tuğra*, a basket of flowers rests on a gilt stand, while above the *tuğs* the *hatt-i hümāyūn* is placed within an elaborate gold frame decorated with interweaving multi-coloured ribbons and scallop shells, a motif imported from western Europe along with many others used in the decoration of this *tuğra*.

The *berāt* lays down in great detail how water was to be brought from the vicinity of Ferhad Paşa Çiftliği outside Istanbul into the city in order to meet the needs of the new mosque which Sultan Mahmud was building there. This mosque was eventually completed by Mahmud's brother Osman III and named the Nuruosmaniye.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2241.

Unpublished.

48 Sultan I. Mahmud tuğralı ferman

İstanbul, 23 Zilhicce 1167 (11 Aralık 1754)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 22 satır
77 × 54 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş olan tuğranın üst kısmında yer alan çok renkli tezhipte kıvrım dallar, Çin bulutları, hatayîler ve değişik formlu paftalar kullanılmıştır. Serlevha tarzında büyük bir çerçeve içine alınan hatt-ı hümâyunun iki yanına ise çiçekler yerleştirilmiştir.

Ferman, Rumeli valisine ve Paşa Sancağı Horpüşte ve Prespe kadılarına hitaben yazılmıştır. Sergideki 45 no. lu belgede, Horpüşte kasabasının mukataası ve yakınındaki Prespe nahiyesinin niyâbet vergilerinin yarısı Vezir-i âzam Mustafa Paşa'ya mülk olarak verilmiştir. Bu ferman ile Mustafa Paşa, daha önce aldığı vergiler ile kurduğu vakfa, devlete ait olan cizye ve avarız adlı vergileri de kontrolundaki bölgenin halkından toplamak hakkını elde etmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2352.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdüriyetinden Nisan 1921 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

48 *Fermān* of Sultan Mahmud I

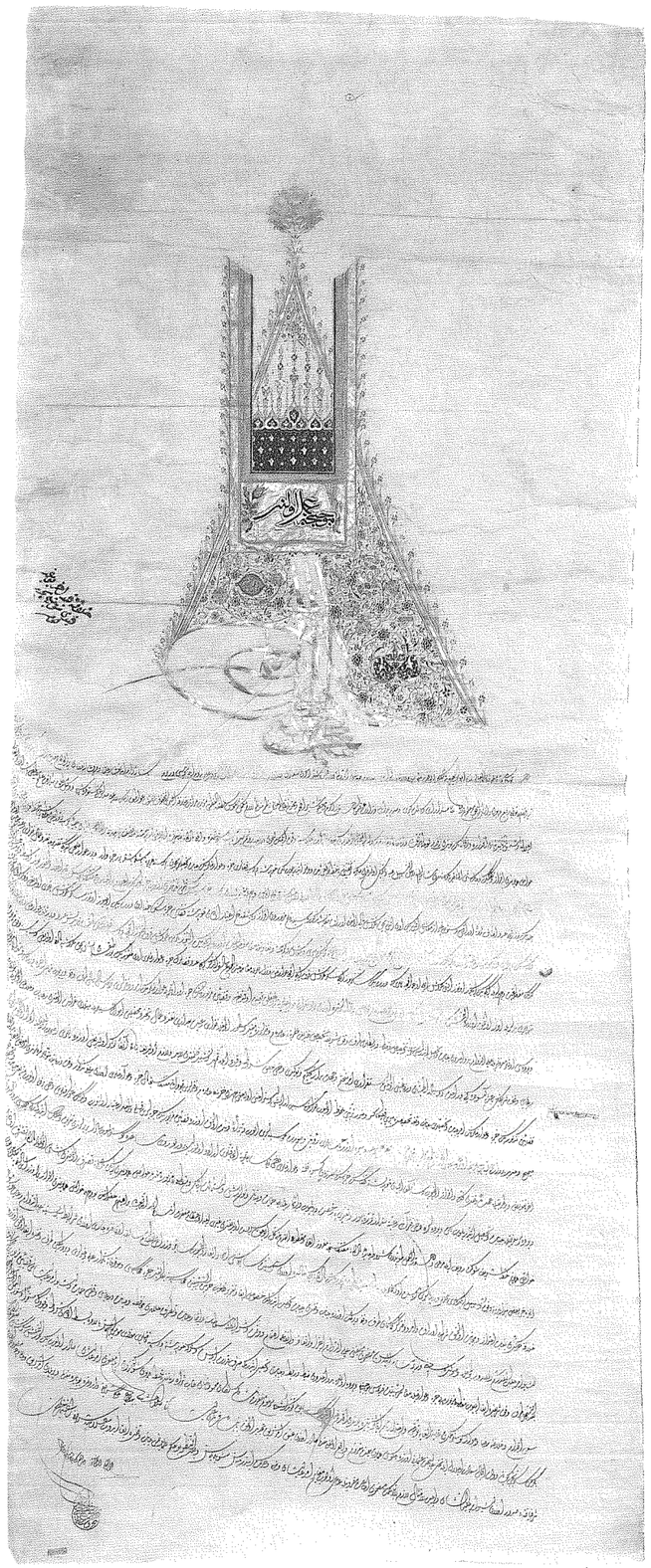
Istanbul, 23 Zilhicce 1167 (11th December 1754)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 22 lines
77 × 54 cm

The *tuğra* is drawn in gold. The illumination above the *tuğra* is formed from a variety of motifs drawn from the traditional Ottoman repertoire, such as spiralling tendrils and flowers, cloud bands, and cartouches of various shapes. This decoration is interrupted at the top by a large frame containing the *hatt-i hümāyūn* and resembling a *serlevha*.

The *fermān* is addressed to the governor-general of the province of Rumelia, which covered most of the Balkans, and to the *kadıs* of Khrupishte and Prespa in Macedonia. In cat. no. 45, the revenues from the town of Khrupishte and half the *niyābet* taxes from the nearby district of Prespa were granted as freehold (*mülk*) to the Grand Vezir Mustafa Paşa so that he could create a pious endowment (*vakıf*) with them. In this document, the *vakıf* established by Mustafa Paşa is given the right to collect from the inhabitants of the areas under its control the *cizye*, the poll-tax levied for the benefit of the state from the non-Muslim population, and the *avārız*, the taxes collected directly by the central government from the whole population.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2352.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in April 1921.

Unpublished.

49 Sultan III. Osman tuğralı ferman

İstanbul, 19 Receb 1169 (19 Nisan 1756)
Altın yaldız, kırmızı ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 23 satır
165 × 67,5 cm.

'Osman Han bin Mustafa el-muzaffer daima' yazılı olan tuğra, altın yaldız ile çekilmiştir. İç beyze şekli tamamlamak amacıyla yapılmıştır. Tuğranın iki yanından başlayarak yukarıya doğru yükselen üçgenin içi, çeşitli renkler ile yapılmış geleneksel Osmanlı desenleriyle bezenmiştir. Tuğların üzerinde yer alan 'mucibince amel oluna' yazılı hatt-ı hümâyun, serlevha tarzında tezhipli, tuğranın solunda yer alan 'hilâfına kayd-ı âhar yoksa kaydı mucibince tecdid oluna' sözcükleri ise tezhipsizdir.

Ferman, Rumeli valisine ve Paşa Sancağında Horpüşte ve Prespe kadılarına hitaben yazılmıştır. Sadrazam Mustafa Paşa'nın kurduğu vakfın kontrolü altındaki bölgenin halkından alınan cizye ve avarız adlı vergilerin toplanma şartları daha önce Sultan I. Mahmud tarafından verilen 1754 tarihli ferman ile belirlenmiştir (kat. no. 48). Bu kere Sultan III. Osman, Sultan I. Mahmud tarafından verilen ferman şartlarının kendi saltanat döneminde de aynen uygulanmasını emretmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2240.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdüriyetinden Nisan 1921 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

49 *Fermān* of Sultan Osman III

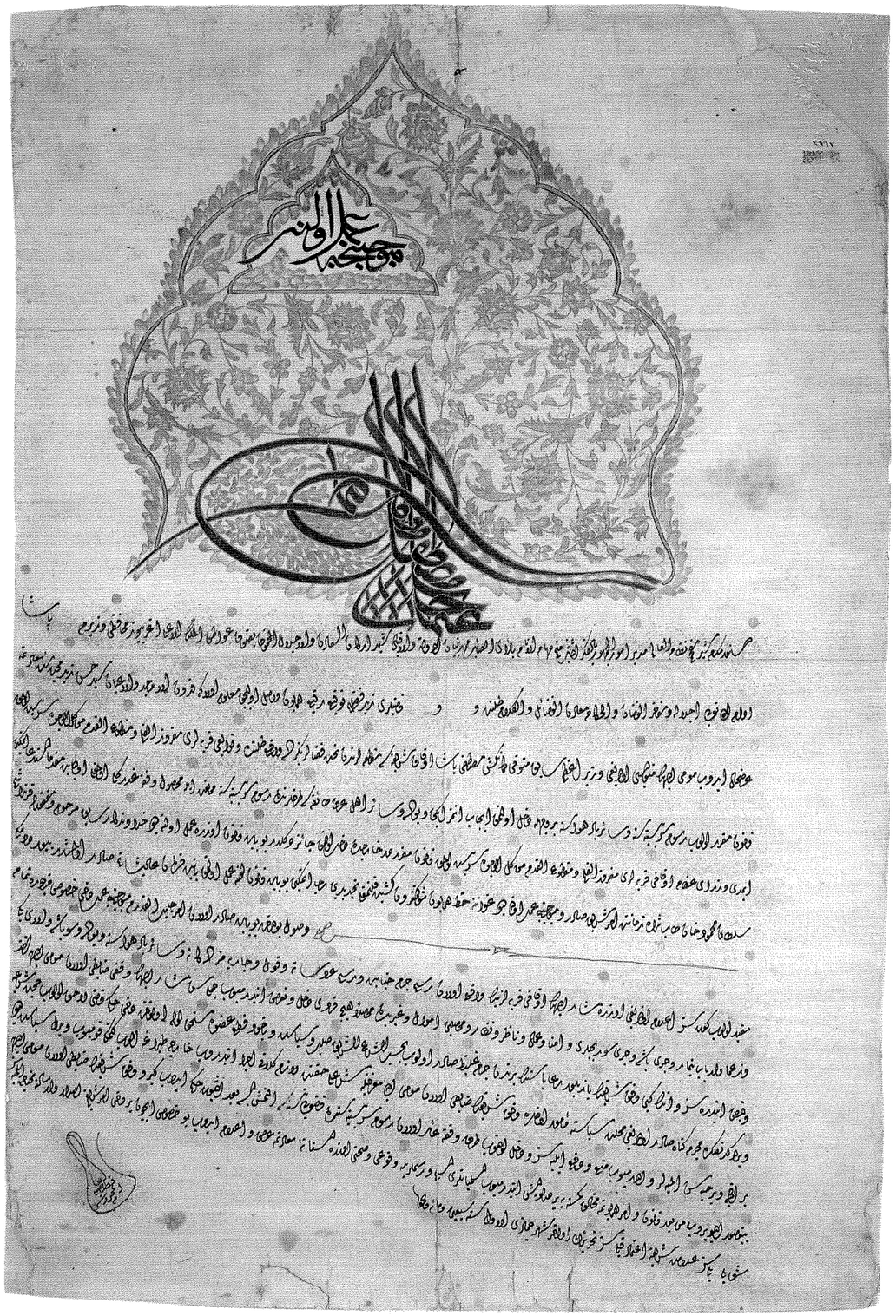
Istanbul, 19 Receb 1169 (19th April 1756)
Turkish text written in gold, red and black ink
Dīvānī kırması script, 23 lines
165 × 67.5 cm.

The *tuğra*, which reads *Osmān Hān bin Mustafā el-muzaffer dāimā* (Osman Khan son of Mustafa the Ever Victorious), is drawn in gold. The line shaping the inner *beyze* does not represent a letter, but is added to complete the form of the *tuğra*. The three-sided field which rises above the *tuğra* is decorated with motifs drawn from the traditional Ottoman repertoire rendered in a variety of colours. The *hatt-i hümāyūn* is placed above the *tuğs* and is surrounded with a frame shaped like a *serlevha*. The note to the left of the *tuğra* reads: 'If there are no other records to the contrary, let it be renewed accordingly'.

Addressed to the governor-general of Rumelia and to the *kadıs* of Khrupishte and Prespa, this document is concerned with the collection of the *cizye* and *avārız* taxes from the inhabitants of areas under the control of the pious foundation set up by the Grand Vezir Mustafa Paşa. This matter had been regulated by the Sultan Mahmud I in a *fermān* issued in 1754 (cat. no. 48). In the present document, Sultan Osman confirms the regulations set out in the previous *fermān*.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2240.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in April 1921.

Unpublished.

50 Sultan III. Osman tuğralı ferman

İstanbul, Cemaziyelevvel sonu 1170 (11–20 Şubat 1757)
Zerefşanlı kâğıt üzerine siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 14 satır
76 × 51 cm.

Tuğra siyah ile çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. İç ve dış beyzeler ile tuğranın üst kısmını kaplayan dilimli yarım daire formu benzerindeki çerçevenin içi altın yaldız ile yapılmış halkâr desenli olup, geleneksel Osmanlı tarzındaki bu süslemenin arasında kalan hatt-ı hümâyunun etrafında çok zarif bir zemin oluşturmaktadır.

Ferman, şimdi Yunanistan'da bulunan ve Chalkis adıyla tanınan Ağrıboz kalesinin komutanına ve yakınındaki Talanda kasabasının kadısına hitaben çıkarılan ve onyedinci asır sadrazamlarından Kemankeş Mustafa Paşa'nın evkafının mütevellisi olan Seyyid Hasan'ın ricası üzerine verilmiştir.

Belge, daha evvel Sultan I. Mahmud tarafından verilen bir fermanı yenilemekte ve Mustafa Paşa'nın evkafına ait olan Talanda kasabası ve civarındaki köylere 'serbest' statüsünün verilmesini emretmektedir. 'Serbest' statüsü, vakıf ile vali veya başka bir makamın arasında bölünecek olan vergilerin tamamiyle vakfa verilmesi demekti.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2251.
Müzeye, Mebani-i Hayriye Müdüriyetinden Haziran 1922 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

50 *Fermān* of Sultan Osman III

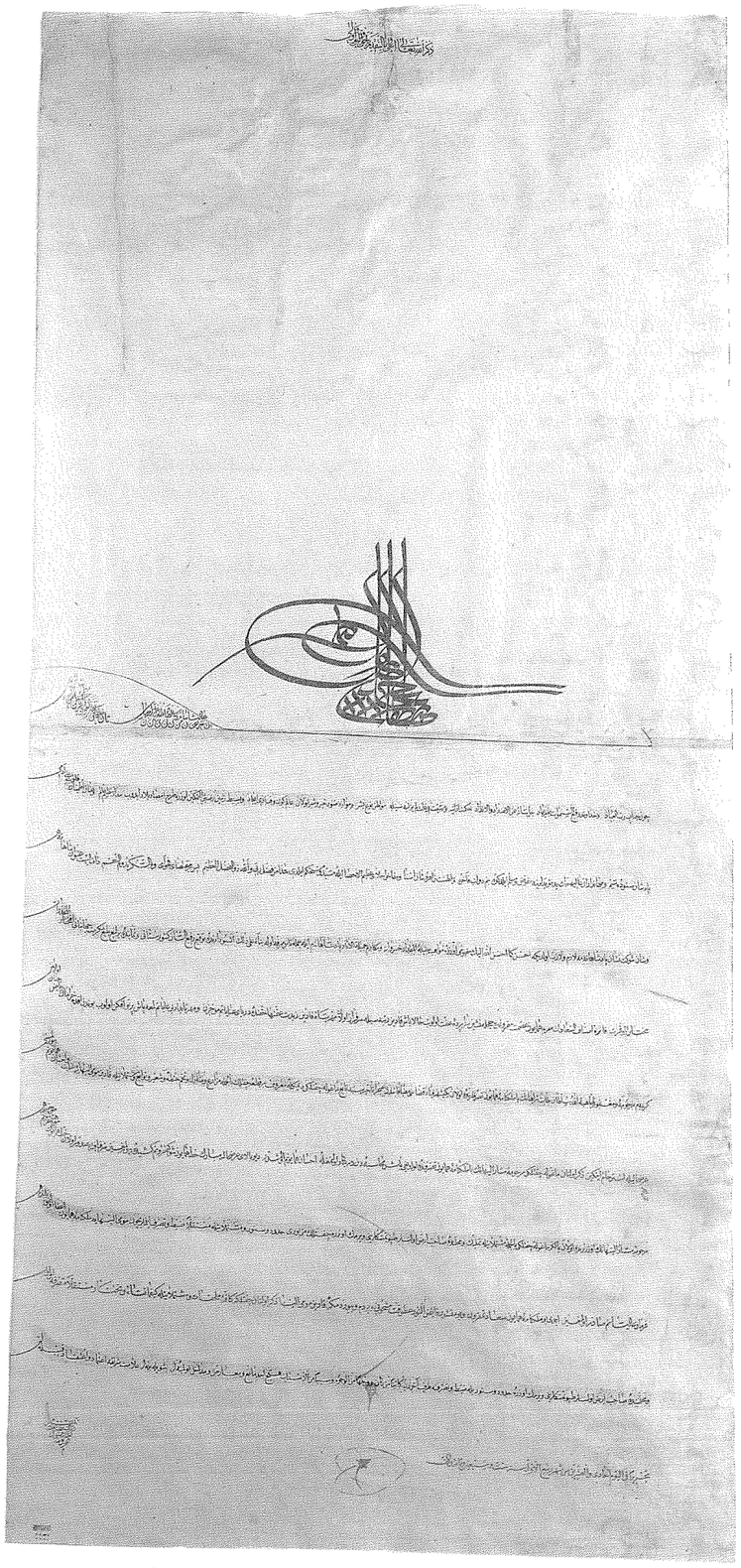
Istanbul, last ten days of Cemaziyelevvel 1170 (11th–20th February 1757)
Turkish text in black ink on paper scattered with *zerefşān*
Dīvānī kırması script, 14 lines
76 × 51 cm.

The *tuğra* is drawn in black and outlined in gold. A curving frame in gold surmounts the *tuğra* and the field enclosed by it is gilded with floral patterns drawn in a traditional Ottoman style. The fields of the inner and outer *beyzes* are treated in a similar manner. The *hatt-i hümāyūn* is above and to the left of the *tuğs*, and is enclosed in a frame drawn in gold.

Addressed to the commander of the garrison at Ağrıboz (now Chalkis on the island of Euboea in Greece) and to the *kadı* of the nearby town of Atalanta, the *fermān* was issued at the request of Seyyid Hasan, the trustee (*mütevellī*) of the pious endowments of the seventeenth-century Grand Vezir Kemankeş Mustafa Paşa. The document renews one issued by Sultan Mahmud I, who granted the pious foundation of Mustafa Paşa 'free' control of taxes from Atalanta and the surrounding villages. This meant that taxes which would normally have been divided between the foundation and the governor or some other local authority were to pass in their entirety to the foundation.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2251.
Transferred from a department of the Ministry of Pious Endowments in June 1922.

Unpublished.

51 Sultan III. Mustafa tuğralı mülknâme

İstanbul, 21 Rebiyülevvel 1176 (10 Ekim 1762)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
İlk satırı divanî, devamı nesih hat, 11 satır
183 × 86 cm.

'Mustafa Han bin Ahmed el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiştir. Sultan III. Mustafa 16 yıl 3 ay süren saltanatı süresince iki ayrı tip tuğra kullanmıştır. Padişahlığının ilk beş yılı içinde çekilen tuğralarında yer alan 'Han' kelimesi 1763' ten sonra çıkarılarak yerine 'Şah' unvanı konmuştur. Sergilenmekte olan mülknâmenin tuğrası, 'Han' kelimesinin kullanıldığı ilk dönem tuğralarının en seçkin örneklerinden biridir. Mülknâmenin metni, padişah buyruklarının çoğunda kullanılan divanî hat çeşitleri yerine nesih hat ile yazılmış ender bir misaldir.

Belge, Sultan III. Mustafa'nın kızı Hibetullah Sultan'a mülknâme-i hümâyun ile verilmiş olan Fener Yenişehri kazası, Sahra nahiyesindeki Mağola çiftliğinin, onun ölümü üzerine Harem-i hümâyunda başkadın olan Mihrişah Sultan'a ihsan edilmesine dairdir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2269.
Müzeye, Ayasofya Mahzeninden Kasım 1915' te gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

51 *Mülkname* of Sultan Mustafa III

Istanbul, 21 Rebiyülevvel 1176 (10th October 1762)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zerefşān*
First line in *dīvānī* script, the rest in *nesih*, 11 lines
183 × 86 cm.

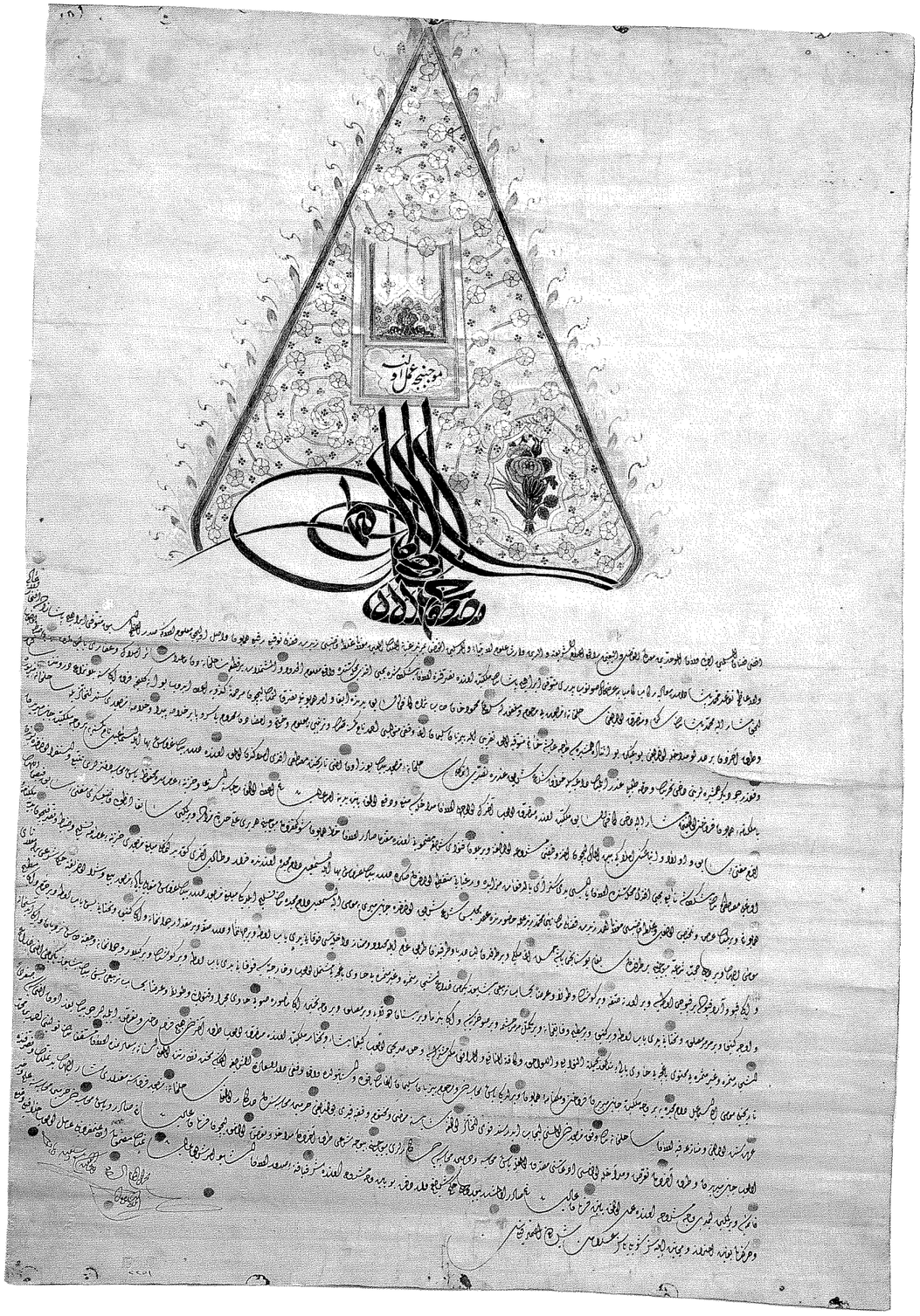
The *tuğra* is drawn in gold and is undecorated. It reads *Mustafā Hān bin Ahmed el-muzaffer dāimā* (Mustafa Khan son of Ahmed the Ever Victorious). During his 16-year reign, Mustafa III used two different types of *tuğra*. The title *Hān* (Khan), which occurs in the *tuğras* drawn during the first five years of his reign, was replaced by the title *Şāh* (Shah) from 1763 onwards. This document bears a fine example of the *tuğras* of the first type, where the title *Hān* is used.

The use of *nesih* script in a document of this type is a notable exception to the usual practice of writing the text in a form of *dīvānī*.

This *mülkname* concerns the freehold possession (*mülk*) of the estate (*çiftlik*) of Mağola, which lay outside the town of Fener Yenişehri (now Larissa in Greece). This estate had previously been the property of the Sultan's daughter Hibetullah Sultan. Upon her death, Mustafa III had granted it to his 'first wife' (*başkadın*), Mihrişah Sultan.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2269.
Transferred from the storeroom of the Ayasofya Mosque in November 1915.

Unpublished.

52 Sultan III. Mustafa tuğralı ferman

İstanbul, 7 Zilkade 1179 (17 Nisan 1766)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 18 satır
78 × 54 cm.

'Şah Mustafa bin Ahmed el-muzaffer daima' yazılı tuğra, kırmızıyla çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Sultan III. Mustafa'nın 1763 yılından sonra kullandığı 'Şah' unvanlı ikinci tip tuğralarının en güzel örneklerinden biridir. Tuğlar üzerinde bulunan tâlik hat ile yazılmış hatt-ı hümâyun serlevha tarzında tezhiplidir. Tuğranın üstünde bir üçgen oluşturan tezhipte, kâğıdın tabii rengi üzerine birbirine paralel çiçekli kıvrım dallar yapılmıştır. Tuğranın sağında da natüralist bir çiçek buketine yer verilmiştir.

Galata kadısına hitaben verilen ferman, Beşiktaş'ta Yahya Efendi mahallesindeki bir yalının mülkiyetine dairdir. Aynı mahallede bulunan arsa ve emlâk ile birlikte bu yalı, daha önce Sadrazam İbrahim Paşa'ya ait olup, onun ölümünde yalı hariç diğer mülkler Sultan I. Mahmud tarafından haczedilmiştir. İbrahim Paşa'nın çocukları Mehmed Paşa ve Hacı Ayşe Hanım'ın bu yalıda oturmalarına izin verilmiştir. Ayşe Hanım'ın ölümünde, Mehmed Paşa yalıda oturma hakkının teyid edilmesini istemiştir. Belge, yalının kırk seneyi aşan bir süre boyunca Mehmed Paşa ve kızkardeşi tarafından kullanıldığını ve Mehmed Paşa'nın yalıda oturma hakkının devam ettiğini belirtmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2232.
Müzeye, Ayasofya Mahzeninden Kasım 1915 te gelmiştir.

Umur 1980, res. 242.

52 *Fermān* of Sultan Mustafa III

Istanbul, 7 Zilkade 1179 (17th April 1766)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 18 lines
78 × 54 cm.

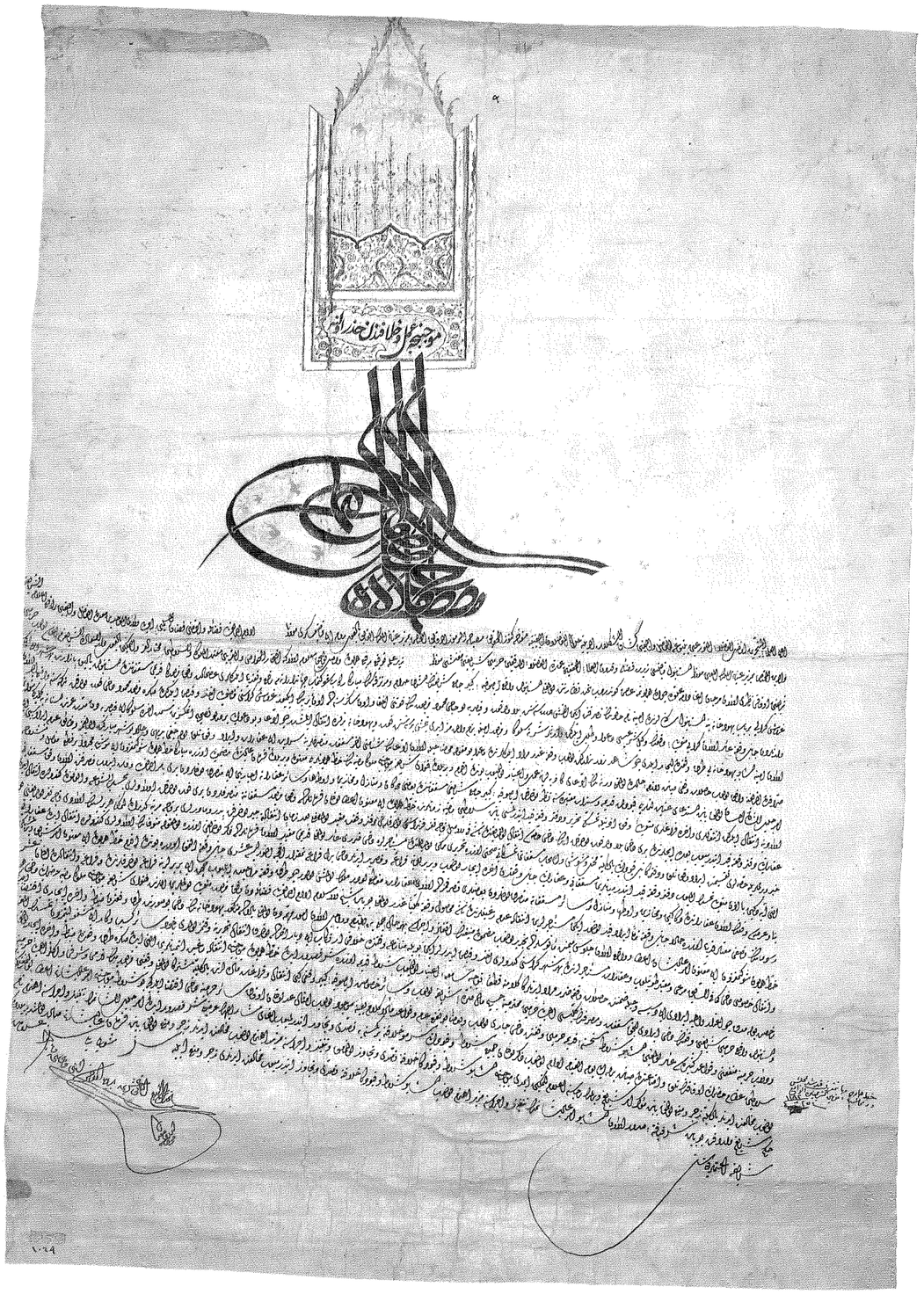
The *tuğra*, which reads *Şāh Mustafā bin Ahmed el-muzaffer dāimā* (Shah Mustafa son of Ahmed the Ever Victorious) is drawn in red and outlined in gold. It is one of the finest examples of the second type of *tuğra* which includes the title '*Şāh*' and was used by Sultan Mustafa III after 1763. The *hatt-i hümāyūn*, written in the *ta'līk* script, has been placed above the *tuğs* and is framed by a panel of illumination similar to a *serlevha*. Above the *tuğra* and enclosing the *hatt-i hümāyūn* rises a three-sided area decorated with a double pattern of spiralling tendrils. To the right of the *tuğra* a bunch of flowers has been painted in natural colours.

Addressed to the *kadı* of Galata, the *fermān* concerns the ownership of a *yalı* or waterside mansion at Beşiktaş on the Bosphorus. The house and other land and buildings in the Yahya Efendi quarter of Beşiktaş, had previously belonged to the Grand Vezir Ibrahim Paşa, but on his death all the property with the exception of the *yalı* was confiscated by Sultan Mahmud I.

Ibrahim Paşa's children Mehmed Paşa and Hacı Ayşe Hanım were allowed to continue living in the house. Upon the death of Ayşe Hanım, Mehmed Paşa has asked for the confirmation of his right to live in the mansion. The document states that Mehmed Paşa and his sister have used the house for over forty years and that Mehmed Paşa may continue to live there.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2232.
Tranferred from the storeroom of the Ayasofya Mosque in November 1915.

Umur 1980, ill. 242.

53 Sultan III. Mustafa tuğralı ferman

İstanbul, 22 Rebiyülâhır 1182 (5 Eylül 1768)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 23 satır
75 × 52 cm.

Tuğra siyah ile çekilmiş, altın yaldız ile tahrirlenmiştir. Sultan III. Mustafa'nın 'Şah' unvanlı ikinci tip tuğralarındandır. İç ve dış beyze altın yaldız ve pembe renk ile yapılmış halkâr desenlidir. Tuğlar üzerinde yer alan hatt-ı hümâyun serlevha tarzında tezhiplidir.

Ferman, Ayasofya Camii evkafının işlerini yürütmekle görevli olan Darüssaade Ağası Mercan Ağa'nın Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz üzerine verilmiştir. Adı geçen vakfın görevlileri, vakfa ait binaların icar edilmesi ve kiracıların ölümünden sonra mirasçıların haklarına dair olan kurallara riayet edilmemesinden şikâyetçi olmuşlardır. Bu sebepten, toplanan gelirlerin, vakıf görevlilerinin maaşlarına yeterli olmadığı belirtilmiştir. Belgede, Rumeli kazaskeri, İstanbul kadısı ve Evkaf müfettişine, vakfın şartlarının uygulanmasına dikkat etmeleri emrolunmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2263.
Müzeye, Asar-ı Atika Müzesinden Mart 1916 da gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

53 *Fermān* of Sultan Mustafa III

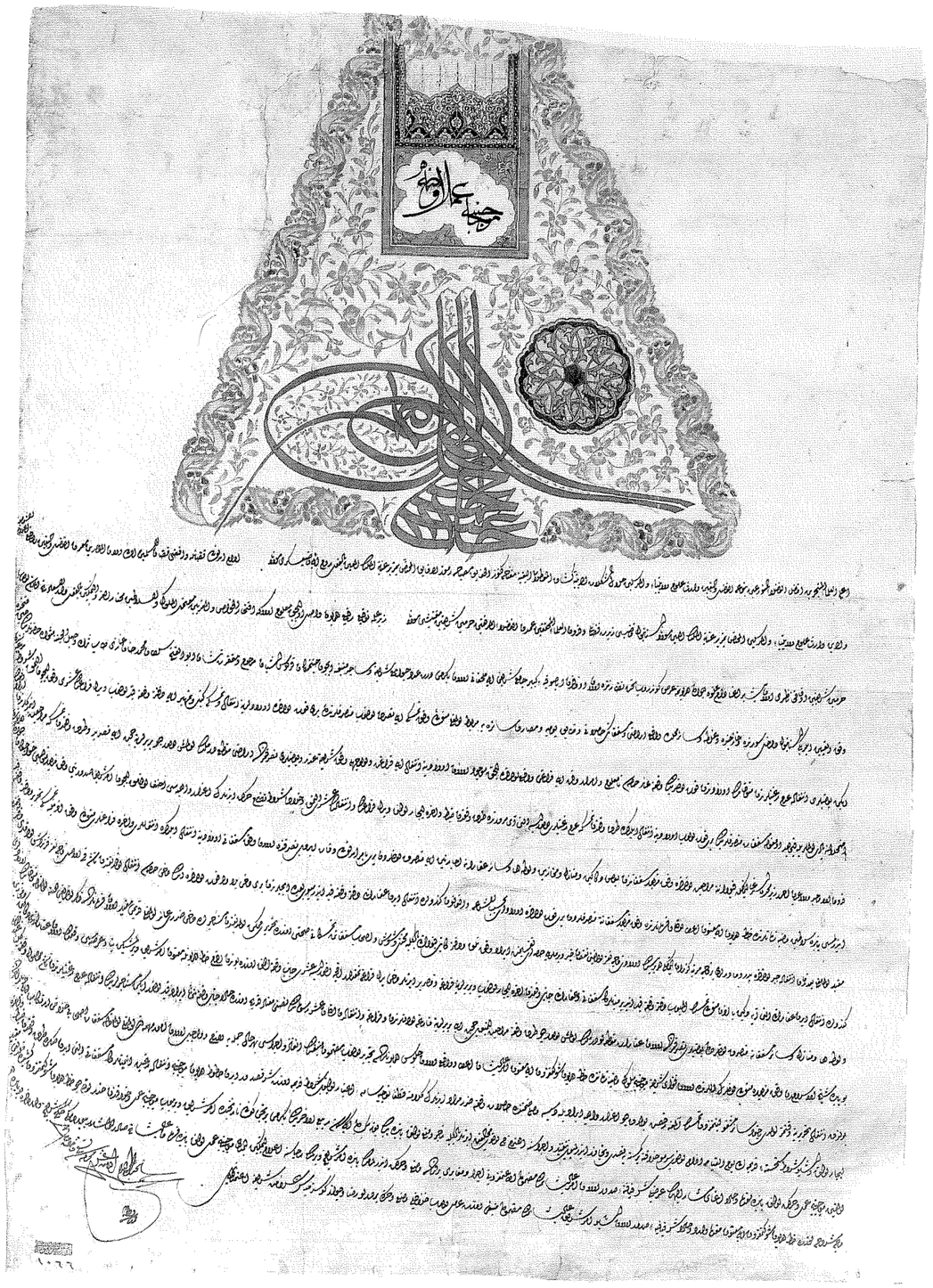
Istanbul, 22 Rebiyülahır 1182 (5th September 1768)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 23 lines
75 × 52 cm.

The *tuğra*, which includes the title *Şāh* and is thus of the second type used by Mustafa III , is drawn in black and outlined in gold. The inner and outer *beyzes* are gilded with a floral pattern highlighted in pink. The *hatt-i hümāyūn* has been placed above the *tuğs* and enclosed within a frame shaped like a *serlevha*.

The *fermān* was issued at the request of the *Dārüssaāde Ağası* Mercan Ağa and concerns the Pious Endowments (*vakıf*) of the Ayasofya Mosque, one of the *vakıfs* under his supervision. The employees of the Ayasofya Mosque had complained that the rules governing the inheritance of tenancies of buildings belonging to their *vakıf* had been flouted and the properties misappropriated. As a result, the *vakıf* no longer produced enough money to pay them. Given this situation, the *kazasker* of Rumelia, the *kadı* of Istanbul and the inspector of Pious Endowments are instructed to see that such misappropriations do not recur.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2263.
Transferred from the Museum of Antiquities in March 1916.

Unpublished.

54 Sultan I. Abdülhamid tuğralı ferman

İstanbul, 18 Muharrem 1189 (21 Mart 1775)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 16 satır
70,5 × 50 cm.

'Abdülhamid Han bin Ahmed el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Sultan III. Mustafa'nın ikinci tip tuğralarında tekrar metin içine alınan 'Şah' unvanı, I. Abdülhamid tuğrasında çıkarılmıştır. Altın yaldız, pembe ve mavi renkler ile yapılmış yaprak ve çiçeklerden oluşan bordür, tuğrayı alttan ve yanlardan çevrelemektedir. Bu bordür içinde kalan zemin ile beyzeler ve tuğlar arası halkâr desenli olup hatt-ı hümâyunun etrafı serlevha tarzında tezhiplenmiştir. Tuğranın sağ tarafına ise kırmızı, mavi ve altın yaldızın kullanıldığı içi geçme rumîlerle bezeli bir rozet yerleştirilmiştir.

Ferman, Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Beşir Ağa'nın Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz ve Beşir Ağa'nın idaresinde olan Ayasofya Camii ve ona bağlı 24 cami ve mescidin evkafının mütevellisi Ahmed Efendi'nin şikâyeti üzerine verilmiştir. Sultan II. Mehmed'den bu yana İstanbul civarında vakfedilmiş olan arazi ve binaların gelirleri ve bu malların, kiracıların varislerine nasıl intikal edeceği kesin şartlar ile belli olduğu halde, bu şartlara riayet edilmediği görülmüştür. Belgede, vakfın kurallarının aynen uygulanması emrolunmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2295.
Müzeye, Asar-ı Atika Müzesi'nden Mart 1915 t e gelmiştir.

Babinger 1975, s. 15.

54 *Fermān* of Sultan Abdülhamid I

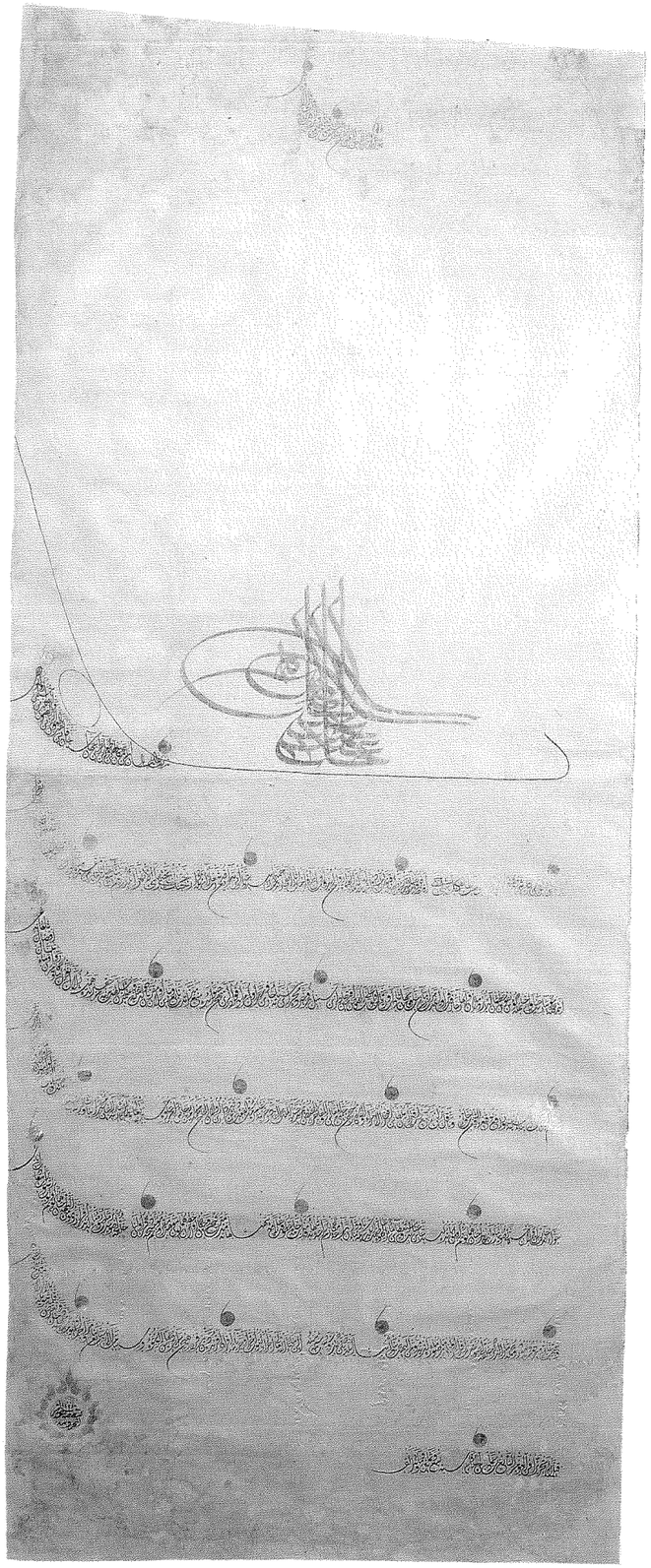
Istanbul, 18 Muharrem 1189 (21st March 1775)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 16 lines
70.5 × 50 cm.

The *tuğra*, which reads *Abdülhamīd Hān bin Ahmed el-muzaffer dāimā* (Abdülhamid Khan son of Ahmed the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. In Sultan Abdülhamid's *tuğra*, the title *Şāh* used in the second type of Mustafa III's *tuğra* has again been dropped. A border formed from flowers and foliage rendered in gold, pink and blue surrounds the *tuğra* on three sides. The triangular field enclosed by this frame, the inner and outer *beyzes* of the *tuğra* and the spaces between the *tuğs* are gilded with floral patterns. The *hatt-i hümāyūn* has been placed above the *tuğs* and is enclosed in an illuminated panel shaped like a *serlevha*. To the right of the *tuğra* a rosette has been drawn in red, blue and gold and contains a pattern of interweaving arabesques featuring split-leaf palmettes.

This *fermān* was issued at the request of the *Dārüssaāde Ağası* Beşir Ağa in his role as Supervisor of the Pious Endowments of the Haremeyn, which included the endowments of the Ayasofya Mosque in Istanbul and its twenty-four subsidiary places of worship. The trustee (*mütevelli*) of these endowments, Ahmed Efendi, had complained that the regulations governing the passing on of the endowments' rented property to the inheritors of deceased tenants were no longer being observed. The present document confirms the regulations in force since the time of Sultan Mehmed II.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2295.
Transferred from the Museum of Antiquities in March 1915.

Babinger 1975, p. 15.

55 Sultan I. Abdülhamid tuğralı berat

İstanbul, 7 Cemaziyelevvel 1189 (6 Temmuz 1775)
Altın yaldız ve zerefşanlı siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 7 satır
164,5 × 67 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş olan tuğra sadeliğiyle göze çarpmakta, metnin hattı ise zerafetiyle dikkati çekmektedir.

Berat, Hazine Başdefterdarı Hacı Mehmed Emin Recaî'nin isteğiyle verilmiştir. İstanbul'a bir mektep, bir sebil ve bir çeşme yaptıran Mehmed Emin Efendi'ye, yeni vakfının ihtiyaçlarını sağlamak üzere Halkalı Suyu adlı dereden bir masura tatlı su alması için izin verilmiştir.

Ayşegül Nadir Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

55 *Berāt* of Sultan Abdülhamid I

Istanbul, 7 Cemaziyelevvel 1189 (6th July 1775)
Turkish text in gold and black ink sprinkled with *zereşān*
Celī dīvānī script, 7 lines
164.5 × 67 cm.

The undecorated *tuğra* is drawn in gold, the main decorative effort having gone into the splendid calligraphy.

The *berāt* was issued at the request of the Chief Registrar of the Treasury, Hacı Mehmed Emin Recai, who was in the process of building a school, a *sebīl* and a fountain in Istanbul. The document gives Mehmed Emin Efendi permission to draw off one 'spout' of drinking water from a stream called the Halkalı Suyu near his new foundation in order to supply its needs.

Ayşegül Nadir Collection.

Unpublished.

56 Sultan III. Selim tuğralı ferman

İstanbul, 12 Ramazan 1208 (13 Nisan 1794)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 21 satır
87 × 53 cm.

'Selim Han bin Mustafa el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. İç beyze ve serenin sol kısmındaki çizgiler, metinde geçen harf uzantıları olmayıp tuğra şeklini tamamlamak amacıyla çizilmişlerdir. Harflerin arası kırmızı, mavi, portakal ve sarı renkler ile doldurulmuş olup üzerleri zeminin bir ton koyusuyla desenlendirilmiştir. Tuğranın üzerinde bir üçgen oluşturan tezhip, mavi, pembe ve altın yaldız ile yapılmış halkâr desenlidir. Bu halkârın içinde tuğranın sağ tarafında tâlik hat ile yazılan hatt-ı hümâyun, serlevha tarzında tezhiplenmiştir. Tuğra süslemesinin iki yanında kalan boşluğa ise altın yaldız ile güller yapılmıştır.

Evkaf müfettişine hitaben çıkarılan ferman, Köprülü Mehmed Paşa vakfının mütevellisi olan Mehmed Said Bey'in Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz üzerine hazırlanmıştır. Köprülü Mehmed Paşa evkafından olan İstanbul, Çemberlitaş semtindeki Vezirhanı adıyla bilinen han odalarındaki kiracılar ile, defterlerde kayıtlı kiracıların ayrı ayrı kişiler olduğu, esas kiracıların daha fazla gelir temin etmek amacıyla dükkân ve odaları başka şahıslara kiraya verdikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle verilen fermanda, başka vakıflara ait hanların kira usûlleri takip edilerek, Vezirhanı'nda kiracı olanların vakıf kira şartlarına uymaları emrolunmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2247.
Müzeye, Köprülü Kütüphanesinden Eylül 1914 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

56 *Fermān* of Sultan Selim III

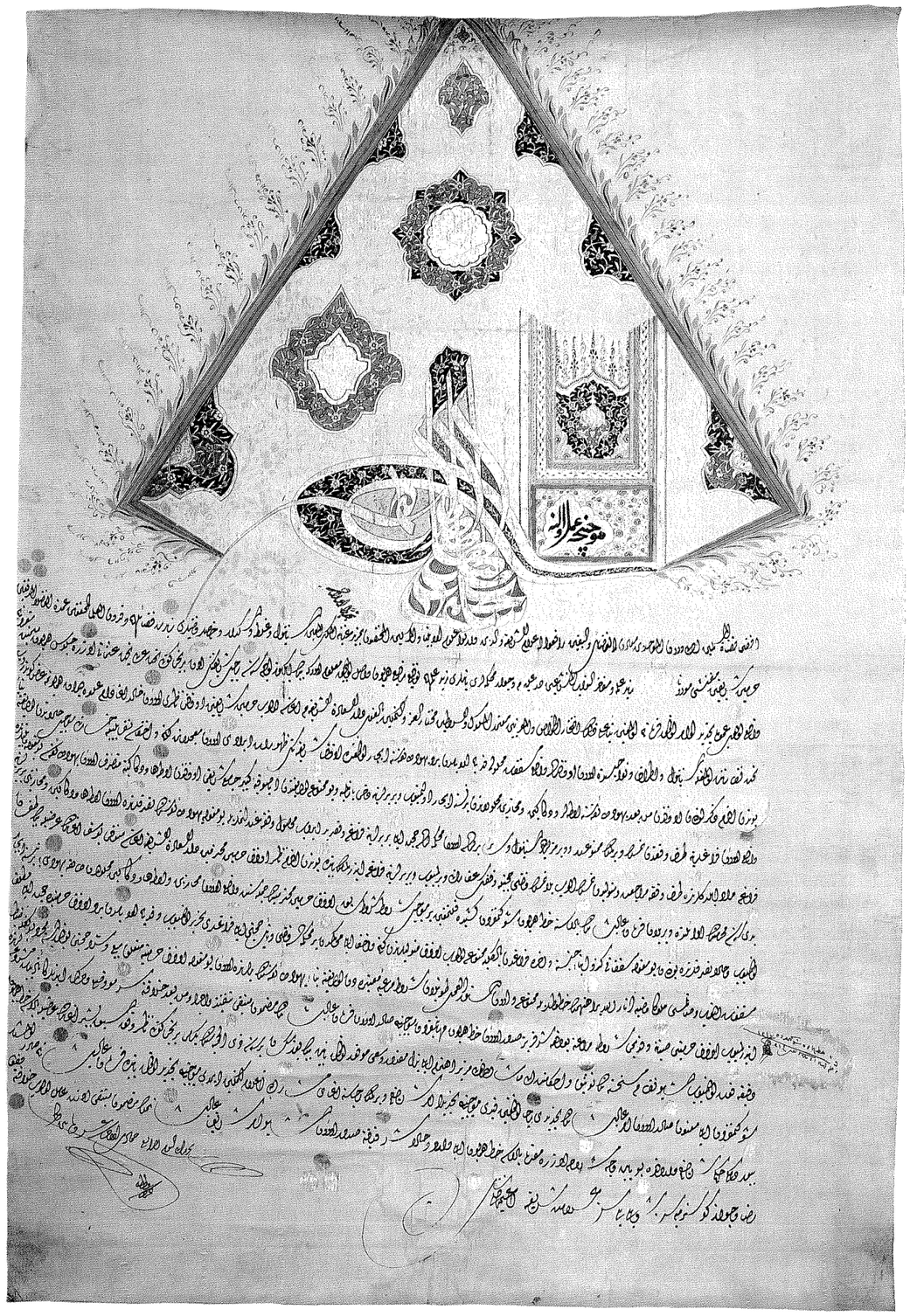
Istanbul, 12 Ramazan 1208 (13th April 1794)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 21 lines
87 × 53 cm.

The *tuğra*, which reads *Selīm Hān bin Mustafā el-muzaffer dāimā* (Selim Khan son of Mustafa the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. The line defining the inner *beyze* and those filling the left-hand part of the *sere* do not represent letters, but are included to complete the form of the *tuğra*. The spaces within the *tuğra* have been filled with red, blue, orange and yellow paint and covered with patterns in a darker shade of the same colour. A three-sided field above the *tuğra* is gilded with a floral pattern picked out in blue and pink. Within this field and to the right of the *tuğra*, the *hatt-i hümāyūn*, written in *ta'lik* script, is set within a frame shaped like a *serlevha*. A large gilt rose has been placed on either side of the *tuğra* illumination.

Addressed to the inspector of Pious Endowments, the *fermān* concerns the Vezir Hanı in the Çemberlitaş district of Istanbul, which was one of the properties owned by the Pious Foundation (*vakıf*) set up by Köprülü Mehmed Paşa in the seventeenth century. The administrator of the *vakıf*, Köprülüzade Mehmed Said Bey, had reported that the complicated system of tenancies and sub-tenancies which regulated the letting of individual units within the building was leading to incidences of extortion and had asked for this to be outlawed. This was done on the basis of similar cases in other *vakıf*-owned commercial buildings.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2247.
Transferred from the Köprülü Library in September 1914.

Unpublished.

57 Sultan III. Selim tuğralı ferman

İstanbul, 4 Cemaziyelâhır 1210 (16 Aralık 1795)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 15 satır
77 × 53 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın seresi ve tuğları arasındaki boşluklar mavi, portakal ve pembeyle doldurulmuştur. Dış beyzeden başlayıp tuğranın kollarına kadar uzanan boşluk ile tuğların üstü kobalt mavisi zemin üzerine yaldız, pembe, sarı, ve kırmızıyla yapılmış çiçekler ile bezenmiştir. Tuğranın üzerinde bir üçgen oluşturan tezhipli çerçevenin içi, kâğıdın tabiî rengi üzerine yapılmış altın halkâr desenlidir. Bu halkâr üzerine değişik formlu tam ve yarım paftalar yerleştirilmiştir. Tuğra tezhibine çarpıcı bir görünüm kazandıran bu paftalarda altın yaldız ve çok renkli bir tezhibe yer verilmiştir. Tuğranın sağında yer alan hatt-ı hümâyun ise serlevha tarzında tezhiplenmiştir.

Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Halid Ağa'nın Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz üzerine hazırlanan ferman, İstanbul'daki Galata, Üsküdar, Haslar kadıları, Haremeyn müfettişi ve civar mahkemelerin naiblerine hitaben yazılmıştır. Belge, daha evvel verilmiş bir fermanı yenilemekte ve Ayasofya Camii vakfına ait dükkânları kiralayan bazı şahısların kendi aralarında kira alışverişi yapmalarını yasaklamaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2334.
Müzeye, Asar-ı Atika Müzesinden Mart 1914 de gelmiştir.

Umur 1980, res. 255.

57 *Fermān* of Sultan Selim III

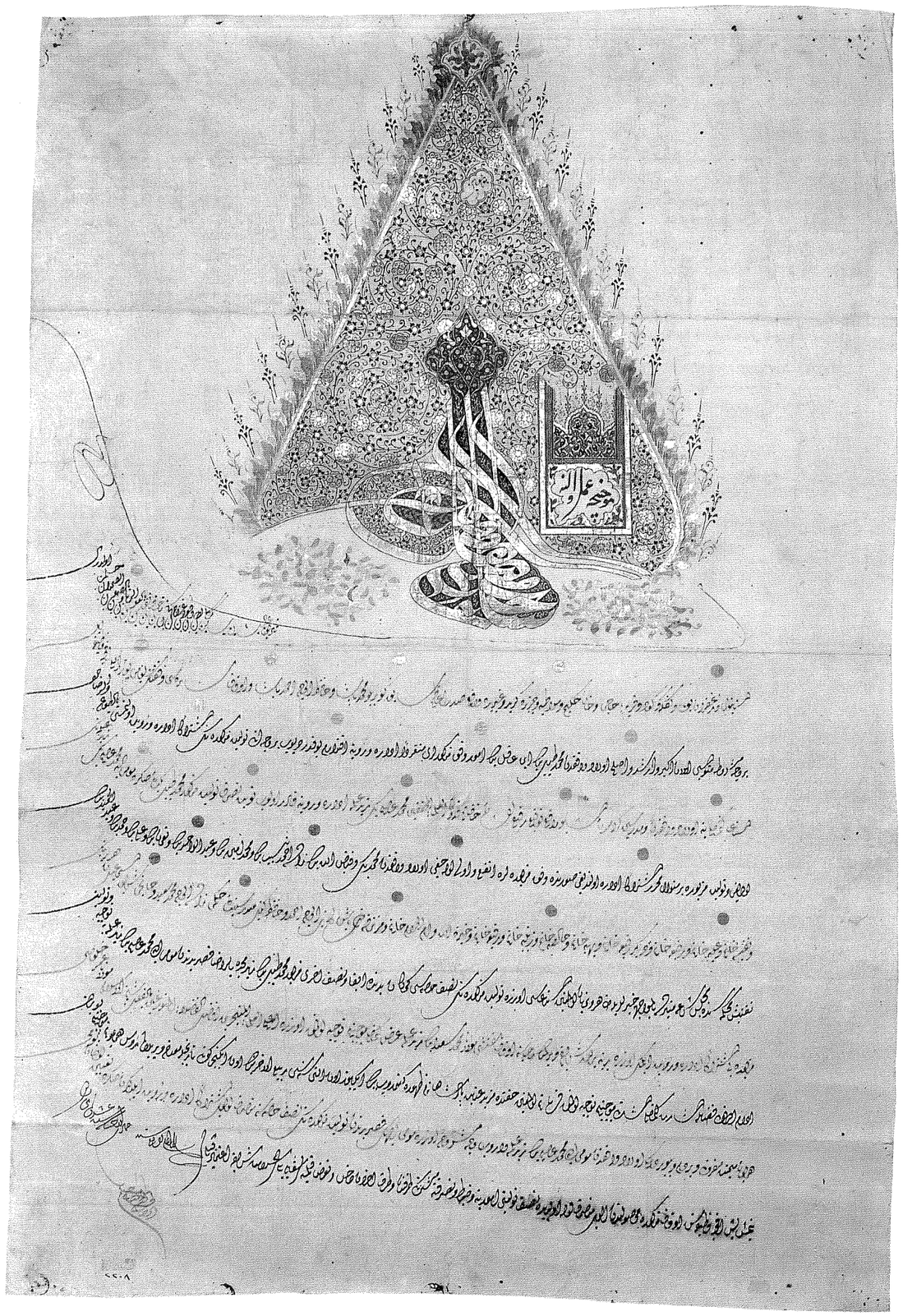
Istanbul, 4 Cemaziyelâhır 1210 (16th December 1795)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 15 lines
77 × 53 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The inner *beyze*, the spaces within the *sere* and between the *tuğs* are filled with light blue, orange and pink paint. The outer *beyze* and the space between the *kols* are filled with cobalt blue and overlaid with a floral pattern in gold, pink, yellow and red, as is the area above the *tuğs*. A three-sided field enclosed by an elaborate frame and rising around and above the *tuğra* is gilded with a floral pattern. Within this field differently shaped cartouches have been placed, which have multi-coloured fields overlaid wih a floral pattern or fields of plain gold. The *hatt-i hümāyūn*, enclosed in a frame shaped like a *serlevha*, is on the right of the *tuğra*.

Addressed to various religious and judicial authorities in Istanbul and the surrounding area, the *fermān* was issued in response to a request from the *Dārüssaāde Ağası*, Halid Ağa, in his role of Supervisor of the Pious Endowments of the Haremeyn, which included many of the Imperial foundations of Istanbul. The *fermān* confirms an earlier one which prohibited certain tenants from transferring property rented from the pious endowments of the Ayasofya Mosque to others.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2334.
Transferred from the Museum of Antiquities in March 1914.

Umur 1980, ill. 255.

58 Sultan III. Selim tuğralı berat

İstanbul, 7 Cemaziyelâhır 1216 (15 Ekim 1801)
Siyah ve kırmızı mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 11 satır
78,5 × 53,5 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Harflerin arası mavi ve kırmızıyla doldurulmuş, üzerlerine beyaz ile bitkisel motifler yapılmıştır. Dış beyzeyle tuğranın üstünde bir üçgen oluşturan tezhipte mavi, kırmızı ve altın yaldız ile kıvrım dallar ve çiçeklere yer verilmiştir. Tuğranın sağında yer alan hatt-ı hümâyun serlevha tarzında tezhiplenmiştir. Tuğranın iki yanına ise altın ve gümüş yaldız ile çiçek ve yapraklardan oluşan desenler yapılmıştır.

Berat, İstanbul, Girit adası ve Anadolu'nun çesitli bölgelerinde Köprülü Mehmed Paşa ile Fazıl Ahmed Paşa'nın vakıflarının mütevellisi olan Mehmed Tayyib ibn Akil Bey'in verdiği istida üzerine hazırlanmıştır. Mehmed Tayyib Bey'in yaşının ilerlemesi nedeniyle vakfı tek başına idare edemediğini beyan etmesi üzerine yukarıda adı geçen vakıfların mütevelliliği ve tevliyet-i vakfın yarım hissesi yine Köprülü'lerden Mehmed Asım Bey'e verilmiştir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2230.
Müzeye, Köprülü Kütüphanesinden Eylül 1915 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

58 *Berāt* of Sultan Selim III

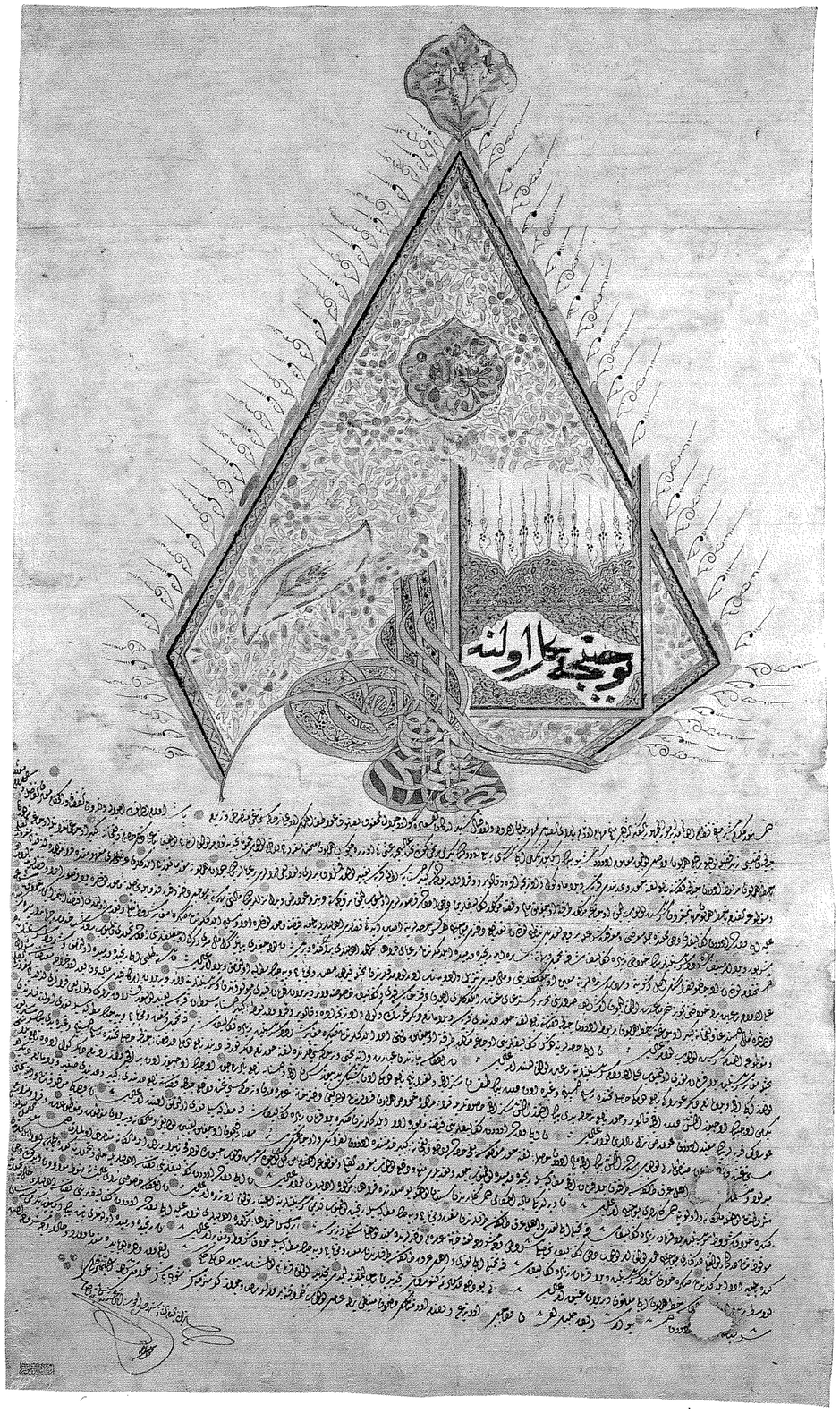
Istanbul, 7 Cemaziyelâhır 1216 (15th October 1801)
Turkish text in black and red ink
Dīvānī kırması script, 11 lines
78.5 × 53.5 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters in the *sere* and between the *tuğs* are filled with blue or red paint overlaid with floral patterns in white. The decoration of the outer *beyze* and the three-sided zone surmounting the *tuğra* is executed in blue, red and gold and is a development of the pattern of spiralling tendrils bearing stylized flowers and leaves which was part of the traditional Ottoman repertoire. The *hatt-i hümāyūn* is placed to the right of the *tuğra* and is enclosed in a frame in the form of a *serlevha*. On either side of the base of the *tuğra* a pattern of flowers and leaves has been applied in gold and silver gilt.

The *berāt* ratifies the appointment of a new trustee (*mütevellī*) to the Pious Endowments established by Köprülü Mehmed Paşa, Fazıl Ahmed Paşa and other members of the Köprülü family and consisting of property in Istanbul, on the island of Crete and in various parts of Anatolia. A member of the Köprülü family called Mehmed Tayyib Bey, son of Akil Bey, holding the post of trustee, was now too old to carry out his duties unaided. He had requested that another descendant of the Köprülüs, Mehmed Asım Bey, be appointed as co-trustee.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2230.
Transferred from the Köprülü Library in September 1915.

Unpublished.

59 Sultan IV. Mustafa tuğralı ferman

İstanbul, 2 Zilhicce 1222 (31 Ocak 1808)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 22 satır
83 × 48,5 cm.

'Mustafa Han bin Abdülhamid el-muzaffer daima' yazılı tuğra altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Harflerin arası turuncu, mavi ve eflâtun ile doldurulmuş, üzerleri zeminin bir ton koyusuyla desenlendirilmiştir. Tuğranın üzerinde yer alan gümüş ve altın yaldız ile yapılmış halkârlı zemine, içleri çiçekli değişik formlu iki pafta yerleştirilmiştir. Çok kalın bir kalem ile yazılmış olan hatt-ı hümâyun, serlevha tarzında tezhiplenmiştir.

Tırhala valisi ve Çatalca (şimdi Yunanistan'da Pharsala) kadısına hitaben çıkarılan ferman, Tesalya ile Korent Körfezi'nin kuzey kıyısı arasındaki dağlarda bulunan köylerin serbestiyet statüsüne dairdir. Bu statüye göre köylüler, sadece Kayıkhane-i kebir'e ait olan yıllık vergiler ve devlete ait diğer vergileri ödemekle mükellef idiler. Bunun dışında, Kayıkhane neferleri ve diğer memurların, köylülerin işlerine müdahale etmeye hakları olmadığı bildirilmektedir. Belge, Sultan Mustafa tahta çıktığında verilmiştir ve 1805 tarihli bir fermanı yenilemektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2262.
Müzeye, Asar-ı Atika Müzesinden Mart 1915 de gelmiştir.

Umur 1980, res. 262.

59 *Fermān* of Sultan Mustafa IV

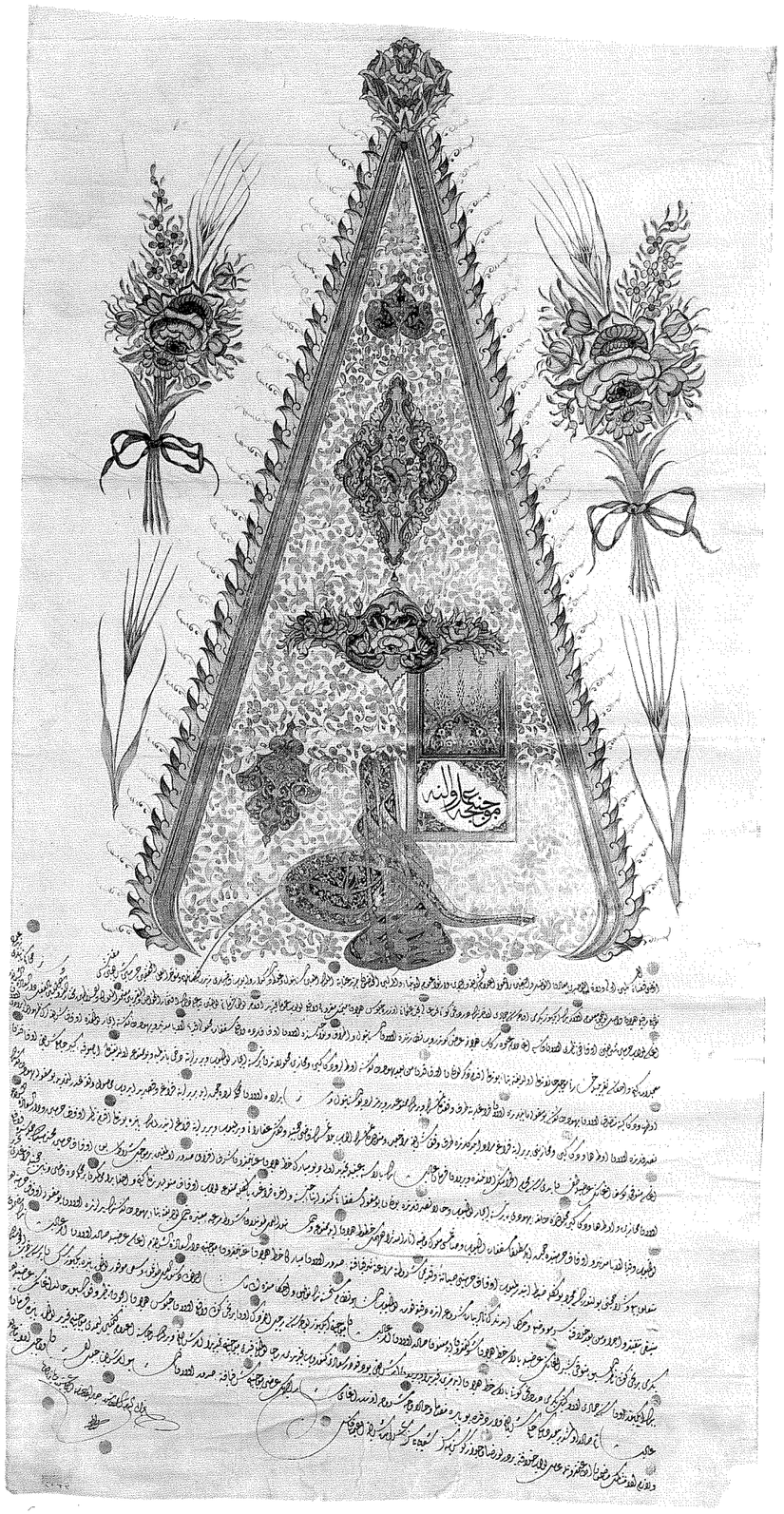
Istanbul, 2 Zilhicce 1222 (31st January 1808)
Turkish text in black ink
Dīvānī script, 22 lines
83 × 48.5 cm.

Composed of the words *Mustafā Hān bin Abdülhamīd el-muzaffer dāimā* (Mustafa Khan son of Abdülhamid the Ever Victorious), the *tuğra* is drawn in gold and outlined in black. The spaces between the letters are filled with orange, blue and lilac paint covered with patterns in darker tones of the same colours. Two differently shaped cartouches containing flowers have been placed on the gold and silver patterns above the *tuğra*. The *hatt-i hümāyūn*, written with a thick pen, is framed by a pencil in the form of a *serlevha*.

The *fermān* is addressed to the governor of Tirhala, the Ottoman province approximating to Thessaly, and to the *kadı* of Çatalca (now Pharsala). On the occasion of his accession, the Sultan is renewing a *fermān* originally issued in 1805 which confirmed the autonomous status (*serbestiyet*) of a group of villages in the mountains between Thessaly and the north coast of the Gulf of Corinth. So long as they paid their annual dues to the Imperial boat-house and other taxes which went to the central treasury, they were to be free of any interference from government officials.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2262.
Transferred from the Museum of Antiquities in March 1915.

Umur 1980, ill. 262.

60 Sultan II. Mahmud tuğralı ferman

İstanbul, 6 Cemaziyelâhır 1224 (19 Temmuz 1809)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 15 satır
105,5 × 52,5 cm.

'Mahmud Han bin Abdülhamid el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Sultan II. Mahmud'un ilk saltanat yılı içinde çekilen tuğra, daha sonraki yıllarda hattat Mustafa Rakım ile yeni bir boyut ve estetik kazanacak olan tuğralara benzememekte olup eski tuğra çekme geleneğiyle hazırlanmıştır. Harflerin araları değişik renk zemin üzerine pembe, mavi, sarı çiçek motifleriyle bezenmiştir. Tuğranın üzerinde, altın yaldız ve kavuniçiyle yapılan çerçeve, pembe, mavi ve kavuniçi yaprak motifleriyle süslenmiştir. Çerçevenin içine halkâr yapılmış, bu zeminde yer alan hatt-ı hümâyun, serlevha tarzında tezhiplenmiştir. Çeşitli renklerde yapılmış olan güllerden ve rumîlerden oluşan paftalar, tuğra tezhibini daha da zenginleştirmektedir. Tuğranın iki yanında kalan boşluklara ise değişik renkli çiçeklerden oluşan iki buket ile iki lâle motifi simetrik olarak yapılmıştır.

Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Kasım Ağa'nın gönderdiği arz üzerine hazırlanan ve II. Mahmud tahta çıktığında verilen ferman, 57 no. lu belgenin tekrarıdır. İstanbul, Galata, Üsküdar ve Eyüp kadıları, Haremeyn müfettişi ve mahkeme naiblerine hitaben çıkarılan belge, Ayasofya Camii evkafından olan kiraya verilmiş binalar hakkındadır. Evkafa ait binaların, mütevellilerin bilgisi olmadan el değiştirmesinden dolayı, gelirlerin tamamı toplanamamaktadır. Fermanda, kadılara ve diğer ilgililere bu duruma müsaade etmemeleri bildirilmektedir.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2294. Müzeye, Asar-ı Atika Müzesinden Mart 1914 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

60 *Fermān* of Sultan Mahmud II

Istanbul, 6 Cemaziyelâhır 1224 (19th July 1809)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 15 lines
105.5 × 52.5 cm.

The *tuğra*, which reads *Mahmūd Hān bin Abdülhamīd el-muzaffer dāimā* (Mahmud Khan son of Abdülhamid the Ever Victorious), is drawn in gold and outlined in black. Dating from the first year of Mahmud II's reign, this *tuğra* follows the existing style of design. In later years the calligrapher Mustafa Rakım introduced new proportions and aesthetic principles into the composition of Sultan Mahmud II's *tuğra*.

The spaces within the *tuğra* are filled with a variety of colours overlaid with flower motifs in pink, blue and yellow. A frame in gold and dark yellow bearing pink, blue and dark yellow leaf motifs has been set over the *tuğra* and encloses a field gilded with a floral pattern, on which the *hatt-i hümāyūn* has been placed and surrounded by a panel of illumination resembling a *serlevha*. The decoration of this area above the *tuğra* is completed by a number of patches of various colours decorated with arabesque or rose motifs. On either side of the *tuğra* illumination a bunch of flowers and a single tulip have been placed, forming a symmetrical pattern.

This *fermān* is a re-issue of cat. no. 57 in the sequence. The present document was issued on the accession of Mahmud II and in response to a request from Kasım Ağa, the *Dārüssaāde Ağası*, acting in his role of Supervisor of the Pious Endowments of the Haremeyn. The *fermān*, addressed to the *kadıs* of Istanbul and the surrounding towns, the inspector of Pious Endowments of the Haremeyn and other juridicial authorities in and around the capital, concerns the fate of the rented property which formed part of the pious endowments of the Ayasofya Mosque. The addressees are forbidden from approving transfer of property belonging to the Ayasofya foundation without the knowledge of its administrators, as they are thereby helping to defraud the foundation of part of its income.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2294. Transferred from the Museum of Antiquities in March 1914.

Unpublished.

61 Sultan II. Mahmud tuğralı ferman

İstanbul, 19 Cemaziyelevvel 1237 (11 Şubat 1822)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 24 satır
96 × 55 cm.

II. Mahmud'un bu tuğrası, daha evvelki tuğralarından değişik olup, Sultan'ın hat hocası Mustafa Rakım tarafından çekilmiştir. Zamanının en başarılı hattatlarından olan Mustafa Rakım'ın yarattığı bu ahenkli form, daha sonraki padişahların tuğralarında da kullanılmaya devam etmiştir. Altın yaldız ile çekilmiş ve siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın harf boşlukları çeşitli renklerde boyanmış, üzerlerine bitkisel motifler yapılmıştır. Tuğranın iki yanından yuvarlak olarak başlayıp yukarıda üçgen şeklinde biten turuncu, sarı ve altın yaldız ile yapılmış çerçevenin içi halkâr desenlidir. Bu halkâr üzerinde değişik formlu ve tezhipli paftalar ile sağ tarafta serlevha tarzında tezhipli hatt-ı hümâyun bulunmaktadır.

Ferman, Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Hafız İsa Ağa'nın Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz üzerine hazırlanmıştır. Rumeli kazaskeri, Istanbul kadısı ve Haremeyn müfettişine hitaben çıkarılan belge, Sultan III. Selim'in 1788/9 tarihinde verdiği ve Sultan II. Mahmud tahta çıktığında onaylanmış olan bir fermanı yenilemektedir. Önceki belgeler, Ayasofya Camii ve ona bağlı 24 cami ve mescidin evkafına ait olan dükkânlar ve diğer binalar hakkında yazılmıştı. Vakfın kiracılarından birinin ölümünde malın varislere intikalinin altı ay içinde gerçekleştirilmesi icabetmekteydi. Altı aylık müddet dolduğunda Ayasofya evkafı görevlileri binayı diğer isteyenlere kiralamakta serbesttiler. Evkafın mütevvelli kâtiplerinden Seyyid Mehmed Tahir, bu kurala riayet edilmediğini haber vermiş ve bu ferman evkafın haklarını korumak amacıyla çıkarılmıştır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2389. Müzeye, Asar-ı Atika Müzesinden Mart 1914 de gelmiştir.

Yayınlanmamıştır.

61 *Fermān* of Sultan Mahmud II

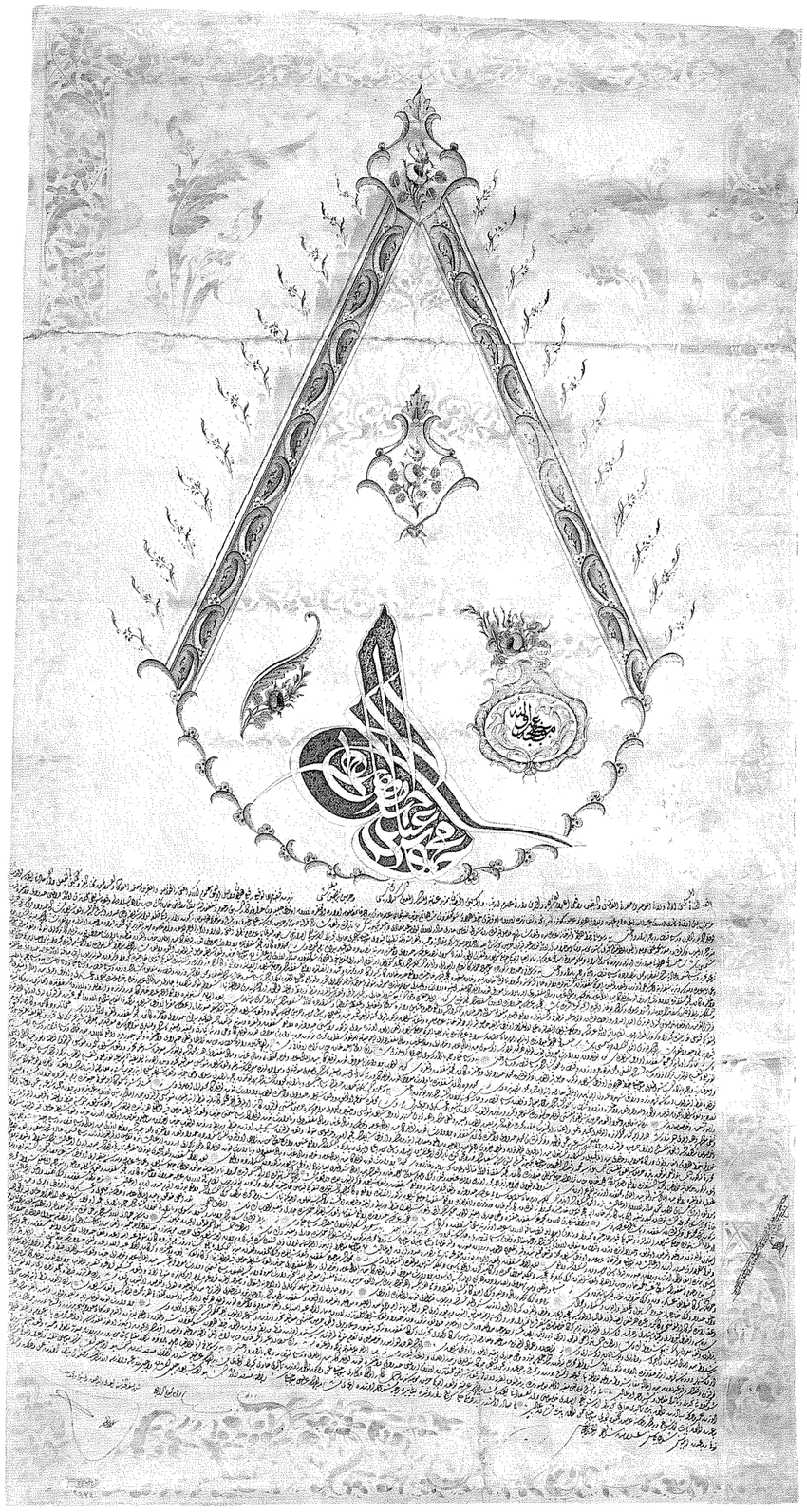
Istanbul, 19 Cemaziyelevvel 1237 (11th February 1822)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 24 lines
96 × 55 cm.

This *tuğra* differs in its layout from the earlier examples from Mahmud II's reign and was designed by the Sultan's calligraphy teacher, Mustafa Rakım. Rakım Efendi's designs were highly regarded during his own time and formed the basis of the *tuğras* of later Ottoman Sultans. Here the *tuğra* is drawn in gold and outlined in black, and the spaces within it are filled with orange, pink and pale blue paint decorated with hatching or floral patterns in darker shades of the same colour. An elaborate frame rises above the *tuğra*, enclosing a field gilded with floral patterns. Several cartouches, decorated with flowers and in a variety of colours, have been placed on this field. To the right of the *tuğra*, a panel in the shape of a *serlevha* contains the *hatt-i hümāyūn*.

This *fermān* was issued at the request of the *Dārüssaāde Ağası* Hafız Isa Ağa in his role of Supervisor of the Pious Endowments of the Haremeyn, which included some of the Imperial foundations of Istanbul. It is addressed to the *kazasker* of Rumelia, the *kadı* of Istanbul and the inspector of the Pious Endowments of the Haremeyn, and renews a *fermān* of Sultan Selim III issued in 1788/9 which was confirmed upon the accession of Mahmud II. These *fermāns* were concerned with the shops and other properties which formed part of the pious endowments of the Ayasofya Mosque and its twenty-four dependent mosques. They stated that if the tenant of one of these properties died, his heirs had six months to decide whether to continue the tenancy of the property or not. Once this six-month period had elapsed, the Ayasofya foundation's administrators could let the property to someone else. However, one of the clerks to the endowments' administrators, Seyyid Mehmed Tahir, had reported that this regulation was not being followed and a new *fermān* has had to be issued in order to protect the rights of the foundation.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2389. Transferred from the Museum of Antiquities in March 1914.

Unpublished.

62 Sultan II. Mahmud tuğralı ferman

İstanbul, 4 Safer 1241 (18 Eylül 1825)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 44 satır
101,5 × 53,4 cm.

Altın yaldız ile çekilmiş ve siyah ile tahrirlenmiş olan tuğranın alt kısmından oval olarak başlayıp yukarıda bir üçgen oluşturan çerçevenin içi, altın yaldız ile halkâr desenli olup renkli çiçek ve yapraklar ile süslenmiştir. Tuğranın sağında, halkâr içinde yer alan hatt-ı hümâyun ise çok zarif oval bir çerçeve içine alınmıştır. Sol kısımdaki yazı bitişleri dışında altın yaldız halkâr bir bant içine alınan ferman kâğıdının, tuğra süslemesi dışında kalan boşluklarına da yaldız ile çiçek buketleri yapılmıştır.

Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkafı Nazırı Abdullah Ağa'nın Divan-ı Hümâyun'a gönderdiği arz üzerine hazırlanan ferman Üsküdar kadısına hitaben verilmiştir. Sultan III. Mustafa'nın 1759–63 arasında yaptırdığı İstanbul Lâleli Camii külliyesinin vakfına gelir temin eden bina, dükkân, arsa, bağ, bahçe ve iskelelerden alınan çeşitli vergiler hakkındadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2304.
Müzeye, Müze Kâtibi Kemaleddin Bey tarafından Eylül 1920 de getirilmiştir.

Yayınlanmamıştır.

62 *Fermān* of Sultan Mahmud II

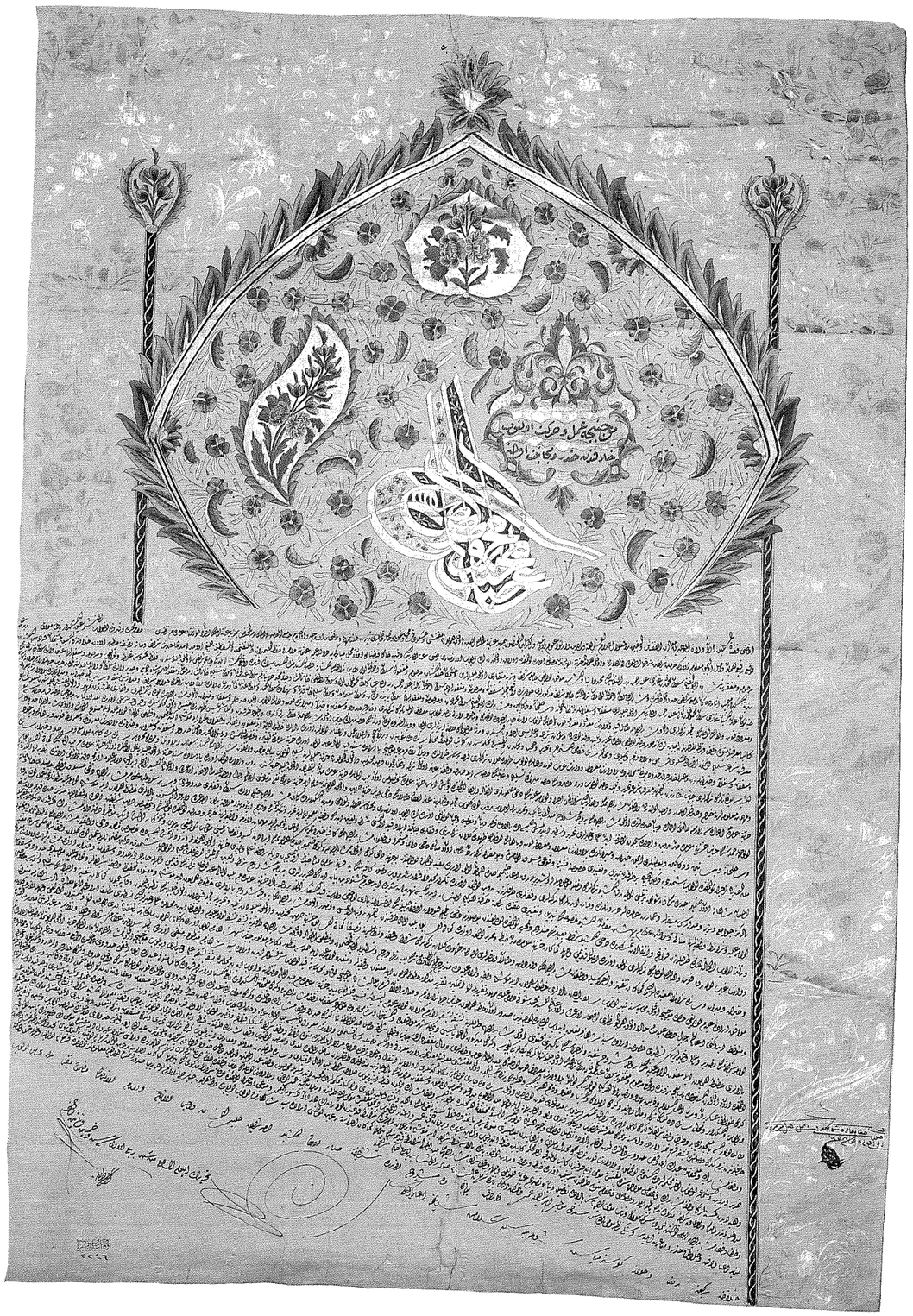
Istanbul, 4 Safer 1241 (18th September 1825)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 44 lines
101.5 × 53.4 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and outlined in black and is enclosed by an elaborate frame, oval below and triangular above. The area within the frame is gilded with floral designs on which are set various leaf and flower motifs. On the right an oval panel surrounds the *hatt-i hümāyūn*. Where space allows, the margins of the document are decorated with a wide band of gilding and leaf and flower motifs have been applied in gold in the remaining spaces.

This *fermān* was issued at the request of the *Dārüssaāde Ağası* Abdullah Ağa in his role as Supervisor of the Pious Foundations of the Haremeyn and is addressed to the *kadı* of Üsküdar. It concerns the various revenues from that district which had been devoted by Sultan Mustafa III to the mosque he had built near the Laleli Fountain in Istanbul between 1759 and 1763.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2304.
Brought to the Museum by its Secretary Kemaleddin Bey in September 1920.

Unpublished.

63 Sultan Abdülmecid tuğralı ferman

İstanbul, 7 Rebiyülevvel 1256 (9 Mayıs 1840)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 37 satır
77,5 × 54 cm.

'Abdülmecid Han bin Mahmud el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiş, siyah ile tahrirlenmiştir. Tuğradaki iç beyze ve üçüncü tuğ, şekli tamamlamak amacıyla yapılmıştır. Harf boşlukları kobalt mavisi, kırmızı ve altın yaldız ile doldurulmuş, üzerlerine çiçek motifleri konulmuştur. Tuğrayı oldukça geniş bir kavis ile çevreleyen renkli yapraklardan oluşan çerçevenin içi, yine çok renkli yaprak ve çiçekler ile süslenmiştir. Ayrıca zeminde yer alan barok çerçeveli hatt-ı hümâyun ve çiçek buketleriyle bezenmiş iki pafta, süslemeyi daha da zenginleştirmektedir. Ferman kâğıdında tuğra süslemesi dışında kalan tüm boşluklar halkâr ile doldurulmuştur. Çerçevenin yanlarında, siyah ve altın yaldız ile yapılmış, üzeri çiçek motifleriyle süslü iki sütun görülmektedir.

İstanbul'da, Galata ve haslar kadılarına ve bazı diğer görevlilere çıkarılan fermanda, Fatih Sultan Mehmed'den bu yana vakıf kuran tüm Osmanlı padişahlarının ve valide sultanların vakıflarına mütevelli olanların ölümleri halinde veraset işlerinin şahitler, müfettişler ve mahkeme naibleri huzurunda yapılması, yapılan işlemlerin eksiksiz olarak vakıf defterlerine kaydedilmesi emrolunmaktadır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 2319.
Müzeye, Ayasofya Mahzeninden Kasım 1915 de gelmiştir.

Umur 1980, res. 272.

63 *Fermān* of Sultan Abdülmecid

Istanbul, 7 Rebiyülevvel 1256 (9th May 1840)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 37 lines
77.5 × 54 cm.

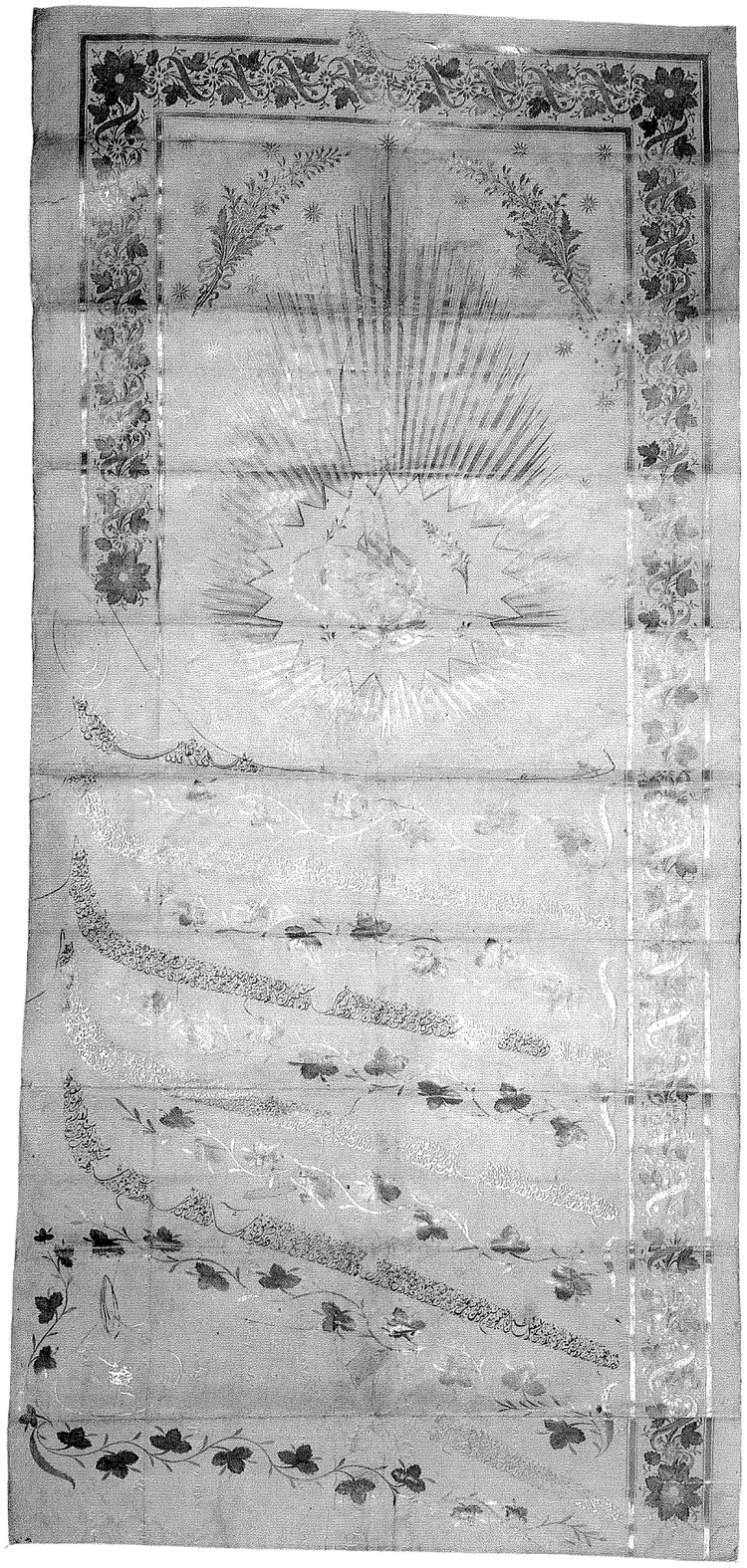
The tuğra, which reads *Abdülmecīd Hān bin Mahmūd el-muzaffer dāimā* (Abdülmecid Khan son of Mahmud the Ever Victorious) is drawn in gold and outlined in black. The inner *beyze* and the third *tuğ* do not represent actual letters but have been introduced in order to complete the established form of the *tuğra*.

The spaces between the letters of the *tuğra* have been filled with cobalt blue, red and gold, over which floral motifs have been painted. The *tuğra* is framed by a wide arch formed from multi-coloured leaves attached to a gold strip. Within this arch and on a natural ground decorated with multi-coloured leaves and flowers lie two cartouches containing floral sprays on a gold field and the Sultan's *hatt-i hümāyūn*, which is contained within a baroque frame. Two staffs drawn in black and gold and topped with floral motifs have been placed on either side of this ensemble. The margins of the document are gilded overall with a pattern of flowers and foliage.

The *fermān* is addressed to a number of religious and legal officials in Istanbul and the surrounding area. It concerns the administration of the estates of the trustees (*mütevellīs*) of *vakıfs* established in the capital by Ottoman Sultans and their mothers since the time of Mehmed the Conqueror.

Museum of Turkish and Islamic Arts 2319.
Transferred from the storeroom of the Ayasofya Mosque in November 1915.

Umur 1980, ill. 272.

64 Sultan Abdülmecid tuğralı berat

İstanbul, 21 Rebiyülâhır 1260 (10 Mayıs 1844)
Altın yaldız ve kırmızı mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celi divanî hat, 6 satır
163,5 × 76,5 cm.

Çok köşeli elips bir yıldız içine yerleştirilmiş olan tuğra, altın yaldız ile çekilmiştir. Tuğranın dört köşesine, Abdülmecid'in genellikle paralar ve kitabeler üzerindeki tuğralarında kullanılan çiçekler yapılmıştır. Çok zarif ve aynı zamanda çarpıcı bir süslemeye sahip olan belgede, elips şeklindeki yıldızın etrafında yine altın yaldız ile yapılmış ışık şuaları görülmektedir. Berat kâğıdının üç yanını, üç değişik tonda altın yaldızın kullanıldığı kurdela, yaprak ve çiçeklerden oluşan bir bant çevrelemektedir. Metnin satır araları da altın yaldız yapraklar ile süslenmiştir.

Medine'de Ravza-ı Mutahhara'da (Hz. Peygamber'in kabrinde) fahrî feraşet makamının çok az bir hissesi, bu berat ile Sultan Abdülmecid'in kızlarından, 1843 yılında doğup 1915 yılında ölen Cemile Sultan'a verilmiştir. Feraşet makamının bir kıratı veya onaltıncı hissesine sahip olan Şehzade Mustafa'nın ölümünde, Sultan Abdülmecid, Şehzade'nin hissesini kızlarından dördü arasında taksim etmiştir.

Nadide Türegün Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

64 *Berāt* of Sultan Abdülmecid

Istanbul, 21 Rebiyülâhır 1260 (10th May 1844)
Turkish text in gold and red ink
Celī dīvānī script, 6 lines
163.5 × 76.5 cm.

The *tuğra* is drawn in gold and is set within an oval cartouche whose zigzag border gives it the appearance of a star. It is set off by four sprays of flowers which are familiar from Sultan Abdülmecid's coins and inscriptions. The star-like cartouche is set within a sunburst on a starry field. The top of the document is framed on three sides by a border of flowers, ribbons and leaves, which continues down the right-hand margin. A further pattern of tendrils bearing leaves intersperses the lines of the text. The decoration, both striking and elegant, is in three colours of gold.

The *berāt* grants a tiny share of the honorary post of sweeper at the Tomb of the Prophet in Medina to one of the daughters of Sultan Abdülmecid, the Princess Cemile (b. 1843, d. 1915). Upon the death of Prince Mustafa, who held a '*kırat*' or sixteenth share of the post of sweeper, Abdülmecid had divided this share between four of his daughters.

Nadide Türegün Collection.

Unpublished.

65 Sultan Abdülmecid tuğralı berat

İstanbul, Receb sonları 1277 (2–11 Şubat 1861)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 11 satır
110 × 69,3 cm.

Tuğra altın yaldız ile çekilmiştir ve tezhipsizdir. Metnin görkemli ve zarif hattı, beratın başlıca dekoratif unsuru olarak göze çarpmaktadır.

Berat, Adliye Meclisi Başkâtibi Ahmed Midhat Efendi'nin bu görevde iken gösterdiği üstün başarısı dolayısiyle, 1277 yılı Recebinin 25. gününden itibaren (6 Şubat 1861), vezirlik rütbesiyle Niş eyaleti valiliğine tayin edildiği ve 4. rütbe Mecidiye nişânıyla onurlandırıldığı hakkındadır.

Muvaffak Akçit Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

65 *Berāt* of Sultan Abdülmecid

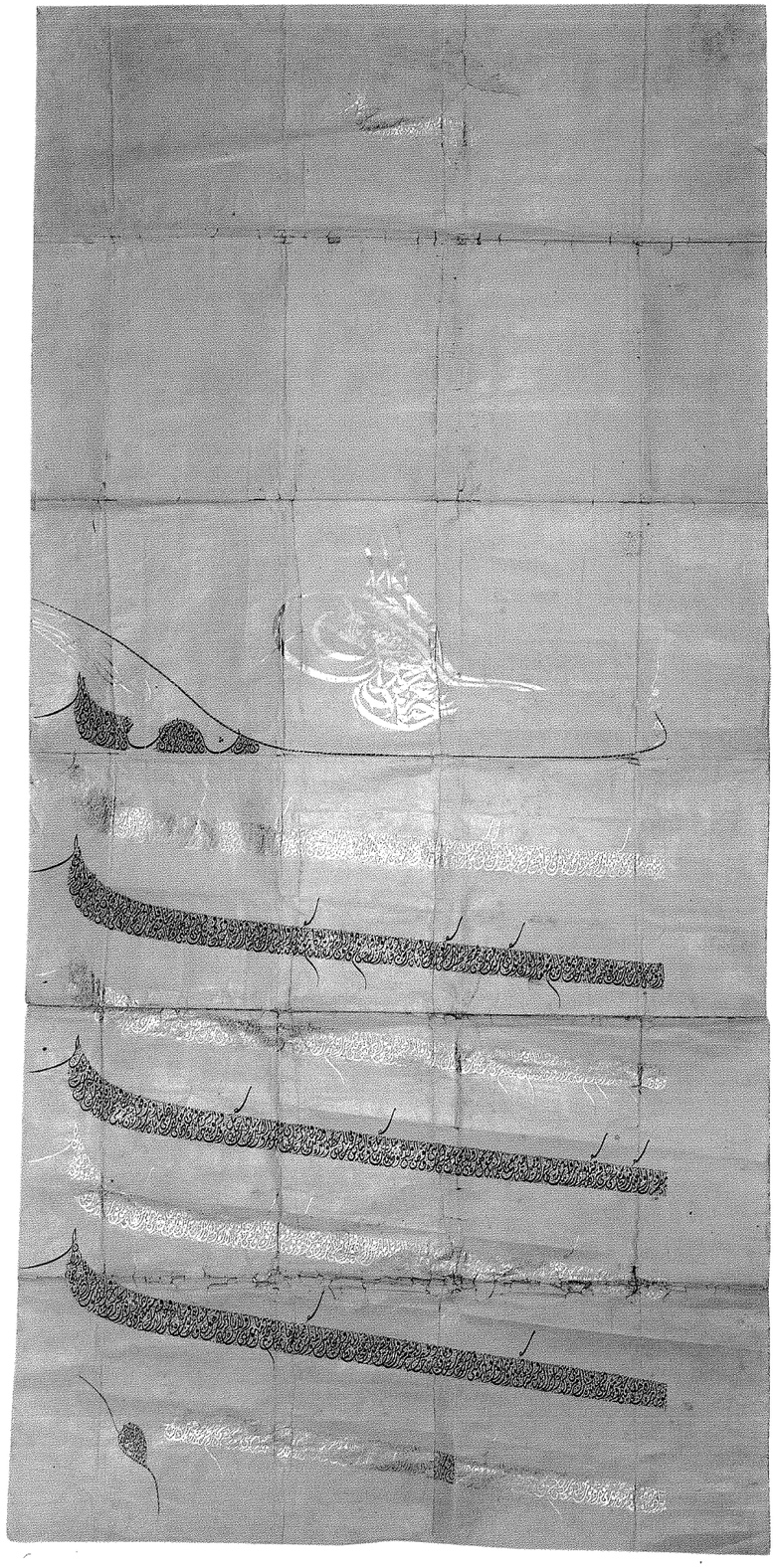
Istanbul, last ten days of Receb 1277 (2nd–11th February 1861)
Turkish text in gold and black ink
Celī dīvānī script, 11 lines
110 × 69.3 cm

The *tuğra* is drawn in gold and is undecorated. The main visual interest of the document lies in the splendid calligraphy used in the text.

This *berāt* constitutes the diploma presented to the Chief Secretary of the Council of Justice, Ahmed Mithat Efendi (later famous as Midhat Paşa), upon his appointment as Governor of Nish (now in Yugoslavia). Midhat Efendi also received promotion to the rank of vezir, which gave him the right to use the title of Paşa, and was awarded the Mecidiye order (4th class). His governorship was to run from 25 Receb 1277/6th February 1861.

Muvaffak Akçit Collection.

Unpublished.

66 Sultan Abdülaziz tuğralı berat

İstanbul, 4 Muharrem 1289 (14 Mart 1872)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Celî divanî hat, 8 satır
146,5 × 71 cm.

'Abdülaziz Han bin Mahmud el-muzaffer daima' yazılı olan tuğra altın yaldız ile çekilmiştir. İç beyze ve üçüncü tuğ, Sultan Abdülmecid'in tuğrasında olduğu gibi harf uzantıları olmayıp şekli tamamlamak amacıyla yapılmıştır.

Kırım savaşı gazilerinden, Niş ve Filibe'de önemli görevler başaran, Dârüşşurâ azalığı ve reisliği yapan, 4. Osmâni ve 3. rütbe Mecidi nişanı sahibi Nusret Paşa'ya vezirlik rütbesi verilerek Selânik valiliğine tayini konusundaki vezaret beratıdır.

Tevfik Kuyaş Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

66 *Berāt* of Sultan Abdülaziz

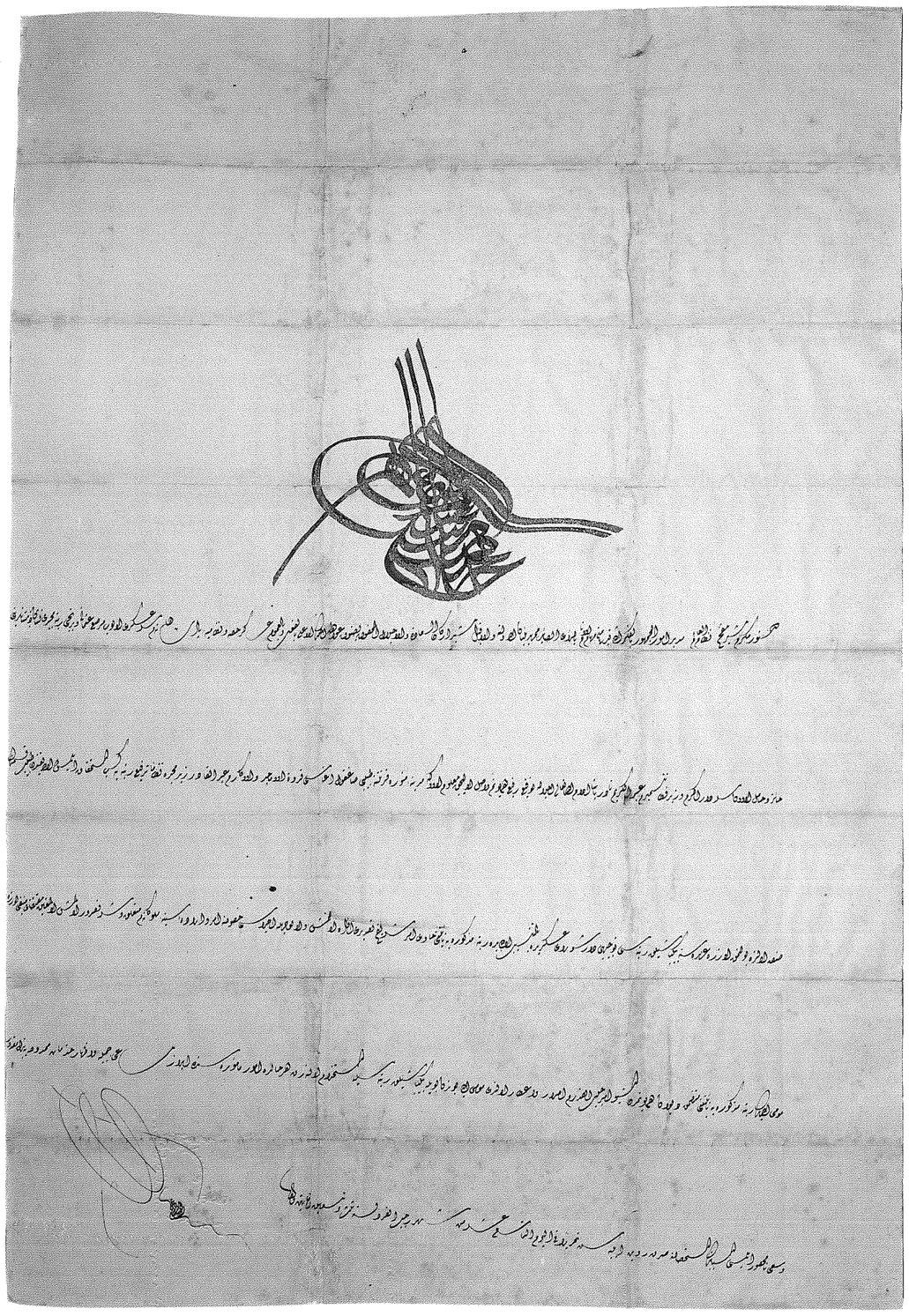
Istanbul, 4 Muharrem 1289 (14th March 1872)
Turkish text in gold and black ink
Celī dīvānī script, 8 lines
146.5 × 71 cm.

The *tuğra* is composed of the words *Abdülazīz Hān bin Mahmūd el-muzaffer dāimā* (Abdülaziz Khan son of Mahmud the Ever Victorious). As with the *tuğra* of Sultan Abdülmecid, the inner *beyze* and the third *tuğ* do not represent actual letters but have been included in the design in order to complete the established form of the *tuğra*.

The *berāt* is concerned with the promotion of Nusret Paşa to the rank of vezir and his appointment as Governor of the province of Salonica. The document lists Nusret Paşa's honours, including those gained in the Crimean War, and his achievements during his time as an official in Nish and Plovdiv, now in Yugoslavia and Bulgaria respectively.

Tevfik Kuyaş Collection.

Unpublished.

67 Sultan V. Murad tuğralı ferman

İstanbul, 19 Receb 1293 (10 Ağustos 1876)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 5 satır
82,5 × 57,5 cm.

'Mehmed Murad Han bin Abdülmecid el-muzaffer daima' yazılı olan tuğra, siyah mürekkep ile çekilmiş, üzerine rıh serpilmiştir. Padişah adı olarak iki ismin birden yazılması, V. Murad olarak tanınan Sultan Mehmed Murad'ın tuğrasında sere kısmının çok yoğun bir görünüm kazanmasına sebep olmuştur.

Vezir Abdülkerim Nadir Paşa'ya hitaben hazırlanan ferman, Medine-i Münevvere'de karantina tabibi, sağkolağası Abdülkadir Efendi'nin binbaşılığa terfi ettirildiği hakkındadır.

Cüneyt Ölçer Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

67 *Fermān* of Sultan Murad V

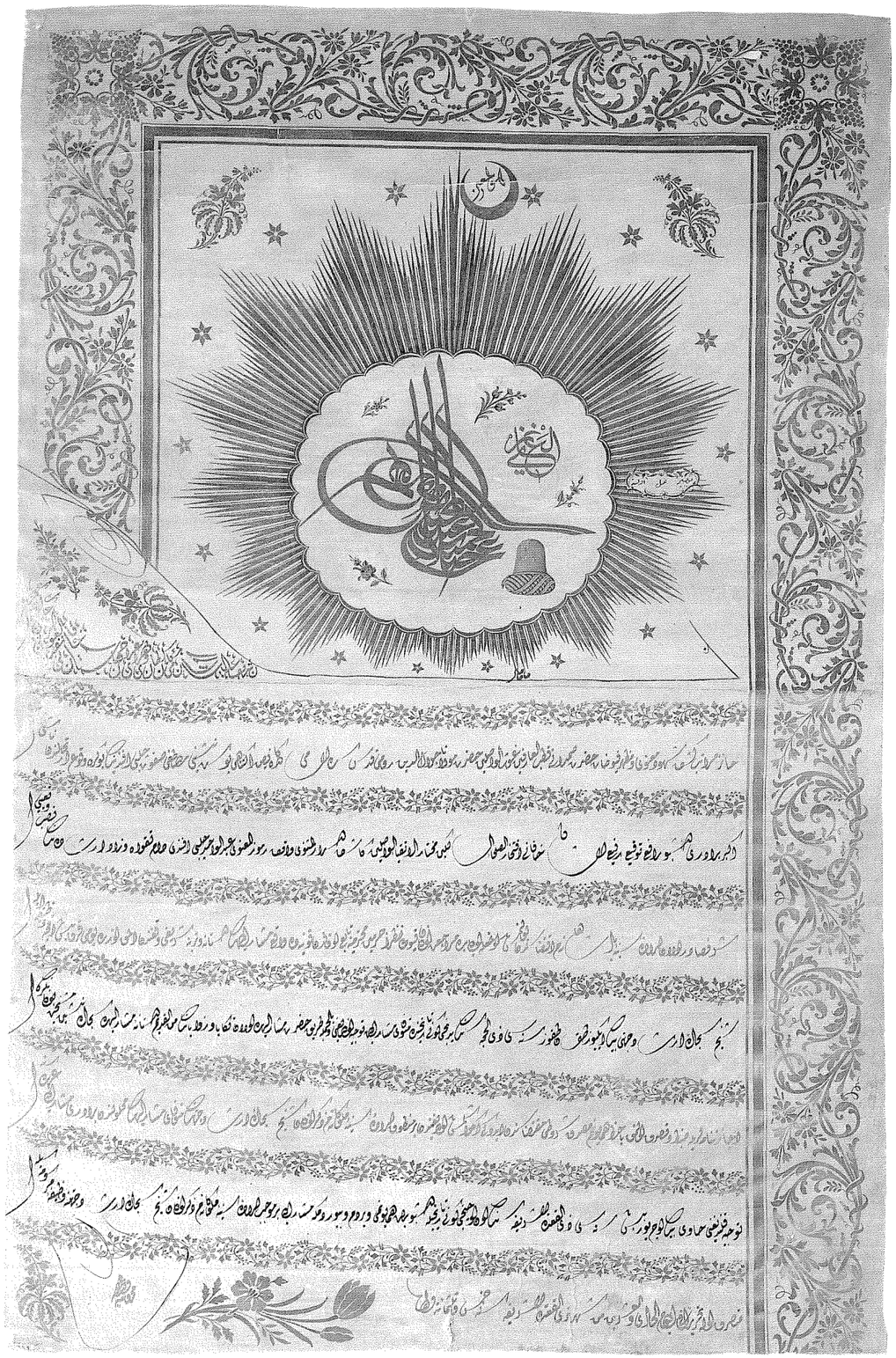
Istanbul, 19 Receb 1293 (10th August 1876)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 5 lines
82.5 × 57.5 cm.

The *tuğra* which reads *Mehmed Murād Hān bin Abdülmecīd el-muzaffer dāimā* (Mehmed Murad Khan son of Abdülmecid the Ever Victorious), is drawn in black ink and scattered with *rīg*. The fact that both of the Sultan's names (Mehmed Murad) are included in the *tuğra* gives the *sere* a crowded appearance.

Addressed to the Ottoman Minister of War, Abdülkerim Nadir Paşa, the *fermān* is concerned with the promotion to the rank of major of Abdülkadir Efendi, the quarantine doctor at Medina in the Hejaz.

Cüneyt Ölçer Collection.

Unpublished.

68 Sultan II. Abdülhamid tuğralı berat

İstanbul, 21 Zilkade 1305 (30 Temmuz 1888)
Altın yaldız ve siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 8 satır
99 × 65 cm.

'Abdülhamid Han bin Abdülmecid el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiştir. Etrafı ışık şualarıyla süslü, dilimli, oval bir çerçeve içine alınmış olan tuğrada, Sultan II. Abdülhamid'in mahlası olan 'el-gazi', sağ üst köşeye, yeşil ve sarı renklerde yapılmış bir mevlevî sikkesi sağ alt köşeye yerleştirilmiştir. Tuğrayı çevreleyen ışık şualarının içinde kalan rik'a hat ile yazılı hatt-ı hümâyun zarif bir bant içine alınmıştır. Altın yaldız ile yapılmış çiçek, yaprak, dal ve üzüm salkımlarından oluşan geniş bir bordür, beratı üç yanından çerçevelemektedir. Benzer süsleme, satır aralarına da yapılmıştır.

Berat, Konya Mevlânâ dergâhı postnişini Mustafa Saffet Çelebi Efendi'nin ölümü üzerine, 45 akçelik yevmiyesi Konya'daki türbe vakfından karşılanmak üzere yerine kardeşi Abdülvahid Çelebi'nin tayini hakkındadır.

Divan Edebiyatı Müzesi 196.

Yayınlanmamıştır.

68 *Berāt* of Sultan Abdülhamid II

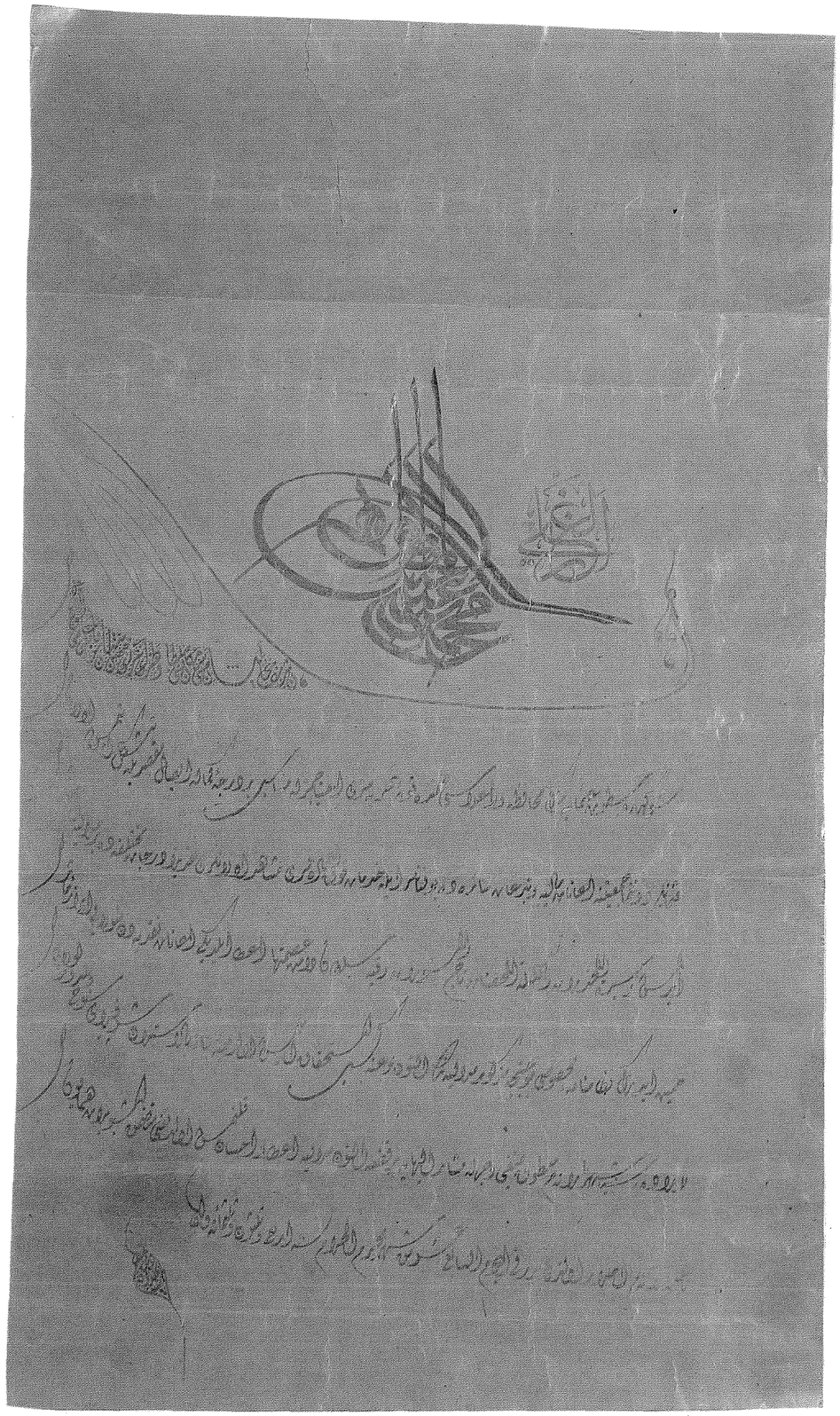
Istanbul, 21 Zilkade 1305 (30th July 1888)
Turkish text in gold and black ink
Dīvānī kırması script, 8 lines
99 × 65 cm.

The *tuğra*, which reads *Abdülhamīd Hān bin Abdülmecīd el-muzaffer dāimā* (Abdülhamid Khan son of Abdülmecid the Ever Victorious) and is accompanied to the right by Sultan Abdülhamid's title *el-gāzī* (the Warrior for the Faith), is drawn in gold and contained within an oval cartouche framed by a sunburst. The cartouche also contains a representation in green and yellow of the special headgear (*sikke*) worn by a *şeyh* of the Mevlevi order. The sunburst is interrupted on the right by a narrow cartouche containing the *hatt-i hümāyūn*, written in *rik'a* script. A broad border in gold frames the top of the document and continues down the right-hand margin. The border consists of an arabesque pattern incorporating flowers, leaves and stems, with rosettes of vine leaves and clusters of grapes in the top corners. Floral patterns are also interspersed between the lines of the text.

This *berāt* is a letter of appointment issued by the Sultan to the head of the Mevlevi order of dervishes, known in the West as the Whirling Dervishes. This mystic sect had its headquarters at the tomb of its founder, the Persian poet Celaleddin Rumi, in Konya. The present document appoints Abdülvahid Çelebi Efendi to be *şeyh* of the order in succession to his deceased brother, Mehmed Saffet, with a stipend of 45 *akçes* a day.

Museum of Divan Literature, no. 196.

Unpublished.

69 Sultan V. Mehmed (Reşad) tuğralı berat

İstanbul, 27 Muharrem 1334 (5 Aralık 1915)
Altın yaldız ile yazılmış Türkçe metin
İlk satırı divanî, devamı divanî kırması hat, 7 satır
59 × 34,8 cm.

'Mehmed Han bin Abdülmecid el-muzaffer daima' yazılı tuğra, altın yaldız ile çekilmiştir. Tuğra, Sultan V. Mehmed'in, Çanakkale savaşının kazanılmasından sonra aldığı 'el-gazi' mahlasını taşıyan ender örneklerden biridir.

Berat, Rukiye Sultan'ın Osmanlı Donanma Cemiyetine yaptığı para yardımlarından dolayı altın madalyayla onurlandırılması hakkındadır.

Ayşegül Nadir Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

69 *Berāt* of Sultan Mehmed V

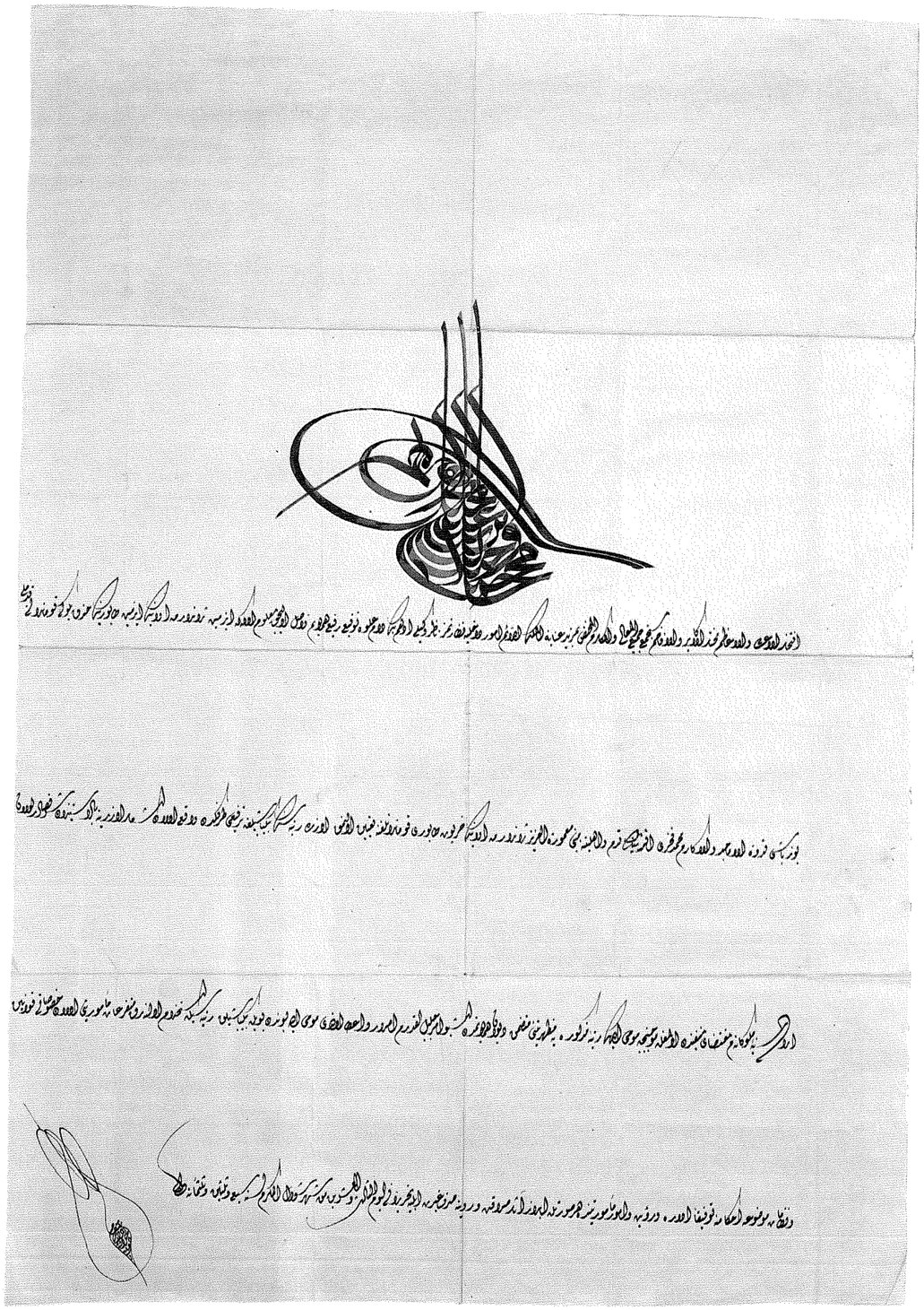
Istanbul, 27 Muharrem 1334 (5th December 1915)
Turkish text in gold
First line in *dīvānī* script, the rest in *dīvānī kırması*, 7 lines
59 × 34.8 cm.

The *tuğra*, which reads *Mehmed Hān bin Abdülmecīd el-muzaffer dāimā* (Mehmed Khan son of Abdülmecid the Ever Victorious), is drawn in gold. It is one of the rare examples of this *tuğra* where the epithet *el-gāzī* (the Warrior for the Faith) has been placed to the right. This title was adopted by Mehmed V after the Turkish victory at Gallipoli.

The *berāt* records the award of the gold medal of the Ottoman Naval Association to Princess Rukiye in recognition of the financial assistance she had given the Association as part of the Ottoman war effort.

Ayşegül Nadir Collection.

Unpublished.

70 Sultan VI. Mehmed tuğralı ferman

İstanbul, 23 Şevval 1337 (22 Temmuz 1919)
Siyah mürekkep ile yazılmış Türkçe metin
Divanî kırması hat, 4 satır
81,5 × 57 cm.

'Mehmed Vahideddin Han bin Abdülmecid el-muzaffer daima' yazılı tuğra, son resmî tuğrakeş İsmail Hakkı Altınbezer tarafından siyah mürekkep ile çekilmiştir.

Dahiliye Nazır Vekili Ethem Bey'e gönderilen ferman, Jandarma alayı İzmit taburunun Hendek bölüğü başkanı kıdemli yüzbaşı Mehmed Fahri Efendi'nin binbaşı rütbesine yükseltilerek Mâmuretül Aziz (Elazığ) vilayetinin Harput taburu komutanlığına tayini hakkındadır.

Ayşegül Nadir Koleksiyonu.

Yayınlanmamıştır.

70 *Fermān* Sultan Mehmed VI

Istanbul, 23 Şevval 1337 (22nd July 1919)
Turkish text in black ink
Dīvānī kırması script, 4 lines
81.5 × 57 cm.

The *tuğra*, composed of the words *Mehmed Vahīdeddīn Hān bin Abdülmecīd el-muzaffer dāimā* (Mehmed Vahideddin Khan son of Abdülmecid the Ever Victorious), was drawn in black ink by the last of the official *tuğra* calligraphers, Ismail Hakkı Altınbezer.

Addressed to Edhem Bey, the Deputy Minister of the Interior, the *fermān* confirmed the promotion to the rank of major of Mehmed Fahri Efendi, a senior Captain in the Izmit Regiment of Gendarmes. At the same time, the newly promoted major was transferred to a new command, the Harput battalion of the Regiment of Gendarmes based at Elazığ in eastern Anatolia.

Ayşegül Nadir Collection.

Unpublished.

Bibliyografya

Bibliography

Aksoy 1977	Şule Aksoy, 'Kitap Süslemelerinde Türk Barok ve Rokoko Üslûbu', *Sanat* 6 (Istanbul, 1977).
Altındağ 1985	Ülkü Altındağ, *Topkapı Sarayı Müzesi Osmanlı Saray Arşivi Kataloğu: Fermanlar*, I. Fasikül, Istanbul, 1985.
Art Treasures of Turkey	*Art Treasures of Turkey*, circulated by the Smithsonian Institution 1966–1968, Washington D.C., 1966.
Babinger 1925	Franz Babinger, 'Die grossherrliche Tughra: ein Beitrag zur Geschichte des osmanischen Urkundenwesens', *Jahrbuch der Asiatischen Kunst* II (Leipzig, 1925).
Beldiceanu-Steinherr 1967	Irène Beldiceanu-Steinherr, *Recherches sur les actes des règnes des sultans Osman, Orhan et Murad Ier*, Munich, 1967.
Çağman 1983	Filiz Çağman, *Anadolu Medeniyetleri/Anatolian Civilizations*, III, Istanbul, 1983.
Elezović 1952	Gliša Elezović, *Turski spomenici*, I/2, (Beograd, 1952).
Güvemli-Kerametli 1974	Zahir Güvemli, Can Kerametli. *Türk ve Islâm Eserleri Müzesi,* Istanbul, 1974.
Lowry 1982	Heath Lowry, 'Calligraphy–Hüsn-i Hat', *Tulips, Arabesques and Turbans: Decorative Arts from the Ottoman Empire* (ed. Y. Petsopoulos), London, 1982.
Öz 1941	Tahsin Öz, 'Murad I. ve Emir Süleyman'a ait iki vakfiye', *Tarih Vesikaları Dergisi* I/4 (Istanbul, 1941).
Safadi 1978	Yasin Hamid Safadi, *Islamic Calligraphy*, London, 1976.
Taeschner 1953	Franz Taeschner, 'War Murad I. Grossmeister oder Mitgleid des Achibundes', *Oriens* VI (1953).
Klavuz 1938	*Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Klavuzu*, I, Istanbul, 1938.
Umur 1980	Suha Umur, *Osmanlı Padişah Tuğraları*, Istanbul, 1980.
Ünver 1954	Süheyl Ünver, 'Baba Nakkaş', *Fatih ve Istanbul Dergisi* (Istanbul, 1954).
Uzunçarşılı 1939	Ismail Hakkı Uzunçarşılı, 'Osmanlı tarihine ait yeni bir vesikanın ehemmiyeti ve izahı', *Belleten* III (Ankara, 1939).
Uzunçarşılı 1941	Ismail Hakkı Uzunçarşılı, 'Gazi Orhan Bey Vakfiyesi', *Belleten* V/19 (Ankara, 1941).
Wittek 1962	Paul Wittek, 'Zu einigen früh-osmanischen Urkunden (VI)', *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* LVIII (1962).

Ek kaynaklar

Professor Victor Ménage

Sergiyi gezen bazı ziyaretçilerin bu konuda daha fazla bilgi almak isteyebilecekleri düşüncesiyle okuyabilecekleri kitapların kısa bir listesini sunuyoruz. Ancak çoğu İngilizce olan bu kitap ve makalelerin bu konularda uzmanlaşmış kütüphaneler dışında bulunmasının pek kolay olmadığını da belirtmeliyiz.

Özellikle tuğra konusuyla ilgili olarak Notlar bölümünde 19 numarada gösterilen iki makale, 'Notes sur la *tughra* ottomane', çeşitli çalışmaları içeren bir kitapta da yayınlanmıştır: Paul Wittek, *La formation de l'Empire ottoman*, London (Variorum Reprints), 1982. Frank Babinger'in makalesi 'Die grossherrliche Tughra: Ein Beitrag zur Geschichte des osmanischen Urkundenwesens', *Jahrbuch der Asiatischen Kunst*, Cilt 2, Leipzig 1925, sayfa 188–196, çok sayıda röprodüksiyon içerir. Istanbul ile ticarî ve diplomatik ilişkileri çok yakın olan Venedik'te güzel bir Osmanlı belgeleri koleksiyonu bulunmaktadır. Bu konuda bilgi için şu yazıya bakınız: A. Bombaci, 'Les toughras enluminés de la collection de documents turcs des Archives d'Etat de Venise', *Atti del secondo congresso internazionale di arte turca*, Naples 1965, sayfa 41–55.

Osmanlılar hakkında her konuyu kaplayan, Islâm dünyasına ilişkin temel başvuru kitabı *Encyclopaedia of Islam* adlıdır. Bu kitabın dört ciltlik ilk baskısı 1913 ile 1938 arasında yayınlanmıştır; 1954'te başlanan yeni baskısı halen M harfine ulaşmış bulunuyor. Bu yüzden tuğra konusu için Jean Deny'nin birinci baskıdaki makalesine başvurmak zorundayız (bak. Ingilizce not 25); ikinci baskıda Berat, Diplomatik, Divan-ı hümâyun ve Ferman başlıkları altında yeni makaleler bulunmaktadır. Osmanlı belgelerine ilişkin teknik ayrıntılar konusunda en yeni çalışma A. Zajaczkowski ve J. Reychman tarafından yazılan *Handbook of Ottoman-Turkish Diplomatics* adlı kitaptır (The Hague, 1968, Lehçeden çeviren A.S. Ehrenkreutz).

XVI. yüzyılda Osmanlı adalet sisteminin işleyişi Josef Matuz tarafından *Das Kanzleiwesen Sultan Süleymans des Prachtigen*, Wiesbaden, 1974 başlıklı kitapta incelenmiştir. Aynı dönemde Osmanlıları ele alan *The Turkish letters of Ogier Ghiselin de Busbecq,*

Further reading

Professor Victor Ménage

In the hope that some visitors to this exhibition will wish to study the subject further, we give here a short list of suggestions for further reading, mainly in English, although it has to be said that few of the works mentioned are easily available outside specialist libraries.

On the *tuğra* specifically: The two articles 'Notes sur la *tughra* ottomane' cited in note 21 are reprinted in a volume of collected studies, Paul Wittek, *La formation de l'Empire ottoman*, London (Variorum Reprints) 1982. Numerous reproductions accompany an early article by Franz Babinger, 'Die grossherrliche Tughra: Ein Beitrag zur Geschichte des osmanischen Urkundenwesens', in *Jahrbuch der Asiatischen Kunst*, vol. 2, Leipzig 1925, pp. 188–196. In Venice, thanks to its close commercial and diplomatic relations with Istanbul, there is a fine collection of Ottoman documents, for which see A. Bombaci, 'Les toughras enluminés de la collection de documents turcs des Archives d'État de Venise', in *Atti del secondo congresso internazionale di arte turca*, Naples 1965, pp. 41–55.

The standard reference work for the Islamic world, with full coverage of Ottoman matters, is the *Encyclopaedia of Islam*. The first edition, in four volumes, was published between 1913 and 1938; the 'new edition', begun in 1954, has now (1986) reached the letter M. For the subject 'Tughra', therefore, we still rely on the first edition's (excellent) article by Jean Deny mentioned in note 25; the second edition offers new articles under the headings 'Berāt', 'Diplomatic', 'Dīwān-i humāyūn' and 'Farmān'. For the technical details of Ottoman documents the most recent study (translated from Polish by A.S. Ehrenkreutz) is A. Zajaczkowski and J. Reychman, *Handbook of Ottoman-Turkish diplomatics*, The Hague 1968.

The workings of the Ottoman chancery in the sixteenth century are closely examined by Josef Matuz, in *Das Kanzleiwesen Sultan Süleymāns des Prächtigen*, Wiesbaden 1974. A most illuminating description of Ottoman affairs in the same period is presented in *The Turkish letters of Ogier Ghiselin de Busbecq, Imperial ambassador at Constantinople, 1554–1562*, translated by E.S. Forster, Oxford 1927 (reprinted 1968). Two authoritative works, with

Imperial Ambassador at Constantinople, 1554–1562 son derece aydınlatıcı bir eserdir (çeviren E.S. Forster, Oxford 1927, yeniden basım 1968).

Merkezî yönetim hakkında bilgilerin bulunduğu iki ayrı yetkin eser ise şunlardır: Bernard Lewis, *Istanbul and the civilization of the Ottoman Empire*, Norman (Oklahoma) 1963, ve Halil Inalcık, *The Ottoman Empire: The Classical Age, 1300–1600*, London (Weidenfeld and Nicolson) 1973. Osmanlı yönetim sisteminin daha sonraki yıllardaki durumu için bakılabilecek temel kitap ise H.A.R. Gibb ve Harold Bowen tarafından yazılmıştır: *Islamic Society and the West*, Cilt 1 (*Islamic society in the eighteenth century*), iki bölüm, Oxford University Press, 1950 ve 1957.

Uriel Heyd(ın *Ottoman Documents on Palestine, 1552–1615* başlıklı kitabında (Oxford, 1960) 126 fermanın çevirisi ya da özeti verilmiştir. Bir fermanın yayınlanmasına kadar geçen işlemleri ayrıntılı olarak anlatan bu kitapta Divan'ın uğraşmak zorunda kaldığı sorunların çeşitliliği de gösterilmektedir.

Doğrudan İngiltere'ye ilişkin Osmanlı belgelerinin henüz yayınlanmamış büyük bir bölümü British Library ve Public Record Office gibi kamu kuruluşları arşivlerinde bulunmaktadır. Bu tür belgeler ayrıca özel kişilerin de elinde mevcuttur; örneğin, Kırım savaşında kazanılan bir nişana ilişkin bir berat, ya da bir ticarî geminin Boğazlardan geçmesine izin verilmesini sağlayan bir ferman bu tür belgelere örnek olarak gösterilebilir. Dr. Skilleter'ın 'A documentary study of the first Anglo-Ottoman relations' alt-başlıklı kitabında çeşitli Osmanlı belgelerinin metni, çevirisi ve açıklamaları verilmektedir. Özellikle, Levant Şirketi'nin faaliyetlerine temel teşkil eden, ve Mayıs 1580'de İngiliz tüccarlara ilk imtiyazların verilmesine ilişkin belgeler dikkat çeker.

chapters on the central administration, are to be recommended: Bernard Lewis, *Istanbul and the civilization of the Ottoman Empire*, Norman (Oklahoma) 1963; and Halil Inalcık, *The Ottoman Empire: the classical age, 1300–1600*, London (Weidenfeld and Nicolson) 1973. For a general picture of the Ottoman administrative system in its later years, the standard work is H.A.R. Gibb and Harold Bowen, *Islamic society and the West*, vol. 1 (*Islamic society in the eighteenth century*), in two parts, Oxford University Press 1950 and 1957.

The texts of 126 *fermāns* are given in translation or summary in Uriel Heyd, *Ottoman documents on Palestine, 1552–1615*, Oxford 1960: this is a thorough study of the process by which a *fermān* came to be issued, and illustrates the multifarious nature of the problems which demanded the attention of the *Dīvān*.

As to the narrower aspect of Ottoman documents immediately connected with England, a great many (still unpublished) are preserved in public collections (the British Library, the Public Record Office, etc.), and many also survive in private hands, when, for example, an ancestor received a *berāt* for a medal in the Crimean War or a *fermān* permitting the passage of a merchant-ship through the Straits. Dr Skilliter's book cited in note 42, which is sub-titled 'A documentary study of the first Anglo-Ottoman relations', gives, with full commentary, the text and translation of several Ottoman documents, notably the first grant of privileges to English merchants, of May 1580, which was the foundation for the activities of the Levant Company.

Glossary

akçe A small silver coin which formed the basic unit of account in the Ottoman Empire until its value collapsed at the end of the sixteenth century. Thereafter multiples of the *akçe* were used. It is sometimes translated as 'asper'.

arpalık A type of fief invented in the late sixteenth century to cover the expenses of influential officials. It was a personal grant, unlike the *hās*, which was a grant attached to an office.

avārız Taxes levied directly by the central government from the whole population of the Empire as and when they were needed.

Bābüssaāde Ağası Literally '*Ağa* of the Gate of Felicity' but often translated 'Chief White Eunuch', this officer was head of the corps of pages who saw to the personal needs of the sultan. As head of the imperial household and of the sultan's bodyguard, he was a person of great power and influence. However, from the late sixteenth century onwards much of his power was usurped by the *Dārüssaāde Ağası*.

berāt A type of document bearing the sultan's *tuğra* and not addressed to a specific individual. See Introduction, pp. 18-19.

beyze A traditional name for the two egg-shaped zones lying one within the other and forming the left-hand part of the *tuğra*. See Introduction, p. 13.

bin 'son of'; an Arabic term used in the Ottoman *tuğra* and in the names of Muslim men when recorded in official documents. Often abbreviated as 'b'.

Celī dīvānī A decorative form of the *dīvānī* script. See p. 3.

chintamani A traditional name for a family of motifs used in the Ottoman decorative arts, especially textiles. The basic element was a group of three balls or spots, which has been interpreted in a number of ways. The most likely origin is Buddhist China.

çiftlik A leasehold property consisting of agricultural land. This form of ownership was based not on Islamic law, as with *mülk*, but on the form of tenure granted to the Ottoman peasantry, whose holdings were also called *çiftlik*. The word gradually came to mean any landed estate, even those held as *mülk*.

cizye The poll-tax due to the ruler from the non-Muslim population of an Islamic state according to Islamic law.

cloud band A decorative motif borrowed by the Ottomans from contemporary Timurid design in the fifteenth century. Cloud bands were developed from the representations of clouds seen on Chinese works of art.

dāimā 'Ever'; part of the epithet 'Ever Victorious' used in the *tuğra* from Mehmed II onwards. See Introduction, p. 12.

Dārüssaāde Ağası Literally '*Ağa* of the Abode of Felicity', but often translated 'Chief Black Eunuch', since this officer was head of the corps of black eunuchs who guarded the sultan's harem, the 'Abode of Felicity' of his title. In the late sixteenth century, the *Harem Ağası*, as he was also called, acquired the post of Supervisor of the Pious Endowments (*evkāf*) dedicated to the Haremeyn, the two holy cities of Mecca and Medina.

da'vet The invocation of God's name found at the top of a *fermān*. See Introduction, p. 17.

defterdār The Chief Registrar of the Imperial Treasury. See Introduction, pp. 8-9.

dervish A member of an Islamic fraternity who aimed to achieve a higher plane of spirituality. This often involved extensive travel and living off alms, which was facilitated by the establishment of small dervish hospices along major highways (see *zāviye*).

dirhem A unit of account used in Islamic documents as a universal standard independent of variable local currencies.

Dīvān The Council of State of the Ottoman Empire. See Introduction, pp. 7-9.

dīvānī The form of Arabic script used in *fermāns* and other official documents from the second half of the fifteenth century. An elaborate and decorative form of the script (*celī dīvānī*) was developed during the sixteenth century, while a functional form with no claims to elegance

(*dīvānī kırması* or 'broken' *dīvānī*) came into use during the eighteenth century. See p. 2.

dīvānī kırması A functional development of the *dīvānī* script. See p. 3

el-muzaffer 'The Victorious'; an epithet used in the Ottoman *tuğra*. See Introduction, p. 12.

evkāf Arabic plural of *vakıf*.

fermān A general name for documents bearing a *tuğra*; also, a sub-group of these documents which were addressed to specific individuals. See Introduction, p. 17-18.

ferrāş An honorary mosque sweeper at the Tomb of the Prophet in Medina. The post was divided into a great many shares so that as many people as possible could enjoy this honour.

Grand Vezir The Ottoman sultan's chief minister and the leading member of the *Dīvān*, where he presided in the sultan's absence.

Hān 'Khan'; an ottoman imperial title. See Introduction, p.12.

hās The revenues received by the holders of important offices, such as the Grand Vezir or Grand Admiral, while they were in post. When they died or were dismissed, these revenues passed to the next holder of the post.

hānkāh A synonym for *zāviye*.

hatā'ī A compound floral motif often used in Ottoman decorative art. Its rosette-like form can be seen in the decoration above the *tuğs* in cat. no. 20.

hatt-i hümāyūn A formula written at the top of a *fermān* in the sultan's own hand to show that he had approved its contents. It reinforced the validity of the *tuğra*. See Introduction, p. 18.

hüküm A synonym for *berāt*. See Introduction, p. 19 and cat. no. 10.

imāret A religious foundation, usually in a city, which offered free food and other necessities to the destitute.

kadı The chief magistrate of an Ottoman city. As well as his judicial functions, the *kadı* exercised many of the powers of a civil governor.

kazasker The chief justice of the Empire and a member of the *Dīvān*. From the fifteenth century, the post was divided between the *kazaskers* of Rumelia (the European provinces) and of Anatolia (the Asian provinces). In origin they were the *kadıs* who regulated the private affairs of the army both on campaign and in its winter quarters.

kol A traditional name for the two strokes extending horizontally to the right of the tuğra. See Introduction, p. 13.

lūle A 'pipe' of water; a measure in the carefully regulated water supply system equivalent to four 'spouts' (*masura*).

masura A 'spout' of water; see *lūle*.

mülk The term used in Islamic law for freehold property. In western Anatolia and the Balkans, the freehold possession of agricultural land was rare. Where it did occur, *berāts* had to be issued repeatedly to emphasize its validity.

mülknāme A *berāt* issued when state lands were granted to a private person as her or his freehold property (*mülk*). This was often the first stage in the creation of a *vakıf*. *Mülknāmes* were re-issued by subsequent sultans to prevent disputes over the status of these former state properties. See Introduction, p. 19.

mütevellī The trustee of a *vakıf*; this post was usually held by a descendant of the founder.

muzaffer 'Victorious'; an epithet used in the Ottoman *tuğra*. See Introduction, p. 12.

nakkāş An artist working in the court atelier in Istanbul. Such artists were frequently responsible for the decoration of the *tuğras* on important *fermāns*.

nakkāşhāne The court atelier at Istanbul where an 'official' Ottoman style was developed from the fifteenth century onwards and applied to many different artefacts, including decorated *fermāns*.

nesih A form of Arabic script used throughout the Ottoman period for many purposes. However, its use in imperial documents is rare from the end of the fifteenth century, when it was superseded by *dīvānī*.

nişāncı The member of the *Dīvān* who was in charge of applying the sultan's stylized signature (the *tuğra*) to official documents.

niyābet A special category of revenues, such as cash fines and 'bride tax', which occurred on an irregular basis. In most cases, they were subject to a curious hierarchical system of payment, where the person fined, getting married, etc. paid them to his immediate superior, who then passed half of the sum collected on to his superior.

pious endowment See *vakıf*.

rīg Literally 'sand' and in modern Turkish '*rıh*'; the sand used as a blotting agent by Ottoman calligraphers. When mixed with gold leaf and left attached to black ink after it had dried, it produced a subtle decorative effect.

rık'a A form of Arabic script popular from the late nineteenth century and used by Abdülhamid II to write his *hatt-i hümāyūn*.

rūmī An arabesque pattern featuring split-leaf palmettes.

sancak An administrative division of the Ottoman Empire intermediate between a province, headed by a *beylerbeyi*, and a *kazā*, the area administered by a *kadı*. The head of such a 'sub-province' was a *sancakbeyi*.

Şāh 'Shah'; an ottoman imperial title. See Introduction, p. 12.

sebīl A religious institution in Ottoman cities which provided drinking water free to whoever needed it.

sere A traditional name for the lower left-hand part of the *tuğra*. See Introduction, p. 13.

serlevha The illuminated panel on the first page of an Ottoman manuscript. This motif was often used to frame the *hatt-i hümāyūn* on *fermāns* of the eighteenth and nineteenth centuries, indicating the close connection between the production of luxury books and of decorated *fermāns* at this time.

şeyhülislām The honorary title awarded to the chief *müftī* of Istanbul, a *müftī* being an expert in Islamic jurisprudence who could be consulted on points of law. During the sixteenth century the *şeyhülislām* rose to membership of the Divan and became the most important legal authority in the Empire.

şeyh A title of respect awarded to the heads of dervish communities.

şikeste ta'līk A form of Arabic script used in official documents before the development of *dīvānī* script in the second half of the fifteenth century.

sınırnāme A *berāt* issued subsequent to a *mülknāme*. Once state lands had passed into the freehold possession of a private individual, the boundaries (*sınır*) between these lands and those remaining under state control had to be carefully fixed. These boundaries were recorded in a *sınırnāme*. See Introduction, p. 19.

subaşı Literally, 'head of an army' and the title of an important officer in fourteenth and fifteeenth-century Anatolia; the *subaşı* later lost much of their importance.

Sultan The usual title given to the ruler of the Ottoman Empire. When it follows the name of a member of the imperial family, it is equivalent to 'prince' or 'princess'.

sülüs A form of Abrabic script used to write Koranic quotations in some *fermāns*.

ta'līk A form of Arabic script used by some sultans to write the *hatt-i hümāyūn*. See *şikeste ta'līk* ('broken' *ta'līk*).

tevkī'ī A synonym for *nişāncı*.

tuğ A traditional name for the vertical strokes which form the upper part of the *tuğra*. See Introduction, p. 13.

tuğra A monogram formed from a sultan's names and titles and placed at the head of documents issued by that sultan as a sign of their validity. See Introduction, p. 11.

vakıf (Arabic plural *evkāf*) Usually translated 'pious endowment', a *vakıf* was a trust established according to Islamic law whereby property was given to God and the revenues were devoted to some pious purpose, such as the upkeep of a mosque or hospice.

vakfiye Document issued upon the establishment of a 'pious endowment' or *vakıf*.

vasla An oval motif placed at the top of the *tuğs* in some early *tuğras*. See Introduction, p. 13.

Vezir A minister serving in the *Dīvān* or a provincial official of the same rank; often spelt 'vizier' in English works. The holders of this rank were awarded the title 'Paşa'.

zāviye (also *hānkāh*) A hospice established by a dervish community to provide lodgings for travellers in unpopulated areas. It was an important method of colonizing empty lands under the early sultans and often formed the nucleus of a new Turkish settlement.

zerefşān Gold leaf reduced to small particles and scattered over paper in order to produce a decorative effect. It was usually applied to lines of text in black ink.

zülfe A traditional name for the decorative downstrokes which replaced the *vaslas* as a standard feature of the *tuğs* in the Ottoman *tuğra*. See Introduction, p. 13.

